МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШУМЕЙКО ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 342.95:351.753(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право
081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ **Т. А. Шумейко**

Науковий консультант:
доктор юридичних наук, професор **О.Ю. Дрозд**

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022.

У дисертаційному дослідженні сформульовано адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що за своєю внутрішньою структурою сферу обігу зброї в Україні охоплює два взаємопов'язані елементи: по-перше, за критерієм законності обігу зброї – законний та незаконний (суспільно шкідливий, суспільно небезпечний) обіг зброї; по-друге, за критерієм режимності обігу зброї – спеціальний та цивільний обіг зброї. Розкрито концептуальну сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні, окреслено її найбільш характерні риси, визначено систему принципів та актуальну нормативно-правову основу формування та реалізації цієї політики. Встановлено, що за змістом означена політика включає в себе концептуальні основи (сучасна доктрина адміністративного права) та ідейно-засадничі основи (принципи формування та реалізації цієї політики). Уперше здійснено концептуальну інтерпретацію сутності формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні через відповідний адміністративно-правовий механізм. Встановлено, що мета цієї політики полягає у створенні в державі сприятливих умов для відносин і процесів у відповідній сфері, що: 1) розширюють правові можливості: а) держави стосовно захисту суверенітету, конституційного ладу, правопорядку, суспільства й громадян, їхнього майна; б) громадян щодо захисту свого життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї; 2) визначають риси правомірної поведінки у

сфері обігу зброї, запобігають нелегальному обігу зброї, існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у цій сфері. Розкрито зміст адміністративно-правових актів, що складають нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, визначено їх недоліки, суперечності, а також окреслено найбільш перспективні шляхи їх усунення. Окреслено місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що сьогодні сфера обігу зброї є чи не найменш врегульованою сферою суспільного життя в Україні, хоча вона й характеризується множиною нормативно-правових актів, які неспроможні компенсувати своїм кількісним значенням їх якісне значення

Проаналізовано адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що розглядається як юридична конструкція, якою окреслено засновану на нормах чинного законодавства взаємоузгоджену систему нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб’єкти, відносини і процеси у сфері обігу зброї, виконуючи таким чином завдання формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Окреслено особливі ознаки такого механізму і доведено, що структурно він складається зі статичних і динамічних елементів, є цілісним системно-організаційним явищем; має власну нормативно-правову основу та водночас ураховує публічно-правові норми у сфері обігу зброї, передбачені кримінальним, цивільним і господарським законодавством; збалансовує публічний та приватний інтерес у цій сфері (хоча публічний інтерес наразі домінує); реалізується владними суб’єктами шляхом управлінської, забезпечувальної діяльності (до цього процесу дедалі активніше долучаються суб’єкти громадянського суспільства). Встановлено відсутність спеціального законодавчого акта про обіг зброї (як про цивільний, так і про спеціальний), а також наявність

значної кількості дублюючих, застарілих, неефективних і таких, які не відповідають сучасним потребам, нормативно-правових актів. Не розв'язують проблем правового регулювання обігу зброї в Україні законопроєкти про цивільний обіг зброї, зареєстровані 2021 року в парламенті, оскільки потребують доопрацювання та приведення їх у відповідність до зміненого вторинного законодавства ЄС.

Розкрито поняття, структурні елементи, завдання, функції, визначено суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Наголошено, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні в процесі свого функціонування поширюється на суб'єктів державної влади, на яких офіційно (нормами чинного законодавства) покладено права та обов'язки щодо формування та/або реалізації вказаної державної політики; суб'єктів громадянського суспільства, котрі можуть бути долучені до формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї в державі у законом визначеній мірі; суб'єктів, які набувають статусу суб'єкта дозвільної системи та суб'єкта відносин стосовно зброї (тобто, щодо виготовлення, ремонтування, модернізації, зберігання, придбання, реалізації, передавання, охорони, обліку, використання зброї, а також тирів, стрільбищ). Встановлено, що завданнями такого механізму є: загальні завдання державних органів, які слугують суб'єктами цього механізму (сприяння належному рівню безпеки людини шляхом впливу на обіг зброї; підвищення авторитету держави); загальні забезпечувальні завдання державних органів (кадрове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення уповноважених державних органів); спеціальні завдання, що стосуються формування державної політики у сфері обігу зброї (створення, визначення та прийняття комплексу принципів, стандартів і нормативно-правового порядку обігу в державі зброї); спеціальні завдання, що стосуються реалізації вказаної державної політики (здійснення запобіжної діяльності у сфері обігу зброї; виведення зброї з незаконного

обігу); особливі завдання, покладені на конкретних суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в цій сфері. Сформульовано поняття та виокремлено такі функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: стратегічно-цільова, нормативно-забезпечувальна, соціальна, стимулююча, контрольно-наглядова, коригувальна, антикорупційна й інформаційна.

Розкрито сутність, зміст та особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Встановлено, що такі відносини є підвидом правових відносин; результат дії норм права, на основі яких формується та реалізується державна політика у відповідній сфері, що об'єктивно виражений в гарантованій державою формі взаємодії певних суб'єктів адміністративного права стосовно формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що є процесом, в якому ці суб'єкти реалізують належні їм права та кореспондуючі обов'язки. Їх зміст складають права та обов'язки учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які відносяться до групи невладних суб'єктів, та предмет відання і повноваження владних суб'єктів.

Визначено систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що до таких суб'єктів необхідно відносити державні органи (законодавчої, виконавчої, судової гілок влади) та суб'єкти громадянського суспільства. Адміністративно-правовий статус досліджуваних суб'єктів означений їх організаційною будовою, функціональним призначенням, предметом відання, сукупністю повноважень у сфері обігу зброї, особливостями юридичної відповідальності. В системі адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні виокремлено цільовий блок та компетенційний блок статусу. Зазначено, що сьогодні, окрім владних органів, до процесу

формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері долучаються суб'єкти громадянського суспільства.

Сформульовано авторську дефініцію поняття «форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні», а також визначено ознаки, що характеризують такі форми. Усі форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні диференційовано за кількома критеріями: за таким критерієм, як реалізація права, виокремлено такі форми, як дотримання принципів формування та реалізації досліджуваної політики, виконання відповідних норм, використання відповідних нормативних положень, застосування норм; за критерієм правового характеру виділено правові (нормотворча, правозастосовна, установча, контрольно-наглядова діяльність) та неправові форми (організаційні); за критерієм об'єктивного вияву, виокремлено такі форм, як акти (дії, бездіяльність, рішення), організаційні форми формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (реалізації кадрової політики у відповідних суб'єктах владних повноважень; контроль та нагляд), матеріально-технічні форми (службове діловодство; інформаційне та інше ресурсне забезпечення суб'єктів владних повноважень). З'ясовано сутність і правову природу методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, а також окреслено основні ознаки таких методів. Усі методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні запропоновано об'єднати у дві групи: загальні та спеціальні.

Сформульовано поняття та обґрунтовано авторський погляд на систему гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Виокремлено: 1) норми-гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

2) гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які тотожні принципам формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні; 3) інституційні гарантії прав означених учасників; 4) процедурні та процесуальні гарантії прав вказаних учасників; 5) юридична відповідальність як гарантія прав цих учасників; 6) організаційно-забезпечувальні гарантії; 7) неправові (загальні) гарантії.

Набули подальшого розвитку теоретичні розробки щодо сутності, особливостей і видів адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. Обґрунтовано авторську дефініцію поняття «адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні», а також охарактеризовано основні ознаки таких процедур. Для виокремлення видів даних процедур застосовано критерії «суб'єкт ініціювання відповідної процедури» (ті, що ініціює приватна особа, та ті, що ініціює суб'єкт публічного адміністрування), «використання методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні» (дозвільні, контрольно-наглядові, розгляду скарг, адміністративного примусу), «безпосередність впливу на сферу обігу зброї в Україні» (внутрішні та зовнішні). Удосконалено наукові положення щодо дозвільних і контрольно-наглядових процедур у цій сфері. Сформульовано наукові дефініції дозвільних і контрольно-наглядових процедур у сфері обігу зброї, визначено їх специфічні ознаки, окреслено критерії їх розмежування між собою та з іншими процедурами. Наголошено на тому, що концентрація в органах системи МВС України контрольно-наглядових повноважень у сфері обігу зброї, які є основним суб'єктом, що також здійснюють дозвільні процедури в цій сфері, зумовлюють виникнення корупційних зв'язків у системі МВС України. Доведено необхідність належного врегулювання дозвільних процедур та зауважено на доцільності їх уніфікації шляхом створення і прийняття урядової постанови «Про дозвільні (ліцензійні) процедури в сфері обігу зброї в Україні».

Розкрито сутність парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї. Доведено, що парламентський контроль за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї нині є правом Верховної Ради України, яке реалізують переважно Комітет з питань правоохоронної діяльності, а також народні депутати України. Аргументовано доцільність розширення кола державних органів (органами системи МВС і МОЗ України) щодо посадових осіб яких можливе ініціювання Комітетом питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності за невиконання (неналежне виконання) вказівок (рекомендацій) Комітету. Для вдосконалення правового регулювання здійснення громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї слід законодавчо визначити суб'єкти в цій сфері, їхні права, обов'язки та відповідальність, гарантії здійснення цього контролю. Доведено, що громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї як інститут демократичної держави в умовах юридичної невизначеності його здійснення може становити безпекові ризики (зокрема корупційного характеру) для формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, що буде посилено в умовах легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї (наприклад, у вигляді корупційного лобізму виробників і продавців зброї). Окреслено найбільш перспективні шляхи подолання цієї проблеми, основними з яких є розроблення та прийняття проєкту Закону України про громадський контроль, а також доповнення офіційно зареєстрованого законопроєкту про зброю окремим розділом з відповідним змістом.

Проаналізовано зміст основних міжнародних нормативно-правових актів, якими визначаються загальні засади обігу зброї в ЄС, визначено їх переваги та напрями імплементації в законодавче поле України. Окреслено міжнародний досвід державного регулювання обігу зброї (США, ЄС, зокрема ФРН та Франції), а також можливості його адаптації до національної правової системи, на підставі чого сформульовано пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї, а

саме: 1) доцільність використання в законопроєкті № 5708 зарубіжних підходів до закріплення: принципів поводження зі зброєю повнолітніх і неповнолітніх; принципів надійності та критеріїв особистісних характеристик особи, яка бажає набути право на придбання та володіння зброєю; заборони носіння зброї на масових заходах; ознак зброї, що має історико-культурну цінність; обігу зброї за участю іноземного елементу; заборони володіти більше ніж однією одиницею зброї, яка потребує дозволу та не має історико-культурної цінності; обов'язку повідомлення про підозрілі спроби укласти угоду про купівлю зброї; 2) доцільність: створення та схвалення Концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року; розроблення та прийняття законодавчих актів, що будуть упорядковувати відносини та процеси у сфері обігу зброї (проєкти законів України про обіг зброї (спеціальний та цивільний обіг зброї), про право на самозахист (цивільний обіг вогнепальної зброї)), а також підзаконних актів, які сприятимуть оптимізації формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (Державної програми з детінізації обігу зброї в Україні на період до 2030 року; наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами»; наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї»).

Обґрунтовано необхідність прийняття: 1) Закону України про право на самозахист, з метою запровадження режиму цивільного обігу вогнепальної зброї; визначення особливостей виникнення, перебігу та припинення адміністративно-правових відносин щодо зброї, яка знаходиться в цивільному обігу; встановлення основних вимог щодо правосуб'єктності особи, яка має право на зброю, а також відповідних обмежень та заборон; окреслення класів зброї для самозахисту, на які потрібні дозволи, які потребують декларування та які не потребують дозволу чи декларування; встановлення заборони щодо можливості володіння для самозахисту більше, аніж однією одиницею вогнепальної зброї, а також щодо носіння зброї на

публічних заходах; 2) Закону України про обіг зброї з метою встановлення загального правового режиму обігу зброї; визначення особливостей спеціального та цивільного обігу вогнепальної зброї в державі; класифікації зброї; встановлення кола суб'єктів в сфері обігу зброї, їх правового статусу; визначення особливостей здійснення громадського та парламентського контролю у вказаній сфері.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення застосовано та в майбутньому може бути використано в науково-дослідній, правотворчій, правозастосовній діяльності, а також в освітньому процесі.

Ключові слова: обіг зброї, державна політика, формування, реалізація, адміністративно-правовий механізм, суб'єкти, адміністративні процедури, євроінтеграція.

SUMMARY

Shumeiko T. A. Administrative and legal grounds for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine. – *Qualifying scientific work published as a manuscript.*

Thesis for the scientific degree of Doctor of Juridical Sciences on specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2022.

The Thesis formulates the administrative and legal grounds for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine. It is proved that the internal structure of the circulation of weapons in Ukraine covers two interrelated elements: firstly, on the legality of the handling of arms there is legal and illegal (socially harmful, socially dangerous) circulation of weapons; secondly, on the regime of arms circulation there is special and civilian arms circulation. The conceptual essence of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine is revealed, its features are described, the system

of principles and the current legal framework for the formation and implementation of this policy are determined. It is established that the content of this policy includes conceptual foundations (modern doctrine of administrative law) and ideological and fundamental principles (principles of formation and implementation of this policy). For the first time, a conceptual interpretation of the essence of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine through the appropriate administrative and legal mechanism is carried out. It is established that the goal of this policy is to create favorable conditions for the development of relations and processes in the relevant field in the country, which 1) expand legal possibilities a) of the State to protect sovereignty, constitutional order, law and order, society and citizens, their property; b) of citizens to protect their life and health, in particular, with the use of weapons, as well as to be engaged in economic activities in the area of circulation of weapons; 2) determine the features of lawful behavior in the area of the circulation of weapons and prevent illegal arms trafficking and the existence and emergence of other security risks in this area. The content of administrative and legal acts that constitute the legal basis for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine is revealed, their shortcomings and contradictions are identified, and the most promising ways to eliminate them are outlined. The place of administrative legislation in the regulatory and legal support for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine is identified. It is proved that nowadays the sphere of circulation of weapons is almost equally regulated in public life in Ukraine, although it is characterized by a set of legal instruments, which cannot quantify their qualitative value.

The administrative and legal mechanism for the establishment and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine, which is considered as a legal structure, which outlines the mutually agreed system of normative and legal, institutional, law-enforcement and organizational forms and means based on the norms of the current legislation,

which collectively, holistically and consistently influence actors, relationship and processes in the area of circulation of weapon thus fulfilling the tasks of establishing and implementing public policy in the relevant field, are disclosed and characterized. The features of such mechanism are identified and it is substantiated that structurally it consists of static and dynamic elements, is an integral system-organizational phenomenon; has its own legal framework, but at the same time takes into account public law norms in the field of arms circulation, provided for by criminal, civil and economic legislation; balances public and private interest in this area (although public interest still remains dominant); is implemented by the authorities through managerial, supporting activities (however, civil society actors are increasingly involved into this process). It is found that there is no special legislative act on the circulation of weapons (both civil and special weapons circulation); meanwhile, there is a significant number of duplicative, outdated, ineffective regulatory legal acts, and those ones that do not meet modern needs. The draft laws on the civil circulation of weapons registered in the Parliament in 2021 do not solve the problems of legal regulation of the circulation of weapons in Ukraine, as they need to be further developed and brought into line with the modified secondary EU legislation.

The concepts, structural elements, tasks, functions are revealed, the subjects of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine are determined. It is emphasized that the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine in the process of its operation extends to shall apply to subjects of State authority to which official (by current legislation) have the rights and duties to form and/or implement the said State policy; civil society actors, who may be attached to the formation and / or implementation of State policy in the area of circulation of weapons in the State to the extent prescribed by law; subjects acquiring the status of subject of the permitting system and arms relations subject (i.e., in the manufacture, repair, modernization, storage, acquisition, sale, transfer, protection,

accounting, use of weapons, as well as shooting ranges, shooting ranges). It is established that the tasks of this mechanism are as follows: general tasks of state bodies that are subjects of this mechanism (promoting an appropriate level of human security by influencing the circulation of weapons, increasing the prestige of the state); general security tasks of state bodies (personnel, information and material and technical support of authorized state bodies); special tasks related to the formation of state policy in the field of arms trafficking (creation, definition and adoption of a set of principles, standards and legal procedure for circulation of arms in the state); special tasks related to the implementation of the specified State policy (implementation of preventive activities in the sphere of arms circulation; withdrawal of weapons from illegal traffic); special tasks assigned to specific subjects of the formation and / or implementation of state policy in this area. The concept and functions of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine, which are: strategically targeted, regulatory and security, social, stimulating, control and supervisory, corrective, anti-corruption and informational, are formulated.

The essence, content and features of public-law relations on the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine are revealed. It is established that such relations are a subset of legal relations; they are the result of the rule of law, objectively expressed in a State-guaranteed form of interaction of certain actors of administrative law in relation to the formation and / or implementation of the State policy in Ukraine the process in which these entities exercise their rights and corresponding responsibilities, on the basis of which the State policy in the relevant area is formed and implemented. Their content consists of the rights and obligations of participants in public legal relations on the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine, which belong to the group of non-State actors, the subject matter and powers of the authorities. The system of subjects of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the

State policy in the area of circulation of the weapons in Ukraine is determined. It is proven that such entities should be included the subjects are State agencies (legislative, executive and judicial branches of government) and civil society actors. The target block and the competence block of the status in the system of administrative and legal status of the subject of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine are allocated. The administrative and legal status of the subjects under study is characterized by their organizational structure, functional purpose, subject of jurisdiction, a set of powers in the sphere of arms circulation, and features of legal responsibility. It is noted that today, in addition to the authorities, civil society actors are also involved into the formation and implementation of state policy in the area under investigation.

The author's definition of the «concept of forms of implementation of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation in Ukraine» is formulated, and the features that characterize such forms are identified. All forms of implementation of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine are differentiated by several criteria: according to the criterion of realization of the right, such forms as observance the principles of formation and implementation of said policy, implementation of relevant norms, use of relevant regulations, application of these instruments, are highlighted; by legal criterion, legal forms (normative, law enforcement, constituent, control and supervisory activities) and non-legal forms (organizational) are distinguished; according to the criterion of objective manifestation, such forms as acts (actions, inaction, decisions), organizational forms of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of the weapons (implementation of personnel policy in the relevant subjects of authorities; control and supervision), material and technical forms (office work; information and other resource provision of subjects of power). The essence and legal nature of the methods of implementation of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of

circulation of weapons in Ukraine are clarified, as well as the main features of such methods are outlined. It is proposed to combine all methods of implementation of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine into two groups: general and special ones.

The concept and the author's view on the system of guarantees of the rights of parties to administrative and legal relations of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine are formulated. The following are highlighted: 1) norms-guarantees of the rights of parties to administrative and legal relations of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine; 2) guarantees of the rights of participants in administrative and legal relations of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine, which are identical to the principles of formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine; 3) institutional guarantees of the rights of these participants; 4) process-related and procedural guarantees of the rights of these parties; 5) legal liability as a guarantee of the rights of these parties; 6) organizational and security guarantees; 7) non-legal (general) guarantees.

Theoretical developments in the area of circulation of weapons in Ukraine on the nature, features and types of administrative procedures in further developed. The author's definition of the concept of administrative procedures in the area of circulation of weapons in Ukraine is substantiated, as well as the main features of such procedures are described. The following criteria are applied to highlight the types of procedures: subject of initiating the relevant procedure (those initiated by a private person and those initiated by a subject of public administration); the use of methods of implementing the administrative and legal mechanism for the formulation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine (authorization, control and supervision, consideration of complaints, administrative coercion); direct impact on the circulation of weapons

in Ukraine (internal and external ones). Scientific provisions on permitting and control monitoring and oversight procedures in this area are improved. Scientific definitions of permitting permitting and control monitoring and oversight procedures in the said sphere are formulated, their specific features are determined; criteria for distinguishing between them and other procedures are outlined. It is stressed that the concentration of monitoring and oversight powers in the area of circulation of weapons within the agencies of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which are the main subject of licensing procedures in this area, create favorable conditions for the appearance of corruption in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The necessity of proper settlement of licensing procedures is proved and the expediency of their unification by creating and adopting a government regulation «On permitting (licensing) procedures in the area of circulation of weapons in Ukraine» is substantiated.

The essence of parliamentary and public control over in the area of circulation of weapons in Ukraine is revealed. It is proved that parliamentary control over the implementation of the State policy in the area of circulation of weapons is now the right of the Verkhovna Rada of Ukraine, which is exercised mainly by Law Enforcement Committee and People's Deputies. It is advisable to expand the range of State agencies (by the bodies of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Healthcare of Ukraine), in respect of whose officials it is possible to initiate the procedure on bringing to disciplinary responsibility for non-compliance (improper execution) of the instructions (recommendations) of the Committee by the Committee for Disciplinary Matters. To improve the legal regulation of the public control implementation in the area of circulation of weapons, it is advisable to define the subjects in this area, their rights, duties and responsibilities, guarantees for the implementation of this control. It is proved that public control over the implementation of State policy in the area of circulation of weapons as an institution of a democratic State in the context of its legal uncertainty may pose security risks (including corruption) for the formation and implementation of the State policy in this area (for example, in

the form of corruption lobbying by arms manufacturers and sellers). The most promising ways to overcome this problem are outlined, the main of which are the development and adoption of the Draft Law of Ukraine on Public Control, as well as supplementing the officially registered Draft Law on Weapons with a separate section with relevant content.

The main international legal instruments, which determine the general principles of arms circulation in the EU, are analyzed, their advantages and directions of implementation in the legislative field of Ukraine are determined. The international experience of the State regulation of circulation of weapons (USA, the EU; Germany and France separately) and the possibility of its adaptation to the national legal system are outlined; on this basis the proposals to improve administrative and legal regulation in the area of circulation of weapons are developed: 1) the expediency of using foreign approaches to consolidation in the Draft Law No. 5708: the principles of handling weapons by adults and minors; the principles of reliability and criteria for the individual characteristics of a person willing to acquire and posses arms; prohibition of carrying weapons at mass events; signs of weapons that are of historical and cultural value; circulation of weapons with the participation of a foreign element; prohibition of possession of more than one firearm that requires permission and is not of historical and cultural value; reporting obligations for suspicious arms purchase agreements; 2) feasibility: of formulation and adoption of the Concept for the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons in Ukraine for the period up to 2030; development and passing legislative acts, which will regulate relations and processes in the area of circulation of weapons (draft laws of Ukraine On Circulation of Weapons (special and civilian one), On the Right to Self-Defense (civil circulation of weapons), as well as secondary legislation that will contribute to the optimization of the formation and implementation of the State policy in the area of circulation of weapons (the State program on legalizing the circulation of weapons in Ukraine for the period up to 2030; Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine «On the acquisition of weapons,

ammunition and special means by individual State agencies», Order of Ministry of Internal Affairs of Ukraine «On the State Register of Arms Circulation»).

The necessity of adopting the following laws is substantiated: 1) the Law of Ukraine on the Right to Self-Defense, in order to introduce a regime of civil circulation of weapons; determination of the peculiarities of the origin, course and termination of administrative and legal relations in respect of weapons in civil circulation; establishment of basic requirements for the legal personality of the person entitled to arms, as well as the relevant restrictions and prohibitions; identification of classes of weapons for self-defence that require permits, declaration and which do not require permits or declaration; prohibition of possession for self-defence of more than one firearm, as well as on carrying weapons at public events; 2) the Law of Ukraine on the Circulation of Weapons to establish a general legal regime for the circulation of weapons; determining the features of special and civilian circulation of weapons in the State; weapons classification; establishing the range of subjects in the area of circulation of weapons, their legal status; determining the features of public and parliamentary control in this area.

The theoretical and practical significance of the results obtained lies in the fact that the provisions outlined in the thesis are applied and can be used in research, law-making, law enforcement, as well as in the educational process in the future.

Key words: circulation of weapons, State policy, formation, implementation, administrative and legal mechanism, subjects, administrative proceedings, European integration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

***Монографія*:**

1. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 420 с.

Статті у періодичних наукових фахових виданнях України:

2. Шумейко Т. А. Сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–213.

3. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

4. Шумейко Т. А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 294–301.

5. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 175–182.

6. Шумейко Т. А. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 92–99.

7. Шумейко Т. А. Загальні та особливі ознаки дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 155–163.

8. Шумейко Т. А. Види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 170–177.

9. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 143–147.

10. Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153–156.

11. Шумейко Т. А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 171–175.

12. Шумейко Т. А. Вплив міністерства внутрішніх справ України на процес формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 132–136.

13. Шумейко Т. А. Пропозиції щодо створення концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Приватне та публічне право.* 2021. № 3. С. 73–77.

14. Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні у контексті директиви європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Серія: Юридичні науки. 2021. № 4. Т. 32 (71). С. 63–68.

15. Shumeiko T. A. Particularities of public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 8. P. 78–82.

16. Shumeiko T. A. Current regulatory framework for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 9. P. 102–106.

17. Shumeiko T. A. Special principles for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 10. P. 72–76.

18. Shumeiko T. A. General legal principles governing the formulation and implementation of state policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2022. № 3.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

19. Шумейко Т. А. Система принципов формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 1. С. 21–27 (Киргизька Республіка).

20. Шумейко Т. А. Понятие и основные черты государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 144–149 (Киргизька Республіка).

21. Шумейко Т. А. Нормативно-правовая основа формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 26–31 (Киргизька Республіка).

22. Шумейко Т. А. Сущность и система задач административно-правового механизма формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 241–245 (Киргизька Республіка).

23. Шумейко Т. А. Поняття та загальна сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *KELM*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. С. 200–204 (Республіка Польща).

24. Shumeiko T., Hurkovskyy M., Sydoruk I., Tymoshenko Yu., Zelena I. Delimitation of Public Policy in the Area of Arms Trafficking in Ukraine: Review of Draft Legislation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Iss. 2. P. 1–10 **(*Scopus*).**

25. Shumeiko T., Kovalenko V., Hurkovskyi M., Lehenkyi M., Komirchyi P. The main directions of State policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 38. P. 197–203 ***(Web of Science)***.

26. Shumeiko T., Kurkova K., Yarova R., Nemesh P., Zubko O. Legislative prerequisites for the classification of arm. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 43. P. 168–174 ***(Web of Science)***.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

27. Шумейко Т.А. Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

28. Шумейко Т. А. Стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2018 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2018. С. 34–36.

29. Шумейко Т. А. Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 38–40.

30. Шумейко Т. А. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лип. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 56–58.

31. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового статусу суб’єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 40–43.

32. Шумейко Т. А. Президент України як суб’єкт адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

33. Шумейко Т. А. Формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 60–63.

34. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 29–31.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 27
ВСТУП 29
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ 43
1.1. Сфера обігу зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання 43
1.2. Поняття, сутність та особливості державної політики у сфері обігу зброї в Україні 54
1.3. Принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 70
1.4. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, місце в ньому адміністративного законодавства 87
Висновки до розділу 1 116
РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ 121
2.1. Поняття й елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 121
2.2. Завдання та функції адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 134
2.3. Зміст й особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 153
2.4. Суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, їх адміністративно-правовий статус 167
Висновки до розділу 2 197

РОЗДІЛ 3. ФОРМИ Й МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ 203
3.1. Сутність і види форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 203
3.2. Поняття та система методів реалізації адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 222
3.3. Гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 239
Висновки до розділу 3 254
РОЗДІЛ 4. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ 258
4.1. Сутність, особливості й види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні 258
4.2. Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 277
4.3. Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні 290
Висновки до розділу 4 309
РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ НОВОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ 313
5.1. Міжнародний досвід державного регулювання обігу зброї та можливості його адаптації до національної правової системи 313
5.2. Парламентський та громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї 343

5.3. Тенденції вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї 354
Висновки до розділу 5 370
ВИСНОВКИ 375
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 395
ДОДАТКИ 482

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим

ВОХОР – воєнізована охорона

ВР – Верховна Рада

ВРП – Вища рада правосуддя

ВС – Верховний Суд

Головрибвод – Головне управління охорони водних біоресурсів

ГУНП – головне управління Національної поліції

ДБР – Державне бюро розслідувань

Держкомкордону – Державний комітет у справах охорони Державного кордону

Держкомрибгосп – Державний комітет рибного господарства

Держмитслужба – Державна митна служба

Держспецзв'язку – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

Держспецтрансслужба – Державна спеціальна служба транспорту

ДНДЕКЦ – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ДОП – дільничний офіцер поліції

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ДСА – Державна судова адміністрація

ДСНС – Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ДУС – Державне управління справами

ЄП – Європейський парламент

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні Сили України

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України

КМ – Кабінет Міністрів

КС – Конституційний Суд

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

Міноборони – Міністерство оборони

Мінпаливенерго – Міністерство енергетики та захисту довкілля

Мінприроди – Міністерство охорони навколишнього природного середовища

МОЗ – Міністерство охорони здоров’я

МОН – Міністерство освіти і науки

МОНмолодьспорт – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НГ – Національна гвардія

НП – Національна поліція

ОВС – органи внутрішніх справ

ОЗ – обіг зброї

ООН – Організація Об’єднаних Націй

ООС – операція Об’єднаних сил

РНБО – Рада національної безпеки і оборони

СБ – Служба безпеки

СЗР – Служба зовнішньої розвідки

СОВВ – система органів виконавчої влади

ССО – Сили спеціальних операцій

США – Сполучені Штати Америки

УДО – Управління державної охорони

УП ЦОУП – Уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією

ФРН – Федеральна Республіка Німеччина

ЦОВВ – центральні органи виконавчої влади

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні обставини в Україні потребують належного впорядкування державної політики у сфері обігу зброї, зокрема з огляду на такі причини: 1) військова агресія, що триває на території нашої держави, зумовлює підвищення рівня тіньового обігу військової зброї; 2) попри попит на обіг цивільної зброї, який нині назріває в суспільстві, одностайної підтримки серед населення з цього приводу немає; 3) не простежується чіткої концептуальної лінії держави щодо врегулювання сфери обігу зброї загалом, оскільки спроби прийняти єдиний законодавчий акт у цій галузі тривають з моменту здобуття незалежності супроводжувалися обговоренням понад 20 законопроєктів; 4) вироблення цієї лінії є нагальною потребою часу в контексті євроінтеграції та міжнародного позиціювання України, адже в розвинених країнах саме протягом 2021 року відбулися суттєві зміни щодо державного регулювання обігу зброї в бік збільшення заборон та обмежень (США визнали неналежною свою політику регулювання обігу зброї в державі, оскільки вона призвела до численної кількості смертей, терактів, стрілянин, та обрали курс на її зміну в бік посилення заборон; у ЄС було прийнято нову Директиву 2021/555 від 24 березня 2021 року, якою дещо змінено попередню Директиву 2017 року та запроваджено низку заборон й обмежень у сфері обігу цивільної зброї, зокрема посилено контроль у сфері обігу військової зброї). У цьому контексті очевидною є необхідність дослідження адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, яке ще не здійснювали на дисертаційному рівні.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Попри те, що вчені не вдавалися до комплексного дослідження вказаної проблематики, чимало вітчизняних юристів-адміністративістів приділяли увагу з'ясуванню сутності й особливостей обігу зброї, серед яких: Ю. Е. Белінський, О. М. Бокій, І. В. Васильєв, В. А. Гуменюк, С. В. Діденко, Ю. П. Жванко,

О. А. Журавель, А. В. Корнієць, В. М. Коротаєв, К. О. Кучерук, С. П. Параниця, М. П. Федоров, А. Є. Фоменко, Д. С. Чуріков та ін. Окремі науковці у своїх працях досліджували адміністративно-правову природу державної політики, зокрема В. Б. Авер'янов, І. В. Арістова, О. О. Бандурка, Є. Ю. Бараш, Ю. П. Битяк, В. М. Білик, О. К. Волох, В. В. Галунько, І. П. Голосніченко, О. С. Доценко, О. Ю. Дрозд, С. В. Іванов, В. І. Курило, П. О. Комірчий, Д. О. Кошиков, О. В. Кузьменко, О. А. Лупало, К. В. Муравйов, І. Д. Пастух, А. П. Пєров, М. В. Плугатир, А. М. Подоляка, К. Р. Резворович, Л. Л. Савранчук, В. В. Чернєй. Напрацювання вказаних науковців слугували основою дослідження за обраною тематикою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обраний напрям дослідження відповідає Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 6 травня 2015 року № 287/2015; Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015; Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474-р; Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р; Стратегії воєнної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021; Основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затвердженим постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права на тему «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі аналізу чинного законодавства, доктринальних положень адміністративно-правової науки сформулювати науково обґрунтовані засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, а також визначити оптимальні та пріоритетні шляхи розв'язання наявних проблем у досліджуваній сфері з урахуванням національних правових традицій і досвіду зарубіжних держав. Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі *завдання*:

− схарактеризувати сферу обігу зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання;

− визначити концептуальну сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− встановити систему принципів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− схарактеризувати стан нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні та визначити місце в ньому адміністративного законодавства;

− визначити поняття та елементи адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− окреслити завдання та функції адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− висвітлити зміст й особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− встановити систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні та їх адміністративно-правовий статус;

− з'ясувати сутність і види форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

– розкрити поняття й систему методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

– визначити гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

– встановити сутність, особливості й види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні;

– схарактеризувати дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

– надати характеристику контрольно-наглядовим процедурам реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

– висвітлити міжнародний досвід державного регулювання обігу зброї та можливості його адаптації до національної правової системи;

– окреслити сутність парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї;

– визначити й обґрунтувати шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, використання яких зумовлене поставленою метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. *Формально-логічний* і *структурно-логічний* методи використано під час дослідження правових категорій у сфері обігу зброї, визначення особливих рис відповідної державної політики (підрозділ 1.2), публічно-правових відносин щодо її формування та реалізації (підрозділ 2.3), адміністративних процедур у сфері обігу зброї (розділ 4);

системи принципів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (підрозділ 1.3); нормативної основи формування та реалізації вказаної державної політики (підрозділ 1.4); системи елементів, завдань, функцій, суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері (підрозділи 2.1, 2.2, 2.4); комплексу гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у вказаній сфері (підрозділ 3.3). Метод *класифікації* та *системно-структурний* метод сприяли встановленню системи адміністративно-правових актів, що регулюють обіг зброї в Україні (підрозділ 1.4), змісту публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (підрозділ 2.3), структури адміністративних процедур у цій сфері (розділ 3). Використання *діалектичного* методу дозволило з'ясувати соціально-правове значення обігу зброї (підрозділ 1.1), сутність державної політики у сфері обігу зброї (підрозділ 1.2), особливості парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у зазначеній сфері (підрозділ 5.2). *Історико-правовий* метод використано в процесі встановлення закономірних передумов запровадження жорстких підходів у регулюванні обігу зброї в ЄС та окремих державах – членах ЄС (підрозділ 5.1) й посилення контролю в цій сфері в США (підрозділ 5.3). *Порівняльно-правовий* метод дав змогу встановити перелік норм законодавства окремих зарубіжних держав і загалом ЄС, що можуть бути враховані в чинному законодавстві України та в проєктах законів України про обіг зброї (цивільний обіг зброї) (підрозділи 5.1, 5.3). Метод *моделювання* дозволив належним чином оформити пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї (підрозділи 5.2, 5.3).

Емпіричну основу дослідження становлять довідкові видання, аналітично-довідкові статті, а також офіційні звіти, доповіді та статистичні дані органів державної влади (Офісу Генерального прокурора, МВС України), міжнародних урядових організацій (ООН, Ради Європи),

українських (Omnibus Info Sapiens, фонду «Демократичні ініціативи», Центру Разумкова, соціологічної групи «Рейтинг») і зарубіжних (Gun Violence Archive, Центру Джонса Хопкінса, Школи громадської охорони здоров'я Блумберга) неурядових організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є однією з перших у сучасній доктрині адміністративного права України праць, у якій системно досліджуються теоретичні та практичні питання формування й реалізації державної політики у сфері обігу зброї, ураховуючи останні зміни законодавства про обіг зброї в Україні, зміни вторинного законодавства ЄС про контроль за цивільним обігом вогнепальної зброї, а також посилення тенденцій (2017–2021 рр.) у державах – членах ЄС та США щодо звуження прав і свобод громадян у вказаній сфері. На підставі цього сформульовано низку актуальних пропозицій щодо внесення змін до діючого законодавства України про обіг зброї, а також зареєстрованих у парламенті відповідних законопроєктів. Основні з них такі:

уперше:

− здійснено концептуальну інтерпретацію сутності формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні через відповідний адміністративно-правовий механізм. Мета цієї політики полягає у створенні в державі сприятливих умов для відносин і процесів у відповідній сфері, що: 1) розширюють правові можливості: а) держави стосовно захисту суверенітету, конституційного ладу, правопорядку, суспільства та громадян, їхнього майна; б) громадян щодо захисту свого життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї; 2) визначають риси правомірної поведінки у сфері обігу зброї, запобігають нелегальному обігу зброї, існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у цій сфері;

− схарактеризовано адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Обґрунтовано,

що структурно він складається зі статичних і динамічних елементів, є цілісним системно-організаційним явищем; має власну нормативно-правову основу, але водночас враховує публічно-правові норми у сфері обігу зброї, передбачені кримінальним, цивільним і господарським законодавством; збалансовує публічний та приватний інтерес у цій сфері (хоча публічний інтерес наразі домінує); реалізується владними суб'єктами шляхом управлінської, забезпечувальної діяльності (до цього процесу дедалі активніше долучаються суб'єкти громадянського суспільства);

− визначено завдання і функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Встановлено, що завданнями є: загальні завдання державних органів, які слугують суб'єктами цього механізму (сприяння належному рівню безпеки людини шляхом впливу на обіг зброї; підвищення авторитету держави); загальні забезпечувальні завдання державних органів (кадрове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення уповноважених державних органів); спеціальні завдання, що стосуються формування державної політики у сфері обігу зброї (створення, визначення та прийняття комплексу принципів, стандартів і нормативно-правового порядку обігу в державі зброї); спеціальні завдання, що стосуються реалізації вказаної державної політики (здійснення запобіжної діяльності у сфері обігу зброї; виведення зброї з незаконного обігу); особливі завдання, покладені на конкретних суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в цій сфері. Виокремлено такі функції: стратегічно-цільова, нормативно-забезпечувальна, соціальна, стимулююча, контрольно-наглядова, коригувальна, антикорупційна й інформаційна;

− розкрито систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Суб'єктами є державні органи (законодавчої, виконавчої, судової гілок влади) та суб'єкти громадянського суспільства. Адміністративно-правовий статус досліджуваних суб'єктів означений їх організаційною будовою,

функціональним призначенням, предметом відання, сукупністю повноважень у сфері обігу зброї, особливостями юридичної відповідальності;

− на підставі аналізу понад 50 законодавчих і підзаконних актів, що становлять нормативно-правову основу обігу зброї в Україні, визначено актуальні проблеми правового регулювання в цій сфері: відсутній спеціальний законодавчий акт про обіг зброї (як цивільний, так і спеціальний); наявна значна кількість дублюючих, застарілих, неефективних і таких, що не відповідають сучасним потребам, нормативно-правових актів. Встановлено, що законопроєкти про цивільний обіг зброї, зареєстровані в парламенті 2021 року, не розв'язують проблем правового регулювання обігу зброї в Україні, адже: стосуються лише права на цивільну вогнепальну зброю; містять суперечливі норми (категоріально-термінологічна основа законопроєктів є недосконалою); регулюють питання цивільного обігу вогнепальної зброї фрагментарно (занадто загальними є норми про облік цієї зброї, набуття права на цивільну вогнепальну зброю); не повною мірою враховують зміни вторинного законодавства ЄС про контроль у сфері обігу зброї, внесені 2021 року, загальноєвропейські тенденції посилення контролю за цивільним обігом зброї. Усе означене стримує належне функціонування адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні;

− з урахуванням досвіду правового регулювання обігу зброї в державах – членах ЄС (ФРН і Франції) доведено доцільність використання в законопроєкті № 5708 зарубіжних підходів до закріплення: принципів поводження зі зброєю повнолітніх і неповнолітніх; принципів надійності та критеріїв особистісних характеристик особи, що бажає набути право на придбання та володіння зброєю; заборони носіння зброї на масових заходах; ознак зброї, що має історико-культурну цінність; обігу зброї за участю іноземного елементу; заборони володіти більше ніж однією одиницею зброї, яка потребує дозволу та не має історико-культурної цінності; обов'язку повідомлення про підозрілі спроби укласти угоду про купівлю зброї;

− визначено актуальні шляхи вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні, зокрема обґрунтовано доцільність: створення та схвалення Концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року; розроблення та прийняття законодавчих актів, що будуть упорядковувати відносини та процеси у сфері обігу зброї (проєкти законів України про обіг зброї (спеціальний та цивільний обіг зброї), про право на самозахист (цивільний обіг вогнепальної зброї)); а також підзаконних актів, які сприятимуть оптимізації формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї (Державної програми з детінізації обігу зброї в Україні на період до 2030 року; наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами»; наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї»);

− сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї в Україні шляхом розширення кола державних органів, щодо посадових осіб яких можливе буде ініціювання Комітетом питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності за невиконання (неналежне виконання) вказівок (рекомендацій) Комітету, органами системи МВС і МОЗ України (викласти в новій редакції абзац 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України»); а також шляхом урегулювання питання громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї (доповнити проєкт Закону України № 5708 розділом VII-1, у якому визначити правовий статус таких контролюючих суб’єктів, гарантії їх діяльності, підстави й умови притягнення їх до юридичної відповідальності);

удосконалено:

− визначення поняття «сфера обігу зброї в Україні», яким уточнено комплексне наукове розуміння сфери обігу зброї, надано повний перелік дій та діяльності суб’єктів права, а також події, що зумовлюють обіг зброї, на

підставі вивчення основних переваг, недоліків і закономірностей визначення обігу зброї в останніх проєктах законів України про обіг зброї, а також особливостей спеціального та цивільного, законного й незаконного обігу зброї;

− теоретико-правове розуміння системи принципів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, яку становлять: загальноправові, спеціальні (відкритості та прозорості; неконфліктності; об'єктивної виправданості; плановості й очікуваності; відносної гнучкості; своєчасності; постійності) та особливі (контрольованості, забезпечення ефективності захисту людиною її життя та здоров'я шляхом володіння та користування зброєю; превенція виникнення суспільно небезпечних процесів у сфері обігу зброї; сприяння поповненню Музейного фонду України озброєнням, яке має культурну цінність; адаптація до законодавства ЄС у цій сфері);

− тлумачення дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які, з одного боку, постають системою однорідних адміністративно-процедурних норм, що визначають порядок дозвільної діяльності у сфері обігу зброї в Україні Уповноваженого підрозділу з контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією, уповноважених підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим, м. Севастополі, областях та м. Києві і територіальних підрозділів поліції (до моменту передання вказаних повноважень сервісним центрам МВС України на сьогодні ці функції продовжують виконувати відділи контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи управління превентивної діяльності ГУНП, а з березня 2021 року – під контролем Департаменту внутрішньої безпеки НП України), а з іншого боку – дозвільної публічно-владної діяльності зазначених суб'єктів (їхніх посадових осіб) щодо розгляду питання про можливість видачі документів дозвільного характеру (відновлення та продовження строку дії дозволу,

зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) та прийняття відповідних рішень стосовно цього питання;

− тлумачення контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які мають імперативний, превентивний, реагувальний характер; здійснюються безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП, а опосередковано – Державною службою України з надзвичайних ситуацій України; об'єктом є: 1) суб'єкти, що діють у сфері обігу зброї; 2) елементи у сфері обігу зброї (зброя, її основні частини; боєприпаси; стрілецькі тири, сховища, де зберігається зброя, магазини зброї); предметом є: 1) дотримання правопорядку у сфері; 2) реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що перебуває на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); 3) виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя);

− розуміння конкретних можливостей європеїзації національного законодавства про обіг зброї в Україні. Ураховуючи досвід правового регулювання обігу зброї на рівні Європейського Союзу та держав – членів ЄС, обґрунтовано, що в проєкті Закону України № 5708 від 25 червня 2021 року необхідно врахувати положення Директиви ЄС № 2021/555 від 24 березня 2021 року та відповідні імплементаційні директиви, регламенти в частині: визначення понять у сфері обігу зброї; окреслення переліку категорій вогнепальної зброї, що можуть (не можуть) перебувати в цивільному обігу; врегулювання питань маркування зброї, її деактивації та руху. Доведено потребу в контексті вимог вторинного законодавства ЄС про контроль за обігом зброї: створити й увести в дію Державний реєстр обігу зброї; розробити й затвердити Кодекс етики зброярів і брокерів в Україні;

дістали подальшого розвитку:

− теоретичні положення щодо форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері

обігу зброї в Україні, які за критерієм реалізації права класифіковано на: дотримання принципів формування та реалізації досліджуваної політики, виконання, використання й застосування норм відповідної політики;

− наукове тлумачення методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які становлять способи (прийоми) функціонування відповідного механізму, систему загальних і спеціальних методів;

− доктринальне тлумачення сутності, змісту й особливостей публічно-правових відносин щодо формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні як підвиду правових відносин, які розкрито окремо для учасників – владних суб'єктів і для учасників – невладних суб'єктів у контексті їхніх прав та обов'язків;

− наукові підходи до розуміння загальної сутності адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні, які за своєю суттю є відповідними порядками, котрі класифіковано за критеріями: суб'єкта ініціювання такої процедури; використання методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні; безпосередності впливу на сферу обігу зброї в Україні;

− теоретичні розробки щодо сутності гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, котрі представлено у вигляді системи правових (процесуальних, процедурних, інституційних, нормативних) і неправових гарантій.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення застосовані та в майбутньому можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших наукових досліджень, присвячених адміністративно-правовим засадам формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні й зарубіжних державах (акт Національної академії внутрішніх справ від 26 січня 2022 року);

– *правотворчій діяльності* – у межах удосконалення нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї, удосконалення зареєстрованих у парламенті законопроєктів про обіг зброї в Україні (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 16 травня 2019 року № 22/698-1-15);

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення процесу здійснення дозвільних, контрольно-наглядових та інших адміністративних процедур у сфері обігу зброї, а також перебігу інших адміністративно-правових відносин стосовно зброї;

– *освітньому процесі* – у системі професійної освіти працівників правоохоронних органів і професійних публічних службовців, у процесі підготовки методичних розробок, підручників, а також навчальних посібників з курсів: «Адміністративне право», «Порівняльне адміністративне право», «Правове регулювання обігу зброї», «Адміністративно-правовий режим обігу зброї», під час викладання навчальних дисциплін, пов’язаних з проблематикою правового регулювання обігу зброї в Україні та в зарубіжних державах (акт Національної академії внутрішніх справ від 27 січня 2022 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. В опублікованих у співавторстві працях, власні теоретичні розробки дисертанта становлять не менше 25 %. У дисертації наукові ідеї та розробки співавторів, а також матеріали і висновки кандидатської дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації, висновки та рекомендації оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8–9 червня 2018 р.), «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ, 14–15 листопада 2018 р.), «Проблемні питання, досягнення та

інновації фундаментальних та прикладних досліджень» (м. Київ, 9–10 лютого 2019 р.), «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Київ, 17–18 липня 2019 р.), «Сучасні проблеми юридичної науки в Україні» (м. Київ, 17–18 березня 2020 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 15–16 вересня 2020 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 15–16 вересня 2020 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі» (м. Київ, 17–18 лютого 2021 р.).

Структура та обсяг дисертації. Наукова робота складається з переліку умовних позначень, вступу, п’ять розділів, які містять 17 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (781 найменування) на 87 сторінках, й трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 504 сторінки. Обсяг основного тексту – 366 сторінок.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

1.1. Сфера обігу зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Соціально-економічний і культурний розвиток українського суспільства безпосередньо залежить від можливості розвитку кожного члена суспільства. Причому гармонійність розвитку людини на сьогодні передбачає, з одного боку, задоволення фізичних, духовних та інших потреб людини впродовж усього життя, а з іншого – розширення можливостей вибору людини та гарантування їй особистих прав і свобод [322, с. 80]. Цілком закономірно, що людина не спроможна належним чином розвиватись у разі, якщо вона перебуває в умовах, що загрожують її безпеці, а особливо – в умовах суб'єктивних ризиків для її безпеки («залежать від дій та волі суб'єктів, які впливають на безпеку» [205, с. 30]), посилених використанням особливо небезпечних предметів, які можуть призвести до масових убивств, повалення конституційного ладу в державі тощо.

Серед таких предметів є зброя, неналежний контроль за якою обумовлює: 1) незаконний її обіг (це посилює можливості здійснення терористичних актів, адже незаконний ОЗ часто виявляється у зв'язку між терористичними організаціями та транснаціональною організованою злочинністю [732]); 2) легальне потрапляння зброї до осіб, які з огляду на свій психофізіологічний стан використовують її не за призначенням, або ж не можуть забезпечити належний режим збереження зброї (наслідком цього є випадки масової стрілянини).

Значущість цього питання підтверджується тим, що: 1) людина може мати як правомірну [21; 212; 257], так і неправомірну поведінку, яка здатна

набувати характеру суспільної шкідливості [34; 134; 155] чи суспільної небезпечності [31; 219; 275]; 2) неправомірний характер поведінки має риси особливо ризикованої поведінки, коли вона пов'язана з ОЗ, з огляду на що протягом багатьох років міжнародне співтовариство шукає способи усунення негативних наслідків незаконного обігу звичайної зброї, а також загроз, пов'язаних з її використанням в організованих та інших тяжких злочинах [389, с. 3]; 3) незаконний обіг вогнепальної зброї є актуальним для всього світу [123, с. 7], однак саме в нашій державі нині в незаконному обігу перебуває значна кількість вогнепальної зброї, а з кожним роком збройного конфлікту на Сході України цей показник суттєво зростає [769, с. 198] (наприклад, 2020 року правоохоронні органи з незаконного обігу вилучили понад 1,5 млн набоїв, 20 тис. бойових припасів, мін та артилерійських снарядів, 64 одиниці стрілецької зброї, 390 ручних гранатометів, 3 міномети та 3 одиниці броньованої техніки [209]); 4) на сьогодні в Україні не зроблено реальних і достатніх кроків щодо вдосконалення правового регулювання сфери обігу (спеціального та цивільного обігу) зброї, а проєкти законів України про ОЗ, запропоновані впродовж останніх років, є неякісними (регулюють сферу ОЗ лише фрагментарно, містять суперечливі й очевидно декларативні норми тощо) та можуть лише загострити наявні ризики, які ОЗ становить для безпеки людини, суспільства й держави.

Слід констатувати, що правове регулювання ОЗ вже слугувало предметом дослідження таких науковців, як Ю. Е. Белінський [46], О. М. Бокій [63], І. В. Васильєв [89], Л. О. Величенко [94], С. В. Діденко [171], Ю. П. Жванко [186], А. В. Корнієць [276], І. А. Липецька [312], С. П. Параниця [409], О. М. Соловйова [585] та інші вчені. Водночас слід констатувати, що на сьогодні залишаються невирішеними питання про універсальне значення ОЗ, а також відсутність комплексних досліджень сутності ОЗ крізь призму розуміння цього явища розробниками останніх проєктів законів України про ОЗ. Зазначена проблема передбачає виконання поставлених у цьому підрозділі дослідження таких завдань:

1) проаналізувати дефініції поняття «обіг зброї» (альтернативні терміни), які містяться у відповідних проєктах законів, на підставі чого окреслити сутність ОЗ і перелік форм його вияву в Україні; 2) сформулювати визначення поняття «сфера обігу зброї»; 3) проаналізувати сферу ОЗ як цілісну систему; 4) окреслити адміністративно-правову характеристику сфери ОЗ як об'єкт адміністративно-правового регулювання.

У межах реалізації поставлених завдань слід зазначити, що на рівні чинного законодавства поняття «обіг зброї» залишається невизначеним. Така сама ситуація спостерігається й на рівні вторинного права Європейського Союзу. Причому варто звернути увагу на те, що в п. 12 ч. 1 ст. 1 Директиви Ради «Про контроль за придбанням та володінням зброєю» від 18 червня 1991 року № 91/477/ЄЕС поняття незаконного ОЗ визначено як «придбання, продаж, постачання, перевезення або передачу вогнепальної зброї, її основних частин або боєприпасів з території або через територію однієї держави-члена на територію іншої держави-члена, якщо будь-яка із зазначених держав-членів не надала дозвіл на такий обіг відповідно до цієї Директиви або якщо вогнепальна зброя, її основні частини або боєприпаси не були марковані відповідно до ст. 4» [723]. У контексті наведеного визначення поняття «незаконний обіг зброї» слід зазначити таке: 1) вказана Директива на сьогодні є нечинною та замінена кодифікованою версією від 24 березня 2021 року № 2021/555 [724], однак у новій версії вказане поняття викладено з тим самим змістом; 2) наведене визначення дозволяє осмислити легальний ОЗ (виключаючи вказівку стосовно незаконності дій щодо зброї); 3) окреслений у Директиві від 18 червня 1991 року № 91/477/ЄЕС (наразі – у Директиві від 24 березня 2021 року № 2021/555) перелік виявів ОЗ є неповним, адже не враховує, наприклад, виробництво, ремонт, торгівлю, обмін, дарування, колекціонування, облік, зберігання, застосування, вилучення, утилізацію, вихолощення зброї.

Чинне законодавство України не містить легальної дефініції поняття «обіг зброї». Слід зауважити, що визначення вказаної категорії (її аналогів):

1) пропонували розробники законопроєктів про ОЗ (у різних варіантах таких документів, які реєстрували у ВР України); 2) запропоновані варіанти тлумачень є досконалішими, ніж те, яке викладене в п. 12 ч. 1 ст. 1 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555. Наприклад, у ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» від 6 листопада 2020 року № 4335 (цей проєкт не прийнято 4 березня 2021 року) ОЗ визначено як явище, що ототожнюється з «виробництвом зброї, торгівлею нею, продажем, обміном, даруванням, передачею, придбанням, колекціонуванням, експонуванням, спадкуванням, обліком, зберіганням, носінням, перевезенням, транспортуванням, застосуванням, вилученням, утилізацією, ввезенням зброї до України та вивезення зброї з України» [512]. У пп. 1.35 п. 1 ч. 1 ст. 1 законопроєкту «Про цивільну зброю та боєприпаси» від 24 листопада 2020 року № 4335-1 [538] (альтернативний законопроєкт не було прийнято 4 березня 2021 року) наведено тлумачення поняття «оборот зброї», яким охоплено «виробництво зброї, торгівлю зброєю, продаж, обмін, дарування, передачу, відчуження в інший законний спосіб, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, вилучення, утилізацію, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України» [538]. Критично аналізуючи запропоновані розробниками зазначених законопроєктів дефініції, слід зауважити таке:

1) у зазначених законопроєктах одне й те ж саме явище позначають різними поняттями, а саме: «обіг зброї» та «оборот зброї»:

2) у законопроєкті від 24 листопада 2020 року № 4335-1, на відміну від проєкту Закону України від 06 листопада 2020 року № 4335, запропоновано більш широкий підхід до окреслення спектра вияву ОЗ завдяки використанню формули «відчуження в інший законний спосіб» [538].

Що ж стосується законопроєктів, які наразі знаходяться на розгляді у ВР України, то з цього приводу зазначимо, що в ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25 червня 2021 року

№ 5708 запропоновано тлумачення поняття «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери», згідно з яким це – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, обмін, дарування, передача, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, ремонт, вилучення, викрадення, втрата, вихолощення, деактивація, утилізація, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України [523]. Водночас у пп. 1.35 п. 1 ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13 липня 2021 року № 5708-1 наведено визначення поняття «оборот зброї», яким визнано виробництво, імпорт, експорт, транзит, торгівлю, продаж, обмін, дарування, передачу, відчуження в інший законний спосіб, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, вилучення зброї, набоїв до неї та основних частин [522]. Аналізуючи вказані законопроєкти й інтерпретаційні підходи до визначення досліджуваних категорій, можна констатувати таке:

1) намагання врегулювати ОЗ (передусім цивільного) останніми роками трансформувались у спробу врегулювати обіг цивільної вогнепальної зброї. Водночас переважно негативне ставлення населення України до питання легалізації вогнепальної зброї (більш детально це питання розкрито в розділі 5 дисертації) зумовило те, що вказана тенденція 2021 року засвідчила спробу розв’язати проблему забезпечення безпеки населення України шляхом надання йому права на самозахист з використанням вогнепальної зброї, що можливо здійснити лише паралельно врегулювавши цивільний обіг вогнепальної зброї;

2) у зазначених законопроєктах наявні визначення різних понять – «оборот зброї» й «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери». Слід зауважити, що з огляду на нормативну економію, доцільно визначити термін «обіг зброї», а в межах примітки вказати, що це поняття поширюється також і щодо боєприпасів, основних

частин зброї тощо (причому примітним є те, що відповідним терміном охоплено лише зброю та основні частини до неї);

3) попри те, що термін «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери» [523], який визначено в законопроєкті від 25 червня 2021 року № 5708, стосується зброї, основних частин до неї, зі змісту дефініції випливає, що визначення стосується саме зброї (зокрема перелік виявів ОЗ містить вказівку на ввезення чи вивезення зброї з нашої держави, хоча на практиці може йтися також про імпорт й експорт основних частин до зброї);

4) форма терміна «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери» [523] вказує на те, що йдеться про обіг зброї (основні її частини), що мають ідентифікаційні номери, а отже «фантомна» (саморобна) та інша зброя (її основні частини) без таких номерів не можуть слугувати об'єктом обігу. З одного боку, це є логічним, адже проєкт Закону врегульовує саме питання цивільного обігу вогнепальної зброї й, безперечно, неприпустимим буде купівля (створення), володіння, користування, розпорядження вогнепальною зброєю, котра не може бути ідентифікована за номером. З іншого боку, власне поняття, наведене в законопроєкті, не окреслене як «цивільний ОЗ та/або основних частин…», а фігурує лише як «ОЗ та/або основних частин…». Це означає, що в контексті проєкту Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 така зброя (основні її частини) не може бути викраденою (як зброя, основні частини), деактивованою та утилізованою (як зброя, основні частини), підлягати вилученню (як зброя, основні частини). Певна річ, такий нормативний стан правового регулювання ОЗ не сприятиме розв'язанню проблеми нелегального ОЗ;

5) у законопроєкті від 13 липня 2021 року № 5708-1, на відміну від законопроєкту від 25 червня 2021 року № 5708, ОЗ охоплено транзит (це поняття не тотожне перевезенню), а також наведено відкритий перелік способів ОЗ у вигляді відчуження зброї (аналогічним чином, що і в альтернативному законопроєкті від 24 листопада 2020 року № 4335-1);

6) у законопроєкті від 25 червня 2021 року № 5708, на відміну від законопроєкту від 13 липня 2021 року № 5708-1, з-поміж виявів ОЗ не йдеться про викрадення, втрату, вихолощення, деактивацію, утилізацію зброї, що лише в окремих випадках може бути виправданим використанням відчуження зброї, однак є недоречним у контексті принципу юридичної визначеності в нормотворчій діяльності.

На підставі комплексного аналізу наведених визначень понять, що містяться в проєктів законів України від 6 листопада 2020 року № 4335, від 24 листопада 2020 року № 4335-1, від 25 червня 2021 року № 5708, від 13 липня 2021 року № 5708-1, можна дійти таких висновків:

1) у розглядуваних чотирьох законопроєктах для позначення одного й того самого явища (близького за змістом) використовують такі поняття: а) «оборот зброї» (законопроєкти від 24 листопада 2020 року № 4335-1 та від 13 липня 2021 року № 5708-1); б) «обіг зброї» (законопроєкт від 6 листопада 2020 року № 4335); в) «обіг зброї та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери». Вказане термінологічне різноманіття: а) призводить до категоріально-термінологічної плутанини та перешкоджає становленню наукової думки про відповідну сферу; б) не є відображенням синонімічності «обороту» та «обігу» (хоча за своїм сенсом ці поняття досить часто перетинаються [407]), а також – «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери» (це поняття є ширшим, ніж обіг чи оборот зброї);

2) лише в альтернативних проєктах законів України від 24 листопада 2020 року № 4335-1 та від 13 липня 2021 року № 5708-1 у відповідному контексті використовується формулювання «відчуження в інший законний спосіб» [522; 538], що дозволяє більш широко розкрити спектр вияву ОЗ. Вказане зумовлене тим фактом, що «відчуження» як цивільно-правова категорія, зокрема як стан, «завжди вказує на те, що певне благо не належить (перестає належати) особі» [577, с. 13] (не лише в контексті права власності, адже об’єкт може належати особі не на основі права власності чи права

володіння). Тобто відчуження охоплює як випадки, коли об’єкт цивільного права перестає належати одній особі з одночасним присвоєнням його іншою особою, так і випадки, коли він перестає належати будь-кому, тобто стає чужим, не є своїм абсолютно для всіх» [576, с. 62]. Таким чином, використання в альтернативних законопроєктах формули «відчуження в інший законний спосіб» [522; 538] є цілком виправданим, однак якщо: а) його використання буде слідувати лише після перерахування всіх очевидних виявів ОЗ, що охоплено терміном «відчуження»; б) поняття ОЗ буде стосуватися виключно законного ОЗ, що є окремим видом ОЗ;

3) серед зазначених законопроєктів лише в проєкті Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 спектр вияву ОЗ охоплює також ремонт зброї.

Теоретичне визначення поняття «ОЗ» можна сформулювати в межах таких інтерпретаційних підходів: 1) формально-діяльнісний контекст осмислення ОЗ (у межах такого підходу окреслюється лише перелік виявів виникнення, переміщення, зберігання, використання, трансформації та втрати (знищення) зброї; тобто саме цей підхід використовується в законопроєктах про ОЗ); 2) діяльнісний контекст осмислення ОЗ (у цьому разі в процесі формулювання визначення поняття «ОЗ» на перший план виходять дії суб’єкта права (виробника зброї; особи, що придбала зброю; суб’єкта, який вилучає зброю тощо) щодо зброї; таким чином, ОЗ стає не просто «рухом» зброї, а будь-якими діями (діяльністю) суб’єктів, пов’язаними з виробленням, продажем, знищенням, перевезенням тощо зброї); 3) комплексний контекст (у межах такого підходу слід окреслювати дії щодо зброї та власне процеси «руху» зброї, що в сукупності становлять окремий елемент ОЗ).

З’ясувавши можливості широкого теоретичного та практичного осмислення ОЗ, можемо дійти висновку стосовно того, як саме слід тлумачити сферу ОЗ, зокрема як сукупність суспільних відносин, які мають юридичне значення та стосуються зброї. Отже, сфера ОЗ є сферою, у якій виникають, здійснюються та припиняються врегульовані законодавством

суспільні відносини та процеси щодо виробництва, ремонту, сертифікації, маркування, торгівлі, придбання, постачання, користування (застосування), носіння, зберігання, обліку, продажу, обміну, викрадення, втрати, знаходження, вилучення, вихолощення, деактивації, знищення, утилізації, колекціонування, експонування, передачі, спадкування, дарування, перевезення, транспортування, експорту, імпорту, транзитного перевезення зброї, її основних частин і боєприпасів, а також здійснення інших цивільно-правових та господарсько-правових угод чи операцій, предметом (об'єктом) яких є зброя, її основні частини та/або боєприпаси відповідно до чинних дозволів на цей вид діяльності.

Таким чином, ОЗ у своєму сутнісно-формальному вияві може бути таких видів: 1) виникнення зброї та наділення її ідентифікаційним номером (чи ухиляння від процесу ідентифікації зброї); 2) підтвердження спроможності зброї бути об'єктом законного ОЗ в державі (сертифікація чи ухиляння від сертифікації зброї); 3) зміна юридичного чи фактичного володільця (власника, користувача та/або розпорядника) зброї у вигляді відчуження (продаж, дарування, обмін, передача, постачання, втрата, вилучення) та набуття (купівля, спадкування, викрадення, знаходження) зброї; 4) утримання зброї (зберігання, колекціонування, експонування); 5) користування (носіння, застосування); 6) рух зброї (перевезення, транспортування, експорт, імпорт, транзит); 7) облік зброї; 8) дії відносно зброї, що не обумовлюють зміну її характеристики (ремонт) чи змінюють її характеристику (модифікація, вихолощення, деактивація); 9) знищення (утилізація) зброї.

Додатково в межах дисертаційного дослідження слід уточнити зміст такого явища, як сфера ОЗ, адже в ч. 1 ст. 1 проєкту Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 визначено поняття «ОЗ та/або основних частин до зброї, які мають ідентифікаційні номери» [523], а в законопроєкті від 13 липня 2021 року № 5708-1 [522] йдеться про законні способи відчуження зброї (ці законопроєкти потенційно можуть бути взяті за основу, а в

подальшому – бути прийнятими). Наведені визначення можуть спонукати до дещо хибної думки про те, що: 1) сферою ОЗ не охоплено «фантомну» та іншу зброю, котра не може бути ідентифікована за номером; 2) незаконні способи відчуження зброї не обумовлюють ОЗ.

Слід зауважити, що незаконний (неконтрольований) ОЗ охоплений категорією ОЗ, проте означений суспільною шкідливістю чи суспільною небезпечністю, що: 1) не нівелює оборотоздатності зброї; 2) не заважає інтерпретувати протиправний обмін зброєю як акт її обігу. Таким чином, *за критерієм законності ОЗ можна поділити на два види*: 1) законний; 2) незаконний: а) суспільно шкідливого характеру; б) суспільно небезпечного характеру.

Крім того, практично всі законопроєкти про ОЗ (останні з них прямо названі такими, що регулюють питання цивільного обігу вогнепальної зброї) насправді стосуються лише цивільного обігу вогнепальної зброї. На підставі цього може скластися хибне уявлення, що поза обігом вогнепальної зброї ОЗ не існує, хоча цивільний ОЗ є лише частиною широкого спектра ОЗ. З огляду на це, слід уточнити, що *за критерієм режимності* ОЗ може бути таких видів: 1) *спеціальний ОЗ*, а саме обіг військової та відомчої зброї, які здебільшого не перетинаються у своїх статусах; 2) *цивільний ОЗ*, тобто обіг вогнепальної, холодної та іншої зброї, якою може володіти, користуватись і розпоряджатись цивільне населення України відповідно до вимог адміністративно-правового режиму обігу цивільної зброї.

З’ясувавши сутність і види ОЗ, варто розглянути питання про вказану сферу як об’єкт адміністративно-правового регулювання. У цьому контексті слід зауважити, що ОЗ виявляється в цивільних відносинах (дарування, спадкування тощо), господарських операціях (економічні відносини стосовно створення, продажу, перевезення зброї тощо), може бути законним і незаконним (мати суспільно шкідливий чи суспільно небезпечний характер). Зазначене дає змогу припустити, що досліджуване явище є предметом цивільно-правового, господарсько-правового, кримінально-правового, а

також адміністративно-правового регулювання. Водночас регулювання ОЗ, що безпосередньо не відображене в адміністративному законодавстві, є похідним від адміністративно-правового регулювання. Це зумовлено тим, що нині адміністративне регулювання сфери ОЗ спрямоване на: 1) впорядкування відносин і процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні; 2) визначення правового статусу формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також адміністративної (у службових відносинах – додатково дисциплінарної) відповідальності за неналежне виконання (невиконання) обов'язків у вказаній сфері; 3) визначення порядку здійснення адміністративних процедур у сфері ОЗ.

Узагальнюючи викладене в цьому підрозділі наукового дослідження, можна дійти висновку, що сфера ОЗ є площиною суспільних процесів і соціально-правових відносин, яка повинна знаходитись під державним регулятивним впливом, адже інакше власне ОЗ становитиме комплекс суспільно корисних, суспільно шкідливих і суспільно небезпечних процесів, які з високою ймовірністю будуть становити загрозу для безпеки людини, суспільства та національної безпеки загалом [673]. З огляду на це, державне регулювання сфери ОЗ в Україні є однією з найважливіших функцій державного управління, що сприяє забезпеченню національної безпеки, громадського порядку, мінімізує ризики соціально шкідливого та соціально небезпечного поводження зі зброєю (виготовлення зброї, набуття права на неї, використання зброї, продаж зброї тощо). Отже, державне регулювання сфери ОЗ потребує: 1) належного формування та реалізації державної політики в цій сфері; 2) створення й функціонування (забезпечення функціонування) адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні [662, с. 9]. Водночас цілком закономірним є те, що здійснення відповідної державної політики та створення і функціонування правового механізму її формування й реалізації виявляється неможливим у разі, якщо на науковому рівні не сформовано актуальної наукової думки стосовно поняття та сутності державної політики

у сфері ОЗ. З огляду на це, слід констатувати практичну потребу в комплексному дослідженні сутності зазначеного виду державної політики, чому буде присвячено наступний підрозділ наукової праці.

1.2. Поняття, сутність та особливості державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Попри те, що вітчизняні вчені у своїх працях приділяють увагу проблемним питанням ОЗ, слід констатувати, що юристи-адміністративісти донині не робили спроби окреслити сучасну концепцію державної політики у сфері ОЗ в Україні. Окремі аспекти такої політики впродовж останніх років фрагментарно висвітлено в галузі кримінального права [548; 549]. Крім того, чимало науковців у сфері адміністративного права та публічного адміністрування (наприклад, В. А. Дем'янчук [154], А. В. Мерзляк [354], А. А. Мозгова [360], В. М. Пасічник [411], А. В. Рубан [554, с. 68–83], Г. П. Ситник [568], Д. О. Тихомиров [616]) намагалися з'ясувати сутність і закономірності юридичної природи державної політики в інших сферах, що так чи інакше перетинаються з досліджуваною державною політикою. Наукові напрацювання цих учених становитимуть теоретичну основу, на якій може бути сформовано комплексне наукове розуміння державної політики у сфері ОЗ в Україні. Задля досягнення поставленої мети в межах цього підрозділу дослідження необхідно: 1) виокремити та проаналізувати основні наукові підходи до розуміння поняття «державна політика»; 2) окреслити загальну сутність державної політики у сфері ОЗ; 3) сформулювати визначення поняття «державна політика у сфері ОЗ в Україні»; 4) виокремити, структурувати і проаналізувати актуальні особливі риси державної політики у сфері ОЗ в Україні.

Виконуючи поставлені завдання, зазначимо, що державна політика є складним соціально-правовим, політичним, економічним і культурним

явищем, що окреслює цивілізаційний рівень розвитку держави у відповідній сфері, у якій вона об'єктивується [765]. Наприклад, Н. В. Коршунова зазначає, що саме поняття «державна політика» є «пізнавальним інструментом поглиблення людських знань про державну політику як складний, багатогранний соціальний феномен» [281, с. 141]. Крім того, відповідна політика є «формою мислення, що відображає закономірні відношення та властивостей державної політики у вигляді міркувань про її загальні та специфічні ознаки» [281, с. 141].

Сутність феномену державної політики більш докладно визначено в процесі дослідження природи цього явища багатьма вітчизняними ученими, серед яких: Т. В. Бєльська [49], О. С. Васильєв [91], В. А. Дем'янчук [153], Н. В. Коршунова [280], В. М. Купрій [300], Ю. В. Палагнюк [405] та інші науковці. Причому прискіплива увага до цього питання не сприяла формуванню універсального визначення поняття «державна політика», хоча в узагальненому вигляді можна виокремити певні сталі підходи до тлумачення відповідного феномену. Цей факт також підтверджує О. В. Слобожан, який у процесі критичного аналізу наукової літератури, присвяченої визначенню поняття та сутності державної політики, констатує, що на сьогодні в наукових напрацюваннях з цього питання наявний «широкий набір визначень, але в більшості з них наголошується на цілях, намірах, завданнях і засобах» [578, с. 179].

Критично аналізуючи різні підходи науковців до визначення сутності державної політики, доходимо висновку, що їх можна поділити на такі три основні групи інтерпретаційних підходів:

1) *пояснення сутності державної політики через діяльнісний аспект вияву державної політики (формальний підхід)*. Науковець у сфері державного управління І. В. Застрожнікова вважає, що державна політика є «діяльністю органів влади з реалізації виробленого політичного курсу для досягнення встановлених цілей» [207, с. 36]. Натомість Н. Д. Шульга зауважує, що державна політика – це діяльність державної влади з

розв’язання наявних проблем завдяки впровадженню комплексу відповідних процедур [661, с. 156]. Причому, з огляду на той факт, що будь-яка діяльність суб’єкта права має активну та пасивну форму вияву, слід погодитись з тим, що «державна політика – це не завжди дії, це також утримання від певних дій. Адже не всі сфери суспільного життя потребують активного втручання з боку держави, це може бути пов’язане з певним історичним періодом» [165, с. 23].

Наукове осмислення наведеного підходу до розуміння сутності державної політики дає змогу стверджувати, що в цьому сенсі державна політика постає як управлінська діяльність (дій чи бездіяльності) державних органів (також суб’єктів громадськості в мірі, у якій вони можуть бути долученими до формування та реалізації відповідного виду державної політики в конкретній сфері), що в дійсності виявляється в прийнятті рішень (учиненні дій), або ж в утриманні від прийняття таких актів (вчинення дій) суб’єктами, котрі можуть діяти відповідним чином з огляду на їх повноваження, компетенцію, використовувані причому способи, а також достатні умови для такої діяльності. Отже, розглядуваний контекст є досить широким та суто адміністративно-правовим підходом до розуміння відповідного явища в його динамічному вияві;

2) *пояснення сутності державної політики через реагувальний аспект вияву державної політики (змістовий підхід)*. Вітчизняна учена В. І. Андріяш вважає, що державною політикою слід вважати «реакцію держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві, наприклад, громадян, неурядових організацій. Вона покликана погоджувати інтереси, знаходити консенсус, необхідний для стабільності суспільства» [19].

Аналізуючи такий підхід, можемо дійти висновку, що в його межах розкривається змістовий аспект попереднього підходу до тлумачення сутності державної політики, котра ігнорується в межах попереднього підходу. Саме тому попередній підхід нами названо «формальним», а розглядуваний – «змістовим», адже в контексті нього державна політика

постає не лише як певна діяльність державного органу, а й управлінська діяльність, що об'єктивується тоді, коли в цьому виникає об'єктивна потреба (так звана «суспільна нагальність»);

3) *пояснення сутності державної політики через планово-стратегічний аспект вияву державної політики (прогностично-стратегічний підхід)*. Вітчизняні науковці А. В. Мерзляк і Т. В. Кравченко звертають увагу на те, що державною політикою є «певний стратегічний курс, що спрямований на розвиток держави та якого дотримується уряд» [354, с. 178]. Таким чином, в окресленому контексті державна політика постає в якості обраного повноважними суб'єктами публічної адміністрації напрям дій (чи бездіяльності) у певній сфері суспільних відносин і процесів. Причому більшого наповнення цей підхід до тлумачення державної політики можна помітити в позиції щодо сутності цього явища, яку окреслює вітчизняна правниця Н. В. Коршунова, на думку якої «державну політику слід тлумачити як цілеспрямовану, порівняно стабільну, свідомо-вольову форму діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів, що за допомогою спеціальних засобів, методів і процедур спрямована на розроблення стратегічного курсу розвитку найважливіших сфер життєдіяльності суспільства й тактичного управління ними з метою оптимального узгодження інтересів соціальних суб'єктів» [281, с. 141].

Відтак, саме в контексті позиції Н. В. Коршунової державна політика є не лише суто управлінською діяльністю державних органів чи діяльністю-відповіддю на те, що вимагає реакції держави, а також – не просто є стратегічною діяльністю державних органів, а постає в якості складного соціально-правового, політичного та економічного феномену, що:

1) має чітку юридичну форму, наповнену конкретним змістом;

2) об'єктивується на підставах й умовах, визначених законодавством;

3) передбачає існування адміністративно-правового механізму її формування й реалізації відповідно до певних стратегій і програм, а також нагальних потреб суспільства й держави.

Слід зауважити, що відповідне розуміння державної політики, котре логічно поєднує її формальне, змістове та прогностично-стратегічне тлумачення, ми використовуватимемо в цьому науковому дослідженні як базовий для подальшого наукового осмислення та концептуалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також різних аспектів формування та реалізації цієї політики в нашій державі.

Причому, піддаючи *сутність державної політики у сфері ОЗ в Україні* комплексному науковому осмисленню, слід зазначити, що сутність цього виду державної політики можна осмислити у двох контекстах.

1. За *ознакою форми* державної політики у сфері ОЗ. У цьому контексті вказаний вид політики постає як *юридичний факт*, котрий об'єктивується в:

а) *рішеннях повноважного державного органу*, що приймаються згідно з вимогами ч. 2 ст. 19 Конституції України. Спершу зазначимо, що управлінське рішення може бути: одноосібним та колективним; програмним і непрограмним; стратегічним, тактичним, оперативним; таким, що приймається на інституційному, управлінському, технічному рівнях; загальним і частковим; короткотерміновим, середньотерміновим, довготерміновим; інноваційним, стандартним; інтуїтивним, раціональним, аналітичним, логічним, імпульсивним, інертним тощо [336, с. 22–24]. Зазначені рішення як форма реалізації організаційної функції державного управління слугують критерієм і показником належної державно-владної організації публічного управління, формування та реалізації державної політики з різних питань суспільного розвитку [51, с. 74]. Крім того, як зазначає М. В. Білей, «управлінське рішення є формою управлінської діяльності, засобом, до якого висуваються правові, управлінські й організаційні вимоги щодо підготовки та прийняття» [51, с. 74].

Серед управлінських рішень посадових осіб суб'єктів публічної адміністрації у сфері ОЗ варто виокремити: рішення керівника органу поліції щодо проведеної перевірки об'єкта дозвільної системи на основі п. 3.7 глави 3 розділу І Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня

1998 року № 622 (далі – Інструкція від 21 серпня 1998 року № 622) [465]; постанови державного виконавця про повернення власнику дозволу на зберігання, носіння зброї, пристроїв (абзац 4 глави 4 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622); рішення органу поліції про анулювання дозволу на придбання, зберігання, носіння зброї, основних частин зброї та пристроїв, видані громадянам, у випадках, передбачених п. 5.1 глави 5 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622 (абзац 7 глави 4 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622); рішення комісії з визначення технічного стану зброї, пристрою про визнання непридатності мисливської вогнепальної зброї, основних частин зброї, пневматичної зброї, пристроїв (п. 12.17 глави 12 розділу ІІ Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622); рішення про анулювання дозволу на зберігання та носіння вогнепальної зброї (разом з основними частинами зброї – за наявності), пневматичної та холодної, охолощеної зброї, пристроїв (п. 12.19 глави 12 розділу ІІ Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622) [465];

б) *управлінських діях (бездіяльності) повноважного державного органу* відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, а саме дії, що: реалізуються представником (представниками) влади чи державними органами; засновані на монопольному праві держави вирішувати конкретне коло реальних проблем суспільного та позасуспільного буття; відповідають комплексній стратегії управлінських дій у відповідній сфері.

Управлінські дії, які становлять державну політику у сфері ОЗ, є юридичними фактами, що об’єктивують функції цієї політики в межах її завдань, а отже, такими діями в узагальненому вигляді є:

– дії щодо інформування населення та суб’єктів формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ, інших суб’єктів. Вказані дії виявляються в: забезпеченні функціонування та наповненні офіційних вебсайтів державних органів у частині інформації про ОЗ в Україні; публікуванні листів [507; 508] з роз’ясненням норм законодавства про ОЗ в Україні тощо;

– забезпечувальні дії, що виявляються передусім у нормотворчій діяльності суб'єктів державної політики у сфері ОЗ в Україні. Прикладом слугує покладання в п. 2 наказу ДБР та МВС України від 19 грудня 2019 року № 334/1060 на Управління спеціального призначення ДБР завдання «забезпечити подання цього наказу на державну реєстрацію до Мін'юсту України в установленому порядку» [454];

– дії в дозвільно-реєстраційній діяльності. Наприклад, це стосується видачі підрозділами НП України дозволів на придбання та перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів фізичним і юридичним особам, а також реєстрації (перереєстрації) дозволу на зберігання та носіння тощо. Наприклад, у пп. 15 п. 3 розділу ІІ Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 28 липня 2017 року № 650, зазначено, що ДОП на досягнення мети виконання своїх обов'язків можуть приймати в громадян документи, що визначені у пп. 12.2 та 12.5 п. 12 розділу ІІ наказу МВС України № 622 [465], а також «передавати ці документи в найстисліший строк до уповноважених підрозділів з контролю за ОЗ та дозвільної системи територіальних (відокремлених) органів (підрозділів) поліції» [458];

– контроль і нагляд. У контексті цього виду управлінських дій ідеться: по-перше, про контрольні дії суб'єктів стосовно виконання актів, які стосуються ОЗ в Україні; по-друге, про здійснення контролю за процесами й відносинами, у яких об'єктивується ОЗ України. Прикладом першого вияву контрольних дій слід назвати п. 4 наказу МВС України від 27 квітня 2020 року № 358, згідно з яким «контроль за виконанням цього наказу покладається на заступника Міністра відповідно до розподілу обов'язків» [513]. Прикладом другого вияву зазначених контрольних дій можна вважати абзац 1 п. 13 розділу ІІІ Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою КМ України від 12 жовтня 1992 року № 576, відповідно до якого контролюючий суб'єкт у межах діяльності щодо контролю за дотриманням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які

поширюється дозвільна система [479], щомісячно обстежує «об'єкти, де зберігається 20 чи більше одиниць бойової, спортивної (навчальної) вогнепальної зброї, а також базові склади вибухових матеріалів» [479].

У межах розгляду сутності державної політики у сфері ОЗ в Україні в контексті її форм вияву слід зазначити, що не лише управлінські рішення, а й управлінські дії, які сукупно об'єктивують державну політику та визначають вияв державного органу, що формує та реалізує відповідний вид державної політики, мають відповідати певним стандартам. До вказаних *стандартів управлінських рішень та управлінських дій*, що є формами вияву державної політики у сфері ОЗ в Україні, належать такі:

а) *управлінські рішення та управлінські дії мають ґрунтуватися на фактах об'єктивної дійсності й ураховувати комплекс вимог ч. 2 ст. 19 Основного Закону України*. Зазначимо, що «процес прийняття управлінського рішення може бути інтуїтивним (на підставі відчуття), досвідним (базується на судженнях, знаннях) або раціональним (передбачає об'єктивний аналітичний процес) [336, с. 21]. Водночас інтуїція та досвід посадової особи суб'єкта публічної адміністрації у сфері ОЗ не можуть бути достатньою підставою для прийняття (учинення) ним певного рішення (дії), передбаченого законодавством, коли законодавство не передбачає прийняття (учинення) відповідних рішень (дій), а також – підставою для прийняття (учинення) рішень (дій), що взагалі не передбачені законодавством. Таким чином, управлінські рішення та управлінські дії завжди повинні відповідати законодавчим приписам, незалежно від того, кого стосуються ці рішення (дії) та який саме суб'єкт їх приймає (учиняє);

б) *управлінські рішення та управлінські дії повинні повною мірою відповідати меті, завданням і функціям державної політики у сфері ОЗ в Україні, з одного боку, а також політиці держави та ціннісним орієнтирам держави й суспільства, з іншого*. Ця вимога дозволяє вказаним рішенням та діям бути формою вияву відповідного виду державної політики, а також становити органічну частину державної політики в Україні загалом (адже, як

зазначають вітчизняні учені, «на прийняття управлінських рішень в Україні суттєво впливають політичний та ціннісний аспекти» [29, с. 13]);

в) *управлінські рішення та управлінські дії повинні здійснюватися відповідно до основних методів прийняття рішення та реалізації дій суб'єктом публічної адміністрації*, а саме з урахуванням: методу імітаційного моделювання, методів теорії ігор, моделі теорії черг, історичного, аналітично-систематичного, раціонально-дедуктивного, дискретно-інкременаційного, редукціоністського, евристичного, кількісного та інших методів [335, с. 346]. Перелік цих і низки інших методів дозволяє дійти висновку, що більшість з них розроблено в межах науки державного управління, менеджменту, психології, соціології тощо. Їх, відповідно, вивчають фахівці з державного управління, менеджменту, психологи та соціологи. З огляду на зазначене, слід погодитись із В. С. Стефанюком стосовно того, що сьогодні належне формування та здійснення державної політики (зокрема у сфері ОЗ) передбачає специфічну підготовку осіб, які застосовують відповідні методи управління [589, с. 19]. Саме тому «варто визнати доцільним для державних і самоврядних службовців, а також посадових осіб, особливо керівного управлінського персоналу органів виконавчої влади, регулярне підвищення кваліфікації не лише в юридичній сфері, а й у сфері психології, соціології, етики публічного управління» [589, с. 19];

г) *управлінські рішення й управлінські дії мають прийматися та здійснюватися відповідно до потреб і законних інтересів, які об'єктивно виникають у момент часу, що виправдовує ці юридичні факти*. Українські науковці зауважують, що «управлінські рішення завжди спрямовані на виконання конкретних управлінських завдань, які характеризуються: невизначеністю, а в деяких випадках і суперечливістю умов; недостатністю інформації про можливі способи їх вирішення та чітких алгоритмів вирішення; необхідністю вирішення в обмежений час» [180, с. 48]. Причому вказані завдання не можуть бути уявними, безпідставними, а мають

становити реальний елемент управлінської дійсності. Зазначене повною мірою відповідає управлінським діям, спрямованим на вирішення оперативних питань внаслідок реагування повноважного суб'єкта публічної адміністрації;

д) *управлінські рішення та управлінські дії повинні бути наслідком здійсненого (усвідомлено, вивірено та організовано) вибору певного варіанта реагування на певний факт об'єктивної дійсності, що потребує прийняття рішення чи здійснення дії (утримання від здійснення дії)*. Вказане означає, що рішення (дії) приймаються (здійснюються) повноважним суб'єктом на основі аналізу всіх факторів можливого вияву державної політики в означеній сфері, варіацій можливої поведінки (як власної, так і об'єкта, що підлягає регулюванню, контролю тощо), серед яких обираються конкретні фактори й варіанти впливу, що є найбільш ефективними в конкретних умовах дійсності.

Саме вказані стандарти здійснення управлінської діяльності в межах державної політики у сфері ОЗ в Україні є гарантіями того, що суб'єкти державної влади (у відповідній частині також і суб'єкти громадянського суспільства) не будуть використовувати власні владні можливості задля спотворення цієї політики, зниження рівня національної безпеки тощо [682]. Ці обставини вказують на важливість створення в Україні ефективного адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, що передбачатиме також здійснення постійного контролю за діяльністю суб'єктів цього адміністративно-правового механізму.

2. За *ознакою змісту* державної політики у сфері ОЗ. Наприклад, вітчизняний правник М. М. Почтовий, розглядаючи сутність правової політики держави, стверджує, що змістом цієї політики «є сукупність ідей, теорій, концепцій, доктрин, стратегій, програм тощо, за допомогою яких суб'єкти реалізують правову політику держави у своїй повсякденній діяльності, здійснюючи ефективний правовий вплив на суспільні відносини» [432, с. 203]. Таким чином, можна дійти висновку, що зміст державної

політики у сфері ОЗ визначають: а) концептуальна основа державної політики у сфері ОЗ – сучасна доктрина адміністративного права України, сутність якої на сьогодні активно вивчають провідні юристи-адміністративісти [2; 53; 261; 351; 556]; б) ідейно-засаднича основа державної політики у сфері ОЗ – система загальноправових і галузевих принципів адміністративного права, а також певні особливі принципи досліджуваної державної політики (більш детально їх розкрито в підрозділі 1.3 цієї наукової праці). У сукупності зі стратегічним курсом України на набуття членства в Європейському Союзі та в Північноатлантичному альянсі (вказане має значення, адже закріплення 2019 року на конституційному рівні євроінтеграційного та євроатлантичного курсів «відбулося на тлі процесів значних світоглядних перетворень українського суспільства, що актуалізували потребу в реформуванні адміністративного законодавства» [603, с. 90]), відповідні принципи становлять ідеологію адміністративного права України, котра окреслює межі потенціалу формування і реалізації цієї державної політики та перспективи подальшого розширення цього потенціалу.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що *державна політика у сфері ОЗ в Україні* – це заснована на нормах чинного законодавства цілеспрямована, організована та відносно стабільна управлінська діяльність (у вигляді дій чи бездіяльності) суб’єктів державної влади (також діяльність суб’єктів громадянського суспільства) щодо впорядкування, розвитку та розв’язання проблем належного перебігу суспільних відносин і процесів у сфері ОЗ завдяки забезпеченню реалізації адміністративно-правового механізму формування та провадження цієї державної політики. Щодо наведеного визначення слід зробити таке застереження: державна політика формується та реалізується не лише в діях (бездіяльності) відповідних суб’єктів адміністративного права, а й у їхніх рішеннях. Таким чином, управлінська діяльність суб’єкта цієї державної політики у вигляді дій чи

бездіяльності слід тлумачити також і як управлінську діяльність у частині прийняття рішення чи відмови його приймати.

Сформулювавши визначення поняття досліджуваної державної політики, можемо дійти висновку, що повною мірою зрозуміти сутність державної політики у сфері ОЗ в Україні можливо лише на основі критичного аналізу її сучасних особливих рис. Причому попередньо зауважимо, що досліджуване явище є похідним від феномена «державна політика», а тому закономірним є те, що досліджуваному виду політики властиві базові ознаки державної політики як такої. У цьому контексті слід мати на увазі, що державній політиці загалом, як зауважує вітчизняна вчена Н. В. Коршунова, притаманна така сукупність концептуальних і практичних ознак: «є формою діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів; порівняно стабільна; формується та здійснюється за допомогою спеціальних засобів, методів і процедур; має свідомо-вольовий характер; є цілеспрямованою, тобто зорієнтована на розроблення стратегічного (довгострокового) курсу розвитку найважливіших сфер життєдіяльності суспільства і тактичного (оперативного) управління ними з метою оптимального узгодження інтересів соціальних суб'єктів» [281, с. 141]. З огляду на це, а також ураховуючи елементи, якими українські науковці зазвичай характеризують досліджувані ними правові явища [119; 264; 431], доходимо думки, що основними ознаками державної політики у сфері ОЗ в Україні є такі її специфічні риси:

1. *Мета державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Вітчизняні науковці слушно зауважують, що в загальному юридичному значенні мета є очікуваним і формально описаним юридично значущим орієнтиром, який передбачає досягнення протягом визначеного періоду певного правового стану (чи статусу) предметів, об'єктів (суб'єктів) шляхом здійснення певних компетентних дій (утримання від їх учинення) з використанням певних інструментів для досягнення відповідного стану (статусу) [119, с. 63]. Таким чином, мета державної політики у сфері ОЗ в Україні виявляється у створенні в державі найбільш сприятливих умов для перебігу відносин і

процесів у сфері ОЗ, що: 1) розширюватимуть правові можливості: держави (в особі органів публічної служби) захищати суверенітет, конституційний лад, правопорядок, суспільство та громадян, їхнє майно; громадян захищати своє життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері ОЗ; 2) визначатимуть риси правомірної поведінки у сфері ОЗ, що також запобігатимуть нелегальному ОЗ та існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у сфері ОЗ.

2. *Завдання державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Державна політика, як і будь-яка інша діяльність людини (об'єднань людей), не може мати належного вияву без такого її атрибутивного компонента, як завдання, якими постають відповідні способи досягнення мети цієї політики. Основними на сьогодні є такі способи досягнення мети державної політики у сфері ОЗ в Україні: 1) упорядкування відносин і процесів у сфері ОЗ, а також послідовна детінізація сфери ОЗ в державі; 2) забезпечення найбільш високого рівня безпеки громадян та національної безпеки держави завдяки належному функціонуванню механізму ОЗ в Україні; 3) усунення безпекових ризиків для індивіда, суспільства й держави у сфері ОЗ в Україні (зокрема загострених розширенням так званого «чорного ринку» зброї, що надходить з територій проведення ООС) та попередження виникнення кризових ситуацій у цій сфері; 4) формування нормативно-правової основи ОЗ в Україні, відслідковування її актуальності, спроможності бути ефективною (повною мірою задовольняти безпекові інтереси індивіда, суспільства й держави за рахунок забезпечення належного ОЗ в державі), а також виявлення можливостей удосконалення правового регулювання зброї в державі; 5) створення (також унормування статусу), організація та підтримання функціонування (соціально-правове, економічне та політичне забезпечення адміністративного впливу) системи державних органів та інших суб'єктів, що формують і реалізують державну політику у сфері ОЗ; 6) розроблення, затвердження та реалізація державних стратегій і цільових програм у сфері ОЗ; 7) контроль та нагляд за відносинами й процесами у сфері ОЗ, а також за

процесами формування та реалізації вказаного виду державної політики загалом; 8) залучення наукових кіл і громадськості до участі у формуванні державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також урахування наукової думки та пропозицій громадянського суспільства під час формування та реалізації відповідної державної політики; 9) здійснення міжнародного співробітництва стосовно забезпечення непорушності правового режиму ОЗ в Україні та в інших державах світу.

3. *Функції державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Передусім слід зазначити, що функції досліджуваного виду державної політики закономірно зумовлені:

1) основними (загальними) функціями держави, гармонійним і логічним чином випливаючи з них. На думку вітчизняної правниці М. В. Дзевелюк, функціями сучасної держави є «особливі канали комунікації між державою і суспільством, які виникають унаслідок раціоналізації їхніх нормативних та інституційних засад, що сприяє їх становленню як дискурсів – стабільних і тривалих форм взаємодії між людьми, покликаних вирішувати завдання загальносуспільного значення» [166, с. 176]. Причому вчені до переліку сучасних основних функцій держави зараховують: «політичну; ідеологічну; економічну; податково-фінансову; функцію захисту прав і свобод людини та громадянина; правоохоронну; соціальну; функцію державної підтримки науки, освіти, культури; екологічну; інформаційну; функцію гарантування національної безпеки; оборонну; функцію міжнародної інтеграції» [114, с. 32];

2) функціями, повноваженнями та компетенцією суб’єктів, повноважних формувати й реалізовувати державну політику у сфері ОЗ в Україні, адже функції розглядуваного виду державної політики об’єктивуються в практичній дійсності саме завдяки функціонуванню вказаних суб’єктів [670]. У цьому контексті функції державної політики у сфері ОЗ є виявом публічного адміністрування в зазначеній сфері, а отже, суто адміністративно-правовим явищем.

З огляду на викладене, функціями державної політики у сфері ОЗ як основних (загальних) напрямів діяльності держави (складових управлінської діяльності повноважних суб'єктів у відповідній сфері), спрямованих на стабілізацію цієї сфери, забезпечення керованості (передбачуваності) процесів і відносин у сфері ОЗ, а також на уможливлення використання громадянами всієї широти способів захисту свого життя та здоров'я тощо, слід вважати: цільову, прогностичну, регулятивну, координаційну, інформаційну, стимуляційну, контрольно-наглядову, захисну, охоронну функції.

4. *Особлива сфера вияву державної політики у сфері ОЗ в Україні*, яку комплексно окреслено в підрозділі 1.1 цієї наукової праці.

5. *Суб'єктний склад формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, якою охоплено різні рівні реалізації публічної влади в Україні, передусім законодавчу, виконавчу та судову влади (це питання більш детально розкрито в підрозділі 2.4 цього наукового дослідження).

6. *Нормативна основа державної політики у сфері ОЗ в Україні*, передусім у частині її формування та реалізації (це питання розглянуто в підрозділі 1.4).

7. *Державна політика у сфері ОЗ в Україні, що передбачає особливі напрями реалізації цієї державної політики*. Напрями реалізації зазначеного виду державної політики вперше були окреслені в проєкті Закону України «Про обіг зброї», який було зареєстровано у ВР України (як альтернативний законопроєкт) 20 вересня 2019 року за № 1222-1 (4 лютого 2020 року повернуто на доопрацювання ініціатору внесення). Зокрема, у ст. 4 вказаного проєкту Закону України зазначено, що «державна політика у сфері ОЗ спрямована на: встановлення державного контролю за обігом в Україні зброї та додержанням законодавства про ОЗ; запобігання потрапляння зброї до незаконного обігу; встановлення правил ОЗ в Україні; встановлення технічних вимог до зброї та боєприпасів до неї; розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю за ОЗ» [511]. Натомість у ч. 1 ст. 4 проєкту

Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25 червня 2021 року № 5708 [523] та в ч. 1 ст. 4 проєкту Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13 липня 2021 року № 5708-1 [522] (альтернативний законопроєкт) зазначено, що «державна політика у сфері обороту цивільної зброї та набоїв спрямовується на: визначення принципів і порядку обороту в Україні цивільної зброї та набоїв; встановлення державного контролю за оборотом в Україні цивільної зброї та набоїв і додержання законодавства про їх оборот; запобігання потрапляння цивільної зброї та набоїв у незаконний оборот; встановлення правил обороту цивільної зброї та набоїв в Україні; встановлення технічних вимог до цивільної зброї та набоїв; виведення цивільної зброї та набоїв з незаконного обороту; встановлення відповідальності за порушення законодавства про оборот цивільної зброї; розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю за оборотом цивільної зброї» [522; 523]. Осмислюючи наведені переліки відповідних напрямів державної політики у сфері ОЗ крізь призму сутності цієї державної політики, можемо дійти висновку, що окреслені в законопроєктах переліки напрямів реалізації вказаної державної політики не є вичерпними (не є вичерпними такі переліки й в інших законопроєктах про ОЗ в Україні). Загалом до цих напрямів можна також додати: 1) визначення правового режиму власності на зброю; 2) визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів реалізації державної політики у сфері ОЗ; 3) обмеження прав і свобод фізичних та юридичних осіб у сфері ОЗ; 4) гарантії реалізації фізичними та юридичними особами наданих їм прав у сфері ОЗ; 5) парламентський і громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ тощо [769].

8. *Державна політика у сфері ОЗ в Україні здійснюється шляхом реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації відповідної державної політики* (його сутність розкрито в межах розділу 2 цієї наукової праці).

Підбиваючи підсумки, можна дійти висновку, що державна політика у сфері ОЗ в Україні є складним соціальним феноменом, цілісно спрямованим на створення в державі найбільш сприятливих умов для перебігу відносин і процесів у сфері ОЗ, що розширюватимуть правові можливості громадян захищати своє життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, а також запобігатимуть нелегальному ОЗ, існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у сфері ОЗ у державі. Сприятливість зазначених умов досягається за рахунок виконання повноважними державними органами завдань цієї державної політики, що виявляються в діяльності стосовно створення нормативно-правової основи для належного перебігу відносин і процесів у сфері ОЗ, здійснення дозвільної діяльності, державного контролю та нагляду в означеній сфері тощо.

1.3. Принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Повноцінний світоглядно-концептуальний базис формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в правовій державі становлять принципи цієї політики, що є цілком закономірним, адже, як відомо: 1) принцип «є центральним поняттям, основоположною ідеєю, що пронизує систему будь-яких знань і субординує його» [322, с. 75]; 2) принцип об'єктивується у «тісному зв'язку між об'єктивно існуючими певними правилами, що мають основне, вихідне значення, й такими суб'єктивними властивостями, як внутрішнє переконання, погляди» [433, с. 6]; 3) формування та реалізації державної політики є управлінською діяльністю, а «будь-яка діяльність завжди заснована на певних керівних засадах, має свій фундамент і, так би мовити, вихідні орієнтири, що втілюються у відповідні напрями цієї діяльності» [5, с. 60].

Важливість принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ обумовлена тим фактом, що вони становлять собою складну, взаємоузгоджену систему, оскільки «функціонування системи принципів права передбачає виникнення системних зв'язків двох рівнів (порядків): зовнішні зв'язки чи зв'язки із середовищем (прямі та зворотні) й внутрішньосистемні зв'язки (тобто зв'язки всередині системи принципів права). Внутрішньосистемні зв'язки можуть бути класифіковані на генетичні, структурні (зв'язки будови), координаційні, субординаційні й конфронтаційні» [208, с. 9]. Інакше кажучи, принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ сприяють здійсненню відповідних процесів за об'єктивними й основоположними правилами, що не допускають суб'єктам права формувати державну політику та реалізувати її на шкоду індивіду, суспільству й державі [680].

Попри важливість принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, слід констатувати, що вітчизняні юристи-адміністративісти донині це питання ще не досліджували. Водночас сутності принципів різних видів державної політики вже приділяли увагу С. В. Іванов [216], Д. О. Кошиков [289], В. В. Мушенок [369], В. О. Негодченко [376] та інші українські вчені. Наукові напрацювання цих та інших учених свідчать про фактичні можливості виокремлення та теоретичного окреслення структури, а також з'ясування сутності принципів формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, ураховуючи правову природу та юридичний зміст вказаного виду державної політики, а також беручи до уваги особливості формування та реалізації зазначеної політики. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) з'ясувати обсяг принципів, що можуть належати до принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; 2) окреслити видову структуру вказаних принципів, а також проаналізувати відповідні групи засадничих ідей; 3) узагальнити результати дослідження.

Передусім слід зауважити, що до принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні мають належати *загальноправові принципи*. Це пояснюється тим, що: 1) формування та реалізація вказаного виду державної політики є правовим явищем, що об'єктивується в правовій державі, а отже, не може не ґрунтуватись і не бути наскрізно пронизаним відповідними базовими принципами права; 2) відповідність правових моделей різних механізмів (передусім державної політики) загальноправовим принципам є індикатором, за яким держава сприймається як така, що відповідає критеріям сучасної правової держави; 3) невідповідність певної правової моделі загальноправовим принципам призводить до того, що воно постає в національній правовій системі як чужорідне явище, з яким не можуть взаємодіяти вибудовані на загальноправових принципах явища (наслідком цього є автоматичне зниження ефективності функціонування держави в певній сфері, а державна політика, не заснована на загальноправових принципах, стає необов'язковою та неефективною [766]).

Крім того, до принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні також належать *спеціальні* та *особливі* принципи, які в сукупності деталізують загальноправові засадничі ідеї відповідно до фактичних потреб зазначеної сфери. Відтак, доходимо думки, що система окреслених принципів є складним, взаємоузгодженим комплексом засадничих ідей, які в межах нашого дослідження потребують більш детального аналізу.

1. *Загальноправові принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, до яких, згідно з переконаннями вчених стосовно структури загальноправових принципів [59; 230; 645], належать:

1) *принцип верховенства права*. Ураховуючи численні підходи вчених до тлумачення концептуальної сутності верховенства права та різні тлумачення принципу верховенства права [див., напр.: 18, с. 4; 139, с. 21; 141, с. 224; 217, с. 79; 337, с. 14], можемо дійти думки, що вказаний принцип у контексті досліджуваного питання передбачає такі положення:

а) нормативно-правові та правозастосовні акти в межах формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ повинні розроблятись і прийматись з урахуванням норм Конституції України та принципів права; б) у процесі формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ відповідні суб'єкти мають ґрунтуватися на тому, що право на безпеку людини є одним з базових прав людини (причому вказане право в правовій державі кожна особа може забезпечувати самостійно – шляхом володіння та використання зброї на законних підставах та умовах);

2) *принцип людиноцентризму*. Аналіз сутності людиноцентризму [див., напр.: 152, с. 88; 352, с. 8; 374, с. 293; 599, с. 281] дає змогу стверджувати, що розглядуваний принцип у межах досліджуваного нами питання потребує того, щоб процес формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ враховував права, законні інтереси людини, а також той факт, що людину (її життя, здоров'я) в Україні визнають найвищою соціальною цінністю. Відповідно, державні органи, котрі своїми діями (рішеннями) формують та/або реалізують розглядувану державну політику, не повинні створювати умов, коли ОЗ призведе до зниження рівня безпеки людини, збільшить ризики різноманітних загроз для життя та здоров'я людини. Крім того, людиноцентризм формування та реалізації вказаної державної політики створює правове підґрунтя для легалізації цивільного (неспеціального) обігу вогнепальної зброї в Україні;

3) *принцип справедливості й правової рівності (недискримінації)*. Справедливість є феноменом, що створює умови для реалізації можливостей людини [174, с. 13] та як принцип є етико-юридичним явищем [191, с. 46; 286, с. 7], приймаючи сутність якого, можна дійти думки, що він повною мірою збігається з принципом рівності (рівність є виявом справедливості, а справедливість неможлива без рівності; однак нерівність може бути наявна лише в стереотипованих умовах, у яких усі, хто має зазнати нерівності, однаковою мірою зазнають її). У контексті розглядуваного питання ці два принципи становлять одну засадничу ідею, котра в об'єктивній дійсності

передбачають таке: а) у процесі формування державної політики у сфері ОЗ в Україні створюється нормативно-правова основа функціонування відповідного адміністративно-правового механізму, функціонування якого не може несправедливо порушувати права, свободи та законні інтереси суб'єктів, які мають однаковий правовий статус, а також обумовлювати інші дискримінаційні практики в публічному адмініструванні; б) реалізація державної політики у сфері ОЗ в Україні як адміністративна діяльність не може характеризуватись як така, що створює дискримінаційний режим ОЗ (водночас вказане не означає, що стосовно цього правила не може бути жодних виключень, а саме тоді, коли відповідні вияви дискримінації є виправданими реальним загальним благом суспільства та держави; причому не повною мірою справедливим є триваюче обмеження права людини захищати своє життя та здоров'я шляхом використання вогнепальної зброї, що повинно бути вирішено, коли для цього будуть усі необхідні умови); в) у державі повинен існувати механізм контролю та нагляду за формуванням і реалізацією державної політики у сфері ОЗ, що буде на постійній основі відслідковувати дотримання вимог справедливості та рівності у вказаній сфері та впливати на порушників розглядуваного принципу;

4) *принцип законності*. Ураховуючи сутність феномена «законність» та різні інтерпретації концептуальної сутності принципу законності [див., напр.: 367, с. 383; 425, с. 40; 433, с. 7; 609, с. 57], доходимо думки, що принцип законності в контексті питання, котре ми розглядаємо, передбачає таке: а) процес формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ повинен здійснюватися уповноваженими на це державними органами відповідно до своєї компетенції та повноважень (що ж стосується участі в цьому процесі суб'єктів громадянського суспільства, то з цього приводу слід мати на увазі, що вони повинні сумлінно та добросовісно реалізовувати свої права на участь у цьому процесі, не створюючи перешкод для належної діяльності держави); б) суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в процесі відповідної діяльності повинні діяти лише на підставах, за умов,

що передбачені Конституцією та законами України, щоразу діючи (приймаючи рішення) у спосіб, що передбачений для конкретних випадків Конституцією та законами України; в) у процесі формування державної політики у сфері ОЗ відповідні суб'єкти змінюють, скасовують норми законодавства, що стосуються ОЗ, беручи до уваги принципи права та ієрархію законодавства, а також положення Конституції України; г) суб'єкти формування державної політики у сфері ОЗ не повинні формувати цей вид державної політики таким чином, що в результаті їх дій (рішень) буде зашкоджено юридичній визначеності норм законодавства (це стосується неприпустимості обумовлення ситуацій, коли суб'єкт об'єктивно не спроможний розуміти: по-перше, правомірність (неправомірність) поведінки в ситуаціях, урегульованих законодавством; по-друге, сутність, доцільність, можливість використання форм, способів і засобів реалізації такої державної політики);

5) *принцип невідворотності юридичної відповідальності*. Свобода, як відомо, не є безмежною, а користування нею має бути відповідальним [142, с. 4]. Зазначене безпосередньо стосується питання, котре ми досліджуємо, особливо з урахуванням того, що: а) принцип законності, як ми вже встановили, є конституційним принципом, котрий переважно порушується державою та фізичними, юридичними особами, що вказує, по-перше, на низький рівень правової культури, толерантність до неправомірної поведінки, високий рівень правового нігілізму в державі; по-друге, – на небезпечні наслідки такої практики у сфері ОЗ; б) неналежна реалізація політики у сфері ОЗ в Україні, а також недотримання обов'язків у цій сфері, з одного боку, та недобросовісна реалізація прав у вказаній сфері, з іншого боку, здатні становити реальну небезпеку для індивіда, суспільства й держави.

З огляду на викладене, з-поміж загальноправових принципів, на основі яких відбувається формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ в Україні, чільне місце належить принципу невідворотності юридичної

відповідальності. Цей вид відповідальності тлумачать у традиційному юридичному значенні [121; 231; 296], згідно з яким: а) під час формування державної політики у сфері ОЗ повинні закладатись нормативні застереження про те, що порушення обов'язків і неналежна реалізація прав у сфері ОЗ є фактичною підставою для настання юридичної відповідальності відповідного виду (передусім дисциплінарного, цивільно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового видів); б) у межах реалізації державної політики у сфері ОЗ відповідні суб'єкти повинні усвідомлювати, що їхні дії (рішення) обумовлюють виникнення певних юридичних наслідків, зокрема негативних, серед яких є притягнення до юридичної відповідальності; в) процес формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ не може створювати необ'єктивних виключень та в інший спосіб заважати настанню юридичної відповідальності певних осіб (груп осіб), які вчинили протиправні дії у вказаній сфері та підлягають юридичній відповідальності.

2. *Спеціальні принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, які відображають окремі адміністративно-правові принципи загалом і певні принципи публічного адміністрування, зокрема [767]. Означений підхід до розуміння переліку досліджуваної групи принципів ґрунтується на такій логіці: оскільки державна політика містить у собі комплекс управлінських заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації, то її принципи можуть бути визначені шляхом дослідження змісту принципів публічного (державного) управління [288, с. 72]. З огляду на це, у межах вказаної групи принципів ідеться про такі засадничі ідеї:

1) *принцип відкритості й прозорості формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.* З огляду на соціально-правове значення відкритості й прозорості в публічному адмініструванні [див., напр.: 322, с. 76; 606, с. 102], слід зауважити, що досліджувана засаднича ідея в контексті вказаного питання виявляється в таких положеннях: а) формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ в Україні передбачає надання

громадянам (їх об'єднанням) можливості здійснювати не заборонені законодавством активні дії щодо визначення форми (меж), змісту такої політики, а також особливостей її реалізації; б) процес формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні повинен бути повною мірою урегульованим на рівні національного законодавства, що має містити правила й стандарти, які стосуються: достатніх підстав (позитивних, негативних) та умов здійснення суб'єктами публічної влади дій щодо формування й реалізації цієї державної політики; методики (експертиз) учинення дій (прийняття рішень) стосовно формування та реалізації державної політики у відповідній сфері; комплексу критеріїв достатності формування досліджуваної державної політики, а також ефективності (раціональності) її реалізації; юридичних наслідків учинення дій (прийняття рішень), спрямованих на формування чи реалізацію розглядуваної державної політики; юридичних наслідків неналежного (протиправного) вчинення дій (прийняття рішень) стосовно формування та реалізації державної політики; можливості участі громадян (їх об'єднань) на різних етапах формування та реалізації державної політики у відповідній сфері; в) усі громадяни повинні бути поінформовані про процеси формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, знати свої права та обов'язки, що стосуються обігу (зокрема використання) зброї;

2) *принцип гармонійної узгодженості (неконфліктності) формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Як відомо, формування та реалізація будь-якої державної політики (виняток не становить і досліджувана нами державна політика): а) не повинні перешкоджати формуванню та реалізації інших видів державної політики (наприклад, процес формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ не має звужувати чи блокувати можливості існування, об'єктивного розвитку державної правоохоронної політики, державної антикорупційної політики, державної соціальної політики тощо); б) повинні узгоджуватись з іншими видами державної політики, передусім з безпековою (у різних сферах

суспільного життя; ураховуючи також правоохоронну), економічною (зокрема бюджетною) та соціальною; в) мають бути комплексними (нефрагментарними), узгоджено здійснюватися на всіх рівнях, на яких вона об'єктивується та за всіма напрямами в межах одного й того самого рівня; г) не повинні суперечити публічним інтересам, загальному благу в суспільстві (вказане означає, що дії (рішення), спрямовані на формування та реалізацію державної політики у сфері ОЗ, не можуть ставити під сумнів конституційний лад у державі, найвищу соціальну цінність у державі, національну безпеку держави тощо);

3) *принцип об'єктивної виправданості формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Ця засаднича ідея випливає з попередньої та вимагає того, щоб у практичній дійсності дії (рішення) парламенту, суб'єктів публічної адміністрації (ураховуючи також суб'єктів громадянського суспільства) повсякчас здійснювались (приймались) виключно: а) з дотриманням вимог ст. 19 Конституції України, котрі пронизують: процес нормотворчої діяльності, що виявляється «у підготовці, розробленні та прийнятті (шляхом прийняття нової норми; внесення змін до наявної норми; визнання акта чи його окремої норми такою, що втратила законну силу) та офіційному оприлюдненні відповідної норми права, яка базується на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства» [120, с. 1]; процеси дотримання та реалізації результатів нормотворчої діяльності в практичній дійсності; б) тоді, коли в цих діях (рішеннях) є об'єктивна потреба і невчинення (неприйняття) цих дій (рішень) шкодитиме належній реалізації мети державної політики у сфері ОЗ в Україні (цю вимогу вчені ще називають «соціальною необхідністю» вчинення дій, якою постає «певна проблема чи "гостре питання" в українському суспільстві, які сьогодні потребують вирішення» [433, с. 7]); в) тоді, коли відповідні дії (рішення) суб'єктів публічної влади повною мірою ґрунтуються на реальних (і перевірених) даних, які становлять достатню підставу та/або умову задля вчинення (прийняття) цих дій (рішень);

4) *принцип наукової обґрунтованості й узгодження (єдності) теорії та практики формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Складання стратегій та планів розвитку законодавства про ОЗ у державі, створення і прийняття законодавства в цій сфері, інституційні перетворення в механізмі ОЗ, а також функціонування відповідного механізму вимагають того, щоб відповідні дії (рішення) безпосереднім чином ґрунтувались на застосовній на практиці актуальній науковій думці вітчизняних і зарубіжних юристів-адміністративістів. Ідеться про загальні вимоги наукової обґрунтованості.

Закономірність зв'язку теорії та практики передбачає врахування (за потреби й можливості) у процесі формування та реалізації державної політики [433, с. 8] принципу єдності теорії та практики [85, с. 87]. Водночас слід мати на увазі таке: а) в Україні досить часто приймають законодавчі акти, які не суперечать іншим актам національного законодавства, проте не є науково обґрунтованими (як і ті акти, котрим вони не суперечать), призводячи до посилення наукової необґрунтованості законодавства; б) наукова думка в окремих сферах права знаходиться на стадії розвитку, змінюється, а отже, потребує відображення й на рівні законодавства (яскравим прикладом цього є власне адміністративне законодавство, котре спочатку ґрунтувалося на радянській науковій думці, далі – трансформувалось у пострадянське законодавство, а нині розвивається в межах концепції публічного адміністрування та людиноцентризму; на всіх цих етапах адміністративне законодавство було науково обґрунтованим).

Таким чином, зазначений принцип виявляється в таких тезах:

а) формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ у державі мають враховувати актуальний стан наукової думки стосовно питань у сфері ОЗ. На думку вчених, важливою складовою принципу наукової обґрунтованості постає «широке, максимально можливе залучення науковців до обговорення й обґрунтування певних законодавчих положень, особливо тих, що визначають концептуальні основи побудови процесу» [318, с. 44].

Причому слід з належною критичністю враховувати багатоманітність наукових поглядів щодо напрямів реформування законодавства [319, с. 21];

б) будь-яка зміна нормативно-правових актів у сфері ОЗ в Україні має бути науково виправданою. Вказане є надзвичайно актуальним з огляду на те, що на сьогодні в нашій державі усталеною є практика, коли висновки до проєкту законів України Головного науково-експертного управління, а також зауваження до законопроєктів Головного юридичного управління ігнорують, а відповідні проєкти законодавчих актів приймають у тому вигляді, які вказані суб'єкти визнають науково необґрунтованими, суперечливими, неактуальними, декларативними тощо, що ставить під сумнів ефективність відповідних змін, а також факт розбудови в Україні сучасної правової держави;

5) *принцип реальності й повноти формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, який полягає у вимозі, згідно з якою формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ повинні відповідати всім об'єктивним суспільним потребам у сфері ОЗ (зокрема в частині упередження ще не виниклих загроз), а також дійсно їх задовольняти. У цьому контексті відповідні рішення державних органів не повинні бути за своєю суттю деклараціями, а їхні дії – імітацією публічного адміністрування;

6) *принцип плановості й очікуваності формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. З огляду на соціально-правову значущість плановості управлінських дій (бездіяльності, рішень), незашкодження юридичній визначеності внаслідок таких дій (бездіяльності, рішень) [див., напр.: 47, с. 31; 288, с. 79], доходимо думки, що державна політика повинна формуватись і реалізовуватись планово – знижуючи відповідні ризики [288, с. 79]. Отже, досліджуваний принцип вимагає того, щоб формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ в практичній дійсності були плановими, стаючи таким чином очікуваними (у виявах, наслідках) і контрольованими (суб'єкт контрольної діяльності спроможний на основі планів, стратегій та фактичних даних сформувати контрольну

оцінку формування і реалізації державної політики), а також спроможними запобігати виникненню ризиків у сфері ОЗ, мінімізувати негативний вплив цих ризиків, що не можуть бути усунуті;

7) *принцип раціональності й ефективності формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. У контексті наукового розуміння сутності понять «раціональність» [274, с. 12; 588, с. 173] та «ефективність» [115, с. 3; 130, с. 27–45] можна стверджувати, що досліджувана спеціальна засаднича ідея потребує того, щоб: а) процеси формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні здійснювались за об'єктивною логікою, відповідно до якої бажані (заплановані) їх результати мають повсякчас досягатись за мінімально використаних зусиль (засобів) та/або з використанням оптимального набору таких зусиль (засобів) (це вимагає того, щоб уже на етапі планування формування та реалізації державної політики у відповідній сфері закладались ідеї оптимального досягнення мети цієї політики за рахунок тих чи інших доступних для суб'єкта інструментів); б) формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ повинна обумовлювати наслідки, які дійсно розв'язують нагальні проблеми (упереджають виникнення певних проблем у відповідній сфері), а не здійснюються задля імітації діяльності держави, виправдання витрат з Державного бюджету тощо;

8) *принцип відносної гнучкості та своєчасності формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Зазначені процеси, що спостерігаються в механізмі ОЗ, вимагають того, щоб у процесі їх об'єктивації вони залишали властивість бути оперативним чином зміненими чи скасованими в контексті поточних об'єктивних або ж суб'єктивних змін у відповідній сфері, внутрішніх чи зовнішніх викликів і загроз. Така вимога сприяє оптимальному функціонуванню, життєздатності правового механізму ОЗ, задоволенню інтересів суб'єктів сфери ОЗ. Отже, сутність вказаного принципу полягає в такому: а) зміни (скасування) форм та інструментів формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ повинні бути

настільки гнучкими, наскільки це можливо та наскільки цього потребує своєчасність внесення відповідних коректив на певному етапі розвитку суспільства; б) гнучкість таких коректив має бути відносною, тобто вони не повинні спричиняти стану змін процесів формування й реалізації розглядуваного виду державної політики, коли цього не потребує власне механізм ОЗ; в) змінюваність процесів формування й реалізації зазначеної державної політики має відбуватись з урахуванням поточних факторів, що цього вимагають, або ж фактів, які свідчать про потребу упередження реальних загроз для функціонування механізму формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в майбутньому;

9) *принцип постійності формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, що виявляється в таких вимогах: а) дії (рішення) суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ щодо формування і реалізації цього виду політики повинні здійснюватися (прийматися) у взаємозв'язку з уже здійсненими (прийнятими) і запланованими діями (рішеннями), котрі здійснювались (приймались) та плануються здійснитись (прийнятись); б) формування й реалізація державної політики у сфері ОЗ мають здійснюватися стало, у статичному та динамічному вияві цих процесів.

3. *Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, а саме:

1) *принцип забезпеченню ефективності захисту людиною її життя та здоров'я (життя і здоров'я інших людей) шляхом володіння та користування зброєю*. Цей принцип означає, що державну політику у вказаній сфері мають формувати й реалізовувати таким чином, щоб громадяни у фактичній дійсності не зазнавали несправедливих утисків у питаннях самозахисту свого життя та здоров'я, а ті з них, які володіють зброєю, не використовували її неналежним чином, не обумовлюючи таким чином наслідки суспільно шкідливого чи суспільно небезпечного характеру;

2) *принцип недопущення виникнення та існування суспільно небезпечних і суспільно шкідливих процесів (відносин) у сфері ОЗ*. Вказаний принцип означає, що досліджувана державна політика повинна формуватися і реалізовуватись, беручи до уваги межі суспільно небезпечного та суспільно шкідливого діяння, пов'язаного зі зброєю. Інакше кажучи, здійснення дій (бездіяльності), прийняття рішень (чи відмова в їх прийнятті) повноважними суб'єктами повинно враховувати кримінально-правовий режим заборони незаконного ОЗ, а також цивільно-правовий режим ОЗ, що є похідними від адміністративно-правового режиму ОЗ в Україні;

3) *принцип контрольованості, створення та підтримки реалізації адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі*. Зазначений принцип передбачає створення та забезпечення функціонування відповідного правового механізму, що становить концептуально-ідеологічну, нормативно-правову, інституційну основу для державної політики у сфері ОЗ. Відповідний адміністративно-правовий механізм (більш детально його розкрито в розділах 2 і 3 цієї наукової праці) вимагає (з урахуванням вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України) здійснення управлінських дій (прийняття рішень) та утримання від учинення таких дій (прийняття рішень) суб'єктами формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, контролювання за діяльністю цих суб'єктів державної влади, а також здійснення нагляду за невладними суб'єктами, що беруть участь у процесах (відносинах) у зазначеній сфері;

4) *принцип уможливлення формування Музейного фонду України озброєнням, яке має культурну цінність*. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР, поняттям «Музейний фонд України» позначають «сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які постійно зберігаються на території України, незалежно від їх походження та форм власності, а також музейних предметів і музейних колекцій, що знаходяться за межами України і є власністю держави або відповідно до міжнародних

договорів підлягають поверненню в Україну» [506]. Згідно з абзацами 2 і 10 ч. 1 ст. 1, культурними цінностями є «об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне й наукове значення, підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України» [440], зокрема «різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність» [440]. Крізь призму вказаних норм законодавства, можемо дійти думки, що розглядуваний принцип вимагає, щоби формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ не створювала невиправданих перешкод для наповнення Музейного фонду України зброєю, яка має культурну цінність (історичну цінність), а зброя, що є складовою цього Фонду, не потрапляла в обіг, який призведе до неналежного її використання (знищення);

5) *принцип адаптації законодавства про ОЗ в Україні до законодавства про ОЗ в державах – членах Європейського Союзу*. Адаптацією законодавства в зазначеному контексті є «процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire*» [145, с. 276]. Провідна вітчизняна дослідниця Т. М. Середа зазначає, що в процесі критичного аналізу підходів до розуміння цілей адаптації права України до права ЄС можна виокремити такі цілі адаптації: набуття членства в ЄС; проведення адміністративної, якісної судової реформи, утвердження верховенства права та демократизації суспільних процесів; сприяння доступу українських підприємств на ринок ЄС; залучення іноземних інвестицій; усунення небажаних наслідків розширення ЄС тощо [564, с. 55]. Зазначений принцип передбачає, що в процесі формування відповідної державної політики правове регулювання ОЗ в Україні має сприяти створенню правового режиму ОЗ, що враховуватиме позитивний досвід формування та реалізації державної політики у вказаній сфері держав – членів ЄС [668]. Це має значення з огляду на той факт, що створення та функціонування Союзу передбачає високі стандарти безпеки людини, суспільства й держав, а до ЄС можуть долучатися лише країни,

приєднання яких не зумовлюватиме зниження таких стандартів і не сприятиме збільшенню безпекових ризиків для Союзу та всіх чи окремих його держав-членів.

Узагальнюючи викладене в цьому підрозділі дослідження, доходимо думки, що принципами формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є комплекс базових (засадничих) ідей, що сукупно сприяють законному, оптимальному й ефективному формуванню та реалізації державної політики у вказаній сфері в державі, що є правовою, демократичною та соціальною. За своєю соціально-правовою значущістю розглядувані принципи цілісно спрямовані на забезпечення якісного (ефективного, раціонального, передбачуваного, бажаного) перебігу процесів та відносин у сфері ОЗ в державі, здійснення управлінської діяльності суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері, у процесі чого забезпечується вирішення завдань і досягається мета досліджуваного явища. Саме дотримання суб'єктами, що взаємодіють у сфері ОЗ, окреслених принципів сприяє тому, щоб Україна безперешкодно продовжувала розвиватись як правова, демократична та соціальна держава, мала змогу реалізувати власні євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення. З огляду на це, у контексті наукового осмислення адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні слід мати на увазі, що державним органам, які функціонують у цій сфері, постаючи консолідуючим і системно-керівним детермінантом концептуально-ідеологічного, нормативно-правового, інституційного та фактичного розвитку відносин і процесів у зазначеній сфері, необхідно повсякчас орієнтуватися на принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Ігнорування цих суб'єктів принципів унеможливлюватиме досягнення мети відповідного виду державної політики, підриватиме авторитет вказаних державних органів, ставитиме під сумнів існування держави як сучасної правової держави, спроможної в перспективі набути членства в ЄС та Організації Північноатлантичного договору.

Значущість розглянутих у цьому підрозділі принципів зумовлює потребу в закріпленні їх переліку на законодавчому рівні. Таким чином, їх виконання забезпечуватиметься вимогами принципу законності. Причому слід мати на увазі, що в Україні донині відсутній спеціальний законодавчий акт про ОЗ в державі (більш детально це питання буде висвітлено в наступному підрозділі наукової праці), що підтверджує нагальність створення та прийняття законопроєкту про ОЗ, що міститиме статтю, присвячену комплексу принципів ОЗ, які поширюватимуться на процеси формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері. Додатково слід наголосити на тому, що низка виокремлених у цьому підрозділі дисертації принципів залишаються суто декларативними, адже на практиці формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні їх ігнорують. Зокрема, у контексті спеціальних принципів наразі наявні проблеми: 1) відсутності в публічному доступі актуальних статутних актів УП ЦОУП, прозорості дозвільних процедур у сфері ОЗ; 2) неактуальності низки норм законодавства у сфері ОЗ, недостатньої повноти правового регулювання статусу колекціонерів зброї, громадського контролю у сфері ОЗ тощо; 3) плановості й очікуваності реформи інституційної основи здійснення дозвільних і контрольних процедур у сфері ОЗ (особливо з березня 2021 року) тощо. У межах особливих принципів найбільш проблемними є аспекти щодо: 1) неврегульованості питання самозахисту людиною її життя та здоров’я шляхом володіння і користування зброєю; 2) недопущення виникнення та існування суспільно небезпечних і суспільно шкідливих процесів (відносин) у сфері ОЗ внаслідок проблем формування та реалізації державної політики у вказаній сфері, що створює реальні корупційні ризики в дозвільній системі МВС України та не сприяє скороченню нелегального ОЗ в державі.

1.4. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, місце в ньому адміністративного законодавства

Нормативно-правове забезпечення, на думку вітчизняних учених [38, с. 60; 80, с. 139; 691, с. 156], є сукупністю нормативно-правових актів, а також внутрішніх документів, які визначають правове становище об'єкта, що підлягає нормативно-правовому забезпеченню, окреслюють його зміст (внутрішню структуру), регулюють його діяльність (функціонування, об'єктивації) та відносини, що виникають у процесі функціонування (об'єктивації) цього об'єкта. Таким чином, у контексті питання формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ нормативно-правове забезпечення цих публічно-правових процесів постає як процес нормотворчої діяльності (щодо створення нових норм, внесення змін до діючих норм чи скасування чинних норм), а також результатів цієї нормотворчої діяльності (у вигляді створеної норми, зміни норми чи скасування певної норми), що зумовлюють: 1) формування державної політики в зазначеній сфері; 2) закладання правил і стандартів реалізації цієї політики; 3) реалізацію власне державної політики у сфері ОЗ [688]. Інакше кажучи, нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, з одного боку, є самостійним виявом формування та реалізації цієї державної політики, а з іншого – забезпечувальною основою належного перебігу процесів і відносин у сфері ОЗ в державі.

Попри те, що сфера ОЗ в Україні означена численними нормативно-правовими актами, вона на сьогодні є однією з найменш урегульованих сфер суспільного життя [769]. Адже наявні норми своєю кількістю неспроможні компенсувати їх якісне значення [770]. Безперечним є те, що активна законотворча робота, а також значна кількість наукових досліджень, присвячених цій проблематиці, уже тривалий час не дають очікуваних

результатів – якість правового регулювання цього важливого питання залишається вкрай низькою [769].

Вказане дає змогу констатувати: 1) проблемність нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні; 2) потребу в комплексному аналізі сучасного стану такого забезпечення, адже на сьогодні нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні ще не було предметом окремого дослідження українських юристів-адміністративістів. Попри це, чимало вітчизняних учених уже досліджували нормативно-правову основу сфери ОЗ в Україні, серед яких: О. М. Бокій [63], І. В. Васильєв [88], С. В. Діденко [167], А. В. Корнієць [276], В. І. Курило [302], С. П. Параниця [408], А. С. Пашиєва [413] та інші науковці. Наукові напрацювання цих учених можуть становити теоретичний фундамент, на основі якого буде здійснюватися критичний аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

Результати комплексного аналізу чинного законодавства України дають змогу дійти висновку, що нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі на сьогодні становлять такі групи нормативно-правових актів:

1. *Законодавчі й інші акти Парламенту, норми яких стосуються питань ОЗ в Україні*:

1) *Конституція України* від 28 червня 1996 року, в абзаці 4 преамбули якої вказано, що прийняття Основного Закону зумовлене, серед іншого, прагненням дбати «про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя» [272]. У контексті досліджуваного питання з-поміж норм Конституції України важливе значення мають передусім ті, у яких ідеться про: а) людиноцентристську парадигму функціонування держави (ст. 2); б) особливості захисту й оборони держави, заборону створення та функціонування не передбачених законом збройних формувань (ст. 17);

в) право кожної людини на життя та здоров'я, право на захист життя і здоров'я, а також відповідне право інших людей (ст. 27 Конституції);

2) *статутні законодавчі акти, норми яких регулюють окремі питання ОЗ*, зокрема:

– Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII [510], у п. 21, 22 ч. 1, п. 16, 17 ч. 2 ст. 23 та в інших нормах якого НП України визначено як суб'єкта реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі шляхом окреслення компетенції та повноважень цього центрального органу виконавчої влади у сфері ОЗ; суб'єкта, службовці якого мають право на носіння та застосування зброї;

– Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII [448], у п. 8 ч. 1 ст. 7 якого вказано, що ДБР і його уповноважені посадові особи (виключно з метою виконання завдань, які були на них покладені) «зберігають, носять і застосовують вогнепальну зброю» [448]. Причому в абзаці 1 ч. 2 ст. 18 цього законодавчого акта зазначено, що з метою забезпечення безпеки працівників Бюро, а також «їх захисту від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків, у складі ДБР діє спеціальний підрозділ фізичного захисту, працівникам якого надається право зберігати, носити й застосовувати вогнепальну зброю» [448];

– Закон України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23 лютого 2006 року № 3475-IV [451]. У ч. 11 ст. 10 цього законодавчого акта закріплено право застосовувати вогнепальну зброю «для захисту кореспонденції, офіційної кореспонденції та дипломатичної пошти, приміщень, споруд і транспортних засобів, де вона зберігається, а також життя та здоров'я особового складу Головного управління й підрозділів урядового фельд'єгерського зв'язку Держспецзв'язку від протиправних посягань під час виконання ними обов'язків служби на підставі та в порядку, встановлених законом» [451]. В абзаці 4 п. 29 ч. 1 ст. 14 зазначеного Закону України на вказану службу

відповідно до визначених завдань покладається встановлення порядку здійснення державного контролю та здійснення державного контролю за «станом протидії технічним розвідкам у державних органах, військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від їх підпорядкування та форми власності, які мають у своєму володінні, користуванні чи розпорядженні зразки озброєння, військової та спеціальної техніки, об'єкти оборонно-промислового комплексу, військові об'єкти та інші об'єкти, призначені для застосування в інтересах оборони й безпеки держави» [451]. Крім того, важливо звернути увагу на те, що в п. 24 ч. 1 ст. 15 Закону України серед прав Держспецзв'язку встановлено право «встановлювати порядок придбання, перевезення та носіння вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система, військовослужбовцями Держспецзв'язку» [451];

3) *законодавчі акти й парламентські постанови, в окремих нормах яких регулюються спеціальні питання ОЗ в Україні*, зокрема:

– постанова ВР України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року № 2471-XII. У додатку 1 «Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України» до цього документа [521] йдеться про «зброю, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї, зазначеної в додатку 2, і боєприпаси до неї, а також спортивну зброю і боєприпаси до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойову і спеціальну військову техніку, ракетно-космічні комплекси» [521]. У додатку 2 до вказаної постанови ВР України «Спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна» зазначено, що громадяни, маючи належний обсяг спеціальної правоздатності (на основі попередньо отриманого ними дозволу та досягши належного віку) можуть набути права власності на: на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю; газові

пістолети, револьвери й патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с [521];

– Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII [537], у ч. 1 ст. 1 якого визначено поняття «спортивна зброя». Згідно з ч. 15 ст. 48 цього нормативно-правового акта, «придбання, зберігання, перевезення та використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів здійснюються відповідно до законодавства суб'єктами сфери фізичної культури та спорту, що розвивають види спорту, визнані в Україні, правила змагань яких передбачають використання спортсменами вогнепальної (крім бойової) чи пневматичної, стрілецької, вихолощеної (охолощеної) та холодної зброї; облік і сертифікація спортивної зброї здійснюються в установленому законодавством порядку» [537].

2. *Підзаконні акти, норми яких регулюють різні аспекти ОЗ в Україні*, а саме:

1) *підзаконні акти про ОЗ, що стосуються функціонування дозвільної системи й отримання дозволу (ліцензії) на об'єкти дозвільної системи, а також контролювання (нагляду) за дотриманням законодавства в цій сфері*:

– постанова КМ України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 року № 576, зміст якої передбачає впорядкування дозвільної системи, що становить «особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку та використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави й безпеки громадян» [479]. Згідно до п. 2 розділу I вказаного Положення, до відповідних предметів, матеріалів і речовин, серед іншого, належать: «вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї, холодна зброя, (арбалети, мисливські

ножі тощо), пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали й речовини» [479], «сховища, склади і бази, де вони зберігаються, стрілецькі тири та стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту вогнепальної і холодної зброї, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазини, у яких здійснюється продаж зброї і бойових припасів до неї» [479].

Слід зауважити, що досліджуваний урядовий акт містить відсильні норми, де вказано акти, які регулюють спеціальні питання дозвільної системи, що стосуються ОЗ, а саме:

а) встановлено, що «право на володіння вогнепальною зброєю посадовими особами та громадянами й умови її застосування визначаються в порядку, встановленому законодавством України» [479] (п. 4 розділу I Положення);

б) зазначено, що саме в порядку, визначеному МВС України, здійснюється видача дозволів на виготовлення (придбання, зберігання, облік, охорону, перевезення та використання) «вогнепальної зброї (нарізної воєнних зразків, несучасної стрілецької, спортивної, навчальної, охолощеної, мисливської нарізної і гладкоствольної), бойових припасів до неї, холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів» [479], а також на відкриття «підприємств і майстерень з виготовлення й ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування,

магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї» [479] (п. 9 розділу ІІ Положення);

в) вказано, що «порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система, у ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, Національній поліції, Експертній службі МВС та закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, ДУС, НАБУ, ДБР, Держспецзв'язку, ССО, а також у митній службі визначається законами, актами КМ України та іншими нормативно-правовими актами, у тому числі Міноборони, МВС, інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні військові формування Адміністрації Держспецзв'язку, НАБУ, ДСА, ДБР і Держмитслужби» [479] (п. 11 розділу ІІ Положення);

– наказ МВС України від 4 лютого 2019 року № 82 «Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством внутрішніх справ України» [498]. Цим наказом, серед іншого, затверджено форму Акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу, що підлягає ліцензуванню [498];

– наказ МОЗ України від 20 жовтня 1999 року № 252 «Про затвердження Порядку видачі медичної довідки для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи» [488]. У п. 1 Порядку зазначено, що медична довідка форми 127/о – це «єдиний документ, що видається громадянину лікувально-консультативною комісією після проведення медичного огляду з метою вирішення питання про наявність або відсутність медичних протипоказань для отримання дозволу (ліцензії) на об'єкт дозвільної системи» [488], а саме для отримання дозволу на придбання та застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії. У Порядку також конкретизовано суб'єкт, який видає ці медичні довідки, підстави, умови та загальний порядок їх отримання громадянином, а також можливості оскарження громадянином, котрий звернувся для отримання медичної довідки, висновку лікарсько-консультативної комісії про відмову у видачі довідки. Крім того, у п. 2.1 наказу МОЗ України від 13 лютого 2009 року № 88 [520] закріплено обов'язок організовувати в закладах охорони здоров'я постійний контроль за обігом медичних бланків форми 127/о.

Варте уваги те, що в п. 29 Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності й покращення бізнес-клімату, затвердженому розпорядженням КМ України від 4 грудня 2019 року № 1413-р, передбачено здійснення МОЗ України заходів щодо спрощення процедури проходження медичних оглядів для отримання дозволу на використання зброї, а саме у вигляді внесення змін до наказу МОЗ України від 20 жовтня 1999 року № 252 «у частині скасування вимоги щодо визначення переліку закладів охорони здоров'я МОЗ та обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій» [476];

– наказ МОЗ України від 21 травня 2007 року № 246 «Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій» [491], яким було визнано таким, що не застосовується на території України, додаток 2 до наказу Міністерства охорони здоров'я СРСР від

29 вересня 1989 року № 555 «Про удосконалення системи медичних оглядів працівників і водіїв індивідуальних транспортних засобів» [386], де було визначено групи осіб, виконання роботи якими передбачає носіння вогнепальної зброї, застосування, а також медичні критерії, за яким особа може допускатись до виконання відповідної роботи. Крім того, у п. 8 додатка 5 «Перелік робіт, для виконання яких є обов'язковим попередній (періодичні) медичний огляд працівників» до п. 2.6 Порядку, затвердженого наказом МОЗ України від 21 травня 2007 року № 246, вказано, що особи, які виконують «роботи у військовій охороні, службах спецзв'язку, апарату інкасації, банківських структурах, інших закладах та службах, яким дозволено носити вогнепальну зброю та її застосовувати» [491], повинні щорічно проходити медичний огляд за участю невропатолога, оториноларинголога, офтальмолога, хірурга та дерматолога (послуги є платними, а тарифи на них затверджуються наказами МВС України [493; 494; 495; 496]). Унеможливлюється допуск до виконання таких робіт у разі, коли в особи під час медичного огляду буде виявлено загальні й особливі медичні протипоказання (відсутність кінцівки кисті, стопи; хронічні захворювання периферичної нервової системи; стійке зниження слуху будь-якої етіології тощо);

2) *підзаконні акти, що стосуються виробництва й ремонту зброї, придбання, зберігання, перевезення та використання зброї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів*, а саме:

а) *підзаконні акти із вказаних питань загального значення*, наприклад:

– постанова КМ України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних

засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу» від 2 грудня 2015 року № 1000 [474]. У п. 4 цієї постанови КМ України зазначено, що «ліцензіат зобов'язаний виконувати вимоги цих Ліцензійних умов, а здобувач ліцензії – їм відповідати» [474]. У п. 5 і 6 постанови КМ України закріплено вимоги до заяви про отримання ліцензії (її бланк міститься в додатку 1 до цього документа) та «пакета документів», що до неї додаються, у п. 7–12 – організаційні аспекти виконання ліцензійних вимог, а в п. 13 – кадрові вимоги щодо виконання ліцензійних вимог [474]. Слід зазначити, що у Звіті про періодичне відстеження результативності вказаного регуляторного акта його було визнано таким, що «загалом досягнув цілей, з огляду на які його прийняли, однак потребує перегляду у зв'язку з унесенням змін до Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності"» [210];

– постанова КМ України «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» від 7 вересня 1993 року № 706 [519], що згідно з п. 1 і 2 затверджує відповідне Положення й встановлює, що «газові пістолети і револьвери та патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, придбані до набуття чинності цієї постанови громадянами (юридичними особами), підлягають обов'язковій реєстрації в органах внутрішніх справ у тримісячний термін» [519] (це є подальшим розвитком пропозицій Президента України, які він окреслив у розпорядженні від 19 лютого 1993 року № 14/93-рп щодо «посилення захисту життя, здоров'я, честі й гідності громадян та їх власності від протиправних посягань» [529]). Слід зауважити, що ця зброя в разі відсутності на неї реєстраційних номерів повинна «підлягати нумеруванню в майстернях ремонту зброї з подальшою реєстрацією в порядку, визначеному МВС» [519]. Що ж стосується зазначеного Положення, то відповідно до його п. 1 і 2, він стосується спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, а саме: «упаковки з аерозолями сльозоточивої

та дратівної дії (газові балончики); газові пістолети й револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 мм, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії» [519]. У абзаці 1 п. 3 Положення встановлено правило, відповідно до якого «виготовлення та реалізація (продаж) спеціальних засобів самооборони здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності – юридичними особами та громадянами, які мають на це спеціальний дозвіл (ліцензію), виданий в установленому порядку, за наявності сертифіката встановленого зразка на кожний вид спеціального засобу самооборони» [519], а ці засоби підлягають сертифікації, яка згідно з абзацом 2 п. 3 Положення повинна здійснюватися відповідно до положень Декрету КМ України від 10 травня 1993 року № 46-93 [530], який утратив чинність з 1 січня 2018 року з огляду на закінчення строку його дії, встановленому в абзаці 1 ст. 27 цього Декрету.

Зазначене Положення регулює: особливості реалізації (продажу) і придбання упаковок з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії (пункти 5 і 6 Положення), реалізації (продажу), придбання, реєстрації, обліку та зберігання (носіння) газових пістолетів і револьверів, патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (п. 7–29 Положення), застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (п. 30 і 31), а також окреслюється відповідальність за порушення встановленого порядку виготовлення, реалізації (продажу), реєстрації, обліку й застосування спеціальних засобів самооборони (п. 32 Положення);

– постанова КМ України «Про затвердження Порядку придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів» від 27 грудня 2018 року № 1207. Відповідності до абзацу 2 п. 1 Порядку, вимоги цього документа «не поширюються на придбання, зберігання, облік і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів у ЗС» [490]. У п. 2 Порядку наведено визначення таких термінів: «боєприпаси до спортивної вогнепальної зброї», «вихолощена (охолощена)

зброя», «додаткове обладнання до спортивної зброї», «основні частини спортивної вогнепальної зброї», «перевезення спортивної зброї, основних частин і боєприпасів до неї», «пневматична спортивна зброя», «спортивна вогнепальна зброя (крім бойової)», «спортивна зброя», «стенд», «стрілецький тир», «стрільбище», «суб'єкти сфери фізичної культури та спорту», «холодна спортивна зброя». Окремо в цьому документі врегульовано питання придбання вказаної зброї, основних частин і боєприпасів до неї суб'єктами сфери фізичної культури та спорту (п. 3–10 Порядку), особливості їх зберігання (п. 11–17 Порядку), перевезення та використання (п. 18–30 Порядку), особливості ведення обліку зазначеної зброї, основних частин і боєприпасів до неї суб'єктами сфери фізичної культури та спорту (п. 31 Порядку), «порядок визнання закладів фізичної культури і спорту суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, що мають право використовувати у своїй діяльності спортивну вогнепальну зброю (крім бойової)» [490] (п. 32 Порядку);

– наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» [465]. У цій Інструкції визначено: загальні завдання органів поліції зі здійснення дозвільної системи (окремі аспекти видачі відповідних дозволів; особливості здійснення контролю за об'єктами дозвільної системи; права органів поліції в разі виявлення порушень правил і стандартів дозвільної системи; особливі питання погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з різними операціями, що здійснюються відносно зброї; здійснення обліку зброї та власників зброї); особливі питання придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання зброї та бойових

припасів, основних частин зброї, пристроїв і патронів до них (наведено перелік видів зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система; визначено законну мету придбавання зброї тощо);

б) *підзаконні акти із зазначених питань, що поширюються на окремі групи суб'єктів, котрі займаються діяльністю (роботою), виконання якої передбачає придбання, носіння та застосування зброї (відомчої зброї) тощо*, а саме:

– постанова КМ України «Про затвердження Положення про порядок застосування вогнепальної зброї» від 12 жовтня 1992 року № 575. У абзаці 1 п. 1 цього Положення зазначено, що «посадові особи, яким відповідно до чинного законодавства дозволено володіння вогнепальною зброєю, мають право застосовувати її як крайній захід» [484]. Водночас в абзацах 2–6 Положення ці «крайні заходи» пов'язуються із випадками для: «відбиття групового та збройного нападу на зазначену особу, членів її сім'ї або окремих громадян, якщо їхньому життю чи здоров'ю загрожує небезпека» [484]; «захисту від злочинних посягань на своє житло та майно» [484]; «затримання особи, яка вчинила злочин і намагається втекти або вчинити збройний опір» [484]; «відбиття збройного чи групового нападу на приміщення державного та громадського підприємства, установи й організації, об'єкт, що охороняється, або залізничний рухомий склад, де працює або несе службу зазначена посадова особа» [484]; «знешкодження тварин, що загрожують життю чи здоров'ю посадової особи, членів її сім'ї або окремих громадян» [484]. Крім того, у п. 4 розглядуваного Положення зазначено, що «порядок застосування вогнепальної зброї військовослужбовцями Міноборони, НГ, Держкомкордону, СБ, СЗР, підрозділів охорони Держспецтрансслужби, УДО України, поліцейськими й особами рядового та начальницького складу Держспецзв'язку визначається відповідними актами законодавства України» [484];

– постанова КМ України «Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби» від

25 грудня 2002 року № 1953, яким затверджено перелік спеціальних засобів, вогнепальної зброї та набоїв до неї, що надаються для використання посадовими особами митної служби; перелік посадових осіб митної служби, яким надається право під час виконання службових обов'язків зберігати, носити й застосовувати вогнепальну зброю; Порядок застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї посадовими особами митної служби [160];

– наказ МВС України від 27 квітня 2020 року № 358 «Про особливості забезпечення закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, зброєю, боєприпасами», у пп. 1 п. 1 якого закріплено право вказаних суб'єктів саме «для забезпечення навчальних потреб здійснювати придбання, зберігання, перевезення вогнепальної зброї невійськового призначення, основних частин та боєприпасів до неї, а також охолощеної, спортивної, пневматичної, нейтралізованої, холодної зброї за дозволами уповноваженого підрозділу НП України в суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу, за кошти державного бюджету з урахуванням процедур, визначених законодавством у сфері публічних закупівель» [513];

– наказ МВС України від 27 березня 2009 року № 183 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів членів громадських формувань з охорони громадського порядку» [467]. З огляду на положення п. 6.1–6.10 Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 15 вересня 2014 року № 948 [473], слід зауважити,

що в п. 1.3 розділу І Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 27 березня 2009 року № 183, встановлено правило, відповідно до якого «придбання спеціальних засобів може провадитися за рахунок коштів громадського формування в порядку, визначеному його Положенням (Статутом), а також відповідно до вимог чинного законодавства» [467]. Причому видача спеціальних засобів вказаним суб'єктам відбувається: після проходження ними відповідної правової та спеціальної підготовки, інструктажу; за умови їх залучення працівниками ОВС до охорони громадського порядку; за наявності в них необхідного посвідчення члена громадського формування з охорони громадського порядку (п. 2.2 розділу ІІ Інструкції). Важливо звернути увагу на те, що вказані суб'єкти повинні після виконання завдань з охорони громадського порядку на підставі п. 2.3 розділу ІІ Інструкції здати отримані спецзасоби оперативному черговому відповідного ОВС, який, приймаючи ці засоби, повинен звіряти їх номери та кількість, перевіряти їх стан і справність, про що робити відповідні відмітки в книзі нарядів ОВС» [467].

– наказ МВС України від 6 липня 2016 року № 619 «Про забезпечення Національної поліції України вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї» [455], в абзаці 1 п. 1 якого закріплено право НП України «здійснювати придбання вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї за дозволом уповноваженого підрозділу НП України» [454] у відповідних суб'єктів господарювання. Водночас варто зауважити, що згідно з абзацом 2 п. 1 цього документа, оформлення дозволів на право придбання відповідного виду вогнепальної зброї, боєприпасів до неї здійснюється в порядку, визначеному Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], а також наказом МВС України від 29 грудня 2015 року № 1644 [527], який утратив чинність з 11 травня 2021 року [441];

– наказ МВС України від 20 липня 2016 року № 694 «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів Державною прикордонною службою

України» [525], у пп. 1 і 2 п. 1 якого уточнено відповідне право ДПСУ та зауважено, що це право реалізується відповідно до норм наказів МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], а також нечинного нині наказу від 29 грудня 2015 року № 1644 [527].

Аналогічні норми закріплено в наказі Міноборони України та МВС України від 7 липня 2016 року № 347/631 «Про затвердження Інструкції з придбання у Збройних Силах України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система» [463]; наказі УДО України та МВС України від 29 листопада 2016 року № 344/1260 «Про затвердження Інструкції з придбання в Управлінні державної охорони України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система» [461]; наказі НАБУ та МВС України від 16 грудня 2016 року № 1300/366 «Про затвердження Інструкції з придбання Національним антикорупційним бюро України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система» [462]; наказі СЗР України та МВС України від 2 травня 2018 року № 149/358 «Про затвердження Інструкції з придбання в Службі зовнішньої розвідки України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система» [460]; наказі ДБР та МВС України від 19 грудня 2019 року № 334/1060 «Про забезпечення Державного бюро розслідувань вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї» [454]; наказі Адміністрації Держспецзв'язку та МВС України від 15 вересня 2020 року № 573/663 «Про затвердження Інструкції з придбання в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації

України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, на які поширюється дозвільна система» [459];

– наказ МВС України від 24 липня 1996 року № 523 «Про затвердження Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [485], що прийнятий відповідно до законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [449] та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [453]. Відповідно до п. 1.2 розділу 1 зазначеного Положення, цей нормативно-правовий акт визначає «порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів індивідуального захисту, які органи внутрішніх справ видають особам, відносно яких здійснюються заходи безпеки» [485];

– наказ МВС України від 13 червня 2000 року № 379 дск «Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами» [497] (з 18 липня 2017 року знято гриф «Для службового користування»). У пп. 1.4 п. 1 цього документа вказано, що «придбання пристроїв за власні кошти здійснюється виключно за письмовою згодою працівників, їхніх близьких родичів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народних депутатів України, членів

громадських формувань, військовослужбовців, державних службовців, а також журналістів» [497]. У п. 2–6 Тимчасової інструкції йдеться про особливості видачі й отримання, реєстрації відповідних дозволів вказаними суб'єктами, у п. 8–12 – належне зберігання пристроїв, їх облік та застосування, у п. 13 – закріплюється правило, відповідно до якого «особи, винні в порушенні правил зберігання, використання та застосування пристроїв, несуть відповідальність згідно із законодавством» [497];

– наказ Мінприроди України від 12 жовтня 2004 року № 386 «Про затвердження видів та норм забезпечення вогнепальною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та спеціальними засобами державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України» [457];

– наказ Мінприроди України від 17 лютого 2015 року № 30 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї в спеціальних адміністраціях територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України». У п. 2 і 3 цієї Інструкції зазначено, що вона «визначає порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї працівниками служби державної охорони природно-заповідного фонду України в природних заповідниках, біосферних

заповідниках, національних природних парках, ботанічних садах та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, які належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України» [468], а саме працівників, які «входять до складу служби державної охорони природно-заповідного фонду України, для виконання службових обов'язків, пов'язаних з охороною цих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, озброюються вогнепальною зброєю (пістолети, револьвери, гладкоствольні рушниці), пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії» [468];

– наказ Мінпаливенерго України від 12 травня 2004 року № 250 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики» [472]. У п. 1.1 і 1.2 розділу 1 цієї Інструкції вказано, що вона «визначає порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також гумових кийків, наручників і балончиків з речовинами сльозоточивої та подразливої дії підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики» [472]. Причому, згідно з положеннями пп. 2.4.2 п. 2.4 розділу 2, п. 8.1, 8.4–8.7 розділу 8 Порядку, затвердженого наказом Мінпаливенерго України від 7 жовтня 2009 року № 512 [489], «працівники підрозділів охорони для забезпечення охорони об'єктів електроенергетики, спеціальних вантажів і грошових коштів, що

належать підприємствам, установам та організаціям електроенергетики, озброюються вогнепальною зброєю – автоматами, карабінами, пістолетами (револьверами) та спеціальними засобами самооборони, працівники підрозділів сторожової охорони – гладкоствольною вогнепальною зброєю, газовою зброєю, пристроями та спеціальними засобами самооборони» [472];

– наказ Головрибводу Держкомрибгоспу України «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибоохорони Головрибводу Державного комітету рибного господарства України» від 15 червня 1998 року № 86 [469]. В абзаці 2 п. 1.1 розділу І цієї Інструкції зазначено, що вказаний документ «регламентує порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів в органах рибоохорони Держкомрибгоспу України», до яких належать Головрибвод, а також «басейнові управління охорони, відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства, регіональні, міжобласні, обласні, міжрайонні, районні, конвенційні, оперативні інспекції з охорони, відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства [469];

– наказ МОНмолодьспорт України від 15 березня 2011 року № 227 «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання спортивної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї суб’єктами сфери фізичної культури і спорту» [470]. Згідно з абзацом 2 п. 1.2 розділу І зазначеної Інструкції, спортивна вогнепальна зброя та боєприпаси до неї, призначені для забезпечення спортивних потреб (навчально-спортивна, тренувальна та змагальна діяльність), знаходяться та використовуються за призначенням суб’єктами сфери фізичної культури і спорту відповідно до вимог чинного законодавства, Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, та цієї Інструкції [470]. У зазначеній Інструкції йдеться про особливості порядку придбання зброї та боєприпасів до неї (розділ ІІ),

перевезення спортивної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї (розділ III); зберігання і використання зброї та боєприпасів до неї (розділ IV); видачі та використання зброї, боєприпасів до неї на практичні заняття та змагання (розділ V); облік зброї, боєприпасів до неї (розділ VI) [470];

– наказ Міноборони України від 17 липня 2018 року № 343 «Про затвердження Положення про організацію діяльності військових музеїв, музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України» [483]. В абзаці 4 п. 2 розділу V цього Положення зазначено, що формування музейного фонду відповідних музеїв здійснюється шляхом визначеної законодавством безоплатної передачі «предметів озброєння, військової техніки і майна в оригіналах, моделях, макетах чи муляжах» [483] тощо, а в абзаці 1 п. 4 розділу VII йдеться про те, що приймання музеєм вогнепальної зброї, її облік (зберігання, охорона, перевезення) здійснюються згідно з нормами Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465]. Також у п. 4 розділу VII зазначеного вище Положення врегульовано окремі питання стосовно: приймання на роботу осіб, що за посадою здійснюють облік і зберігання зброї (вогнепальної, стрілецької, холодної); змісту поняття «вогнепальна зброя, яка експонується у музеях»; дій, що слідують після з'ясування факту крадіжки (втрати) зброї в музеї; особливостей вилучення в музею зброї тощо;

в) *статутні та службово-організаційні підзаконні акти, у яких містяться норми про ОЗ*, зокрема:

– наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 5 жовтня 2016 року № 619 «Про затвердження Положення про воєнізовану охорону Державного підприємства спеціального зв'язку» [478]. У п. 6–9 розділу I Положення закріплено право працівників ВОХОР застосовувати певні види зброї, а також підстави видачі цієї зброї, особливості видачі та отримання дозволів на право зберігання та носіння зброї, норми використання зброї (конкретизовані в додатку 1 до Інструкції, затвердженій наказом Адміністрації Держспецзв'язку від 24 жовтня 2013 року № 559 [471]), у п. 5, абзаці 8 п. 6

розділу ІІ – особливості забезпечення охорони, ведення обліку, зберігання та використання відповідної зброї, у розділі IV конкретизовано обов'язки працівників ВОХОР щодо застосування зброї [478];

– наказ МВС України від 28 липня 2017 року № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» [458]. У п. 6 розділу І Інструкції зазначено, що виконання службових функцій ДОП здійснюється з табельною вогнепальною зброєю (після закінчення несення служби ДОП зобов'язані передати цю зброю поліції з урахуванням положень Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 1 лютого 2016 року № 70 [464]). Варто наголосити, що в пп. 9 і 15 п. 2 розділу ІІ вказаної Інструкції основними напрямами діяльності ДОП визнано: «здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання й використання зброї» [458]; прийняття в громадян документів, визначених у пп. 12.2 та 12.5 п. 12 розділу ІІ Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465];

г) *підзаконні акти про ОЗ в процесі нагородження заохочувальними відзнаками у вигляді вогнепальної та холодної зброї*, передусім наказ Міноборони України «Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України "Вогнепальна зброя" і "Холодна зброя"» від 23 жовтня 2012 року № 693 [477]. У розділі І цього Положення окреслено загальні аспекти нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Міноборони України, у розділі ІІ – особливості представлення до нагородження відзнаками, у розділі ІІІ – порядок вручення та вилучення відзнак.

Критично аналізуючи наведену низку та множину інших нормативно-правових актів, які становлять нормативно-правову основу державної політики у сфері ОЗ, а також позиції вчених [65; 66; 67; 90; 239; 277; 303] стосовно проблематики регулювання ОЗ, можемо дійти таких висновків:

1. *Щодо стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*:

1) на сьогодні в Україні відсутній спеціальний законодавчий акт про ОЗ. Слід констатувати, що нагальність потреби в законодавчому врегулюванні сфери ОЗ в державі було визнано практично з моменту проголошення незалежності України. Так, 13 травня 1998 року до національного Парламенту за ініціативи Уряду було внесено та зареєстровано за № 1032 проєкт Закону України «Про зброю» [501], який відкликали 24 грудня 1999 року. Аналізуючи відповідний законопроєкт, можемо дійти висновку, що він мав численні недоліки: у ньому не було вказівки на сферу правового регулювання, а також межі державної політики у сфері ОЗ в Україні. Частково відповіді на окреслені питання містила преамбула законопроєкту, у якій ішлося про те, що цей Закон: а) «регулює правовідносини, які виникають під час обігу на території України ручної військової, службово-штатної, цивільної зброї та бойових припасів до неї» [501]; б) «спрямований на забезпечення захисту, життя і здоров'я громадян, охорону власності, громадського порядку, природи та природних ресурсів, охорону й відтворення мисливських тварин, розвиток мисливського і стрілецького спорту, а також зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї» [501]; в) поширюється лише на ті види зброї та боєприпасів, які відповідають державним стандартам, мають сертифікат відповідного зразка і занесені в Державний кадастр службово-штатної та цивільної зброї [501], а також «не розповсюджується на зброю, яка використовується військовими формуваннями та правоохоронними органами держави, організація і діяльність яких визначаються законом, для виконання покладених на них завдань (військова зброя)» [501].

Упродовж періоду, коли цей законопроєкт знаходився на розгляді ВР України (й після його відкликання), до Парламенту також вносили альтернативні законопроєкти: від 26 травня 1998 року № 1032-1 [502], від 10 листопада 1998 року № 1032-2 [500], а також від 6 липня 2000 року № 1032-3 [499]. Однак вказані законопроєкти не розв'язували зазначені

проблеми, а лише поглиблювали їх. Наприклад, порівнюючи зміст преамбул проєктів законів України № 1032-2 та № 1032-1, можемо виявити декілька суттєвих аспектів: а) суттєве звуження предмета правового регулювання Закону (це стосується, зокрема, такої категорії, як «військова зброя», яку було обмежено лише «ручною військовою зброєю»); б) автори законопроєктів зазначають, що «Закон не розповсюджується на … військову зброю», водночас вказуючи на те, що статті законодавчого акта поширені й на військову зброю; в) наявне розширення мети правового регулювання Закону за рахунок такого завдання, як «охорона і відтворення мисливських тварин, розвиток мисливського та стрілецького спорту» (проте навіть з урахуванням цього мета законопроєкту не охоплює собою всі завдання, що мають бути вирішені державною політикою у сфері ОЗ на сучасному етапі суспільного розвитку); г) спостерігається обмеження сфери дії законопроєктів, яке «є штучним, а його законодавче закріплення – необґрунтованим» [768, с. 4].

Протягом наступних 22 років у ВР України було зареєстровано ще майже два десятки законопроєктів, які більшою чи меншою мірою були спрямовані на врегулювання суспільних відносин у сфері ОЗ. Однак, попри таку тривалу та плідну законотворчу роботу, лише три останні проєкти, ініційовані народними депутатами України ІХ скликання, «містили окрему статтю, присвячену визначенню основних напрямів державної політики у сфері ОЗ в Україні» [769, с. 200];

2) загальна сукупність положень чинного законодавства про ОЗ в державі вказує на відсутність належного механізму та надійних гарантій реалізації громадянами України цілої низки фундаментальних прав, наданих їм Конституцією України [764]. Передусім ідеться про ч. 2 ст. 27 Основного Закону України, котра гарантує кожному громадянину право захищати своє життя і здоров’я, а також життя та здоров’я інших людей від протиправних посягань [272]. Крім того, варто згадати також про ч. 1 ст. 92 Конституції України, що містить вимогу виключно законодавчого врегулювання прав і

свобод людини та громадянина, гарантій цих прав і свобод та правового режиму власності, зокрема на зброю [272];

3) якість правового регулювання суспільних відносин у сфері ОЗ є недостатньою. Ця проблема виявляється, серед іншого, в такому:

а) на сьогодні практично всі питання, пов'язані з ОЗ, урегульовані підзаконними нормативно-правовими актами МВС України (також спільними наказами з іншими центральними органами виконавчої влади) та інших відомств;

б) наявна низка нормативно-правових актів, що обумовлюють таке явище, як «інфляція законодавства» [118, с. 8], зокрема в частині регулювання особливостей з придбання у ЗСУ, СЗР України, ДПСУ, Держспецзв'язку, ДБР, УДО України, НАБУ та в окремих інших державних органів вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система. Аналізуючи інструкції, у яких урегульовуються відповідні питання, можемо дійти висновку, що нормами цих інструкцій не закріплено реальні особливості придбання відповідних об'єктів дозвільної системи в кожному з цих органів, адже фактично йдеться про документи зі спільними нормами, що відрізняються лише в частині назв органів, які здійснюють придбання вказаних об'єктів. У цьому контексті слід визнати доцільність створення документа (чи частини документа), у якому буде зазначено: по-перше, норми щодо придбання вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, на які поширюється дозвільна система; по-друге, коло суб'єктів, на яких поширено дію цих норм. Натомість якщо питання придбання вказаних об'єктів дозвільної системи в певному державному органі потребуватиме конкретизації, то вони можуть знайти своє продовження в статутних нормативно-правових актах цих державних органів;

в) низка підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері є застарілими та фактично дублюють положення радянського законодавства,

що в комплексі з новими нормами обумовлюють суперечливий нормативний зміст правового регулювання ОЗ. Здебільшого це виявляється також у суперечності таких норм законодавства з принципами права, що стосуються ОЗ в державі (не повною мірою дотримується принцип людиноцентризму, справедливості, рівності тощо);

г) у низці чинних нормативно-правових актів, що стосуються ОЗ та засобів самооборони, наявні посилання на акти законодавства про ОЗ, сертифікації об'єктів дозвільної системи тощо, котрі вже роками (іноді – десятиріччями) не діють в Україні з огляду на втрату ними чинності. Прикладом цьому є вже розглянуті нами посилання: 1) в абзаці 2 п. 3 Положення, затвердженого постановою КМ України від 7 вересня 1993 року № 706 [519], на вже нечинний (з 1 січня 2018 року) Декрет КМ України від 10 травня 1993 року № 46-93 [530]; 2) в абзаці 2 п. 1 наказу МВС України від 6 липня 2016 року № 619 [455], пп. 2 п. 1 наказу МВС України від 20 липня 2016 року № 694 [525], пп. 2 п. 1 наказу МВС України від 20 липня 2016 року № 695 [514] – на вже нечинний (з 11 травня 2021 року) наказ МВС України від 29 грудня 2015 року № 1644 [527]. Інший приклад – наказ МВС України та Державного митного комітету України «Про затвердження Порядку ввозу із-за кордону та вивозу із України спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії» від 19 жовтня 1993 року № 650/272, у п. 2 якого вказано, що відповідні дозволи суб'єктам підприємницької діяльності видаються на підставі договорів про постачання чи продаж засобів самооборони [487], а саме в порядку, встановленому Інструкцією, затвердженою наказом МВС України від 25 березня 1993 року № 164 [466], котра втратила чинність ще 7 жовтня 1998 року. Також варте уваги на те, що в пп. 1.2 п. 1 наказу МВС України від 13 червня 2000 року № 379 дск [497] вказано, що правовою основою використання та застосування пристроїв також є Правила, затверджені постановою Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 року № 49 [492], яка втратила чинність з 30 грудня 2017 року;

д) відсутність належного правового регулювання значної кількості питань, які виникають у сфері ОЗ. Такого висновку можна дійти не лише з огляду на сучасні виклики, на які неефективно відповідає це законодавство, а й усталені суспільні відносини у сфері ОЗ. Зокрема, ідеться про відсутність державного реєстру власників зброї, офіційної узагальненої класифікації зброї, правових підстав діяльності стрілецьких спортивних організацій тощо.

2. *Щодо місця адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Аналіз структури системи нормативно-правових актів, норми яких становлять основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, дозволяють дійти думки, що всі ці акти є частиною адміністративного законодавства. Крім того, як вбачається з п. 4 розділу I, п. 9, 11 розділу II Положення про дозвільну систему, окреслені засади ОЗ повною мірою визначаються в нормах адміністративного законодавства, що вказує на визначальну роль адміністративного права в формуванні та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі. Крім того, практично всі вказані процедури здійснюються за рахунок надання-отримання платних адміністративних послуг, що надаються підрозділами МВС України, НП України та Державної міграційної служби [479] відповідно до Переліку, затвердженого постановою КМ України від 4 червня 2007 року № 795 [475].

Водночас слід зауважити, що формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні також відбувається з урахуванням норм:

1) національного законодавства кримінально-правового циклу. Зазначене передусім стосується питань: а) функціонування кримінально-правового режиму заборони незаконного ОЗ (сукупність норм Кримінального кодексу України, зокрема ч. 5 ст. 36, ч. 2 ст. 146, ч. 1 ст. 201, ст. 209-1, 257, 258, 258-4, 260, 262–264, 294, ч. 4 ст. 296, ч. 3 ст. 332-2 тощо [292], а також норми Закону України від 6 грудня 2019 року № 361-IX [456]); б) визначення та застосування достатніх підстав, умов настання кримінальної

відповідальності за порушення вказаного правового режиму; в) запобігання та протидії ОЗ в місцях обмеження та позбавлення волі тощо.

Результати аналізу норм, що встановлюють відповідні кримінально-правові режими, дають змогу дійти висновку, що вони є сутнісно похідними від адміністративно-правового режиму ОЗ, у якому визначаються межі суспільно нешкідливих та суспільно безпечних процесів і відносин у сфері ОЗ [667]. Таким чином, норми законодавства кримінально-правового циклу в контексті формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні мають надзвичайно важливе значення, проте вони є похідними від норм адміністративного законодавства, що встановлюють адміністративно-правовий режим ОЗ в державі;

2) національного цивільного законодавства, крізь призму якого зброю тлумачать як річ, вона постає об'єктом цивільних прав, на який може бути поширено цивільно-правовий режим власності (володіти, користуватися, розпоряджатися цією річчю), а саме в контексті ст. 176 і 177 Цивільного кодексу України [638]. Крім того, питання ОЗ також врегульовуються господарсько-правовим законодавством. Наприклад, в абзаці 9 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» від 3 березня 1998 року № 147/98-ВР передбачено, що з державної в комунальну власність передаються безоплатно військове майно «крім усіх видів озброєння, бойової техніки та боєприпасів» [516], що є військовим майном у сенсі ч. 1 ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1075-XIV [524]. Водночас слід зважати на те, що вказане військове майно може бути предметом відчуження («вилучення військового майна із ЗС внаслідок його реалізації через уповноважені підприємства (організації)» [518]) та реалізації («господарська операція, що здійснюється уповноваженим підприємством (організацією) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на військове майно іншим юридичним або фізичним особам на

платній або компенсаційній основі» [518]) відповідно до спеціального Порядку, затвердженого постановою КМ України від 28 грудня 2000 року № 1919 [518]. Крім того, варто враховувати, що відповідно до ч. 1 ст. 1 (повторно зазначено в абзаці 3 ч. 1 ст. 7) Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1076-XIV господарська діяльність у ЗСУ може виражатись у передачі в оренду рухомого та нерухомого військового майна, однак «за винятком озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки» [444].

Таким чином, місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні визначено тим, що адміністративне законодавство: 1) у частині, що стосується сфери ОЗ, урегульовує процеси та відносини, діяльність державних органів, котрі формують і реалізують державну політику у сфері ОЗ, а також відносини суб'єктів публічної адміністрації з іншими суб'єктами, на яких поширено норми адміністративного законодавства у сфері ОЗ; 2) становить нормативну основу, на якій вибудовується кримінально-правовий режим заборони незаконного ОЗ; 3) визначає особливості перебігу цивільно-правових (а також господарсько-правових) відносин у сфері ОЗ.

Узагальнюючи викладене, доходимо думки, що на сьогодні нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні виявляється в сукупності нормативно-правових актів законодавчого й підзаконного характеру, котра може бути згрупована в умовну складну систему актів, що визначають правовий режим ОЗ в державі. Причому складність розглядуваної в цьому підрозділі наукової праці системи нормативно-правових актів є надмірною, невиправданою з позиції нормативної економії, адже обумовлює інфляцію законодавства про ОЗ в Україні, у межах якого формується та реалізується державна політика в зазначеній сфері. Це питання суттєво ускладнює те, що поточний стан правового регулювання у сфері ОЗ в Україні означений низкою проблем, серед яких основними є такі: 1) відсутність спеціального законодавчого акта

про ОЗ; 2) у законодавстві про ОЗ не закладено основу для належного функціонування механізму та надійних гарантій реалізації громадянами України низки фундаментальних прав, що можуть бути реалізовані у сфері ОЗ; 3) ідеологічне ґрунтування законодавства про ОЗ на радянській концепції впорядкування суспільних відносин у сфері ОЗ; 4) низка норм законодавства про ОЗ в Україні є застарілими, суперечливими та містять посилання на акти, що втратили чинність уже декілька років і навіть десятиліть тому. Розв'язання більшості вказаних проблем можливе шляхом створення (з урахуванням розвитку наукової думки щодо сутності й змісту державної політики у сфері ОЗ) спеціального законодавчого акта про ОЗ в Україні (у якому буде легалізовано цивільний обіг вогнепальної зброї), а також упорядкування («кодифікації») відповідних нормативно-правових актів.

Висновки до розділу 1

1. Сфера ОЗ – це сфера, у якій виникають, здійснюються та припиняються врегульовані законодавством суспільні відносини і процеси щодо виробництва, ремонту, сертифікації, маркування, торгівлі, придбання, постачання, користування (застосування), носіння, зберігання, обліку, продажу, обміну, викрадення, втрати, знаходження, вилучення, вихолощення, деактивації, знищення, утилізації, колекціонування, експонування, передачі, спадкування, дарування, перевезення, транспортування, експорту, імпорту, транзитного перевезення зброї, її основних частин і боєприпасів, а також здійснення інших цивільно-правових та господарсько-правових угод чи операцій, предметом (об'єктом) яких є зброя, її основні частини та/або боєприпаси відповідно до чинних дозволів на цей вид діяльності.

2. Державна політика у сфері ОЗ в Україні – це заснована на нормах чинного законодавства цілеспрямована, організована та відносно стабільна управлінська діяльність (у вигляді дій чи бездіяльності) суб'єктів державної

влади (також діяльність суб'єктів громадянського суспільства) щодо впорядкування, розвитку та розв'язання проблем належного перебігу суспільних відносин і процесів у сфері ОЗ завдяки забезпеченню реалізації адміністративно-правового механізму формування та провадження цієї державної політики.

Сутність державної політики у цій сфері за ознакою форми виявляється в рішеннях (діях, бездіяльності) повноважного державного органу, що приймаються (здійснюються) згідно з вимогами ч. 2 ст. 19 Основного Закону України (також діяльність суб'єктів громадянського суспільства), а за ознакою змісту – у концептуальній основі (сучасна доктрина адміністративного права) та в ідейно-засадничій основі державної політики.

3. Основними рисами державної політики у сфері ОЗ в Україні є такі: 1) мета, що виявляється у створенні в державі найбільш сприятливих умов для відносин і процесів у відповідній сфері, що: а) розширюватимуть правові можливості: держави стосовно захисту суверенітету, конституційного ладу, правопорядку, суспільства й громадян, їхнього майна; громадян щодо захисту свого життя та здоров'я, зокрема з використанням зброї, займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї; б) визначатимуть риси правомірної поведінки у сфері ОЗ, що також запобігатимуть нелегальному ОЗ та існуванню й виникненню інших безпекових ризиків у цій сфері; 2) особливі завдання: упорядкування відносин і процесів у сфері ОЗ; послідовна детінізація сфери ОЗ в державі; забезпечення найбільш можливо високого рівня безпеки громадян та національної безпеки держави завдяки належному функціонуванню механізму ОЗ; розроблення, затвердження та реалізація державних стратегій і цільових програм у сфері ОЗ; контроль та нагляд за відносинами й процесами у сфері ОЗ в державі, а також за процесами формування та реалізації вказаного виду державної політики загалом; 3) функції, зокрема ті, що випливають з основних функцій держави та функцій суб'єкта формування та/або реалізації відповідної державної політики; 4) особлива сфера вияву цієї державної політики (ОЗ);

5) суб'єктний склад формування та реалізації державної політики у цій сфері (охоплює законодавчу, виконавчу й судову гілки влади, а також суб'єктів громадянського суспільства); 6) особлива нормативна основа цієї державної політики; 7) реалізація в межах особливих напрямів (визначення правового режиму власності на зброю; обмеження прав і свобод фізичних та юридичних осіб у сфері ОЗ; парламентський і громадський контроль за реалізацією державної політики у цій сфері тощо); 8) передбачає існування адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ.

4. Систему принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять: 1) загальноправові принципи (верховенства права; людиноцентризму; справедливості та правової рівності (недискримінації); законності; невідворотності юридичної відповідальності); 2) спеціальні принципи (принципи відкритості та прозорості; гармонійної узгодженості (неконфліктності); об'єктивної виправданості; наукової обґрунтованості й узгодження теорії і практики; реальності та повноти; плановості й очікуваності; раціональності та ефективності; відносної гнучкості і своєчасності; постійності); 3) особливі принципи (принцип забезпеченню ефективності захисту людиною її життя та здоров'я (життя та здоров'я інших людей) шляхом володіння та користування зброєю; принцип недопущення виникнення та існування суспільно небезпечних і суспільно шкідливих процесів (відносин) у сфері ОЗ; принцип контрольованості, створення та підтримки функціонування адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі; принцип уможливлення формування Музейного фонду України озброєнням, яке має культурну цінність; принцип адаптації законодавства про ОЗ в Україні до законодавства про ОЗ в державах-членах ЄС).

5. Нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять: 1) законодавчі акти й інші акти парламенту, норми яких стосуються питань ОЗ: а) Конституція України

(абзац 4 преамбули, ст. 2, 17 і 27); б) статутні законодавчі акти, норми яких регулюють окремі питання ОЗ, зокрема Закони України «Про Національну поліцію» (п. 21 і 22 ч. 1, п. 16 і 17 ч. 2 ст. 23 та ін.), «Про Державне бюро розслідувань» (п. 8 ч. 1 ст. 7, абзац 1 ч. 2 ст. 18), «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» (ч. 11 ст. 10, абзац 4 п. 29 ч. 1 ст. 14, п. 24 ч. 1 ст. 15) та ін.; в) законодавчі акти та парламентські постанови, в окремих нормах яких регулюються спеціальні питання ОЗ, зокрема постанова ВР України від 17 червня 1992 року № 2471-XII (додатки 1, 2), Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII (ч. 1 ст. 1, ч. 15 ст. 48) та ін.; 2) підзаконні акти, норми яких регулюють різні аспекти ОЗ в Україні, а саме: а) питання функціонування дозвільної системи та отримання дозволу (ліцензії) на об'єкти дозвільної системи, а також про контролювання (нагляд) за дотримання законодавства в цій сфері (п. 2, 4 розділу I, п. 9 і 11 розділу II постанови КМ України від 12 жовтня 1992 року № 576; наказ МВС України від 4 лютого 2019 року № 82; п. 1 наказу МОЗ України від 20 жовтня 1999 року № 252, п. 8 додатка № 5 до наказу МОЗ України від 21 травня 2007 року № 246); б) питання виробництва, ремонту зброї, придбання, зберігання, перевезення і використання зброї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів, зокрема акти, що: мають загальне значення (наприклад, постанови КМ України від 2 грудня 2015 року № 1000, від 27 грудня 2018 року № 1207; наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622); поширюються на окремі групи суб'єктів, які займаються діяльністю, виконання якої вимагає придбання, носіння та застосування зброї (відомчої зброї) тощо, наприклад, постанови КМ України від 12 жовтня 1992 року № 575, від 25 грудня 2002 року № 1953, накази МВС України від 27 квітня 2020 року № 358, від 27 березня 2009 року № 183, від 6 липня 2016 року № 619, від 20 липня 2016 року № 694 (та аналогічні накази), від 24 липня 1996 року № 523, від 13 червня 2000 року № 379 дск; наказ Головрибводу Держкомрибгоспу від 15 червня 1998 року № 86; наказ МОНмолодьспорт

України від 15 березня 2011 року № 227; наказ Міноборони від 17 липня 2018 року № 343 та ін.); мають статутне та службово-організаційне значення (наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 5 жовтня 2016 року № 619; наказ МВС України від 28 липня 2017 року № 650 та ін.); стосуються нагородження заохочувальними відзнаками у вигляді вогнепальної та холодної зброї (наказ Міноборони від 23 жовтня 2012 року № 693).

6. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні визначається тим, що адміністративне законодавство: 1) у частині, що стосується сфери ОЗ, урегульовує процеси та відносини, діяльність державних органів, котрі формують і реалізують державну політику у сфері ОЗ, а також відносини суб'єктів публічної адміністрації з іншими суб'єктами, на яких поширено норми адміністративного законодавства у сфері ОЗ; 2) становить нормативну основу, на якій вибудовується кримінально-правовий режим заборони незаконного ОЗ; 3) визначає особливості перебігу цивільно-правових (а також господарсько-правових) відносин у сфері ОЗ.

РОЗДІЛ 2
СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

2.1. Поняття й елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Дослідження будь-якого складного юридичного явища, що усвідомлюється як система, не може бути належним чином здійснене без критичного наукового осмислення його сутності (визначення, уточнення його поняття), а також структури. Саме тому практично в будь-якому монографічному (дисертаційному) дослідженні адміністративно-правового механізму автори формулюють визначення такого правового механізму й окреслюють перелік його структурних елементів. Виняток не становить і процес дослідження адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, потреба в з'ясуванні сутності й структури якого додатково аргументується тим фактом, що поняття та структура цього юридичного конструкта донині не слугували предметом самостійного дослідження вітчизняних юристів-адміністративістів на монографічному (дисертаційному) рівні чи на рівні наукової статті.

Слід зауважити, що окремі аспекти поняття та структури адміністративно-правового механізму загалом і близьких до нього механізмів зокрема досліджували: С. О. Баранов [37], О. І. Безпалова [44], В. М. Васильєв [87], Л. О. Золотухіна [211], І. О. Личенко [315], О. В. Муза [364], В. А. Трофімцов [622], І. В. Яромій [698] та інші українські юристи-адміністративісти. Наукові напрацювання цих та інших учених дозволяють констатувати можливість формування актуальних і комплексних знань про

поняття та структурні елементи адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) виокремити позиції учених щодо сутності поняття «правовий механізм»; 2) дослідити основні підходи юристів-адміністративістів до тлумачення поняття «адміністративно-правовий механізм»; 3) сформулювати визначення поняття «адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 4) проаналізувати підходи науковців до розуміння переліку структурних елементів правового механізму, адміністративно-правового механізму; 5) виокремити та проаналізувати структуру адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики в досліджуваній сфері; 6) узагальнити результати дослідження.

Попри значне поширення юридичної конструкції «правовий механізм», з-поміж вітчизняних і зарубіжних учених відсутній універсальний підхід до розуміння сутності цього явища. Наприклад, Л. А. Копенкіна вважає, що правовим механізмом є «сукупність правових норм різних галузей права, які з огляду на свою специфіку, регулюють ті чи інші суспільні відносини на різних етапах, забезпечуючи в такий спосіб їх поступальний розвиток» [273, с. 66]. Водночас наведене тлумачення правового механізму є дещо сумнівним, адже правовий механізм є не лише сукупністю (чи системою) правових норм (у такому разі йшлося б, наприклад, про нормативно-правову основу певного інституту права). Тобто правовий механізм є більш складною конструкцією, ніж сукупність нормативних норм. Цю позицію також підтримує К. В. Шундіков, який зазначає, що «правовий механізм – це юридична конструкція, яка характеризує не лише формально-процедурну сторону правового впливу, а і його інструментальну оснащеність» [690, с. 19]. Аналогічними є переконання К. В. Бутової [82, с. 179].

Натомість вітчизняна дослідниця Т. І. Тарахонич пропонує тлумачити правовий механізм як «певну конструкцію, яка передбачає дію послідовно

організованих юридичних засобів, що дають змогу досягти конкретної юридичної цілі з дотриманням відповідної процедури. Кожна ланка такого механізму є самостійним комплексом юридичних засобів» [600, с. 13]. Дослівно цю позицію відтворюють також А. М. Перепелюк [415, с. 275] та О. М. Танчик [598, с. 121]. Тобто правники розглядають правовий механізм як складну систему, за допомогою якої досягається бажана мета, котра може бути належним чином у практичній дійсності досягнута лише за умови створення та функціонування правового механізму.

Варто зауважити, що адміністративно-правовий механізм: 1) означений тією самою юридичною природою та властивостями, що й родова конструкція – правовий механізм загалом; 2) ураховує специфіку галузі, у якій він створюється та функціонує. Саме тому слід погодитись із вітчизняним ученим Ю. О. Коваленком, який зазначає, що в загальному контексті адміністративно-правовий механізм постає як «певна система адміністративно-правових засобів і факторів, що: виконують низку функцій держави, які покладаються на неї адміністративним законодавством держави (чи конкретизуються нормативно-правовими актами цієї галузі права); передбачені нормами адміністративного законодавства (також і суміжних галузей права) та, відповідно, підпорядковані загальній меті, завданням та загальноправовим і галузевим принципам цієї галузі права» [244, с. 42].

Попри те, що загальне розуміння адміністративно-правового механізму не викликає суттєвих заперечень, слід констатувати, що складнощі тлумачення цієї юридичної конструкції спостерігаються саме в процесі конкретизації її сутнісної природи. Наприклад, вітчизняна дослідниця Н. В. Бльок вважає, що такий механізм є складним і багатофункціональним (як в організаційно-політичному, так і в юридичному аспектах) структурним елементом, який має повноважні властивості на вчинення тих чи інших дій [56, с. 137]. Причому, аналізуючи зміст цієї дефініції, можна дійти висновку, що вона не є достатньою та завершеною, адже: 1) не зрозуміло, про яку саме систему йдеться, структурною частиною якого постає

адміністративно-правовий механізм (причому можемо припустити, що йдеться про правовий режим, який можуть становити різні правові механізми); 2) тлумачення адміністративно-правового механізму як «генератора» повноважень має також супроводжуватись логічною вказівкою на паралельне створення цим механізмом прав і обов'язків суб'єкта повноважень, а також прав та обов'язків тих суб'єктів, на яких може впливати суб'єкт повноважень [671].

Більш докладно розкриває сутність адміністративно-правового механізму вітчизняний науковець С. М. Алфьоров, котрий визначає цей механізм як «систему правових засобів, які інтегровані й організовані таким чином, що дозволяють послідовно та ефективно забезпечити правове регулювання суспільних відносин нормами адміністративного права» [15, с. 40]. Проте у вказаному підході не враховано того факту, що адміністративно-правовий механізм не лише передбачає правове регулювання суспільних відносин адміністративним законодавством (інакше йшлося б про механізм правового регулювання), а й засоби, способи, форми, методи реалізації приписів адміністративного законодавства, а також суб'єкти цього механізму.

Досить поширеним підходом до осмислення сутності адміністративно-правових механізмів є визначення цього конструкта через його зміст. Наприклад, вітчизняна учена І. О. Личенко, розглядаючи сутність адміністративно-правового механізму протидії правопорушенням у сфері власності, констатує, що ним слід вважати «системне, динамічне, поліструктурне утворення, яке включає адміністративно-правові норми, спрямовані на протидію правопорушенням у сфері власності, адміністративно-правові відносини, які виникають у процесі здійснення заходів протидії правопорушенням, що стосуються правових можливостей громадян володіти, користуватися та розпоряджатися майном, реалізацію норм адміністративного права в цій сфері та яке функціонує з огляду на взаємозв'язки його окремих складових» [326, с. 69]. Однак суттєвим

недоліком цього підходу є те, що наразі серед учених не досягнуто спільної думки стосовно переліку складових правового механізму, а отже, цей інтерпретаційний підхід завжди передбачатиме формування дискусійної дефініції, яка не сприятиме універсалізації наукових знань.

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що *адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це юридична конструкція, якою окреслено засновану на нормах чинного законодавства взаємоузгоджену систему нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб'єкти, відносини і процеси у сфері ОЗ, виконуючи таким чином завдання формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

Визначивши поняття правового механізму, слід зазначити, що повною мірою з'ясувати сутність адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні можливо лише шляхом уточнення його сутності й структури.

На підставі аналізу підходів вітчизняних науковців до визначення ознак досліджуваних ними правових механізмів [235, с. 45; 406, с. 143–155] можна констатувати, що основними ознаками адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі є такі його специфічні риси:

1. Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні має цілісний системно-організаційний характер, визначений метою, завданнями та функціями державної політики у відповідній сфері [675]. Учені слушно зауважують, що «неможливо називати правовим механізмом те, що не буде становити юридичну конструкцію певної форми, яка об'єднує узгоджені елементи в певну систему» [119, с. 62]. З огляду на це, досліджуваний нами правовий механізм передбачає:

1) існування відносно гармонійної структури (суб'єктів, правовідносин, процесів, форм тощо), що сприяють виконанню завдань цього механізму;

2) те, що всі суб'єкти формування та реалізації державної політики (забезпечувачі функціонування механізму), а також суб'єкти, на яких спрямований управлінський вплив забезпечувачів функціонування механізму, у своїх діях (бездіяльності) та в рішеннях будуть сприяти об'єктивації мети цього правового механізму. Крім того, для людини типовою є також неправомірна поведінка (на чому було наголошено в підрозділі 1.1 цієї наукової праці), а отже, цілком закономірним є те, що досліджуваний правовий механізм передбачає також контролювання всіх суб'єктів у сфері ОЗ та притягнення порушників правил і стандартів правомірної взаємодії в цій сфері до юридичної відповідальності.

2. Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні ґрунтується на нормативно-правовій основі формування та реалізації державної політики у вказаній сфері.

3. Зазначений адміністративно-правовий механізм у процесі свого функціонування поширюється на: 1) суб'єктів державної влади, на яких офіційно (нормами чинного законодавства) покладено права та обов'язки щодо формування та/або реалізації вказаної державної політики; 2) суб'єктів громадянського суспільства, котрі що бути долучені до формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі у визначеній законом мірі; 3) суб'єктів, які набувають статус суб'єкта дозвільної системи та суб'єкта відносин стосовно зброї (тобто щодо виготовлення, ремонтування, модернізації, зберігання, придбання, реалізації, передавання, охорони, обліку, використання зброї, а також тирів, стрільбищ тощо).

Попри те, що досліджуваний нами адміністративно-правовий механізм стосується виключно вказаних суб'єктів, слід зауважити, що його вплив поширюється на всіх осіб, які перебувають на території України та:

1) бажають набути статус суб'єкта дозвільної системи та суб'єкта відносин стосовно зброї (такі суб'єкти повинні звернутись до державних

органів для отримання відповідних дозволів, ліцензій, підтвердити свою правосуб'єктність тощо);

2) так чи інакше охоплені адміністративно-правовим режимом ОЗ (наприклад, знайшли чи не в законом передбачений спосіб придбали, виготовили, зберігають зброю). Тобто відсутність у суб'єкта необхідного адміністративно-правового статусу у сфері ОЗ й виникнення в нього відповідного кримінально-правового статусу (у результаті порушення певної норми КК України особа стає учасником кримінально-правових відносин з державою, незалежно від того, чи було викрито факт вчинення такою особою посягання на об'єкт, що знаходиться під кримінально-правовим захистом) не означає, що на нього не поширює своєї дії досліджуваний нами правовий механізм.

4. Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні враховує: 1) потребу дотримання «золотої середини» між приватними й публічними інтересами, а також між публічною безпекою та безпекою особи; 2) специфіку управлінської діяльності, адміністративно-правових процедур (дозвільного, контрольно-наглядового, примусового, інформаційного й іншого характеру) та адміністративно-правових відносин (зокрема у сфері ОЗ).

5. Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в практичній дійсності об'єктивується завдяки: 1) управлінській діяльності суб'єктів, які формують та/або реалізують відповідну державну політику; 2) забезпечувальній діяльності суб'єктів, які створюють комплекс сприятливих умов для діяльності суб'єктів, що формують та/або реалізують державну політику в зазначеній сфері; 3) відносинам (похідним процесам), що виникають між фізичними (юридичними) особами й державними органами, що формують та/або реалізують відповідну державну політику.

Уточнивши особливі риси адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, можемо

перейти до розгляду структури цього правового механізму. Причому слід зауважити, що важливість повноцінного наукового розуміння структури досліджуваного правового механізму обумовлена тим фактом, що структура правового механізму загалом, як зазначають українські правники, є «його внутрішньою будовою, зміст якої становить система взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів і зв'язків, які формують цілісність механізму, визначають його властивості, функції та забезпечують дієвість» [414, с. 15]. Отже, некомплексне (фрагментарне, неактуальне) розуміння системи правового механізму унеможливлює:

1) повноцінне розуміння юридичної природи такого механізму та його потенціал функціонування;

2) актуальне та системне розуміння проблем функціонування правового механізму як складної системи, котру складають взаємопов'язані елементи;

3) упереджене вдосконалення змісту й особливостей функціонування правового механізму (через брак розуміння цілісної «картини» ризиків існування цього функціонування) тощо.

Водночас, виконуючи завдання щодо окреслення структури адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, вкотре наголосимо на тому, що серед представників різних галузей права загалом відсутні спільні підходи до розуміння структури правового механізму (тлумачення структури галузевих правових механізмів) [683]. Комплексно осмислюючи переваги й недоліки наявних у науковій літературі тлумачень структури системи різноманітних правових механізмів [див., напр.: 235, с. 47; 244, с. 48–49; 250, с. 64–75; 310; 438, с. 811–812; 575, с. 510–511; 618, с. 28; 552, с. 277–278; 619, с. 156], можемо дійти висновку, що в межах нашого дослідження доцільно використати системний і статико-динамічний підходи, у межах яких структуру адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять такі групи елементів:

1. *Структурні елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері, що мають статичний (відносно статичний) вияв*, а саме:

1) *структурні елементи ідеологічно-концептуального рівня*:

а) доктрина адміністративного права України, крізь призму якої формується: розуміння відповідного юридичного конструкта (мета, завдання, функції, зміст діяльності та правовідносин, у яких об'єктивується такий правовий механізм); властивості (зокрема в межах концепції належного врядування, парадигми людиноцентризму, проєвропейської концепції публічного адміністрування, а також європеїзації адміністративного права України, управлінської діяльності державних органів) і зміст (структура) цього правового механізму. Крім того, доктрина адміністративного права є площиною, у контексті якої актуалізується (відповідно до поточного стану наукової думки стосовно сфери ОЗ, сутності зброї, можливостей людини в цій сфері тощо) розглядуваний правовий механізм, а також коригується практика – управлінська діяльність стосовно формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ (саме таким чином об'єктивується принцип єдності теорії та практики);

б) правова культура, що є «утіленням цінностей та ідеалів у правосвідомості, діяльності суб'єктів права, правових текстах і процедурах» [331, с. 213]. Такий вид культури «охоплює здобутки людства в галузі права» [558, с. 296], а отже, правова культура є: мірилом відповідності адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні цивілізаційним здобуткам людства у сфері права; критерієм, що визначає недоліки природи та функціонування вказаного правового механізму, а також перспективи розв'язання таких проблем;

2) *структурні елементи ідейно-засадничого рівня*. Ідеться про принципи права, дотичні до принципів формування та реалізації державної

політики у сфері ОЗ в Україні, що були окреслені в підрозділі 1.2 цього дослідження;

3) *структурні елементи нормативно-правового рівня*. Зазначений структурний елемент досліджуваного правового механізму охоплює нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (її розкрито в межах підрозділу 1.4 цієї наукової праці), а також сукупності нормативно-правових актів, які регламентують діяльність суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ;

4) *структурні елементи інституційного та демократичного рівня*, яким охоплено державні органи, а також суб'єкти громадянського суспільства, котрі своєю діяльністю відповідно до чинного законодавства формують та/або реалізують державну політику у сфері ОЗ в Україні (перелік таких суб'єктів і їхній правовий статус розкрито в підрозділі 2.4 цього наукового дослідження);

5) *структурні елементи рівня актів реалізації норм адміністративного законодавства про ОЗ в Україні*.

2. *Структурні елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері, що мають динамічний вияв*, а саме:

1) *діяльність суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, що здійснюється в певних формах (правових, організаційно-правових) і способах, з використанням передбачених законодавством засобів та методів (окресленню їх сутності присвячено розділ 3 цієї наукової праці);

2) *адміністративно-правові й інші відносини у сфері ОЗ*, що виникають, змінюються, призупиняються на підставі норм законодавства, які становлять нормативну основу формування та реалізації державної політики у вказаній сфері. Передусім ідеться про адміністративно-правові відносини, що виникають у сфері ОЗ між державними органами (як між суб'єктами

формування та/або реалізації зазначеної державної політики), між державними органами й суб'єктами громадянського суспільства (суб'єктами формування та/або реалізації державної політики у вказаній сфері), між державними органами (суб'єктами громадянського суспільства) та приватними особами. Крім того, слід ураховувати, що в межах досліджуваного адміністративно-парового механізму здійснюються не лише адміністративно-правові відносини, а й цивільно-правові (успадкування зброї; формування Музейного фонду України зброєю, яка має культурну цінність; господарсько-правові правочини стосовно зброї, що є військовим майном ЗСУ) та інші правові відносини, для яких розглядуваний нами механізм є площиною, у якій ці відносини можуть виникнути, змінюватись і припинятись;

3) *процедури формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, зокрема дозвільні й контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (дослідженню їх сутності присвячено розділ 4 цієї наукової праці).

Таким чином, адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є юридичною конструкцією, за допомогою якої можливе раціональне, ефективне й законне досягнення бажаної мети формування та реалізації державної політики у вказаній сфері. Причому саме формування та реалізація державної політики в цій сфері крізь призму розглядуваного адміністративно-правового механізму може набувати вигляду:

1) складної управлінської діяльності й забезпечення цієї діяльності (на нормативно-правовому, установчому, інституційному, економічному, матеріально-технічному, інформаційному та політичному рівнях) для створення всіх необхідних умов, за яких процеси й відносини у сфері ОЗ виникають, тривають, змінюються та припиняються: а) не створюючи соціально шкідливих чи соціально небезпечних наслідків; б) сприяючи укріпленню безпеки громадян, суспільства та національної безпеки держави;

2) збалансованого, урегульованого законодавством, забезпеченого інституційним елементом процесу, що об'єктивується в певних стадіях (етапах) свого перебігу, котрі послідовно змінюються відповідно до порядку, згідно з яким вони здійснюються.

Отже, адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі на сьогодні постає як юридична конструкція та об'єкт практичної дійсності, що має надзвичайне цивілізаційне та соціально-правове значення, подальший розвиток і забезпечення належного функціонування якого сприяє забезпеченню цінності людини (її життя та здоров'я), правопорядку в державі, а відтак – можливості гармонійного співіснування людей, реалізації права людини на безпечну участь у соціальному житті. Вказане зумовлено тим, що досліджуваний правовий механізм означений не лише статикою, а й динамікою, адже може бути реалізованим у практичній дійсності, створюючи різноманітні юридичні наслідки у сфері ОЗ в державі.

Слід також констатувати, що на сьогодні досліджуваний адміністративно-правовий механізм перебуває на стадії свого становлення: 1) продовжує формуватися наукова думка про ОЗ, концепція належного урядування у відповідній сфері (зменшення бюрократизму, збалансування публічного та приватного інтересу у сфері ОЗ, оптимізація дозвільних і контрольних процедур); 2) триває реформування суб'єктів, які здійснюють дозвільні та контрольні процедури у сфері ОЗ, фактично відсутній громадський контроль у цій сфері, що ускладняється наявністю корупції в дозвільній системі та недостатнім рівнем правосвідомості учасників відносин щодо зброї (вказане також обумовлено збільшенням обсягу нелегальної зброї, привезеної з території проведення антитерористичних заходів на Сході України); 3) спроби врегулювати на законодавчому рівні режим ОЗ донині невиправдано обмежуються питаннями легалізації цивільного ОЗ (ігнорується потреба комплексного врегулювання сфери ОЗ загалом) без урахування досвіду регулювання відносин у цій сфері державами-членами

ЄС, США, які за останні роки посилюють заходи контролю у сфері ОЗ. Водночас у контексті викладеного варто наголосити й на тому, що наразі актуалізується проблематика ігнорування державою потреби вживання достатньо ефективних (науково обґрунтованих) заходів, «які гарантують захист життя й здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян, що створює на території нашої держави передумови для протиправних посягань на життя, здоров'я людини та її власність через існування сфери нелегального ОЗ» [89, с. 99]. Загострює цю проблему фактор проведення антитерористичної операції на окремих територіях Донецької та Луганської областей, з яких спостерігаються значні потоки зброї, що насичують так званий чорний ринок зброї на контрольованій території України [185; 238; 400], надаючи таким чином широкі можливості для суб'єктів, для яких є типовою неправомірна поведінка, вчиняти протиправні дії вже за допомогою зброї з цього ринку. Зазначене підтверджує нагальність потреби в подальшій цивілізаційній адаптації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в частині розширення можливості громадян мати змогу придбавати, зберігати, носити й використовувати зброю для захисту власного життя та здоров'я, а також для життя та здоров'я близьких осіб (зокрема дітей), інших людей.

2.2. Завдання та функції адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі є складним юридичним конструктом і може належним чином функціонувати як повноцінна система лише тоді, коли буде створюватись і виявляти себе в практичній дійсності, виконуючи певні завдання, здійснюючи певний перелік функцій. Водночас оскільки цей правовий механізм, як уже ми зазначали, ще не був предметом дослідження вітчизняних юристів-адміністративістів, цілком закономірним є те, що науковці ретельно не вивчали завдання та функції цього правового механізму. Вказане є актуальною проблемою, яку слід розв'язати з огляду на таке: 1) українська доктрина адміністративного права, зокрема теоретичні засади правового режиму ОЗ, перебувають у процесі трансформації, зумовленому європеїзацією українського права, що найбільш повно (послідовно, раціонально й ефективно) можна здійснити лише на основі наявних комплексних знань про найважливіші питання створення та реалізації адміністративно-правових механізмів, які безпосередньо впливають на можливості держави розвиватись як правова й демократична держава; 2) на порядку денному Верховної Ради України стоїть питання прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ в державі, що буде містити норми, які визначатимуть адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, зокрема в частині його завдань і функцій, що може бути здійснено належним чином лише з дотриманням принципу наукової обґрунтованості й узгодження (єдності) теорії та практики формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ [687].

З огляду на викладене, слід констатувати, що науковці вже досліджували завдання (Х. М. Марич [340], У. М. Плекан [421, с. 43], Є. В. Речиць [545, с. 130], В. О. Швець [654]) та функції (М. Ю. Веселов [95],

Ю. О. Корольов [278], Д. В. Смерницький [579, с. 31], Ю. М. Шишка [657, с. 232]) інших правових механізмів. На основі цього та в комплексі із сутністю досліджуваного адміністративно-правового механізму, специфічними рисами формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ можна сформувати узагальнену й актуальну наукову думку про сутність і комплекс завдань, функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Досягнення вказаної мети передбачає: 1) формулювання визначення та виокремлення особливих рис завдань адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ; 2) окреслення переліку завдань досліджуваного адміністративно-правового механізму; 3) визначення поняття та особливих рис функцій зазначеного адміністративно-правового механізму; 4) окреслення переліку функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

У межах формулювання дефініції поняття «завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні» доцільно з’ясувати наявні в науковій літературі підходи до сутності завдань. Передусім слід зазначити, що в тлумачних словниках «завдання» потлумачено як «те, що потребує здійснення; мета» [291, с. 61]. Проте слід зауважити, що поняття завдання не можна пояснити через категорію «мета», адже завдання власне спрямовані на реалізацію мети. Водночас варто визнати, що завдання в широкому значенні є умовною «метою», оскільки, будучи шляхом досягнення мети, містять в собі певну оперативну мету. У цьому контексті слід погодитись із тим, що завдання в загальному значенні – це те, що вимагає виконання, вирішення [391, с. 203], адже завданням є «не досягнутий, а передбачуваний результат» [62, с. 76]; «наперед визначений обсяг дорученої кому-небудь роботи» [218, с. 134]; «поставлена перед ким-небудь мета, замисел» [218, с. 134].

Таким чином, з огляду на загальну сутність завдань, а також підходи учених до розуміння сутності завдань правових механізмів, процесів і різних явищ, що наявні в юридичній реальності [101; 269; 279, с. 142–143; 406, с. 159–169], можна дійти висновку, що *завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це наперед визначені (у відповідних нормативно-правових актах) шляхи досягнення мети зазначеного адміністративно-правового механізму, що привносять у діяльність суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ належну юридичну та організаційну визначеність, а також обумовлюють формування критеріїв, з огляду на які здійснюється контроль і нагляд за діяльністю цих суб'єктів. Таким чином, можемо дійти висновку, що без комплексного дослідження завдань цього правового механізму неможливо сформувати актуальну думку про актуальні проблеми цього механізму та можливі шляхи їх вирішення.

Для завдань адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні на сьогодні характерним є те, що ці завдання: 1) випливають, з одного боку, з мети державної політики у сфері ОЗ в Україні, а з іншого – із функціонування досліджуваного правового механізму, будучи цілісно спрямованими на об'єктивацію в практичній дійсності мети вказаної політики та механізму; 2) коригуються завданнями державної політики у сфері ОЗ у державі, які окреслюють межі формування та реалізації цієї державної політики, а також напрямами державної політики у сфері ОЗ; 3) прямо чи опосередковано закріплюються в нормах чинного адміністративного законодавства, що становить собою нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у вказаній сфері; 4) є завданнями управлінської діяльності, а отже, відповідають вимогам, які ставляться до таких завдань; 5) реалізуються суб'єктами формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Сформулювавши визначення та окресливши специфічні риси завдань досліджуваного правового механізму, можемо перейти до з'ясування

видових структурних елементів системи цих завдань. Як приклад розглянемо підхід до окреслення структури завдань (на прикладі публічної служби в правоохоронній сфері України), що був використаний провідним вітчизняним науковцем П. О. Комірчим. На думку вченого, завдання доцільно поділяти на: 1) загальні; 2) забезпечувальні (організаційно-управлінські); 3) спеціальні; 4) особливі [264, с. 164]. Причому слід зауважити, що забезпечувальні завдання доцільно розглядати в контексті загальних, адже вони є загальними завданнями державного управління, спрямованого на уможливлення виконання державними органами спеціальних та особливих завдань.

Викладене вище дає змогу стверджувати, що *систему завдань адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* на сьогодні становлять такі групи шляхів досягнення мети досліджуваного правового механізму:

1. *Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Ця група завдань охоплює:

1) *загальні завдання державної служби*. Належність їх до загальних завдань зазначеного адміністративно-правового механізму є цілком закономірним, адже: а) формування та реалізація державної політики в досліджуваній сфері є процесами, які здійснюються повноважними державними органами та їхніми посадовими особами – державними службовцями (у більш широкому значенні – політичними та професійними публічними службовцями) [665]; б) «держслужбовці є важливими й особливими ресурсними елементами, які здатні забезпечити функціонування державного органу й держави, здійснення в практичній дійсності функції держави» [406, с. 214]. Водночас слід зважати на те, що на сьогодні в Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII [450] «перелік завдань державної служби законодавцем складено в комплексі з переліком функцій цієї служби» [269, с. 208]. Ці поняття, безперечно, є

близькими (наприклад, «завдання та функції будь-якої служби (як публічної, так і приватної) вказують на те, що саме повинні робити службовці, досягаючи мети існування цієї служби, а також те, яким саме чином цю мету буде досягнуто» [264, с. 96]), не є нетотожними («функції, так само, як і завдання, є кількісно вимірюваними, однак, на відміну від завдань, вони відображають способи реалізації мети та зазвичай не передбачають часових меж» [264, с. 98]).

Таким чином, до загальних завдань державної служби, що є завданнями адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері, належать:

а) сприяння належному рівню безпеки людини, суспільства й держави шляхом впливу суб'єктів державної влади на ОЗ у державі. Слід погодитися з тим, що «одним з пріоритетних питань для сучасної української держави є створення надійного й ефективного правоохоронного механізму, який би забезпечував повноцінний захист конституційних та інших прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, прав і законних інтересів колективних суб'єктів, якими є як юридичні особи, так і різні об'єднання громадян, що мають статус юридичних осіб, а також права й законні інтереси українських суспільства та держави загалом» [660, с. 74]. Причому вказане зауваження стосується практично всіх сфер соціального буття держави, передусім тих сфер, які означені суттєвими ризиками для безпеки особи, суспільства й держави. Саме тому цілком закономірним є те, що суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також розвиток і функціонування відповідного адміністративно-правового механізму, мають бути спрямованими на виконання виокремленого завдання;

б) збалансування приватних і публічних інтересів у сфері ОЗ в Україні, зокрема шляхом демократизації процесів формування та реалізації державної політики ОЗ в державі. Водночас, як ми вже зауважували, у контексті цього завдання наразі актуалізується потреба в легалізації цивільного (неспеціального) обігу вогнепальної зброї, завдяки чому в зазначеній

державній політиці буде враховуватись приватний інтерес людини щодо можливості самостійно захисту свого життя та здоров'я (життя та здоров'я інших людей) шляхом придбання та використання вогнепальної зброї;

в) підвищення авторитету держави, позитивного іміджу державних органів шляхом ефективного та соціально бажаного впливу на процеси й відносини у сфері ОЗ в Україні;

2) *загальні забезпечувальні (організаційно-управлінські) завдання*, а саме:

а) *здійснення кадрового забезпечення суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ*. З огляду на сутність кадрового забезпечення [227, с. 219], до завдань такого забезпечення в органах публічної служби в Україні [32; 92; 177; 226; 265; 417] слід зарахувати: добір і розстановку кадрів в органах публічної служби [див., напр.: 557, с. 376; 592], які здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у сфері ОЗ в України; підготовку кадрів в органах публічної служби [див., напр.: 418, с. 23; 660, с. 77], які здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у вказаній сфері; переведення та переміщення кадрів в органах публічної служби, що здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у сфері ОЗ в України; забезпечення кар'єрного зростання кадрів в органах публічної служби [194, с. 186; 583, с. 139], які здійснюють формування та/або реалізацію державної політики в досліджуваній сфері; звільнення кадрів з органів публічної служби [див., напр.: 539, с. 123], що здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у сфері ОЗ в Україні;

б) *здійснення інформаційного забезпечення суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ*. Інформаційним забезпеченням у загальному значенні є «процес задоволення інформаційних запитів, що складається з неперервної підготовки та видачі обліково-аналітичної інформації відповідно до таких запитів» [308, с. 87]. У цьому контексті слід погодитися з тим, що «соціально-правова суть і значущість

інформації розкриває сутність і значення інформаційного забезпечення» [245, с. 206], а отже, сутність і значущість інформаційного забезпечення реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні визначається: важливістю належного функціонування цього адміністративно-правового механізму; впливом актуальної, достовірної та вичерпної інформації про процеси та відносини у сфері ОЗ для належного функціонування зазначеного правового механізму.

Здійснення інформаційного забезпечення, що є елементом загальних забезпечувальних (організаційно-управлінських) завдань реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, передбачає реалізацію певного обсягу завдань. У цьому контексті Ю. О. Коваленко, розглядаючи безпосередні завдання інформаційного забезпечення (на прикладі забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України), стверджує, що такими завданнями є: «задоволення зовнішніх і внутрішніх інформаційних потреб щодо протидії корупції в правоохоронних органах України» [244, с. 57]; «організація реалізації інформаційних процесів» [244, с. 30, 57]. Вказані безпосередні завдання передбачають також процес інформаційного забезпечення функціонування досліджуваного адміністративно-правового механізму, передусім задоволення зовнішніх і внутрішніх інформаційних потреб щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а саме збирання, накопичення, обробку, поширення, архівацію інформації про заходи накопичення та реалізації потенціалу державних органів щодо формування і реалізації вказаної державної політики; взаємодію між суб’єктами формування та реалізації державної політики у вказаній сфері тощо; організацію інформаційних процесів в адміністративно-правовому механізмі формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, зокрема визначення переліку необхідних джерел інформації у сфері ОЗ; структурування отриманої інформації із вказаних джерел; інтерпретацію структурованої інформації; організацію діяльності структурних підрозділів

державних органів, що відповідають за інформаційне забезпечення цих органів у частині інформації про ОЗ в державі;

в) *здійснення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ*. Матеріально-технічним забезпеченням учені вважають «процес забезпечення підприємства необхідними видами матеріально-технічних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для нормальної роботи» [639, с. 335]. Будучи складним процесом, матеріально-технічне забезпечення функціонування досліджуваного нами адміністративно-правового механізму передбачає здійснення низки завдань, серед яких особливого значення набувають: визначення потреб державних органів, які здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у сфері ОЗ, іноді й кількості матеріально-технічних ресурсів, забезпечення якими сприятиме тому, щоб ці державні органи (їхні посадові особи) мали змогу ефективним чином виконувати свої завдання, об'єктивуючи таким чином реалізацію адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; системне забезпечення державних органів, які здійснюють формування та/або реалізацію державної політики у сфері ОЗ, матеріально-технічними ресурсами в межах наперед визначених потреб з коригуванням відповідного прогнозованого значення поточними потребами ефективного функціонування цих державних органів; управління базою матеріально-технічних ресурсів (у межах цього завдання здійснюються різні управлінські операції (формування, зберігання, облік, контроль, видача тощо) стосовно обсягу наявних матеріально-технічних ресурсів, що дозволяє планувати формування та реалізацію державної політики у сфері ОЗ, а також виконувати відповідні плани, коригувати їх).

Викладене дає підстави стверджувати, що загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це наперед визначені шляхи досягнення мети цього правового механізму, що є типовими (застосовуються в процесі

досягнення мети різних адміністративно-правових механізмів) і створюють сприятливі умови для діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики, а також визначають критерії, з огляду на які здійснюється контроль і нагляд за діяльністю вказаних суб'єктів. Соціально-правове значення зазначених завдань виявляється в тому, що всі вони лише в сукупності сприяють тому, щоб адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ був: по-перше, органічною частиною правової системи України; по-друге, міг належним чином функціонувати. Особливого значення ці завдання набувають у контексті того, що вони уможливлюють виконання комплексу спеціальних і особливих завдань досліджуваного адміністративно-правового механізму.

2. *Спеціальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, систему яких становлять такі групи спеціальних завдань:

1) *спеціальні завдання щодо формування державної політики у сфері ОЗ в Україні*, а саме: а) створення, визначення та прийняття (затвердження) комплексу принципів, стандартів і нормативно-правового порядку обігу в державі зброї (режиму ОЗ), управлінської діяльності у сфері ОЗ, що сукупно сприяють належному перебігу відносин, процесів у відповідній сфері. У цьому контексті передусім ідеться про створення та прийняття (затвердження) актів, що визначатимуть: адміністративно-правовий статус суб'єктів, які формують та/або реалізують державну політику у сфері ОЗ; адміністративно-правовий статус інших суб'єктів, які є учасниками відносин з приводу зброї; правила і стандарти придбавання, зберігання, обліку, перевезення, використання зброї; технічні вимоги до зброї, їх класифікацію; адміністративно-правові процедури досліджуваного правового механізму; підстави, умови та процедури притягнення до юридичної відповідальності порушників режиму легального ОЗ в державі тощо; б) встановлення контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів у сфері ОЗ, а також контролю за обігом в Україні зброї, що повинні здійснюватися суб'єктами контролю і

нагляду (контролюючими та наглядовими суб'єктами) відповідно до норм чинного адміністративного законодавства;

2) *спеціальні завдання щодо реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, зокрема: а) здійснення запобіжної діяльності, спрямованої на мінімізацію практики вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень особами у сфері ОЗ. Це завдання виявляється, серед іншого, у діяльності щодо викриття чорних ринків зброї, а також суб'єктів цього ринку; запобігання потрапляння зброї в незаконний обіг; б) виведення зброї з незаконного обігу; в) притягнення до юридичної відповідальності порушників вимог законодавства про ОЗ в державі; г) пошук так званих реальних резервів для оптимізації потенціалу функціонування досліджуваного адміністративно-правового механізму; д) розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю та нагляду за ОЗ та суб'єктами у сфері ОЗ.

Таким чином, викладене засвідчує, що досліджувані спеціальні завдання поділяються на дві групи, у яких сконцентровані основні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

3. *Особливі завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, які пов'язуються із завданнями конкретного суб'єкта формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері [685]. Наприклад, основними завданнями органів поліції в контексті виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання зброї, на яку поширено дію Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], відповідно до п. 1.3 глави 1 розділу 1 цієї Інструкції є: «запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 м/с і холодної зброї (арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж

20 кг, мисливські ножі тощо), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патрони до них, основних частин зброї бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою» [465]. У цьому контексті органи поліції виконують також такі завдання: 1) здійснюють «контроль за дотриманням посадовими особами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та громадянами правил дозвільної системи» [465] (п. 1.4 глави 1 розділу 1 Інструкції); 2) здійснюють «прийом громадян, представників підприємств, установ та організацій в органах поліції» [465] (п. 1.5 глави 1 розділу 1 Інструкції); 3) здійснення дозвільної системи – «видача дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, пристроїв, патронів до них, пневматичної зброї, вибухових матеріалів і речовин, відкриття і функціонування об’єктів дозвільної системи» [465] (глава 2 розділу 1 Інструкції), а також «погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов’язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система» [465] (глава 5 розділу 1 Інструкції); 4) здійснення контролю за об’єктами дозвільної системи (глава 3 розділу 1 Інструкції); 5) здійснення обліку об’єктів дозвільної системи та власників зброї, пристроїв [465] (глави 6 і 7 розділу 1 Інструкції).

Розглянувши сутність і систему завдань адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, можемо перейти до розгляду сутності й системи функцій цього адміністративно-правового механізму.

Передусім слід зазначити, що так само, «як і багато інших понять у суспільствознавстві, поняття “функція” не є власне юридичним чи політичним поняттям та використовується в різних галузях знань та передбачає висвітлення властивостей, які обираються залежно від специфіки галузевої науки» [653, с. 131]. У тлумачних словниках термін «функція» визначено як «обов’язки, коло діяльності» [391, с. 858]; «явище, яке залежить від іншого, основного явища та є формою його вияву, здійснення» [218, с. 505]. Причому в широкому юридичному значенні функціями є система юридично значущих дій, що уможливлюють реалізацію відповідної мети й завдань [264, с. 98]. Із зазначеного випливає, що в загальному контексті функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі є обсягом об’єктивних виявів цього правового механізму, що випливають із сутнісного змісту вказаного юридичного конструкта.

Конкретизуючи відповідне розуміння вказаних функцій, слід зауважити, що *функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* є соціально обумовленими та в нормативно-правовий спосіб визначеними, цілісно спрямованими на виконання завдань цього адміністративно-правового механізму напрямами безпосереднього впливу на правовідносини (процеси) у сфері ОЗ, на суб’єктів цих відносин (процесів) та на функціонування суб’єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері. У цьому контексті вказані функції слід вважати: 1) напрямами діяльності повноважних суб’єктів; 2) складовими публічного адміністрування у сфері ОЗ в Україні.

Водночас особливі риси функцій досліджуваного адміністративно-правового механізму подібні до особливих ознак завдань цього правового механізму: 1) зумовлені, з одного боку, метою і завданнями державної політики у сфері ОЗ, а з іншого – метою та завданнями досліджуваного правового механізму; 2) безпосереднім чином коригуються функціями

державної політики у сфері ОЗ; 3) випливають з норм чинного адміністративного законодавства, що становить нормативно-правовий базис формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 4) є функціями управлінської діяльності, а отже, відповідають вимогам, що ставляться до таких функцій; 5) здійснюються лише суб'єктами формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Варто зауважити, що система функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є відображенням системи функцій держави (напрямів впливу) у відповідній сфері, що окреслені завданнями із формування та/або реалізації вказаної державної політики та є напрямами реалізації відповідних функцій держави у сфері ОЗ. Зазначене дає змогу стверджувати, що систему функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять:

1) *стратегічно-цільова функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, у межах якої відбувається комплексне визначення (та актуалізація) мети, завдань, методів, пріоритетних напрямів розвитку державної політики у сфері ОЗ в державі. Важливу роль в об'єктивації цієї функції відіграє наукова спільнота, що сприяє еволюції наукової думки стосовно державної політики у сфері ОЗ, правового механізму формування та реалізації вказаної політики, проблем функціонування правового механізму, а також оптимальних шляхів розв'язання виявлених проблем;

2) *нормативно-забезпечувальна функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, завдяки якій суб'єкти нормотворчої діяльності (законодавець та державні органи, їхні посадові особи, які створюють і приймають підзаконні акти) встановлюють, змінюють, скасовують певні норми, що передбачають правила і стандарти: а) діяльності та взаємодії суб'єктів формування та/або

реалізації державної політики щодо ОЗ у відповідній сфері; б) реалізації прав та обов'язків у відносинах (процесах) у сфері ОЗ;

3) *соціальна функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, що виявляється у впливі на суб'єктів і процеси у сфері ОЗ таким чином, щоб їхня поведінка (активність) не завдавала шкоди здоров'ю людей, їхній соціальній безпеці, навколишньому середовищу, а також сприяла створенню певних суспільних благ. Слід зауважити, що вказана функція впливає як на суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері, так і на осіб, які вступають у відносини з такими суб'єктами;

4) *стимулююча функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, котра передбачає формування переважно позитивно стимулюючих факторів (нормативно-правового, інституційного, організаційного, матеріально-технічного, інформаційного й іншого характеру) для: а) підвищення мотивації законно, ефективно та раціонально, професійним і компетентним чином виконувати посадові обов'язки – стосовно роботи кадрів суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; б) добросовісної реалізації прав та виконання обов'язків у межах відносин і процесів у сфері ОЗ – для кола суб'єктів, які здійснюють діяльність у сфері ОЗ. Крім того, слід мати на увазі, що відповідні стимулюючі фактори можуть мати також і негативний контекст, виявляючись у притягненні до юридичної відповідальності осіб, які не виконують (неналежним чином виконують) обов'язки у сфері ОЗ;

5) *контрольно-наглядова функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Вітчизняна дослідниця К. Р. Резворович зазначає, що державний контроль є особливим видом діяльності держави, спрямованим на забезпечення подальшого розвитку суспільства [544, с. 124], а власне контроль є «функцією, яку держава здійснює з метою перевірки дотримання і

виконання поставлених завдань, прийнятих рішень та їх правомірності» [544, с. 124]. У цьому контексті контроль є функцією держави, крізь призму якої виконується певне коло завдань, зокрема в частині: спостереження та перевірки розвитку системи і всіх її елементів відповідно до визначених напрямів; попередження можливих помилок і суб'єктивних неправомірних дій, що суперечать чи слугують стимулюючими чинниками такого розвитку [544, с. 124]. Суміжним з контролем явищем є нагляд, який, як зазначає юрист-адміністративіст Т. О. Ольхова, «у час становлення України як європейської держави та проведення широкомасштабних реформ економічного й політичного характеру» [393, с. 3] посідає ключове місце в діяльності держави, будучи «засобом забезпечення законності в публічному адмініструванні» [393, с. 3]. Вказане зумовлено тим, що метою нагляду є «забезпечення належної роботи органів державної влади, сумлінне і якісне виконання її посадовими особами та службовцями наданих їм повноважень та уважне ставлення до виконання своїх обов'язків у відносинах з громадянами» [393, с. 3]. Таким чином, контрольно-наглядова функція є однією з найважливіших функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, адже дозволяє: виявляти недоліки реалізації інших функцій; можливості виправлення недоліків функціонування відповідного адміністративно-правового механізму;

6) *коригувальна функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, яка дозволяє (на підставі реалізації контрольно-наглядової функції) вносити зміни (усунення негативних факторів функціонування відповідного правового механізму, зокрема підвищення його гнучкості, ефективності й раціональності тощо) до концепцій, стратегій, планів, нормативно-правових актів, з метою їх актуалізації, забезпечення відповідності реальним потребам досягнення мети цього адміністративно-правового механізму;

7) *антикорупційна функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Учені констатують, що нині переважна більшість актів, якими визначено шляхи розвитку нашої держави, «містять положення щодо запобігання та протидії корупції» [323, с. 24]. Вказане є цілком закономірним, адже: 1) побудова правової держави неможлива без подолання цього протиправного явища [607, с. 1]; 2) рівень корупції впродовж останніх років засвідчує, що в нашій державі зазначений феномен є сталим і системним явищем [122; 206; 324]; 3) розбудові демократичної правової держави перешкоджають корупційні вияви, що не дають змоги їй прогресивно розвиватися [614, с. 14]. Вказане, зокрема, стосується поширення корупції в органах правопорядку, котрі є важливими суб'єктами реалізації державної політики у сфері ОЗ, а корупція в них – «одним з основних чинників зниження авторитету й рівня довіри населення до силових структур» [614, с. 29]. Причому, як зазначає В. Д. Струкова, реалії сьогодення дають змогу констатувати потребу в підвищенні рівня довіри суспільства до влади [593, с. 3], зокрема завдяки запобіганню корупції. Отже, антикорупційна функція, виокремившись із стимулюючої та контрольно-наглядової функцій, передбачає здійснення комплексних антикорупційних заходів у всіх аспектах вияву адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, що є цілком виправданим з огляду на значущість корупційних ризиків, наявних у сфері ОЗ;

8) *інформаційна функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Як відомо, інформація для всіх живих істот є «фундаментом їх буття, засобом виживання» [117, с. 35], а особливо для людини (груп людей), котра взаємодіє з іншими людьми та бере участь у складних відносинах і процесах, належний перебіг яких вимагає знання достовірної, актуальної та повної інформації про участь у цих процесах, умови перебігу відносин і процесів тощо. Вказане зумовлено тим, що за сучасних умов буття людини,

суспільства й держави «інформаційна сфера є системоутворювальним чинником життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної й інших складових безпеки держави» [375, с. 278]. Виняток не становить і досліджуваний адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, що передбачає збирання, обробку (також актуалізацію, структурування, інше коригування), зберігання, поширення (зокрема шляхом оприлюднення) інформації про відносини, процеси, фактори, що наявні у сфері ОЗ та в процесі формування і реалізації державної політики у цій сфері.

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні окреслюють усі необхідні шляхи, у межах яких може бути досягнуто мету створення та функціонування цього правового механізму. Оскільки досягнення відповідної мети може забезпечуватись лише комплексним виконанням цих завдань, відповідні шляхи досягнення такої мети становлять цілісну систему завдань. Ця система охоплює: 1) завдання, притаманні практично кожному адміністративно-правовому механізму (виконання цих завдань сприяє тому, щоб відповідний правовий механізм був і залишався органічною частиною правової системи України; міг належним чином функціонувати, зокрема в частині виконання спеціальних і особливих завдань цього адміністративно-правового механізму); 2) завдання, які окремо передбачені для процесу формування та окремо – для процесу реалізації державної політики у сфері ОЗ; 3) завдання, які випливають із завдань відповідного суб’єкта формування та/або реалізації державної політики у вказаній сфері. Водночас варто констатувати, що на сьогодні більшість з виокремлених у цьому підрозділі дисертації завдань залишаються нереалізованими (чи виконуються неналежним чином). Вказана позиція зумовлена таким: 1) здійснення кадрового забезпечення ускладнено кадровою кризою в системі органів публічної служби в правоохоронній сфері; 2) інформаційне забезпечення здійснюється неналежним чином з

огляду на: відсутність державних реєстрів ОЗ та осіб, які вчинили правопорушення й злочини в цій сфері (зареєстровані в парламенті законопроєкти про самозахист лише частково спроможні вирішити це питання, адже не враховують весь потенціал створення та введення в дію відповідних реєстрів, як це представлено в державах – членах ЄС, особливо беручи до уваги як зразок відповідні реєстри у Франції та ФРН); відсутності щоквартального звітування УП ЦОУП та УП ГУНП перед громадськістю (для уможливлення громадського контролю) про реалізацію ними державної політики у сфері ОЗ (проблеми, що перед ними виникли, заходи, які вони вжили для їх розв'язання тощо); 3) відсутність цілісної нормативно-правової основи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, низька якість таких нормативно-правових актів, відсутність законодавчих актів про ОЗ та про самозахист свідчить про невиконання спеціальних завдань формування та реалізації вказаної державної політики.

Що ж стосується функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, то з цього приводу слід зауважити, що вони дозволяють такому адміністративно-правовому механізму ефективним і раціональним чином об'єктивуватись (функціонувати) у практичній дійсності. У цьому контексті йдеться про те, що саме функції сприяють спроможності вказаного адміністративно-правового механізму на законних підставах, вчасно та повною мірою виконувати всі його завдання, що зрештою сприяє досягненню мети створення та функціонування цього правового механізму. Комплексне розуміння сутності й переліку функцій досліджуваного адміністративно-правового механізму дозволяє виявляти недоліки його функціонування, а також шукати нормативно-правові, інституційні, організаційні, матеріально-технічні й інші ресурсні «резерви» для оптимізації об'єктивації вказаного правового механізму в практичній дійсності. Водночас слід зауважити таке: 1) будь-які концептуальні (змістові) та структурні (формальні) зміни адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної

політики у сфері ОЗ слід повсякчас співвідносити з тим, чи зможе внаслідок відповідних змін такий правовий механізм виконувати свої функції, а також тим, як саме відповідні зміни будуть сприяти підвищенню ефективності й раціональності функціонування такого правового механізму; 2) наслідком того, що в державі ігнорується потреба виконання завдань, які випливають з концептуальної сутності досліджуваного адміністративно-правового механізму, більшість з виокремлених функцій донині залишаються невиконуваними державними органами та суб'єктами громадянського суспільства. Унаслідок неналежної реалізації стратегічно-цільової, нормативно-забезпечувальної та коригувальної функцій донині не розроблено концепцію формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, щорічні програми реалізації цієї концепції, а нормативно-правові акти у сфері ОЗ залишаються недостатньо якісними, європеїзованими. Неналежне виконання контрольно-наглядової та антикорупційної функцій зумовило ситуацію, за якої у сфері ОЗ в Україні нерозвиненим залишається громадський контроль, у дозвільній системі МВС України формуються корупційні сітки з видачі дозволів на зброю. Наслідками недооцінки значущості інформаційної функції є наявні ризики отримання зброї особами, які не можуть володіти правом на зброю (це збільшує ризики ОЗ в Україні для українського суспільства, які загострюються з огляду на політичну, економічну та правову нестабільність у державі, а також факти тимчасової окупації окремих територій нашої держави), брак усталеної позитивної практики реалізації державної політики у сфері ОЗ, відсутність доступного інформаційного ресурсу, який можуть використовувати суб'єкти громадського контролю.

2.3. Зміст й особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Дослідження публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні означене науковою і практичною значущістю правовідносин, зокрема з огляду на таке: 1) правовідносини є соціально-правовим явищем, що становить наукову цінність, адже крізь нього та за допомогою нього розкривається ефективність права в контексті регулювання суспільних відносин [246, с. 161]); 2) урегульовані нормами права відносини є засобом, що, по-перше, забезпечує доведення до кожного члена суспільства волі держави, закріплення правил поведінки, по-друге, уможливлює волевиявлення такого учасника [41, с. 12], а отже, «відсутність правовідносин об'єктивно обумовило би панування в державі стихійних соціальних явищ, процесів, оскільки саме через ці зв'язки встановлюються дозволи діяти відповідним чином, заборони щодо негативних виявів, зобов'язання чинити певні дії» [41, с. 12]. Крім того, що стосується саме публічно-правових відносин, то в цьому контексті слід мати на увазі, що відносини, котрі виникають у зв'язку із суспільно-державними потребами, урегулюванням процесів, організацією спільних зусиль соціальних груп, інститутів» [41, с. 11] є «одним з основоположних елементів механізму державного управління» [41, с. 11]. У зв'язку з цим, відсутність універсального розуміння правової природи та змісту цих відносин, на що звертав увагу В. Б. Авер'янов [4, с. 14–37], може становити ризики для забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів адміністративного права. Відтак, у межах цього підрозділу наукової праці необхідно з'ясувати комплексну сутність відповідних правовідносин, що в подальшому дозволить повною мірою зрозуміти достатність та ефективність адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Попри те, що зміст та особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні ще не слугували предметом комплексного дослідження, сутність публічно-правових відносин вже було широко досліджено вітчизняними юристами-адміністративістами, серед яких: В. М. Бевзенко [42, с. 7], А. Г. Бортнікова [75], Р. О. Куйбіда [298], Р. С. Мельник [353], С. О. Осятинський [399], Н. Є. Хлібороб [634] та інші вчені. Наукові напрацювання цих учених становитимуть нормативне підґрунтя, що дасть змогу окреслити концепцію публічно-правових відносин стосовно формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Вказаної мети можна досягнути шляхом виконання таких завдань: 1) проаналізувати наукові підходи до тлумачення понять «правові відносини» та «публічно-правові відносини»; 2) сформулювати визначення поняття «публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 3) окреслити зміст досліджуваних публічно-правових відносин; 4) з'ясувати особливості розглядуваних правовідносин.

Виконуючи поставлені завдання, слід зауважити, що в сучасній теорії права поняттям «правовідносини» учені переважно позначають однакове правове явище, а саме урегульований нормативно-правовими актами вид суспільних відносин. Водночас сутність правовідносин дослідники розкривають через різні контексти їх вияву, зокрема як: 1) «суспільні відносини, які виникають на основі правових норм та учасники яких наділені суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, що забезпечуються державою» [372, с. 125]; 2) «форму соціальної взаємодії суб'єктів права, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, виникають на підставі юридичних норм з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства й держави» [596, с. 204]. Інакше кажучи, *правовідносини* – це результат дії права, об'єктивно виражений у нормативно врегульованій і гарантованій державою формі соціальної взаємодії суб'єктів права, які можуть бути

учасниками цих суспільних відносин, набуваючи відповідних прав і кореспондуючих обов'язків, реалізація яких у таких відносинах обумовлює юридично значущий результат взаємодії [679].

Стосовно змісту публічно-правових відносин слід погодитись з С. О. Осятинським, який звертає увагу на те, що ця категорія є новою для адміністративного права України, адже для нього більш звичним є поняття «адміністративно-правові відносини» [399, с. 202]. Вказане зумовлено тим, що: 1) адміністративне право України утворилось на основі радянської доктрини адміністративного права (державного управління), а тому увібрало в себе відповідний термінологічно-категоріальний апарат; 2) починаючи з 2014 року наша держава активно реалізовує євроінтеграційні прагнення, зокрема шляхом європеїзації національного законодавства та правової системи (таким чином, типовий для європейських держав юридичний конструкт «публічно-правові відносини» був перенесений у національне адміністративне право, замінюючи конструкт «адміністративно-правові відносини», будучи ширшим за це поняття явищем). Крім того, слушною слід визнати думку А. Г. Бортнікової стосовно того, що на сьогодні «визначити публічно-правові відносини досить складно, адже необхідно відобразити всю різноманітність правових явищ і правових зв'язків між суб'єктами права, що охоплюються поняттям публічно-правових відносин» [75, с. 98]. Таким чином, публічно-правові відносини є особливою формою вияву правовідносин, складним соціально-правовим феноменом, який потребує визначення.

З огляду на те, що назва публічно-правових відносин містить додаткову (стосовно суто правовідносин) характеристику – «*публічно*-», можемо дійти висновку, що в загальному контексті такими правовідносинами є ті, що означені певною публічністю. Саме такий підхід до тлумачення публічно-правових відносин є найбільш поширеним у науковій літературі. Зокрема, на думку В. М. Бевзенка, будь-які публічно-правові відносини передбачають «соціальні зв'язки, у яких суб'єкти цих відносин через взаємні поступки

намагаються реалізувати власний правовий інтерес» [42, с. 10]. Натомість Н. Є. Хлібороб переконує, що публічно-правовими відносинами є суспільні відносини, врегульовані нормами публічного права, що виникають у зв'язку з реалізацією публічної влади та виявляються у взаємних правах і обов'язках суб'єктів права [635, с. 11]. В. А. Колесник пропонує публічно-правовими відносинами вважати «передбачені нормами публічного права суспільні відносини, що виражаються у взаємних правах та обов'язках їх учасників у різних сферах діяльності суспільства, зокрема пов'язаних з реалізацією публічної влади» [259, с. 125]. Таким чином, специфіка публічно-правових відносин полягає в тому, що вони об'єктивуються в публічній площині.

Більш докладно сутність поняття «публічно-правові відносини» розкривають вітчизняні вчені А. Г. Бортнікова та С. О. Осятинський. Наприклад, А. Г. Бортнікова стверджує, що публічно-правовими відносинами є «особливий різновид суспільних відносин, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень (зокрема орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень), завданнями яких є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб» [75, с. 99]. Натомість С. О. Осятинський вважає, що такими правовідносинами є «врегульовані нормами публічного права суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються та поновлюються на підставі визначених публічно-правовими нормами юридичних фактів, втілюються у взаємних правах та обов'язках їхніх учасників у різних сферах діяльності публічної адміністрації та спрямовані на реалізацію публічного інтересу» [399, с. 206].

На підставі викладеного вище можна дійти висновку, що *публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це підвид правових відносин; результат дії норм права

(публічного права й публічно-правових норм приватного права), на основі яких формується та реалізується державна політика у відповідній сфері, що об'єктивно виражений у гарантованій державою формі взаємодії певних суб'єктів адміністративного права стосовно формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, що є процесом, у якому ці суб'єкти реалізують належні їм права та кореспондуючі обов'язки.

З'ясувавши визначення досліджуваних публічно-правових відносин, зазначимо, що на сьогодні вітчизняні науковці ще не робили спроби визначити зміст публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Попри це, окремі правники [158; 248; 332; 420; 635, с. 11] вже окреслювали зміст різних видів правовідносин, що може становити теоретичний фундамент, на якому буде сформовано наукову думку стосовно змісту розглядуваних нами публічно-правових відносин. З огляду на позиції вітчизняних учених, можемо дійти висновку, що *зміст публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це гармонійно й органічно об'єднана цільовим контекстом формування та/або реалізації державної політики у вказаній сфері сукупність взаємних *прав* та *обов'язків* (*предмета відання* та *повноважень*) суб'єктів адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у вказаній сфері.

Отже, *структуру публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в контексті невладного суб'єкта* становлять:

1) *права учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. У загальній теорії права суб'єктивне право тлумачать як гарантовану правом міри можливу або дозволену поведінку особи [283, с. 124]. Причому слід мати на увазі, що в сучасній правовій і демократичній державі, якою є Україна, «суб'єктивне право – це не лише (і не стільки) право на дії (свої або інших осіб), а передусім право на користування матеріальними й нематеріальними благами,

задоволення соціальних потреб і інтересів людей, право на участь у політичному житті країни, державному управлінні, на доступ до суспільних цінностей і благ» [348, с. 67]. Таким чином, громадяни України (з огляду на прагнення держави інтегруватись у «європейський простір» – також й іноземні фахівці) можуть, об'єднуючись, становити певний суб'єкт громадянського суспільства та впливати на процеси реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, зокрема маючи права на: а) ініціювання та участь у публічному обговоренні проєктів законодавчих та окремих підзаконних актів (концепцій, стратегій, планів тощо) у сфері ОЗ; б) надання пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення формування та реалізації цієї державної політики; в) оскарження (у судовому й адміністративному порядку) дій та рішень владних суб'єктів публічної адміністрації у відповідній сфері; г) отримання інформації щодо здійснених, запланованих і поточних процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; д) здійснення громадського контролю за формуванням і реалізацією державної політики у відповідній сфері тощо.

Причому слід зважати на те, що відсутність спеціального законодавчого акта про ОЗ, у якому містилась би стаття «Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики у сфері ОЗ», призводить до: а) розмитості прав суб'єктів громадянського суспільства у відповідному процесі; б) того, що суб'єкти громадянського суспільства в процесі формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ реалізують права, передбачені в загальних нормах законодавства, що не враховують специфіки формування та реалізації державної політики у відповідній сфері;

2) *обов'язки учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Вітчизняні вчені зазначають, що «розвиток демократичних відносин, становлення громадянського суспільства, побудова правової держави в Україні потребує

формування соціально активної особистості з високим рівнем правової свідомості та правової культури, визнання інституту обов'язку особи як одного з основних регуляторів суспільних відносин» [694, с. 31]. Потреба в цьому обумовлена передусім тим, що саме зазначений інститут встановлює певну гарантію того, що право однієї особи кореспондується в обов'язок іншої особи, а держава це право має поважати, захищати, не порушувати й саме завдяки цьому формується взаємозв'язок між державою та особою, виникає додатковий механізм регулювання взаємовідносин між ними» [694, с. 31]. Таким чином, невладний суб'єкт, долучаючись до процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, не лише реалізує відповідні права, а й дотримується певних обов'язків, що забезпечують непорушність правопорядку в межах режиму ОЗ, зокрема обов'язки щодо: а) дотримання строків і порядку участі у вказаних публічно-правових відносинах; б) несення юридичної відповідальності й інших негативних юридичних наслідків за порушення попереднього обов'язку.

З огляду на викладене, нагальною є потреба у створенні законодавчого акта про ОЗ в Україні, який міститиме норму про обов'язки суб'єктів громадянського суспільства в процесі формування та реалізації державної політики в цій сфері.

Що ж стосується *структури змісту публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в контексті владного суб'єкта*, то в такому значенні зміст цих відносин полягає в *компетенції* суб'єкта. Слід зазначити, що поняття «компетенція» у сучасній доктрині адміністративного права України визначають як «двоелементну юридичну конструкцію, якою сутнісним чином поєднані предмет відання та повноваження суб'єкта адміністративного права» [604, с. 115]. Отже, у цьому контексті зміст досліджуваних публічно-правових відносин становлять:

1) *предмет відання учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, яким є

суспільна сфера, на яку поширюється адміністративний вплив учасників відповідних публічно-правових відносин у результаті вчинення ними дій (бездіяльності) і прийняття ними рішень, а саме сфера ОЗ у загальному значенні та сфера формування і реалізації державної політики у цій сфері – у безпосередньому;

2) *повноваження учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Слід ураховувати, що повноваження владного суб'єкта є двоелементним юридичним конструктом, адже, як зазначають учені, він «охоплює такі складові, як права та обов'язки, які в контексті публічного права відображають, відповідно, можливості обирати варіанти дії та імперативну вимогу діяти певним чином у конкретних ситуаціях практичної дійсності» [604, с. 115–116]. Таким чином, досліджуючи зміст вказаних публічно-правових відносин, доречно констатувати, що повноваження учасників цих відносин структурно поділяються на:

а) *права владних учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, які надають цим суб'єктам певну міру свободи розсуду під час учинення ними дій (бездіяльності) та прийняття рішень у процесі формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, що є користуванням такими правами. Серед таких прав можемо виокремити, наприклад, право на: нормотворчу діяльність; ініціювання публічного обговорення законодавчих та окремих підзаконних актів, що регулюють ОЗ; отримання інформації щодо здійснених, запланованих і поточних процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; інформації щодо стану ОЗ в державі; проведення перевірок; отримання документів від суб'єктів перевірки; здійснення міжнародного співробітництва у сфері ОЗ тощо;

б) *обов'язки владних учасників публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. В. М. Бевзенко зазначає, що «саме наявність в органів державної влади,

органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів, наділених публічними повноваженнями, правового обов'язку спонукає їх вступати у публічно-правові відносини, здійснювати свої повноваження у межах цих правовідносин» [42, с. 7]. Підтримуючи загалом наведену позицію, варто зауважити, що в контексті змісту цих публічно-правових відносин владні учасники обтяжені численними обов'язками, зокрема щодо: попередження (зокрема в межах контролю та нагляду) порушення правового режиму ОЗ, впливу на порушників цього режиму; здійснення процедур у сфері ОЗ та прийняття рішення за результати здійснення таких процедур тощо.

Викладене вище дає змогу дійти висновку, що *публічно-правовим відносинам щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* притаманні певні специфічні риси, які можна згрупувати таким чином:

1. *Особливість публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, зумовлена специфічними рисами публічно-правових відносин*. Учені вже звертали увагу на специфічні риси публічно-правових відносин, які досить часто ґрунтуються на дослідженнях адміністративно-правових відносин. Зокрема, Н. О. Армаш наголошує, що «публічно-правовим відносинам притаманна нерівноправність сторін» [27, с. 99]. Причому слід ураховувати, що публічно-правові відносини переважно врегульовані імперативним методом, який обумовлює можливість тлумачення їх як відносини підпорядкування. Водночас варто зауважити, що публічно-правові відносини:

1) не є тотожними адміністративно-правовим відносинам. Вказане може бути науковим чином осмислене за тією самою логікою, за якою і публічне адміністрування не є тотожним державному управлінню чи державному адмініструванню, публічному управлінню [604, с. 15–18];

2) можуть виникати між громадянами як приватними особами. Аналогічну позицію також окреслювали В. М. Бевзенко [43, с. 62] та А. І. Єлістратов [179, с. 50];

3) можуть виникати між двома суб'єктами публічної адміністрації, які не перебувають у відносинах підпорядкування. З огляду на це, наприклад МВС та Міноборони України, знаходячись у процесі формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, не підпорядковуючись один одному, можуть створити й затвердити Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів [465].

З огляду на викладене, а також ураховуючи підходи юристів-адміністративістів до тлумачення особливої характеристики публічно-правових відносин [254, с. 38; 307, с. 72; 435; 635, с. 11], доходимо думки, що специфіка публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері обумовлена такими специфічними рисами публічно-правових відносин:

1) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ регулюються нормами адміністративного права, що є публічною галуззю права, ураховуючи причому норми кримінального права, а також (як це було продемонстровано в підрозділі 1.4 цієї наукової праці) публічно-правовими нормами приватних галузей права (трудового, цивільного та господарського права);

2) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ означені публічно-правовою природою (публічністю). Публічність як особлива риса публічно-правових відносин, виявляється в тому, що: а) ці правовідносини «виникнувши, поширюються

або можуть поширюватися на суспільство загалом або на його значну частину і через це мають загальнозначущий, загальносуспільний характер» [42, с. 7]; б) публічно-правовий інтерес є домінуючим у відповідних правовідносинах [254, с. 38];

3) публічно-правові відносини стосовно формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ мають особливості щодо виникнення, зміни, припинення й поновлення таких відносин, зокрема на підставі передбачених правовими нормами адміністративного законодавства юридичних фактів. З цього приводу слід мати на увазі, що досліджувані правовідносини виникають на підставі: а) рішення, дії (бездіяльності) суб'єктів публічних (владних або невладних) повноважень; б) дії (бездіяльності) фізичних і юридичних осіб, які здійснюють суб'єктивні права (свободи, законні інтереси) публічного характеру у сфері ОЗ; в) події, яка є фактичною підставою для формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ;

4) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ мають особливе «суб'єктивно-цільове навантаження» [75, с. 98], що виявляється в: а) попередньому створенні та існуванні комплексу гарантійних умов, за яких учасники таких правовідносин можуть реалізувати власні права, будучи переконаними в тому, що внаслідок порушення їхніх прав, законних інтересів і свобод вони зможуть звернутися за захистом цих прав, свобод і законних інтересів до суду, державного органу, а також до суб'єктів публічних невладних повноважень; б) вимозі користування сторонами відповідних публічно-правових відносин належними їм правами та реалізації ними їх обов'язків виключно з метою, яка збігається з метою формування та реалізації державної політики, а також на виконання завдань адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у вказаній сфері.

2. *Особливість публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, обумовлена специфікою*

адміністративно-правового механізму, у межах якого вони об'єктивуються, а саме:

1) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ виникають, тривають, призупиняються та припиняються відповідно до певної нормативно-правової основи, котра аналогічна нормативно-правовій основі формування та реалізації державної політики у відповідній сфері (детально розкрита в підрозділі 1.4 цієї наукової праці);

2) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ здійснюються за участю певних суб'єктів адміністративного права, що є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації зазначеної державної політики (сутність і видова структура цих суб'єктів окреслена в підрозділі 2.4 цього дослідження);

3) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ об'єктивуються у відповідній сфері – сфері ОЗ (сутність вказаної сфери досліджена в підрозділі 1.1 цієї наукової праці);

4) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ означені особливим об'єктом і предметом. Загалом «матеріальні правовідносини виражають поведінку суб'єктів стосовно певних предметів, тобто щодо чого або у зв'язку з чим суб'єкти вступають у правовий зв'язок між собою» [251, с. 87]. З огляду на це, як зазначає провідний вітчизняний науковець В. М. Бевзенко, «об'єктом публічно-правових відносин слід вважати рішення, дії або бездіяльність усіх без винятку суб'єктів публічних повноважень» [42, с. 9]. Причому юрист-адміністративіст робить таке застереження: «це не будь-які рішення, дії або бездіяльність, а лише ті, що вчиняються у зв'язку з виконанням правового обов'язку (обов'язок суб'єкта владних повноважень розглянути пропозиції (зауваження) та повідомити громадянина про результати розгляду) або у зв'язку зі здійсненням передбаченого законодавством права (право

направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до суб'єктів владних повноважень)» [42, с. 9]. Водночас з огляду на те, що відповідні публічно-правові відносини виникають також і на підставі певних подій, можемо дійти висновку, що об'єктом публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є суспільні відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі.

Предметом публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ (з огляду на позиції вчених щодо предмета відносин, що мають процедурну та процесуальну сутність [12, с. 307; 325, с. 153; 436, с. 332; 701; 741, с. 15]) є формування та реалізація державної політики в зазначеній сфері;

5) публічно-правовим відносинам щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ притаманний особливий зміст;

6) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ характеризуються специфічними виявами, зокрема: а) виявами процедурного характеру, адже розглядувані публічно-правові відносини переважно здійснюються в межах: процедур нормотворчості (створення та коригування нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у вказаній сфері); процедур правореалізації, як «ситуативного втілення універсальних приписів об'єктивних норм в індивідуалізовані відносини» [109, с. 50] (процедури адміністративного оскарження дій, бездіяльності й рішень суб'єкта формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; процедури надання дозволів, ліцензій у вказаній сфері; процедури контролю за діяльністю підконтрольного суб'єкта у сфері ОЗ тощо); б) виявами процесуального характеру, оскільки вказані відносини можуть виникати в межах діяльності суду: розгляду судом справи щодо дій, бездіяльності й рішень суб'єкта формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; розгляду Конституційним Судом України справи про

конституційність норм нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні;

7) публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ характеризуються певними наслідками, що мають юридичне значення у відповідній сфері, а саме: а) виникнення, зміна чи припинення певних прав і обов'язків у межах режиму ОЗ в Україні; б) притягнення до юридичної відповідальності суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ на підставі невиконання чи неналежного виконання ним обов'язків.

З огляду на викладене, можемо дійти висновку, що публічно-правові відносини у своїй сутності та практичних виявах дозволяють сформувати наукову думку стосовно ефективності впливу норм законодавства у сфері ОЗ на практичну дійсність. Зміст та особливості цих публічно-правових відносин вказують на те, що вони не є належним чином урегульованими, що становить проблему для належної реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері. Основною проблемою недостатності регулювання цих правовідносин є відсутність спеціального законодавчого акта про ОЗ в Україні, яким було б визначено: 1) коло учасників відносин з приводу формування та реалізації такої державної політики; 2) комплекс загальних прав і обов'язків учасників вказаних відносин; 3) особливості участі в процесах формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері суб'єктів громадянського суспільства (статусні вимоги до таких суб'єктів; можливості залучення до цих процесів міжнародних організацій; порядок реалізації такими суб'єктами комплексу власних прав та обов'язків; наслідки недобросовісної реалізації такими суб'єктами їх прав та невиконання ними обов'язків тощо); 4) особливості взаємодії двох та більше суб'єктів владних повноважень відносно формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Важливість цієї проблеми обумовлена тим фактом, що наслідком того, що публічно-

правові відносини стосовно формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ залишаються неналежним чином врегульованими на рівні законодавства, вони не можуть сприяти реалізації завдань і виконанню функцій суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у вказаній сфері. Відтак, вирішення цієї проблеми виявляється в забезпеченні нормативної визначеності таких відносин шляхом закріплення в проєкті Закону України про ОЗ: 1) порядку (підстави, умови, строки, етапи) ініціювання невладними суб'єктами питання про зміни законодавства про ОЗ, практики реалізації державної політики у цій сфері та участі в обговоренні відповідних пропозицій; 2) заходів з виправлення ситуацій, у яких владними суб'єктами були вчинені дії (бездіяльність), прийняті рішення, оскаржені в адміністративному чи судовому порядку (усунення порушень; створення нормативно-правових, дисциплінарних, інституційних запобіжників виникнення таких ситуацій у майбутньому; окреслення здійснених заходів, очікуваного та наявного ефекту від них в щоквартальному звіті про реалізацію державної політики у сфері ОЗ); 3) обов'язку суб'єктів владних повноважень систематично аналізувати актуальність і достатність нормативно-правових актів про ОЗ, практики їх реалізації, оперативним чином вносити до них зміни.

2.4. Суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, їх адміністративно-правовий статус

Суб'єкти є одним з найголовніших елементів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, що є цілком закономірним, адже суб'єкт (у загальноправовому значенні) – це: 1) «даність, яка виникає в силу закону та відповідно до закону» [285, с. 109]; 2) «особа яка є носієм суб'єктивних прав і юридичних

обов'язків як результат індивідуалізованої вольової активності в забезпеченні реалізації власного інтересу в суспільних відносинах» [285, с. 111]. Причому, на думку Н. В. Дараганової, суб'єктом адміністративного права є «одна зі сторін публічної управлінської діяльності, учасник управлінських відносин, наділений законодавством правами, обов'язками, повноваженнями, компетенцією, відповідальністю, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини» [151, с. 207]. Отже, коли йдеться про адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, насправді має насамперед ітися про діяльність суб'єктів цього механізму, їх взаємодію, процеси та інші результати діяльності таких суб'єктів.

Однак, попри важливість повного й актуального розуміння сутності суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, слід констатувати, що сучасна система цих суб'єктів та їхній правовий статус залишаються недослідженими навіть на рівні окремої статті. Водночас правовий статус окремих суб'єктів цього правового механізму вже розглядали українські юристи-адміністративісти, серед яких: С. В. Діденко [168], Ю. П. Жванко [184], В. І. Курило [301], В. Е. Нечаєв [380], А. С. Нерсесян [378], А. Є. Фоменко [630] та інші науковці. Це засвідчує потребу та практичну можливість формування актуальної наукової думки стосовно системи суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні та їхнього правового статусу. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) визначити коло суб'єктів, які можуть належати до системи досліджуваних суб'єктів; 2) виокремити та структурувати суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в межах певної системи; 3) концептуалізувати правовий статус суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

Виконуючи поставлені завдання, передусім зазначимо, що систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у нашій державі утворюють суб'єкти, які є суб'єктами публічної адміністрації, а також ті, що не виконують таких повноважень (не здійснюють публічне адміністрування). Причому слід зазначити, що «суб'єктами публічного адміністрування» вчені вважають «суб'єктів адміністративного права, які здійснюють публічне адміністрування та володіють статусом суб'єкта публічного адміністрування» [602, с. 19]. Юрист-адміністративіст В. В. Терещук стверджує, що «публічне адміністрування» дослідники тлумачать як діяльність повноважних суб'єктів щодо надання приватним особам адміністративних послуг та/або здійснення публічного управління в інтересах держави й суспільства [605, с. 388]. Ідеться про: 1) «суб'єктів публічної адміністрації, систему яких доцільно розуміти в широкому контексті – органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також атипові суб'єкти, котрі мають повноцінний статус суб'єкта публічного адміністрування» [605, с. 388]; 2) «суб'єктів, котрі виконують окремі функції суб'єкта публічного адміністрування, не набуваючи правового статусу цих суб'єктів (суб'єкти делегованих публічних повноважень)» [605, с. 388]. До «атипових» суб'єктів належать національні комісії регулювання природних монополій, а також установи (заклади) публічного права, фонди публічного права [604, с. 115].

Вказівка на те, що систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні утворюють не лише суб'єкти публічної адміністрації, зумовлена широтою вияву публічної влади (на державному й недержавному рівнях) та обсягом функцій держави, крізь призму яких провадять процеси формування та/або реалізації зазначеної державної політики. Наприклад, формування державної політики у сфері ОЗ розпочинається на рівні функціонування законодавчої влади, а продовжується в діяльності центральних органів влади, а також в

громадській активності суб'єктів громадянського суспільства. Водночас реалізація цієї державної політики може охоплювати також суб'єктів системи правосуддя.

Доходимо висновку, що *систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* утворюють такі суб'єкти:

1. *Верховна Рада України*, яка, відповідно до ст. 75 Конституції України, є Парламентом – «єдиним органом законодавчої влади в Україні» [272]. На підставі свого правового статусу [131; 223; 540] ВР України є вищим загальнонаціональним державним органом народного представництва [57, с. 12], особливим інститутом у системі поділу влади [689, с. 360], що виконує низку функцій, передусім: законодавчу, представницьку, установчу, контрольну, бюджетно-фінансову, зовнішньополітичну [693]. Отже, вагомою є роль ВР України в процесі формування державної політики в досліджуваній сфері, адже саме Парламент: 1) створює та приймає, змінює і скасовує законодавчі акти, у яких: а) визначають засади внутрішньої політики (законодавець у відповідних законах може окреслювати загальні засади ОЗ у державі, зокрема і в контексті євроінтеграційного та євроатлантичного курсу розвитку нашої держави; наприклад, саме ВР України спроможна шляхом прийняття спеціального законодавчого акта легалізувати неспеціальний (цивільний) обіг вогнепальної зброї, забезпечуючи конституційне право громадян на самозахист); б) визначають адміністративно-правовий статус низки інших суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також можливості впливу громадськості на розвиток цієї державної політики; 2) здійснює парламентський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ в Україні (детальніше це питання розглянуто в розділі 5 цієї наукової праці); 3) формує фінансовий потенціал діяльності суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі шляхом затвердження законодавчим актом Державного бюджету України на відповідний рік.

2. *Президент України*, який має складний правовий статус [345; 403; 566], оскільки він, відповідно до ст. 102 Конституції України, виконує роль гаранта: «державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина» [272]; «реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та в Організації Північноатлантичного договору» [272]. Президент України у зв'язку із зазначеним виконує:

1) безпекові повноваження, що спрямовані на «забезпечування державної незалежності, національної безпеки і правонаступництво держави» (п. 1 ч. 1 ст. 106 Конституції України). У цьому контексті слід ураховувати, що Президент України виконує повноваження суб'єкта, який очолює РНБО України, а також є Верховним Головнокомандувачем ЗСУ, а отже, «здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави» [272] (п. 17 і 18 ч. 1 ст. 106, ч. 3 ст. 107 Конституції України). Отже, Президент України безпосередньо впливає на управлінські процеси в органах публічної служби, які беруть безпосередню участь у спеціальному ОЗ військового й невійськового призначення, спрямовуючи їх діяльність на те, щоб вони придбавали, зберігали, використовували, контролювали зброю виключно в законний спосіб – задля забезпечення національної безпеки, безпеки людини й громадянина, а також для охорони правопорядку.

Крім того, важливе значення також мають повноваження щодо: а) внесення до Парламенту подання про оголошення стану війни; б) прийняття рішення про: використання ЗСУ (інших законних військових формувань); загальну (часткову) мобілізацію, введення воєнного стану в Україні (в окремих її місцевостях); введення в Україні (в окремих її місцевостях) надзвичайного стану (п. 19–21 ч. 1 ст. 106 Конституції України). Юридичні факти, які виникають унаслідок реалізації головою держави відповідних повноважень, становлять підстави для коригування поточних процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ;

2) кадрові повноваження. Зокрема, Глава держави має право вносити до Парламенту подання про призначення Міністра оборони України, а також подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови СБ України [272] (п. 10 і 14 ч. 1 ст. 106 Конституції України), призначає на посади та звільняє з посад вище командування ЗСУ, інших військових формувань [272] (п. 18 ч. 1 ст. 106 Конституції України). Президент України безпосередньо впливає на реалізацію кадрової політики в органах публічної служби, які мають безпосереднє відношення до спеціального ОЗ військового й невійськового призначення, а отже, впливає на кадрово-ресурсне забезпечення реалізації державної політики у сфері ОЗ в окресленій частині;

3) нормотворчі повноваження, зокрема: а) «на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази й розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України» [272] (ч. 3 ст. 106 Конституції України); б) зупиняє дію урядових актів «з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до КС України щодо їх конституційності» [272] (п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України); в) підписує прийняті в належному порядку закони, а також ветує закони, якщо вони не стосуються внесення змін до Основного Закону (ч. 2 ст. 94, п. 29 і 30 ч. 1 ст. 106 Конституції України). Отже, своїми нормотворчими повноваженнями Глава держави спроможний здійснювати безпосередній вплив на державну політику ОЗ, керуючись потребами забезпечення національної безпеки, захисту конституційних прав особи тощо [677]. У цьому сенсі постає потреба впливу Президента України на невиправдане обмеження законодавцем конституційного права людини на самозахист, яке ефективно може бути здійснено лише внаслідок легалізації неспеціального обігу вогнепальної зброї. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 93 Конституції України, Глава держави володіє правом законодавчої ініціативи у ВР України, а згідно з ч. 2 цієї статті Конституції, він також може визначати законопроєкти невідкладними, унаслідок чого Парламент розглядає ці проєкти законів позачергово [272].

Додатково слід зауважити, що при Президентові України створено та функціонує координаційний орган з питань національної безпеки й оборони – *РНБО України*, який, відповідності до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР, безпосередньо впливає на формування державної політики у сфері ОЗ, адже виконує такі функції: 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони [526]; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони в мирний час [526]; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та в разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [526].

3. *Кабінет Міністрів України*, що має складний правовий статус [344; 396; 581], і це закономірно з огляду на те, що Уряд, відповідно до ч. 1 ст. 113 Основного Закону, «є вищим органом у системі органів виконавчої влади» [272], а отже, згідно з Конституцією України, здійснює такі повноваження: 1) забезпечує правопорядок і належний рівень безпеки людини в державі, з огляду на можливість: а) забезпечувати здійснення внутрішньої та зовнішньої політики [272] (п. 1 ч. 1 ст. 116); вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина [272] (п. 2 ч. 1 ст. 116); здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності й національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю [272] (п. 7 ч. 1 ст. 116) (комплекс цих обов’язків сприяє тому, що Уряд правомочний не лише формувати державну політику у сфері ОЗ, сприяючи зміцненню правопорядку в державі, а й формувати на центральному рівні заходи щодо реалізації цієї політики, контролювати реалізацію цієї політики); 2) нормотворчі повноваження, а саме: в межах своєї компетенції видає постанови й розпорядження, які є обов’язковими до виконання [272] (ч. 1 ст. 117); володіє правом законодавчої ініціативи у ВР України (ч. 1 ст. 93

Конституції України). Як суб'єкт нормотворчої діяльності Уряд спроможний створювати, змінювати та скасовувати правила й стандарти ОЗ у державі в межах повноважень, якими він наділений Конституцією України.

4. *Система МВС України*. Спершу слід зазначити, що МВС України, відповідно до абзацу 1 п. 1 Положення, затвердженого постановою КМ України від 28 жовтня 2015 року № 878, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМ України [481]. Міністерство вважають головним органом у системі ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг [481]; захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [481]; цивільного захисту (абзаци 2–5 п. 1 цього Положення). Це обумовлює також відповідний перелік основних завдань і повноважень МВС України, що окреслені в п. 3 і 4 зазначеного Положення, з огляду на які, можемо дійти висновку, що:

а) МВС України постає суб'єктом формування державної політики у сфері ОЗ в Україні, маючи змогу: узагальнювати практику застосування національного законодавства у сфері ОЗ (у межах компетенції), а на підставі цього – розробляти пропозиції з удосконалення відповідних норм законодавства, які вносять на розгляд Уряду; розробляти проєкти законодавчих й інших нормативно-правових актів, що стосуються ОЗ; погоджувати проєкти законів (інших нормативно-правових актів) у сфері ОЗ, що надходять на погодження від міністерств та ЦОВВ, а також готувати висновки й пропозиції до проєктів законів (інших нормативно-правових актів), які подають на розгляд Уряду, проєктів законів, внесених на розгляд ВР України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів ВР АРК; готувати (у межах власних повноважень) зауваження та пропозиції до вже прийнятих Парламентом законів, які надійшли на підпис Главі держави; розробляти проєкти державних програм з питань ОЗ,

зокрема в контексті забезпечення публічної безпеки й порядку, а також протидії злочинності (програми з детінізації ОЗ); брати участь у розробленні проєктів і в укладенні міжнародних договорів Україною з питань, що стосуються ОЗ;

б) МВС України постає суб'єктом реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, маючи змогу: організовувати належне ресурсне забезпечення апарату МВС і територіальних органів, закладів (установ, підприємств), які належать до його сфери управління, а також НГ України, зокрема озброєнням; організовувати розроблення нових видів озброєння; організовувати (у межах власних повноважень) організаційно-управлінське й науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, а також провадження науково-дослідної діяльності у сфері судової експертизи; організовувати (і забезпечувати) проведення судової експертизи в кримінальному й виконавчому провадженнях, адміністративних, цивільних і господарських справах, справах про адміністративні правопорушення в частині, що стосується зброї; забезпечувати належне функціонування криміналістичного обліку й обліку зброї, що є знаряддям кримінальних правопорушень; забезпечувати ліцензування окремих видів господарської діяльності у сфері ОЗ і здійснювати контроль за дотриманням такими суб'єктами відповідних ліцензійних умов; забезпечувати міжнародне співробітництво, а також «здійснювати інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями» [481], зокрема в частині даних про ОЗ; забезпечувати (у межах власних повноважень) виконання укладених Україною міжнародних договорів, які стосуються ОЗ.

Причому в системі МВС України в контексті досліджуваного питання (переважно в межах реалізації цієї державної політики) важливе значення мають:

1) *підрозділи Експертної служби МВС України*. Експертна служба МВС України, відповідно до п. 1 Положення, затвердженого наказом МВС

України від 6 листопада 2015 року № 1343 [480], є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи (охоплює Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України й територіальні підрозділи ДНДЕКЦ), «діяльність якої спрямовується і координується МВС України» [480], а також безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України [480]. Зазначимо, що В. В. Горбонос адміністративно-правовий статус Експертної служби МВС України пропонує тлумачити як «динамічну систему взаємопов'язаних юридичних явищ, котрі визначають місце Експертної служби МВС України та характеризують її як учасника адміністративних правовідносин переважно в частині вирішення її функціонально-організаційних питань, що закріплені в низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, а їх реалізація забезпечується державою задля виконання загальної мети її діяльності – здійснення досудового розслідування й установлення істини в судових справах» [137, с. 18]. Водночас слід констатувати, що правовий статус Експертної служби МВС України є ширшим і відображає також вплив цього суб'єкта на процеси реалізації (частково й на формування) державної політики у сфері ОЗ. Зазначене обумовлене тим фактом, що Експертна служба МВС України, відповідно до Положення, затвердженого наказом МВС України від 6 листопада 2015 року № 1343: проводить сертифікаційні та інші види випробувань, а також оцінку відповідності продукції, процесів та послуг (пп. 11 п. 4); розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції з удосконалення законодавства й нормативно-правової бази (пп. 12 п. 4). Додатково зауважимо, що, згідно з п. 1 розділу І Переліку, затвердженого постановою КМ України від 4 червня 2007 року № 795, підрозділи Експертної служби на платній основі виконують адміністративні послуги у формі «сертифікації зброї, конструктивно схожих із нею виробів, набоїв, виробів піротехнічних побутового призначення та феєрверків з видачею сертифікатів (за схемами згідно з ДСТУ 3413)» [475], а саме: одиниці виробу, партії продукції (модифікації), серійне виробництво продукції на підставі

аналізу документації (модифікації); серійне виробництво продукції з обстеженням виробництва; здійснення коригувальних заходів; скасовування сертифіката й видача копії сертифіката/додатка до сертифіката [475]. Крім того, у пп. 2–4 п. 33, п. 36 розділу ІІ цього Переліку передбачено, що зазначений суб'єкт також у межах своєї основної діяльності проводить: судову експертизу в цивільних і господарських справах, дослідження та оцінку на замовлення, а саме експертизи, дослідження холодної зброї, балістичні дослідження, дослідження технічного укріплення стрільбищ і тирів (різної складності); відстрілювання вогнепальної зброї (зокрема гладкоствольної мисливської та спортивної, стартової, вихолощеної, несмертельної дії, переробленої з військових зразків нарізної і комбінованої мисливської та спортивної), огляд її технічного стану [475];

2) *підрозділи Національної поліції*, які мають складний правовий статус [176; 381; 404], адже, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, вони є ЦОВВ, що «служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [510]. Крім того, зазначає С. В. Діденко, Нацполіція є ЦОВВ, «основна мета якого у сфері забезпечення обігу та застосування зброї має подвійний адміністративно-правовий статус: з одного боку, поліцейські мають право на зберігання, носіння та застосування вогнепальної зброї, з іншого боку, поліція є основним суб'єктом публічної адміністрації, яка здійснює адміністративні режимні дії у сфері ОЗ, що знаходиться в цивільних осіб, зокрема щодо надання сервісних послуг (видача та анулювання дозволів), – забезпечення максимального контролю за дотриманням режиму ОЗ, протидія незаконному ОЗ та її безпідставному застосуванню шляхом використання законодавчо прописаних процедур» [168, с. 91].

Володіючи окресленим правовим статусом, відповідно до Переліку, затвердженого постановою КМ України від 4 червня 2007 року № 795, підрозділи НП України на платних засадах: а) для фізичних і юридичних осіб

видають дозволи на придбання та перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (дублікати в разі втрати або пошкодження таких дозволів) [475] (п. 2 і 6 розділу І Переліку); б) видають дозволи на зберігання та носіння (реєстрація, перереєстрація) нагородної зброї, мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (дублікати в разі втрати або пошкодження цих дозволів) [475] (п. 3 і 6 розділу І Переліку); в) здійснюють переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого [475] (п. 4 розділу І Переліку); г) видають дозволи (оформляють документів) на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів (дублікати в разі втрати або пошкодження таких дозволів) [475], відповідно до Положення, затвердженого постановою КМ України від 12 жовтня 1992 року № 576 (п. 5 і 6 розділу І Переліку); д) видають (переоформляють, видають дублікати, копії) ліцензії: «на виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с на виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж, надання послуг з охорони власності й громадян на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами, на провадження діяльності, пов'язаної з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення та функціонування мисливських стендів» [475] (п. 7–10 розділу І Переліку).

5. *Інші центральні органи виконавчої влади*. На підставі аналізу нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (структура

й зміст цієї нормативно-правової основи окреслена в підрозділі 1.4 цієї наукової праці) доходимо висновку, що суб'єктами формування та реалізації державної політики є різні ЦОВВ, які впливають на процес реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що позначається:

1) *на загальному режимі ОЗ в Україні*. Важливе значення в окресленому аспекті має МОЗ України, яке безпосередньо не визначене як суб'єкт формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ у Положенні, затвердженому постановою КМ України від 25 березня 2015 року № 267 [482], однак є суб'єктом формування та реалізації зазначеної державної політики з огляду на те, що заклади, які знаходяться у сфері відання Міністерства, здійснюють: а) регулятивний вплив на осіб, які бажають отримати право на зброю (згідно з нормами Порядку, затвердженого наказом МОЗ України від 20 жовтня 1999 року № 252, лікувально-консультативна комісія може видавати медичну довідку форми № 127/о [488], яку видають на підставі норм, затверджених МОЗ України; відповідно до наказу МОЗ України від 21 травня 2007 року № 246 [491], визначено перелік робіт, обіймання посад на яких потребує права на володіння зброєю та передбачає обов'язок щорічного проходження медичного огляду); б) постійний контроль за обігом бланків медичної довідки форми № 127/о (відповідно до п. 2.1 наказу МОЗ України від 13 лютого 2009 року № 88 [520]);

2) *на відомчому режимі ОЗ в Україні*. Цю підгрупу суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ формують ЦОВВ України: а) окремі службові особи яких носять (зберігають, застосовують) зброю, що вимагає від них формування відомчого режиму ОЗ та реалізації державної політики у сфері ОЗ (зокрема Міноборони України, Мінприроди України, Мінпаливенерго України); б) предмет відання яких є суміжним з ОЗ (наприклад, обігу спортивної зброї – МОН України).

6. *Органи правопорядку й інші державні органи системи органів виконавчої влади*. Зазначену підгрупу суб'єктів формування та реалізації

державної політики у сфері ОЗ утворюють державні органи, окремі службові особи яких носять (зберігають, застосовують) зброю, що вимагає від цих органів формування відомчого режиму ОЗ та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а саме: а) органи правопорядку (зокрема ДБР, НАБУ, ДПСУ, УДО України); б) інші державні органи СОВВ (наприклад, Адміністрація Держспецзв'язку, Держкомрибгосп України).

7. *КС України*, який, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України», є «органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та в передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України» [505]. Правове становище КС України конкретизовано в його повноваженнях, окреслених у ст. 7 зазначеного Закону України, аналізуючи які, можна дійти однозначного висновку щодо того, що цей орган конституційної юрисдикції є особливим суб'єктом формування державної політики у сфері ОЗ в Україні, оскільки, відповідно до пп. 1, 2 і 9 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України», КС України повноважний, зокрема: 1) вирішувати питання конституційності законів України (інших правових актів ВР України, актів Президента України, урядових актів, правових актів ВР АРК), зокрема в частині регламентування питань ОЗ крізь призму абзацу 4 преамбули й ст. 2, 17 і 27 Основного Закону; 2) офіційно тлумачити Конституцію України, зокрема її абзац 4 преамбули та ст. 2, 17 і 27 у контексті ОЗ у державі, можливості легалізації неспеціального (цивільного) обігу вогнепальної зброї тощо; 3) вирішувати питання про конституційність законів України (чи окремих їх положень) «за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України» [505], коли цей законодавчий акт (окреме його положення) стосується питань ОЗ.

8. *Окремі суб'єкти системи правосуддя України*, а саме:

1) суди, які, відповідно до ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», здійснюють судову владу в Україні, що реалізується суддями (в окремих випадках – присяжні). Згідно зі ст. 2 зазначеного законодавчого акта, «суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією й законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР України» [531]. Тобто суд може бути суб'єктом формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, здійснюючи правосуддя, а саме ухвалюючи судові рішення, які можуть впливати на процес формування та/або реалізації зазначеної державної політики. У цьому контексті важливе значення має саме адміністративний суд, який здійснює адміністративне правосуддя, завданням якого, відповідно до ч. 1 ст. 2 КАСУ, є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав й інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [253]. Слід зауважити, що, згідно з ч. 1 ст. 5 КАСУ, адміністративний суд є суб'єктом формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, адже цей суд може: а) визнати протиправним (нечинним) нормативно-правовий акт (певні його положення), що регулює окремі питання ОЗ; б) визнати протиправним (скасувати) індивідуальний акт (окреме його положення), що стосується сфери ОЗ, а також протиправними дії (зобов'язання утриматися від вчинення певних дій) у цій сфері; в) визнати бездіяльність суб'єкта владних повноважень у сфері ОЗ протиправною (зобов'язання вчинити певні дії); г) встановити наявність (відсутність) компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень у сфері ОЗ;

2) Служба судової охорони, яка, відповідно до п. 1 Положення, затвердженого рішенням ВРП від 4 квітня 2019 року № 1051/0/15-19, є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та

підтримання громадського порядку в судах [486]. Покладені на цю Службу завдання засвідчують, що цей державний орган є суб'єктом формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, адже: а) Служба судової охорони здійснює експлуатацію, обслуговування озброєння (пп. 14 п. 13 Положення); б) цей державний орган та його співробітники мають право зберігати (носити й застосовувати) вогнепальну зброю в порядку та випадках, визначених законами України «Про Національну поліцію» [510] та «Про охоронну діяльність» [515]; в) Голова Служби встановлює «порядок зберігання, носіння і застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів, що є на озброєнні Служби, перелік вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів, що використовуються в діяльності Служби, та норми їх належності» [486] (пп. 10 і 10-1 п. 14, пп. 38 і 38-1 п. 19 Положення); г) заступники Голови Служби судової охорони здійснюють контроль за належним використанням і збереженням озброєння (пп. 4 п. 22 Положення).

9. *Суб'єкти громадянського суспільства*, а саме «фізичні і юридичні особи, їх об'єднання і спільноти» [392, с. 9], серед яких у контексті досліджуваного питання важливе значення мають: 1) об'єднання громадян; 2) засоби масової інформації. Ці суб'єкти як суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ здійснюють: 1) громадський контроль у процесах формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 2) беруть участь в інформуванні громадськості про минулі, поточні й заплановані процеси формування та реалізації державної політики в цій сфері; 3) беруть участь у публічному обговоренні проєктів законів й інших нормативно-правових актів у сфері ОЗ, надають власні зауваження, пропозиції, рекомендації до цих проєктів тощо.

Розглянувши структуру системи суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, можна сформулювати актуальну наукову думку щодо адміністративно-правового статусу цих суб'єктів. Важливість з'ясування сутності цього статусу обумовлена тим, що завдяки юридичному конструкту «правовий статус» можливо розуміти: «те, ким

(чим) є той чи інший суб'єкт права у тих чи інших суспільних відносинах; в яких суспільних відносинах та в якій саме мірі цей суб'єкт може брати участь; яким чином (на яких підставах, умовах, у якому порядку) певний суб'єкт права бере участь у певних суспільних відносинах і як (коли це можливо) відповідний суб'єкт виходитиме з цих відносин (чи як саме ці відносини мають припинятись) і т. д.» [116, с. 31]. Однак, попри важливість точного розуміння сутності й структури адміністративно-правового статусу суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, це питання ще не було предметом комплексного дослідження вітчизняних юристів-адміністративістів.

Крім того, слід також констатувати, що вчені досі не мають спільного бачення правового статусу та його галузевого вияву, хоча цю проблематику впродовж тривалого часу вивчали українські юристи-адміністративісти, серед яких: О. В. Агапова [6], Н. О. Армаш [28], О. І. Безпалова [45], Д. О. Горбач [135], М. І. Горбач [136], О. В. Запотоцька [203], В. О. Кібець [240], П. О. Комірчий [270], П. В. Макушев [334], Т. А. Плугатар [422], В. В. Сокуренко [584] та ін. Проаналізувавши різні підходи до тлумачення поняття «правовий статус», ми поділяємо позицію В. В. Штучного, який констатує, що «серед правників немає єдиної думки щодо розуміння поняття "правовий статус"» [660, с. 81]. Утім це видається цілком закономірним, адже «статус» є «особливою ознакою, котра вказує на певний стан учасника суспільних відносин» [263, с. 60], а також «визначає кількісні та якісні характеристики якогось явища або предмета» [263, с. 58], а його синонімами постають слова «становище», «стан», «модальність», «індигенат» тощо. Причому інтерпретації статусу відображають множину його фактичного вияву, зокрема: 1) «як певну позицію чи ранг у тій чи іншій ієрархії, системі, організації, суспільстві, структурі, тощо» [263, с. 58]; 2) «як сукупність певних прав та обов'язків фізичної чи юридичної особи, що характеризують їх правове положення» [263, с. 59].

Водночас різні підходи до тлумачення поняття «правовий статус» не дають підстав стверджувати, що наявні відмінності в наукових визначеннях цього явища є взаємовиключними, незіставними, оскільки сутнісний юридичний зміст розглядуваного поняття майже всі дослідники трактують однаково [660, с. 81]. Зважаючи на це, юрист-адміністративіст В. В. Штучний, узагальнюючи позиції дослідників, зазначає, що в узагальненому вигляді правовий статус можна інтерпретувати як «комплексну категорію, що складається із сукупності властивостей (ознак) та якостей суб'єкта, які визнаються державою як юридично значущі й закріплюються в тому чи іншому вигляді на рівні відповідних нормативно-правових актів, і які відображають правове (юридичне) становище суб'єкта в системі певних суспільних відносин» [660, с. 81].

Найбільш повно висвітлює сутність правового статусу А. В. Попик, на думку якої, цей статус (у контексті реалізації кадрової політики в системі правосуддя) є модельною конструкцією, що забезпечує належну визначеність суспільних відносин, зокрема й в адміністративно-правових відносинах щодо реалізації кадрової політики в системі правосуддя [430, с. 68]. На цій підставі вчена доходить думки, що «адміністративно-правовий статус» у загальному сенсі є правовим статусом, урегульованим нормами адміністративного законодавства й стосується суб'єкта адміністративного права, окреслюючи його юридичну сутність, права й обов'язки, предмет відання [430, с. 68].

Викладене становить актуальну теоретичну основу, на якій може бути сформульовано визначення поняття «адміністративно-правовий статус суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні». Причому слід урахувати такі *особливості* відповідного правового статусу:

1. Адміністративно-правовий статус цього суб'єкта є умовною та узагальненою абстракцією, що:

1) не має сталих властивостей, які притаманні всім суб'єктам. Це означає, що досліджуваний статус може бути деталізований у структурних

елементах до того ступеня, до якого суб'єкти формування та/або реалізації розглядуваної державної політики можуть бути визначені як суб'єкти зі спільним правовим статусом [672]. На такій закономірності в теорії правового статусу акцентував вітчизняний науковець О. І. Остапенко, досліджуючи статус суб'єкта адміністративної юрисдикції. Учений слушно зауважував, що суб'єкти, які мають статус суб'єкта адміністративної юрисдикції, насправді наділені загальним статусом суб'єкта адміністративної юрисдикції, властивим всім зазначеним суб'єктам, а також спеціальним статусом суб'єкта адміністративної юрисдикції, властивого лише окремим суб'єктам адміністративної юрисдикції [398, с. 24]. Отже, адміністративно-правовий статус суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є загальним статусом, який поділяється на певні підстатуси (спеціальні статуси), передусім: а) спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні; б) адміністративно-правовий статус суб'єкта формування державної політики у сфері ОЗ в Україні; в) адміністративно-правовий статус суб'єкта реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Крім того, виокремлені спеціальні вияви досліджуваного адміністративно-правового статусу своєю чергою можуть мати власні особливі модельні вияви, обумовлені особливостями мети, функцій, завдань, компетенції, відповідальності конкретного суб'єкта, що функціонує у сфері ОЗ;

2) як певний надстатус, поширюваний на суб'єктів адміністративного права, які діють у межах певного адміністративно-правового режиму, а саме – режиму ОЗ. Критерії оцінювання складності статусу «надстатус» означає, що відповідний правовий статус об'єднує надзвичайно широке коло суб'єктів адміністративного права [604, с. 67], які володіють власними спеціальними, особливими адміністративно-паровими статусами, а саме суб'єктів, які: а) можуть бути віднесені до різних гілок влади; б) можуть не мати статусу суб'єкта державної влади (бути суб'єктом громадянського суспільства).

2. Адміністративно-правовий статус зазначеного суб'єкта вибудовується на нормах чинного законодавства, що становить нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ і на відповідних статутних нормативно-правових актах, у яких деталізують повноваження та компетенцію відповідних суб'єктів.

3. Адміністративно-правовий статус цього суб'єкта дає змогу суб'єктам формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ безпосередньо чи опосередковано впливати на процеси, відносини, явища у сфері ОЗ, зокрема шляхом об'єктивації функцій (та виконання завдань) адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також бути учасником відносин у цій сфері.

Ураховуючи викладене, можемо дійти висновку, що *адміністративно-правовий статус суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це складний, методологічно узагальнений юридичний конструкт, що має практичне значення, окреслюючи особливе адміністративно-правове становище суб'єкта в системі суспільних відносин у сфері ОЗ та в системі суб'єктів формування і реалізації державної політики загалом, що обумовлено нормативно визначеними властивостями цього суб'єкта (його організаційною будовою, функціональним призначенням, предметом відання, сукупністю повноважень у сфері ОЗ, особливостями юридичної відповідальності. У своєму загальному вияві цей правовий статус характеризує єдине правове становище (місце) різних суб'єктів, що функціонують у сфері ОЗ, впливаючи на процеси формування та/або реалізації державної політики в цій сфері. У своєму ж спеціальному вияві зазначений статус набуває особливих рис, що характеризує статусні властивості конкретного суб'єкта щодо формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

На підставі аналізу наукової літератури, у якій розглянуто сутність правового статусу, можна дійти висновку, що «стосовно питання про те, які

саме елементи утворюють правовий статус, у наукових колах не спостерігається одностайності» [660, с. 81]. Причому така ситуація є закономірною, адже перелік структурних елементів правового статусу становлять «усі якості, властивості, характеристики, які тією чи іншою мірою впливають на юридичне (правове) становище суб'єкта» [660, с. 81]. Деякі вчені пропонують відкритий перелік структурних елементів адміністративно-правового статусу суб'єктів. Наприклад, Ю. В. Терещук вважає, що адміністративно-правовий статус (на прикладі статусу керівника в митних органах України) має такі елементи: «сукупність прав, обов'язків, повноважень, правообмежень, гарантій законної діяльності, юридичної відповідальності, вимог професійної придатності, порядок призначення тощо» [608, с. 78].

Поширеним у науковій літературі [30, с. 28; 436, с. 94; 613, с. 121–122] є підхід до виокремлення структурних елементів правового статусу шляхом поділу їх на дві групи за критерієм важливості (суттєвості відображення правового становища суб'єкта), тобто поділу цих структурних елементів на основні (обов'язкові) й додаткові. Такий підхід критично оцінює А. Є. Крищенко, зауважуючи, що «під час розгляду адміністративно-правового статусу будь-якого суб'єкта не можна виділяти елементи в основні й додаткові, головні та другорядні, адже всі вони є важливими і невід'ємними складовими одного цілого, необхідними частинами певного комплексного правового становища певного суб'єкта» [294, с. 68-69]. Учений переконаний, що без будь-якої однієї частини повноцінна й ефективна діяльність суб'єкта буде неможливою [294, с. 69].

Цікавим у контексті становлення наукової думки про адміністративно-правовий статус є підхід до розуміння структури цього юридичного конструкта, яку було окреслено В. О. Тимошенком. Юрист-адміністративіст (на прикладі правового статусу суб'єкта кадрового забезпечення діяльності ДБР) вважає, що адміністративно-правовий статус утворюють такі складові: 1) адміністративна правосуб'єктність (процедурні критерії створення

суб’єкта; процедурні вимоги до осіб, які бажають увійти до складу суб’єкта [610, с. 158]; процедурні вимоги кворумного характеру); 2) спеціальна компетенція (предмет відання та компетенція); 3) гарантійний елемент (завдання та функції суб’єкта); 4) юридична відповідальність [610, с. 158–160]. Попри важливість такого підходу, слід зауважити, що він може бути застосовним лише до визначення структури адміністративно-правового статусу колегіального державного органу, що діє з огляду на наявність кворуму членів цього державного органу.

Своєю чергою О. В. Запотоцька виокремлює такі дві групи елементів адміністративно-правового статусу (на прикладі статусу Національного банку України), використовуючи сутнісний підхід: 1) організаційні – мета створення, організаційна структура, принципи, завдання, напрями діяльності, порядок створення, реорганізації та ліквідації, наявність структурних утворень [202, с. 160]; 2) змістовні – права, обов’язки, адміністративна відповідальність [202, с. 160]. Схожий підхід до структури адміністративно-правового статусу (на прикладі Вищої кваліфікаційної комісії суддів) пропонує А. В. Попик, вважаючи, що цей статус утворюють такі його структурні частини – «блоки»: 1) організаційний блок статусу (цей елемент статусу суб’єкта дає змогу тлумачити його як юридичну особу публічного права, а також особливий суб’єкт публічного адміністрування, що є державним колегіальним органом суддівського врядування, який діє постійно); 2) компетенційний блок статусу, який становлять: а) предмет відання; б) повноваження [430, с. 71–80, 142–143].

Складніший підхід обстоюють Д. М. Бахрах і О. Ю. Якимов, які вважають, що правовий статус утворюють такі «блоки» структурних елементів статусу: 1) цільовий (мета, завдання та функції); 2) структурно-організаційний (порядок утворення суб’єкта, його подальша легалізація, зміна юридичної форми, ліквідація тощо); 3) компетенційний [40, с. 28; 695, с. 34].

В окреслених підходах до структури правового статусу немає вказівки на такий важливий елемент правового статусу, як юридична відповідальність, особливості якої визначають правове становище суб'єкта, сприяючи дотриманню ним законності та забезпечуючи цілісність правопорядку у сфері, у якій цей суб'єкт діє. На цю обставину акцентують увагу й інші вітчизняні юристи-адміністративісти. Наприклад, А. А. Стародубцев доповнює окреслені інтерпретаційні підходи, стверджуючи, що адміністративно-правовий статус також формує і юридична відповідальність суб'єкта. Утім дискусійним є те, що учений серед елементів статусу називає «функції та повноваження» та «функціональний елемент» [586, с. 86], які охоплені «цільовим» і «компетенційним» «блоками».

Крім того, не всі вчені вважають окремим елементом адміністративно-правового статусу суб'єкта гарантії його діяльності (цей блок статусу виокремлює В. О. Тимошенко [610, с. 159–160]). Зазначене є закономірним, що потребує додаткового пояснення. Наприклад, учена І. Л. Антипова вважає, що адміністративно-правовий статус суб'єкта охоплює юридичні гарантії його діяльності [22, с. 79], причому юридичні гарантії діяльності є достатньо широким поняттям, що може охоплювати:

1) елементи поза адміністративно-правовим статусом суб'єкта. Зокрема, це: діяльність інституцій, що забезпечують виконання повноважень суб'єкта, правовий статус якого аналізують; нормативно-правові акти, що встановлюють правопорядок у сфері, у якій функціонує відповідний суб'єкт, тощо. Тобто в цьому контексті слід вести мову про гарантії правового статусу;

2) різні елементи адміністративно-правового статусу суб'єкта. До прикладу, гарантійне значення мають повноваження суб'єкта, його мета діяльності, організаційні процеси в суб'єкті й щодо суб'єкта тощо.

Отже, доцільно визначати гарантії діяльності як окремий елемент адміністративно-правового статусу, а *право на реальність юридичних*

гарантій здійснення повноважень – як складову компетенційного блоку статусу суб'єкта.

Ураховуючи окреслені підходи до розуміння структури правового статусу, їх переваги й недоліки, можемо дійти думки, що *систему адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* утворюють такі елементи:

1. *Цільовий блок адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, який формують такі елементи досліджуваної юридичної конструкції:

1) *мета суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Спершу зазначимо, що в юридичному контексті мета існування, функціонування (здійснення) будь-якого суб'єкта (предмета, процесу) визначає динамічну об'єктивацію цього суб'єкта (предмета, процесу) в практичній дійсності, зводячи її до певної логічної форми, розумність і раціональність якої обумовлені достатньою адекватністю відповідної мети, а точніше – розумністю та раціональністю того, хто визначає цю мету [119, с. 63]. Оскільки в Україні немає державного органу, створеного для формування та/або реалізації виключно державної політики у сфері ОЗ, доходимо висновку, що відповідний елемент статусу випливає з основної мети таких органів. Причому ця основна мета повинна бути ширшою (не просто суміжною) за формування та реалізацію державної політики в досліджуваній сфері.

Наприклад, мета КМ України, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [503], зумовлена тим фактом, що цей державний орган «є вищим органом у системі органів виконавчої влади» [503]. Причому ні в Основному Законі, ні в статутному законодавчому акті чітко не визначено мету створення та функціонування Уряду, хоча місце КМ України в системі суб'єктів публічної адміністрації дає підстави тлумачити її в такому вигляді: формування та забезпечення реалізації внутрішньої та зовнішньої державної політики, спрямоване на продовження розбудови

України як правової, демократичної та соціальної держави. Ця мета також охоплює формування правопорядку у сфері ОЗ, що засвідчують результати нормотворчої діяльності КМ України (прикладом можуть бути урядові постанови від 7 вересня 1993 року № 706 [519], від 2 грудня 2015 року № 1000 [474], від 27 грудня 2018 року № 1207 [490]).

Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», мета НП України полягає в тому, щоб служити суспільству [510], а саме шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку [510]. Хоча в Законом визначеній меті цього суб'єкта безпосередньо не йдеться про реалізацію державної політики у сфері ОЗ, проте законодавець передбачає ширшу мету цього державного органу, що охоплює також і реалізацію відповідного виду державної політики. Слушність цієї позиції засвідчує аналіз переліку повноважень НП України, передусім тих, що закріплені в п. 21 і 22 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [510];

2) *завдання суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Завдання слід визначати як замисел, «наперед визначений обсяг дорученої кому-небудь роботи» [218, с. 134]; «те, що вимагає виконання, дозволу, за допомогою чого досягається мета» [173, с. 181–182]. У юридичному сенсі завданням є цілеспрямований, наперед визначений напрям діяльності суб'єкта адміністративного права, що обумовлює об'єктивацію певної мети. У контексті досліджуваного питання завданнями суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є нормативно визначені шляхи досягнення мети досліджуваного адміністративно-правового механізму. Водночас нормативно-правове формулювання таких завдань суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері є достатньо широким, адже в Україні не створено спеціалізованого державного органу, який виконував би відповідні завдання (створення державного органу, що виконував би всі завдання щодо формування та реалізації зазначеної державної політики,

виконувані в межах системи відповідних суб'єктів, не є можливим). Саме тому, наприклад, у межах адміністративно-правового статусу НП України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, важливими є такі завдання: забезпечення публічної безпеки і порядку [510]; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави [510]; протидія злочинності [510] (п. 1–3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»), адже в межах цих завдань може відбуватися реалізація досліджуваної нами державної політики;

3) *функції суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. У юридичному контексті функціонування будь-чого тлумачать як фактичний вияв функціональної властивості суб'єкта (чи об'єкта) – здатності здійснювати (виконувати) певну діяльність (роботу) на певних підставах і за певних умов [119, с. 63]. Причому зазначена діяльність (робота) підпорядкована конкретній меті, адже діяльність (робота) суб'єкта (об'єкта), не підпорядкована певній меті, не є конструктивною, визначеною та керованою, а отже, здатна становити потенційну загрозу для життя і здоров'я людини [119, с. 63]. Слід зауважити, що функції суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ здійснюються в межах завдань цього суб'єкта та на виконання мети адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. Наприклад, МВС України як суб'єкт формування та реалізації цієї державної політики виконує такі функції: а) розробляє законопроєкти та проєкти інших нормативно-правових актів з питань, які стосуються ОЗ; б) готує зауваження та пропозиції до прийнятих законів України, що надійшли на підпис Президентові України й стосуються відповідних питань ОЗ у державі; в) організовує організаційно-управлінське (науково-методичне) забезпечення судово-експертної діяльності й організовує провадження науково-дослідної діяльності у сфері судової експертизи, зокрема експертизи зброї тощо;

4) *принципи суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, що за своєю структурою та змістом є тотожними принципам адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері.

3. *Компетенційний блок адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Вітчизняний теоретик сучасної концепції правового статусу суб'єкта публічного адміністрування В. В. Терещук, аналізуючи компетенцію суб'єкта публічного адміністрування, доходить висновку, що компетенція є «фактичним нормативним відображенням правосуб'єктності цього суб'єкта, й елементом його правового статусу» [605, с. 390], є юридичним конструктом, що «окреслює предмет його відання (сфери та рамки суспільного життя, у яких юридично спроможний реалізовувати свої права та обов'язки відповідний суб'єкт), а також об'єм наданих йому повноважень (прав і обов'язків), наявність яких дозволяє будь-кому виокремлювати відповідного суб'єкта в якості суб'єкта публічного адміністрування (зокрема робити висновки про його правове становище, публічно-правову роль, а також адміністративно-правовий потенціал функціонування), а йому – діяти, досягаючи мети свого створення» [605, с. 390]. Ми цілком поділяємо такий підхід, ураховуючи висновки, сформульовані нами в процесі дослідження змісту публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а саме зміст цих відносин у контексті владного суб'єкта (такі висновки окреслено в підрозділі 2.3 цієї наукової праці).

Водночас слід зважати на те, що компетенційний блок досліджуваного адміністративно-правового статусу має такі складові:

1) *предмет відання*, який окреслюється питаннями формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі. З огляду на те, що в Україні немає спеціального державного органу, який компетентний формувати та реалізувати державну політику у відповідній сфері, суб'єкти,

які мають досліджуваний правовий статус (як продемонстровано в цьому підрозділі й підрозділі 2.3 наукової праці), охоплюють певний сегмент чи сегменти окресленого предмета відання;

2) *повноваження*, що визначають, з одного боку, ступінь свободи в можливостях діяти в певний спосіб у процесі формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ (*права*), а з іншого боку – імперативні вимоги діяти в певний спосіб у цьому процесі (*обов'язки*). Слід зауважити, що саме цей елемент компетенційного блоку розглядуваного адміністративно-правового статусу: а) дає змогу ідентифікувати суб'єкта як такого, що може брати участь у конкретних публічно-правових відносинах щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні; б) у взаємодії з характером повноважень іншого учасника (учасників) зазначених публічно-правових відносин становить зміст цих відносин (детальніше це питання висвітлено в підрозділі 2.3 цієї наукової праці);

3) *реальна можливість користуватися юридичними гарантіями здійснення повноважень* (детально це питання висвітлено в підрозділі 3.3 цієї наукової праці).

Особливість для невладних суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні полягає в тому, що їхній компетенційний блок статусу: 1) не містить предмета відання, хоча в законопроєкті про ОЗ у частині, що регулюватиме участь суб'єктів громадськості, може бути передбачено вимогу до мети створення такого суб'єкта (наприклад, контроль за сферою ОЗ тощо); 2) структурний елемент «повноваження» безпосередньо замінений двома елементами – «права» й «обов'язки» невладного суб'єкта.

4. *Юридична відповідальність як структурний елемент адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, що виявляється в обов'язку посадових осіб державних органів, які формують та/або реалізують державну політику в цій сфері (також представників суб'єктів громадськості чи

суб'єктів громадськості загалом), нести негативні юридичні наслідки, передбачені санкціями (закріпленими в законодавстві), за неналежне користування правами чи невиконання обов'язків (неналежне виконання) у процесі формування та реалізації зазначеної державної політики.

Доходимо висновку, що в Україні є умовна система суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. У межах цієї системи всі ці владні й невладні суб'єкти володіють адміністративно-правовим статусом суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Оскільки в Україні не створено спеціального державного органу, повноважного формувати й реалізовувати державну політику у сфері ОЗ, зазначеним статусом володіє низка державних органів різних гілок влади та різних рівнів влади, а також суб'єкти громадянського суспільства, що дає підстави тлумачити відповідний адміністративно-правовий статус як: 1) особливу юридичну конструкцію – правовий надстатус; 2) юридичну конструкцію, що в кожному конкретному випадку (у контексті конкретного суб'єкта) відображає певний сегмент мети, завдань і функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Також слід констатувати, що всі важелі впливу в системі досліджуваних суб'єктів нині зосереджено в одного органу виконавчої влади – МВС України. Проблема полягає в тому, що саме в системі МВС України здійснюють найважливіші адміністративні процедури у сфері ОЗ (щонайперше, це дозвільні процедури, а також внутрішньоспрямовані та зовнішньоспрямовані контрольно-наглядові процедури у відповідній сфері), що: 1) визначають якісні та кількісні показники сфери ОЗ у державі; 2) безпосередньо впливають на чинники існування та зростання обсягу тіньового ринку ОЗ (хоча це також результат неефективності законодавства, що регулює ОЗ у державі). У цьому контексті зауважимо, що така «узурпація» владних повноважень не лише спричиняє розвиток бюрократизму у сфері ОЗ, а й створює суттєві корупційні ризики [769]

(зазначене стоїть на заваді належній об'єктивації антикорупційної функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у нашій державі). Водночас відповідна «узурпація» є цілком закономірною, з огляду на правовий статус МВС України, а щонайперше – НП України [664]. Отже, якщо адміністративно-правова реформа у сфері ОЗ не буде передбачати відповідних інституційних перетворень (створення нового державного органу, предметна компетенція якого буде цілком пов'язана зі сферою ОЗ), то за таких обставин вбачається потреба в комплексному вдосконаленні нормативно-правової основи діяльності МВС України у сфері ОЗ, а також здійснення системної політики мінімізації корупційних ризиків у системі цього Міністерства в контексті здійснення цим суб'єктом адміністративних процедур у сфері ОЗ. Отже, подальший процес становлення адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні потребує: 1) створення в системі МВС України окремого органу, предметом відання якого буде здійснення дозвільних процедур у сфері ОЗ; 2) створення поза системою МВС України державного органу, предмет відання якого зводитиметься до державного контролю та нагляду у сфері ОЗ; 3) нормативної визначеності адміністративно-правового статусу суб'єктів громадського контролю в цій сфері, створення Реєстру суб'єктів громадського контролю, у якому будуть також міститися відомості про основну сферу діяльності таких суб'єктів (якщо ця сфера пов'язана зі сферою ОЗ і до цього суб'єкта не застосовні обмеження та заборони стосовно участі в процесах формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, його можна вважати відповідним суб'єктом); 4) удосконалення правового статусу комітетів ВР України в здійсненні парламентського контролю у сфері ОЗ.

Висновки до розділу 2

1. Адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це юридична конструкція, якою окреслено засновану на нормах чинного законодавства взаємоузгоджену систему нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб'єкти, відносини і процеси у сфері ОЗ, виконуючи таким чином завдання формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

Особливими ознаками цього адміністративно-правового механізму є те, що він: 1) має цілісний системно-організаційний характер, визначений метою, завданнями та функціями державної політики у відповідній сфері; 2) ґрунтується на нормативно-правовій основі формування та реалізації державної політики у вказаній сфері та на актах, які визначають правовий статус суб'єктів цього правового механізму; 3) у процесі свого функціонування поширюється на: суб'єктів державної влади, що формують та/або реалізують вказану державну політику; суб'єктів громадянського суспільства; суб'єктів, які набувають статус суб'єкта дозвільної системи та суб'єкта відносин стосовно зброї; 4) у процесі свого функціонування враховує потребу дотримання «золотої середини» між приватними та публічними інтересами (також між публічною безпекою та безпекою особи), а також специфіку управлінської діяльності, адміністративно-правових процедур; у практичній дійсності об'єктивується за рахунок управлінської, забезпечувальної діяльності та відносин (похідних процесів), що виникають між фізичними (юридичними) особами та державними органами, що формують та/або реалізують відповідну державну політику.

2. Структурні елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ поділяються на: 1) структурні елементи механізму, що характеризуються статичним (відносно

статичним) виявом: а) елементи ідеологічно-концептуального рівня (доктрина адміністративного права; правова культура); б) елементи ідейно-засадничого рівня (принципи формування і реалізації державної політики у відповідній сфері); в) елементи нормативно-правового рівня (нормативно-правова основа формування і реалізації зазначеної державної політики); г) елементи інституційного та демократичного рівня (суб'єкти, котрі формують та/або реалізують державну політику у сфері ОЗ); д) акти реалізації норм законодавства про ОЗ; 2) структурні елементи механізму, що мають динамічний вияв: а) діяльність суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, що здійснюється в легальних формах і способах, з використанням певних засобів і методів діяльності; б) адміністративно-правові й інші відносини у сфері ОЗ; в) процедури формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ.

3. Завданнями адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є наперед визначені (у відповідних нормативно-правових актах) шляхи досягнення мети цього правового механізму, що привносять у діяльність суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ належну юридичну та організаційну визначеність, а також обумовлюють формування критеріїв, з огляду на які здійснюється контроль і нагляд за діяльністю цих суб'єктів. Систему цих завдань становлять: 1) загальні завдання: а) загальні завдання державної служби (сприяння належному рівню безпеки людини, суспільства та держави шляхом впливу суб'єктів державної влади на ОЗ у державі; збалансування приватних і публічних інтересів у сфері ОЗ; підвищення авторитету держави, позитивного іміджу державних органів шляхом ефективного та соціально бажаного впливу на процеси й відносини у сфері ОЗ в державі); б) загальні забезпечувальні (організаційно-управлінські) завдання (здійснення кадрового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ); 2) спеціальні завдання: а) здійснення запобіжної діяльності, спрямованої на мінімізацію

практики вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень особами у сфері ОЗ. Це завдання виявляється, серед іншого, у діяльності щодо викриття чорних ринків зброї, а також суб'єктів цього ринку; запобігання потрапляння зброї в незаконний обіг; б) виведення зброї з незаконного обігу; в) притягнення до юридичної відповідальності порушників вимог законодавства про ОЗ в державі; г) пошук так званих реальних резервів для оптимізації потенціалу функціонування досліджуваного адміністративно-правового механізму; д) розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю та нагляду за ОЗ та суб'єктами у сфері ОЗ.

4. Функціями адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є соціально обумовлені та в нормативно-правовий спосіб визначені, цілісно спрямовані на виконання обсягу завдань цього адміністративно-правового механізму напрями безпосереднього впливу на правовідносини (процеси) у сфері ОЗ, на суб'єктів цих відносин (процесів) та на функціонування суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері. Систему цих функцій становлять: стратегічно-цільова, нормативно-забезпечувальна, соціальна, стимулююча, контрольно-наглядова, коригувальна, антикорупційна й інформаційна функції.

5. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це підвид правових відносин; результат дії норм права (публічного права й публічно-правових норм приватного права), на основі яких формується та реалізується державна політика у відповідній сфері, що об'єктивно виражений у гарантованій державою формі взаємодії певних суб'єктів адміністративного права стосовно формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, що є процесом, у якому ці суб'єкти реалізують належні їм права та кореспондуючі обов'язки. Зміст цих відносин становить органічно об'єднана

цільовим контекстом формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ сукупність:

1) для невладних учасників відносин: а) взаємних прав (ініціювання та участь у публічному обговоренні проєктів законодавчих й окремих підзаконних актів у сфері ОЗ; надання пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення формування та реалізації цієї державної політики; оскарження дій і рішень владних суб'єктів публічної адміністрації у відповідній сфері; здійснення громадського контролю за формуванням та реалізацією державної політики у відповідній сфері тощо); б) обов'язків (щодо дотримання строків, порядків участі в публічно-правових відносинах і несення юридичної відповідальності, інших негативних юридичних наслідків за порушення вказаного обов'язку);

2) для владних учасників відносин: а) предмета відання (сфера ОЗ у загальному сенсі та сфера формування та реалізації державної політики у цій сфері – у безпосередньому контексті); б) повноважень (по-перше, право на: нормотворчу діяльність, отримання інформації щодо здійснених, запланованих та поточних процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; отримання інформації щодо стану ОЗ в державі; проведення перевірок тощо; по-друге, обов'язків щодо: попередження порушення правового режиму ОЗ та впливу на порушників цього режиму; здійснення процедур у сфері ОЗ та прийняття рішення за результати здійснення таких процедур тощо).

6. Особливість публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні визначається тим, що ці відносини: 1) є публічно-правовими відносинами, а отже: а) регулюються нормами публічної галуззі права та публічно-правовими нормами приватних галузей права; б) характеризуються публічністю (поширюються чи можуть поширюватись на суспільство чи їх значну частину; публічний інтерес є домінуючим); в) виникають на підставі: рішення, дії (бездіяльність) суб'єктів публічних (владних або ж невладних) повноважень; дії (бездіяльність)

фізичних і юридичних осіб, котрі, здійснюють відповідні суб'єктивні права; події; г) мають особливе суб'єктивно-цільове навантаження (мета відносин повинна збігатись з метою адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері); 2) обумовлюються специфікою адміністративно-правового механізму, у межах якого вони об'єктивуються, а саме: а) ґрунтуються на нормативно-правовій основі цього правового механізму; б) охоплюють суб'єктів такого правового механізму в якості учасників відносин; в) здійснюються виключно у сфері ОЗ; г) мають в якості об'єкта суспільні відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а в якості предмета – формування та реалізацію державної політики у цій сфері; д) характеризуються особливим змістом; д) мають особливі вияви (процедурного та процесуального характеру).

7. Систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять: 1) ВР України; 2) Президент України (ураховуючи також РНБО України); 3) КМ України; 4) система органів МВС України (підрозділи Експертної служби МВС України, Національної поліції); 5) інші центральні органи виконавчої влади, які впливають на процес реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що позначається на: а) загальному режимі ОЗ (зокрема МОЗ України); б) відомчому режимі ОЗ (зокрема Міноборони України, Мінприроди України, Мінпаливенерго України); 6) органи правопорядку та інші державні органи системи органів виконавчої влади (зокрема ДБР, НАБУ, ДПСУ, УДО України, Адміністрація Держспецзв'язку, Держкомрибгосп України); 7) КС України; 8) окремі суб'єкти системи правосуддя України (суди, Служба судової охорони); 9) суб'єкти громадянського суспільства.

8. Адміністративно-правовий статус суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це складний, методологічно узагальнений юридичний конструкт, що має практичне значення, окреслюючи особливе адміністративно-правове

становище суб'єкта в системі суспільних відносин у сфері ОЗ та в системі суб'єктів формування і реалізації державної політики загалом, що обумовлено нормативно визначеними властивостями цього суб'єкта (його організаційною будовою, функціональним призначенням, предметом відання, сукупністю повноважень у сфері ОЗ, особливостями юридичної відповідальності.

Систему адміністративно-правового статусу суб'єкта формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні становлять: 1) цільовий блок статусу: мета, завдання і функції суб'єкта (корелюються метою адміністративно-правового механізму формування та реалізації зазначеної державної політики), а також принципи виконання завдань і реалізації функцій суб'єкта; 2) компетенційний блок: а) предмет відання (окреслюється питаннями формування та реалізації державної політики у відповідній сфері); б) повноваження (права і обов'язки щодо формування та реалізації державної політики у вказаній сфері); в) гарантії належного виконання повноважень; 3) юридична відповідальність суб'єкта.

РОЗДІЛ 3
ФОРМИ Й МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

3.1. Сутність і види форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Сутність і структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі, відповідно до висновків, сформульованих нами в підрозділі 2.1 цієї наукової праці, дають підстави стверджувати, що цей правовий механізм вирізняється статикою і динамікою. Динамічна характеристика відповідного адміністративно-правового механізму означає, що він може бути реалізованим у практичній дійсності, створюючи різноманітні юридичні наслідки у сфері ОЗ. Причому, як і будь-яке складне соціально-правове явище, такий адміністративно-правовий механізм не може бути реалізованим безсистемно, вільно, поза сформованою в теорії та практиці концепцією реалізації права, що об’єктивується у відповідних формах.

Неможливість повноцінної реалізації адміністративно-правового механізму формування та втілення державної політики у сфері ОЗ поза відповідними формами реалізації правового механізму пов’язана із сутністю такої категорії, як «форма». Зокрема, у тлумачних словниках слово «форма» інтерпретують так: «обриси, контури предмета, його зовнішній вигляд» [218, с. 503]; «вид, тип, устрій, структура, спосіб організації чогось» [218, с. 503]; «спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії» [218, с. 504]. Також це слово вчені тлумачать як «спосіб існування змісту, не віддільний від нього й такий, що є його відображенням» [391, с. 855]. Із цього приводу Н. В. Носко

зазначає, що «зміст і форма – це споріднені діалектичні категорії, які використовуються для вивчення суперечливої природи явищ і процесів, що стали об'єктом пізнання» [384, с. 155]. Причому, якщо змістом є «явище, розглянуте з позицій сенсу його буття, того, для чого воно існує у світі, з позицій його функціонального призначення» [384, с. 155], то формою – «спосіб зовнішнього існування, вираження явища чи об'єкта, його побудови, його структурної організації; це те, як явище сприймається ззовні» [384, с. 155]. Отже, у загальному контексті форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ – це окреслені певними об'єктивними (поведінковими) контурами типові способи виконання завдань цього правового механізму. Сформоване загальне розуміння досліджуваного явища засвідчує потребу його конкретизації, з'ясування сутності форм реалізації адміністративно-правового механізму та їх видів.

Водночас слід констатувати, що ні форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ зокрема, ні форми реалізації адміністративно-правового механізму загалом ще не були предметом дослідження вітчизняних й іноземних учених-правників. Попри це, науковці у своїх працях спрямовували увагу на форми реалізації права, правовідносин (С. П. Баранди ч [36], М. О. Борисенко [71; 72], Г. Б. Максимов [330], М. Ю. Осіпов [397], Ю. П. Пацурківський [412], О. В. Піскунова [419], М. І. Попадинець [427; 429], Ю. С. Решетов [546], А. Л. Ступак [594], В. О. Толстик [621], Т. Ю. Фалькіна [626] та ін.). З огляду на наукові напрацювання цих та інших учених, вбачається можливість сформувати позицію щодо сутності та видової структури реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Для досягнення цієї мети слід виконати такі завдання: 1) сформулювати визначення поняття «форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 2) виокремити основні ознаки досліджуваних

форм реалізації адміністративно-правового механізму; 3) з'ясувати сутність видів форм реалізації адміністративно-правового механізму; 4) сформувати перелік видів форм реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму.

У процесі конкретизації сформульованого нами в загальному контексті визначення форм реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму слід урахувати зміст формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, сутність, структуру, завдання та функції цього правового механізму. У цьому контексті доходимо висновку, що *форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це зовнішнє відображення змісту реалізації цього адміністративно-правового механізму, що окреслює комплекс взаємопов'язаних, усталених (типових, однорідних) варіативних способів динамічного та практичного вияву цього адміністративно-правового механізму, завдяки яким виконують завдання та досягають мети зазначеного правового механізму.

З огляду на викладене, доходимо висновку, що *форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* вирізняються такими особливостями:

1. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є цілеспрямованим поведінковим процесом правового й організаційного (неправового) спрямування, що ґрунтується на принципах цього правового механізму, є врегульованим нормами права та виконує завдання цього механізму*. Поведінковий процес «виражає певну зовнішню дію, спричинену внутрішніми процесами» [573, с. 267]. У юридичному сенсі поведінковий процес постає як активна чи пасивна поведінка суб'єкта права, результатом якої є юридично значущі наслідки. Безумовно, форми реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму за своєю об'єктивною сутністю є певними поведінковими процесами суб'єктів цього правового

механізму, поведінка яких сприяє реалізації завдань і досягненню мети цього правового механізму.

Відповідний поведінковий процес об'єктивується саме в публічно-правових відносинах щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Можна припустити, що форми реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму тотожні формам реалізації правовідносин, що потребує встановлення. Однак щодо визначення сутності та переліку цих форм українські й іноземні вчені досі не дійшли спільної думки. Наприклад, вітчизняний учений-цивіліст А. В. Коструба вважає, що форми реалізації правовідносин доцільно поділяти на два види: 1) внутрішня форма (фактичні взаємовідносини, зокрема «взаємовідносини вантажовідправника й перевізника вантажу» [284, с. 12]); 2) зовнішня форма (потенційні взаємовідносини, наприклад, «взаємовідносини вантажовідправника та його потенційного отримувача») [284, с. 12].

Своєю чергою вчена А. П. Адаменко, критично аналізуючи форми реалізації правовідносин (на прикладі правовідносин за участю державних органів), доходить думки, що такими формами є «специфічна система взаємопов'язаних зовнішньовиражених загальнообов'язкових засобів-діянь, що має певну внутрішню логічну структуру, покликану забезпечити їх доцільність і результативність функціонування даної системи» [7, с. 18]. На підставі кореляційного аналізу основними формами реалізації правовідносин за участю державних органів авторка вважає виконання та застосування [7, с. 18]. Тобто форми реалізації правовідносин є окремим виявом форм реалізації права, що цілком закономірно, адже саме в правовідносинах (як було продемонстровано в підрозділі 2.3 цієї наукової праці) найповніше реалізується право.

2. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є різними варіантами поведінки суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері, спрямованої на виконання своїх повноважень (прав, обов'язків)*. З

огляду на те, що досліджувані форми реалізації адміністративно-правового механізму є різними, типовими й цілеспрямованими способами виконання завдання, досягнення мети цього адміністративно-правового механізму, акцентуємо на багатоваріантності цих способів. Зазначене обумовлено тим, що:

1) оскільки розглядувані форми є різними способами реалізації адміністративно-правового механізму, то це категорії одного порядку, яким притаманні різні особливі риси, з огляду на які суб'єкт формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ у конкретних умовах дійсності використовує їх, реалізуючи власні повноваження;

2) з огляду на те, що досліджувані форми є типовими та цілеспрямованими способами реалізації адміністративно-правового механізму, можемо припустити, що кожній такій формі притаманні: особливий інструментарій практичної об'єктивації адміністративно-правового механізму (зокрема, у межах однієї форми реалізації розглядуваного адміністративно-правового механізму неможливо здійснити неоднотипні дії); те, що дії (бездіяльність, рішення) будуть вчиняти (приймати) на виконання певної основної мети (відповідає меті адміністративно-правового механізму) та з огляду на основну мету, на досягнення якої спрямовано відповідну форму реалізації правового механізму.

3. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ обумовлюють реалізацію норм права (реалізацію права), які містяться в нормативно-правовій основі відповідного адміністративно-правового механізму*. Досліджувані форми реалізації адміністративно-правового механізму тісно пов'язані з формами реалізації права, що є цілком закономірним, адже об'єктивація відповідного механізму в реальній дійсності є діяльністю суб'єктів, яку виконують (дотримуються, використовують, застосовують) положення нормативно-правової основи зазначеного адміністративно-правового механізму, а також

принципи права, інші правові правила й стандарти, що стосуються питань ОЗ чи можуть бути застосовні у сфері ОЗ. Цю позицію обґрунтовують у своїх наукових напрацюваннях правники, які тлумачать реалізацію права як «поведінковий процес» [546, с. 57] (як і реалізацію досліджуваного адміністративно-правового механізму), а саме як «діяльність щодо втілення в життя волі законодавця чи інших суб'єктів, що мають повноваження правотворчості, що спрямована на встановлення та підтримання правопорядку» [71, с. 276]. Тобто в сутнісному контексті «реалізація права сприймається як здійснення, втілення в життя принципів та приписів права» [71, с. 276], а отже, пов'язана з утвердженням і підтриманням у суспільстві певного правопорядку [71, с. 276]. У філософсько-правовому контексті реалізація права постає як «засади самоздійснення людини, її саморозкриття, самовизначення, у підсумку – творення повноцінного особистісного "я"» [428, с. 113]. Оскільки право реалізують також і юридичні особи (зокрема публічного права), організовані чи неорганізовані групи громадян, то реалізація права цими суб'єктами дає змогу їм також впливати на практичну дійсність, відображаючи у своїх діях (бездіяльності), рішеннях власну сутність.

Зазначене можна безпосередньо співвідносити й з реалізацією досліджуваного адміністративно-правового механізму, адже вона: 1) є цілеспрямованим поведінковим процесом, урегульованим правом (перенесення норм права та принципів права в практичну дійсність шляхом дій, бездіяльності, рішень); 2) формує та підтримує правопорядок у сфері ОЗ у державі.

Слід зауважити, що правники переважно виокремлюють такі форми реалізації права: 1) дотримання; 2) виконання; 3) використання права [387, с. 94]. Крім того, учені також зазначають як окремі форми реалізації права: 1) застосування права [243, с. 82; 329] (нині вказівка на цю форму є достатньо поширеною); 2) утримання від учинення заборонених законодавством дій [338, с. 189] тощо. Також у наукових розвідках обґрунтовують позицію, за

якою доцільно виокремлювати такі форми реалізації права: 1) добровільну; 2) примусову; 3) активну; 4) пасивну [397, с. 10]. Ці форми мають важливе значення в контексті досліджуваного нами питання, з огляду на такі факти: 1) якщо форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ обумовлюють реалізацію права, то форми реалізації адміністративно-правового механізму є особливим виявом форм реалізації права; 2) оскільки форми реалізації адміністративно-правового механізму (як вужче поняття) є похідними від реалізації права (ширше поняття), то для форми реалізації такого механізму є типовими всі (чи більшість) форми реалізації права.

Причому класифікація форм реалізації права на активну, пасивну, добровільну та примусову є цілком вдалою, оскільки ґрунтується на різних критеріях класифікації (на ознаках свободи волі й динамічності). Однак ці класифікації (окремо за вказаними ознаками) мають теоретичну значущість як вторинні характеристики форм реалізації права. Наприклад, дотримання права може бути примусовим і пасивним, а використання – добровільним й активним.

Отже, види форм реалізації права слід виокремлювати в межах традиційного підходу, а саме зазначаючи про такі види форм, як дотримання, виконання, використання, застосування права. Авторські підходи до визначення нових форм реалізації права в межах окресленої класифікації переважно ґрунтуються на дроблених уже зазначених формах реалізації права (наприклад, форма утримання від вчинення заборонених законодавством дій є дотриманням права), тому врахування їх є недостатньо виправданим.

4. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ дозволяють належно об'єктивувати цей адміністративно-правовий механізм у практичній дійсності – виконати завдання відповідного правового механізму й досягти його мети*. Незалежно від того, чи розглядають відповідні форми реалізації

досліджуваного адміністративно-правового механізму в контексті публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, чи поза цими правовідносинами, відповідні форми реалізації правового механізму цілісно спрямовані на належне виконання його завдань. Коли ж форми реалізації зазначеного адміністративно-правового механізму не виконують його завдань і не досягають його мети, то це може засвідчувати: 1) наявну дисгармонію сутності відповідного адміністративно-правового механізму; 2) те, що процесом реалізації цього адміністративно-правового механізму маскують інший процес, що може мати не завжди правомірну мету.

5. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ становлять фактичну «площину», яка піддається вимірюванню, критично аналізуючи яку (зокрема в процесі контролю та нагляду), можна сформувати комплексний висновок про реальний стан формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі*. Якщо форми реалізації адміністративно-правового механізму є виявом реалізації права та співвідносяться з її формами, то вони мають об’єктивний характер, а тому можуть бути: 1) виокремлені з різних поведінкових процесів державних органів, суб’єктів громадянського суспільства; 2) оцінені за різними контрольними критеріями, наприклад: а) *правомірності* – чи відповідають дії, бездіяльність, рішення принципам формування та реалізації державної політики в означеній сфері, а також нормам чинного законодавства (зокрема, аналізуючи конкретні дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ, можемо з’ясувати: чи були зловживання до здійснення та під час здійснення такої процедури, її завершення; чи діяли суб’єкти процедури в межах повноважень; чи було дотримано порядку здійснення такої процедури тощо); б) *вчасності (актуальності)* – наскільки актуальними є дії, бездіяльність, рішення у сфері ОЗ (отримані нами в межах підрозділу 1.4 цієї наукової праці висновки засвідчують, що нині істотну проблему форм реалізації адміністративно-

правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ становить неактуальність низки норм чинного законодавства України, які покладають певні правові обов'язки на учасників відносин з приводу зброї); в) *достатності (реальності)* – наскільки дії, бездіяльність, рішення у сфері ОЗ в Україні змогли справді розв'язати наявні проблеми, попередити потенційні ризики в цій сфері, сприяти еволюції: правового регулювання ОЗ; практиці реалізації публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; г) *раціональності й ефективності* – чи є дії, бездіяльність, рішення у сфері ОЗ в Україні: нагальними, адже учасники відносин з приводу зброї, процеси й відносини в цій сфері потребували здійснення певних дій (бездіяльності), прийняття рішення; ненадмірними.

6. *Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ гарантуються державою*, зокрема шляхом гарантування прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (це питання детальніше висвітлено в підрозділі 3.3 цього наукового дослідження).

Окресливши поняття та відмітні риси форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, розглянемо види цих форм. Передусім зауважимо, що українські й іноземні вчені не дійшли усталеної думки щодо видів форм реалізації права, і це є цілком закономірним, адже науковці ще не тлумачили сутність форм реалізації адміністративно-правового механізму. Водночас слід зауважити, що в наявних наукових розвідках містяться деякі міркування щодо видової структури форм реалізації адміністративно-правового механізму, а саме форми реалізації механізму регулювання податкової заборгованості й заборгованості з виплати інших обов'язкових платежів до бюджетів і державних позабюджетних фондів. Більшість учених, які досліджували це питання, зазначають, що основними формами реалізації цього

адміністративно-правового механізму є: добровільно-заявна, повідомно-попереджувальна, примусова [138, с. 59; 356, с. 52]; забезпечувальна [76, с. 3–4; 625, с. 32]. Критично аналізуючи відповідний інтерпретаційний підхід до розуміння структури форм реалізації адміністративно-правового механізму, зауважимо, що він застосовний лише до такого й аналогічних правових механізмів. Обмеженість цього підходу безпосередньо зумовлена незастосовністю його до форм реалізації масштабнішого та складнішого соціально-правового явища – адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Водночас особливі риси досліджуваних форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі у своїй об'єктивній сутності є особливим виявом форм реалізації права. Отже, методологічно правильним буде розглядати досліджувані форми реалізації як форми реалізації права, окремо аналізуючи їх вияв у процесі формування та окремо – у процесі реалізації державної політики у сфері ОЗ (коли це буде необхідно).

Тож *основними видами форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* (за критерієм реалізації права) є:

1. *Форма дотримання принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ і положень нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері*. Дотриманням права, зазначає Г. О. Михайлюк, є пасивне поводження суб'єктів права, що полягає в нездійсненні ними заборонених нормами права дій [359, с. 80], а отже, воно є «найбільш кількісно значущою формою реалізації права, оскільки кожен правослухняний громадянин, навіть не задумуючись, постійно дотримується заборон, які встановлені правом» [129, с. 32]. Суть цієї форми полягає в бездіяльності (пасивній поведінці), тобто утриманні від здійснення дій, що знаходяться під забороною правових норм [359, с. 80]. Недотримання

заборон спричиняє юридичну відповідальність [359, с. 80], а тому заборона як демократична вимога повинна бути результатом демократичної легітимності [753, с. 103].

Форма дотримання принципів і положень законодавства як форма реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму передбачає, що суб'єкти владних повноважень (суб'єкт невладних повноважень), формуючи та/або реалізуючи державну політику у сфері ОЗ: 1) не використовують свої владні можливості (можливості публічного впливу, публічний авторитет) для маскування дій, які віднесені принаймні до однієї із форм корупції (хабарництво; заступництво – девіантна привілейованість у вигляді непотизму та кронізму, корупційного лобізму [735, с. 2–8]), сприяючи в такий спосіб реалізації антикорупційної функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі; 2) не зловживають своїми владними можливостями (можливостями публічного впливу, публічним авторитетом), а також не діють недобросовісно (дискримінуючи окремі групи громадян, юридичних осіб), шкодячи авторитету держави, ставлячи під сумнів правопорядок у сфері ОЗ.

2. *Форма виконання норм, які містяться в нормативно-правовій основі адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері*. Виконанням права є не певний «акт доброчесності», а виконання вказівки, встановленої «згори» [287, с. 166; 383, с. 412]. У цьому контексті виконання права інтерпретують як повне, якісне та своєчасне втілення в життя зобов'язувальних норм [652, с. 124]. Тобто ця форма реалізації права полягає у вчиненні суб'єктом права активних дій, спрямованих на реалізацію покладених на нього юридичних обов'язків [330, с. 76]. На цій підставі можна стверджувати, що досліджувана форма в контексті аналізованого питання виявляється:

1) у межах формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні як виконання вимог, закріплених у ч. 2 ст. 19 Конституції України (з

огляду на це, слід висловити таке *застереження*: у межах цього підрозділу будь-яка вказівка на можливості здійснення прав й обов'язків суб'єктів досліджуваного адміністративно-правового механізму автоматично має на увазі те, що вони стосуються саме тих суб'єктів, для яких певне право, обов'язок є частиною належних їм повноважень);

2) у межах формування державної політики у сфері ОЗ в Україні як виконання вимог: а) створювати концептуально-стратегічну основу реалізації зазначеного адміністративно-правового механізму (державну концепцію та/або стратегію забезпечення правопорядку у сфері ОЗ; щорічний план реалізації такої концепції чи стратегії тощо); в) реалізувати нормотворчі повноваження: визначати засади державної політики у сфері ОЗ; приймати, вносити зміни в чинні та скасовувати нормативно-правові акти (положення цих актів) у сфері ОЗ; погоджувати (чи не погоджувати) проєкти нормативно-правових актів у сфері ОЗ; готувати зауваження, пропозиції, висновки щодо проєкту нормативно-правового акта у сфері ОЗ тощо; створювати проєкти, укладати (денонсувати) міжнародно-правові договори України, що стосуються ОЗ у державі;

3) у межах реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні як виконання вимог: а) створювати й забезпечувати належне функціонування інституційної основи реалізації цього адміністративно-правового механізму (створювати відповідні державні органи, предметом відання яких є аспекти ОЗ; забезпечувати юридичну визначеність й актуальність правового статусу цих державних органів; забезпечувати діяльність зазначених суб'єктів тощо); б) створювати ресурсну основу для належної реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму (кадрове, інформаційне (ураховуючи також узагальнення практики застосування національного законодавства у сфері ОЗ), матеріально-технічне, фінансове забезпечення); в) здійснювати процедури у сфері ОЗ, зокрема дозвільного та контрольно-наглядового характеру; г) взаємодіяти із суб'єктами владних (також і невладних) повноважень у частині питань, які стосуються ОЗ.

3. *Форма використання положень нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері*. Використанням права правознавці вважають «таке явище соціально-правової дійсності, котрому притаманна єдність об'єктивних і суб'єктивних начал, обумовлене тим, що діяльність, викликана інтересом задоволення суб'єктивних потреб, ініціативна і вільна, але об'єктивно схильна до правового впливу» [214, с. 10]. У цьому контексті відповідна форма реалізації права постає, з одного боку, як форма активного чи навіть творчого забезпечення суб'єктом своїх законних інтересів [293, с. 63] (зазначене зумовлено тим, що використання права здійснюють учасники правовідносин із власної ініціативи, з огляду на їхні інтереси й потреби [156, с. 27]), а з іншого боку – як імперативна робота органів країни (чи інших уповноважених державою органів), які, застосовуючи власні особливі можливості, видають акти персонального змісту «на базі загальновизнаних мірок права», вирішуючи по суті певні питання багатогранного життя суспільства [79, с. 155]. Тобто досліджувана форма реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ виявляється в тому, що суб'єкти цього адміністративно-правового механізму: 1) у контексті формування державної політики у сфері ОЗ в Україні можуть: а) здійснювати власні нормотворчі повноваження для оптимізування реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму; б) звертатися до інших державних органів (також до суб'єктів невладних повноважень) з метою отримання висновків, пропозицій, рекомендацій щодо певних нормативно-правових та/або інституційних ініціатив у сфері ОЗ (також ставити це питання на публічне обговорення) тощо; 2) у контексті реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні можуть: а) запитувати інформацію щодо питань формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також стосовно стану ОЗ у державі чи в конкретному підконтрольному суб'єкті (облікових документів, ліцензій тощо); б) звертатися (у межах повноважень) до КС України з питань потреби

встановлення конституційності нормативно-правових актів (їх частин), що стосуються питань ОЗ; в) здійснювати міжнародне співробітництво у сфері ОЗ тощо.

4. *Форма застосування норм, які містяться в нормативно-правовій основі адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері (правозастосовна форма реалізації)*. Застосуванням права правники називають: 1) публічно-владну й організаційну діяльність посадових осіб суб'єктів владних повноважень, здійснювану в процедурно-процесуальній формі та звернену до конкретного адресата [388, с. 125]; владну діяльність, яку оформлюють у вигляді індивідуального правового акта (у ньому конкретизують загальні правові приписи з огляду на ситуацію, що склалася в конкретному випадку), обов'язкового для адресата, якому і спрямовано такий правовий акт [110, с. 235]. Тому ми поділяємо позицію, за якою правозастосовна форма реалізації права є комплексною, адже під час застосування одних норм неминуче необхідним буде й виконання, використання чи дотримання інших [297, с. 36].

Доходимо висновку, що правозастосовна форма реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму виявляється в: 1) прийнятті рішення, вчиненні дій щодо вирішення організаційних питань (у сфері ОЗ) функціонування суб'єкта цього правового механізму; 2) здійсненні адміністративних процедур (дозвільного та контрольно-наглядового характеру) у сфері ОЗ та прийнятті за їх результатами відповідних актів (це питання розглянуто в розділі 4 цієї наукової праці); 3) постановленні рішення (постанови) адміністративним судом стосовно дій (бездіяльності) та/або рішень суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері; 4) здійсненні дій та/або рішень у сфері ОЗ суб'єктами громадянського суспільства.

Крім того, оскільки форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в досліджуваній

сфері є цілеспрямованим поведінковим процесом правового й організаційного (неправового) характеру, вбачається можливим також виокремити види цих форм реалізації за критерієм правової сутності. Ураховуючи підходи вчених [39; 268; 437] до сутності й видів форм діяльності суб'єктів публічної адміністрації загалом і форм реалізації такими суб'єктами державної політики, доходимо висновку, що *основними видами форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* (за критерієм їх правової сутності) є:

1. *Правові форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*, а саме діяльність, здійснювана в межах професійної юридичної діяльності [264, с. 250]. Зазначену групу форм умовно поділяють на:

1) правові форми, що реалізують адміністративно-правовий механізм у частині формування державної політики у сфері ОЗ. Цю групу утворює *нормотворча діяльність*, у якій формується та реалізується державна політика у сфері ОЗ, зокрема: створення, зміна й скасування нормативно-правових актів, що становлять нормативно-правову основу адміністративно-правового механізму формування та реалізації відповідної державної політики. Причому слід урахувати, що:

а) нормотворення є і актом формування, й актом реалізації державної політики у сфері ОЗ. Зазначене можна пояснити тим, що формування цієї державної політики (зокрема певного сектору мети цієї політики) також може поставати як концептуальне завдання реалізації державної політики;

б) безпосереднім результатом нормотворчої діяльності як форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є формування нормативно-правової основи цього адміністративно-правового механізму, відповідно до якої реалізується зазначений механізм (це також підтверджує попереднє зауваження);

2) правові форми, що реалізують адміністративно-правовий механізм у частині формування державної політики у сфері ОЗ, переважно:

а) *правозастосовна діяльність*, що є формою застосування права й виявляється в тому, що положення нормативно-правових актів у сфері ОЗ застосовують у конкретних умовах практичної дійсності щодо конкретного суб'єкта та ситуації, і це має фактичний вияв у правових актах та діях (бездіяльності);

б) *установча діяльність*, яка є однією з основних форм правової діяльності держави, що спрямована на забезпечення формування та діяльності системи державного управління, що охоплює не тільки регулятивно-розпорядчі органи, а й процеси, завдяки яким відтворюється і розвивається ця система управління, спричинена об'єктивними потребами в забезпеченні державного регулювання суспільних відносин або визначеним законом обов'язком вчинення юридичних дій установчого характеру [50, с. 28]. У межах цієї діяльності утворюється інституційна основа (визначають адміністративно-правовий статус, здійснюють реєстрацію цього суб'єкта тощо) формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ;

в) *контрольно-наглядова діяльність*, що є «системою послідовних змін дій, процедур, етапів стадій, самих стадій і проваджень» [74, с. 179], спрямованих на здійснення контролю та нагляду в процесах формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ і сфері ОЗ загалом;

г) *виконавча діяльність*, що охоплює «іншу діяльність, яка вважається професійною юридичною діяльністю (наприклад, інтерпретаційна діяльність, виконання особливих повноважень тощо)» [264, с. 210].

2. *Організаційні (неправові) форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Хоча організаційні форми також називають «неправовими», слід зауважити, що це не означає, що вони суперечать праву чи не врегульовані правом. Організаційні форми існують у межах чинного законодавства та в межах компетенції певного суб'єкта державної влади.

Причому право регламентує лише загальну процедуру діяльності [188, с. 227]. Серед досліджуваних організаційних форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ можемо виокремити: 1) організаційне, кадрове, інформаційне й матеріально-технічне забезпечення суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами відповідного адміністративно-правового механізму; 2) забезпечення експертної діяльності у сфері ОЗ; 3) взаємодія суб'єктів цього адміністративно-правового механізму (зокрема в межах службових нарад); 4) пропаганда дотримання правопорядку в межах режиму ОЗ в Україні (наповнення відповідною інформацією офіційних вебсайтів державних органів; організація науково-практичних конференцій, круглих столів й інших заходів, спрямованих на активізацію наукової дискусії щодо проблем формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ і можливостей їх вирішення) тощо.

Також можна класифікувати *основні види форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* за критерієм їх об'єктивного вияву. Цей підхід використаний, зокрема, К. В. Муравйовим у процесі дослідження адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань [368, с. 81–86], однак його застосовано лише до управлінського контексту реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Оскільки реалізують цей правовий механізм також і невладні суб'єкти, можна дійти висновку, що в такому контексті досліджуваними формами є: 1) *акти (дії, бездіяльність, рішення) учасників публічно-правових відносин щодо*: а) формування державної політики у сфері ОЗ, а саме: акти державного управління, спрямовані на формування цієї державної політики; акти суб'єктів невладних повноважень, що стосуються формування зазначеної державної політики; б) реалізації державної політики у сфері ОЗ, а саме: акти суб'єктів владних і невладних повноважень, що стосуються здійснення

державної політики (фактично – правозастосовна діяльність); акти (переважно дії, бездіяльність) підконтрольних невладних суб'єктів; 2) організаційні форми формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ: а) реалізація кадрової політики у відповідних суб'єктах владних повноважень; б) контроль і нагляд тощо; 3) матеріально-технічні форми формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ: а) службове діловодство; б) інформаційне й інше ресурсне забезпечення суб'єктів владних повноважень.

Критично аналізуючи класифікацію форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні за критерієм їх об'єктивного вияву, можемо дійти висновку, що він не є настільки ж інформативним (також є певною модифікацією класифікації за критерієм правової сутності таких форм), як класифікації за критерієм реалізації права та за критерієм правої сутності цих форм. Отже, комплексне розуміння сутності й видів розглядуваних форм реалізації адміністративно-правового механізму може бути сформованим лише внаслідок їх інтерпретації крізь призму реалізації права, а також правової сутності цих форм.

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні за своєю сутністю відображають у практичній дійсності сутність цього правового механізму, реалізуючи його завдання, об'єктивуючи його мету. Під час критичного аналізу відповідних практичних виявів досліджуваного адміністративно-правового механізму з'являється можливість: 1) з'ясувати, наскільки гармонійною є ця юридична конструкція у своїй концептуальній та нормативно-правовій основі (виявити відповідні проблеми); 2) встановити, наскільки актуальним є цей адміністративно-правовий механізм, а також справді спроможним (у нормативно-правовому й інституційному сенсі) виконувати поставлені завдання; 3) здійснювати контроль і нагляд у контексті формування та реалізації державної політики у

сфері ОЗ і в контексті ОЗ загалом; 4) окреслювати перспективні шляхи вдосконалення правового регулювання реалізації цього адміністративно-правового механізму тощо. Причому, піддаючи науковому осмисленню розглянуті форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у нашій державі, можна дійти висновку, що цей механізм в умовах сьогодення не може належно виявлятися в практичній дійсності, адже: 1) досі не передбачено встановлення та дію режиму цивільного (неспеціального) ОЗ в Україні (не мають практичного вияву конституційні норми про можливість громадян захищати своє життя та здоров'я, унаслідок чого форми реалізації відповідного правового механізму набувають рис лише форм нормореалізації); 2) чинне законодавство України у сфері ОЗ вирізняється множиною проблем (окреслені в підрозділі 1.4), що заважають належній реалізації цього адміністративно-правового механізму.

Додатково зауважимо, що наявний нині формалізм у виконанні завдань і функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (до прикладу, недостатність нормативно-забезпечувальної функції виявляється в тому, що нормативно-правова основа цього механізму досі неналежної якості; ігнорування антикорупційної функції призводить до того, що в дозвільній системі МВС України формуються корупційні сітки з видачі дозволів на зброю, хоча і їх поступово викриває Департамент внутрішньої безпеки НП України) спричиняє формальну діяльність у межах окреслених форм досліджуваного адміністративно-правового механізму. Виправлення такої ситуації, на нашу думку, можливо в разі, якщо: 1) діяльність УП ЦОУП та УП ГУНП з формування та реалізації зазначеної державної політики буде відбуватися відповідно до переліку критеріїв публічного адміністрування у сфері ОЗ (задля цього слід розробити відповідний наказ МВС України, яким будуть затверджені пропоновані критерії діяльності); 2) щоквартально УП ЦОУП та УП ГУНП будуть звітувати про діяльність відповідно до пропонованих

критеріїв (за кожним критерієм має бути зазначено, яку роботу було здійснено, які проблеми поставали в процесі діяльності, яких заходів було вжито для усунення цих проблем, кількісні показники діяльності тощо), а звіти перевірятиме контролюючий суб'єкт (за участю Департаменту внутрішньої безпеки НП України); 3) такі звіти й висновки за ними має бути оприлюднено на офіційному вебсайті НП України для здійснення громадського контролю.

3.2. Поняття та система методів реалізації адміністративно-правового механізму формування й реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Будь-яка правова й демократична держава не може функціонувати свавільно, будучи обмеженою правом. З огляду на це, усі сучасні держави втілюють свою управлінську діяльність у конкретних актах, які вони можуть здійснювати (приймати) відповідно до принципів і норм права. Закономірно, що недопустимою також є свавільність об'єктивації різних елементів правової системи сучасної держави, зокрема актів (у вигляді діяльності, бездіяльності, рішень) суб'єктів владних і невладних повноважень стосовно реалізації правових механізмів. Зазначене стосується також адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, що має бути реалізованим не лише в межах конкретних форм, а й із застосуванням різних методів його реалізації. Причому соціально-правова значущість методів реалізації цього адміністративно-правового механізму в правовій та демократичній державі є вагомою, що демонструє значення слова «метод». У тлумачних словниках його інтерпретують як «свідомі систематичні й послідовні дії, що ведуть до осягнення якої-небудь мети» [218, с. 236]. У цьому контексті комплексне наукове розуміння концептуальної сутності таких методів дає змогу з'ясувати всі фактичні

можливості ефективного й раціонального вияву адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Ігнорування ж таких методів призводитиме до того, що реалізація адміністративно-правового механізму: 1) не обумовить необхідні результати; 2) буде методологічно невизначеною, а тому схильною до впливу на цей процес явища корупції та інших негативних соціально-правових явищ [676].

Актуалізує окреслене питання той факт, що реалізація зазначеного адміністративно-правового механізму позначається на безпекових умовах існування індивіда, суспільства й держави, а методологічно неналежна реалізація цього механізму неминуче призводить до того, що: 1) ці безпекові умови погіршуються; 2) безпекове середовище починає впливати на реалізацію цього правового механізму. Причому слід ураховувати, що нині безпековому середовищі в Україні притаманна множина проблем, основними з яких, на думку В. Г. Фатхутдінова, є: «стійка тенденція до силового вирішення конфліктних ситуацій; застосування технологій гібридних війн для досягнення геостратегічних результатів у сфері громадської безпеки; політична розрізненість еліт держави; відсутність реальних економічних реформ; збереження високого рівня корупції, який у поєднанні з неефективністю судової системи становить загрозу національній безпеці; законодавча неврегульованість діяльності батальйонів територіальної оборони та інших воєнізованих формувань; розвиток інформаційного суспільства; суперечливість та агресивний антагонізм цінностей різних суспільств, що спричиняють конфлікти, у тому числі збройні; необхідність у розробленні консенсуальної системи національних цінностей» [627, с. 175–176].

Попри важливість комплексного розуміння сутності й системи методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в нашій державі, слід констатувати, що це питання досі залишається недослідженим. Водночас зауважимо, що вчені вже аналізували деякі питання методів реалізації права, діяльності суб’єктів

публічної адміністрації, реалізації державної політики (О. Б. Андрєєва [16], К. В. Бондаренко [70], С. І. Віговський [102], М. П. Гурковський [150], П. О. Комірчий [266], Р. М. Ляшук [327], А. О. Собакарь [580] та ін.). На підставі наукових напрацювань цих та інших учених вбачається можливість формування актуального наукового розуміння поняття та системи сучасних методів реалізації адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Цієї мети може бути досягнуто шляхом виконання таких завдань: 1) з'ясувати підходи юристів-адміністративістів до розуміння поняття «методи»; 2) окреслити особливі риси досліджуваних методів; 3) сформулювати визначення поняття «методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 4) сформувати систему цих методів і схарактеризувати виокремлені методи.

Реалізуючи поставлені завдання, зазначимо, що юристи-адміністративісти переважно визначають адміністративно-правову сутність методів, ґрунтуючись на загальній (словниковій) інтерпретації слова «метод». Наприклад, провідний вітчизняний науковець Ю. П. Битяк стверджує, що «адміністративно-правовими методами є способи та прийоми безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) згідно закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і в певній формі на підпорядковані їм органи і громадян» [8, с. 163]. У цьому контексті адміністративно-правові методи – це методи управлінського впливу [8, с. 165]. Схоже визначають такі методи, зокрема, Г. В. Грянка [146, с. 207], С. О. Мосьондз [361, с. 272], І. В. Хохлова [636, с. 48].

Сформулювати визначення поняття методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні можна лише на підставі з'ясування основних рис таких методів. Причому, з огляду на сутність сфери ОЗ в Україні, особливості формування та реалізації державної політики в цій сфері, а також сутність адміністративно-правового механізму формування та реалізації цієї

державної політики, можемо дійти думки, що *основними ознаками методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* є такі відмітні їх риси:

1. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є особливими усвідомленими (вольовими) способами (прийомами) досягнення мети, виконання завдань і здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму. Використання таких методів, коли вони є необхідними (доречними в конкретних умовах практичної дійсності, з огляду на принципи формування та реалізації державної політики у відповідній сфері), дає змогу реалізовувати досліджуваний адміністративно-правовий механізм так, щоб його функції щоразу максимально ефективно й раціонально досягали своєї мети, обумовлюючи об'єктивацію мети цього адміністративно-правового механізму. Застосування певних методів реалізації адміністративно-правового механізму тоді, коли доречним буде застосування інших методів, призводитиме до того, що реалізація адміністративно-правового механізму (інакше – «функціонування» такого механізму) буде відбуватися безрезультатно чи з негативним результатом (наприклад, ідеться про марне використання адміністративного ресурсу, коштів державного бюджету, зниження рівня авторитету держави чи престижу публічної служби тощо).

Отже, функція адміністративно-правового механізму й методи реалізації такого адміністративно-правового механізму є тісно пов'язаними поняттями. На зв'язку функцій та методів акцентує увагу також провідний юрист-адміністративіст Ю. П. Битяк, зауважуючи, що функція управління є елементом управлінської діяльності, що «дає можливість відокремити методи управління від понять, які вживаються в аналогічному до них розумінні» [8, с. 164]. Тому планування, контроль, облік та інші схожі дії є функціями управління, однак, узяті як окремі прийоми певної функції управління вони вже постають як методи управління [8, с. 164]. Отже, контроль як функція адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної

політики у сфері ОЗ може також бути й відповідним методом реалізації цього адміністративно-правового механізму.

2. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ виявляються у формах реалізації цього адміністративно-правового механізму через взаємодію (у межах компетенції) суб'єктів, об'єктів цього механізму. Прослідковується діалектичний зв'язок між суб'єктами реалізації адміністративно-правового механізму, з одного боку, і державною політикою, процесами формування та реалізації цієї політики, а також із процесами й публічно-правовими відносинами у сфері ОЗ, з іншого боку.

3. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ відображають публічний інтерес у сфері ОЗ в Україні. Суб'єкт реалізації зазначеного адміністративно-правового механізму щоразу повинен використовувати певні методи не лише з огляду на те, що певний метод буде ефективним у конкретних умовах практичної дійсності, а й на те, що цей метод повинен відображати публічний інтерес у режимі ОЗ саме в нашій державі. Зазначене має важливе значення у випадках, коли здійснюють виконання міжнародно-правових договорів, які стосуються ОЗ, а також під час міжнародного співробітництва щодо забезпечення правопорядку у сфері ОЗ. Крім того, слід зауважити, що ця ознака методів реалізації адміністративно-правового механізму надає можливість належно відобразити антикорупційну функцію адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ (не допускається превалювання приватного інтересу над публічним, а коли це відбувається в практичній дійсності, вбачається можливість застосовування методу державного та громадського контролю стосовно такої ситуації).

4. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні поширюються (у певному ступені) на всіх учасників (потенційних учасників) публічно-

правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері, безпосередньо реалізуючи такий механізм.

5. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права й методи управлінської діяльності.

Доходимо висновку, що *методами реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* є передбаченою законодавством сукупністю усвідомлених (вольових) прийомів, способів і засобів, що застосовують у межах форм реалізації цього адміністративно-правового механізму його суб'єктами (у межах їх повноважень) для вирішення комплексу завдань та досягнення мети державної політики формування й реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

З'ясувавши визначення досліджуваних методів, доцільно здійснити критичний аналіз структури цих методів. Вирішуючи питання про можливість виокремлення видової структури методів реалізації розглядуваного адміністративно-правового механізму, доцільно попередньо розглянути основні підходи до поділу на види методів реалізації права й методів здійснення управлінських дій тощо (виявом яких є досліджувані методи).

До методів реалізації права вчені відносять переважно переконання та примус [124, с. 33; 233, с. 145; 547, с. 329], які за своєю сутністю є базовими адміністративно-правовими методами [341, с. 15]. Науковець Ю. П. Битяк пропонує ширший перелік таких загальних (базових) методів, зауважуючи, що до загальних методів належать методи переконання та примусу, адміністративного й економічного впливу, нагляду та контролю, прямого й непрямого впливу, регулювання, керівництва та управління (зокрема оперативного) [8, с. 166]. Крім того, провідний юрист-адміністративіст

виокремлює групу галузевих методів, а саме адміністративних методів, які кваліфікують здебільшого як способи або засоби впливу на діяльність підприємств, установ й організацій, посадових осіб і громадян шляхом прямого встановлення їхніх прав та обов'язків через систему наказів [8, с. 166]. Тобто, на думку українського теоретика адміністративного права, система методів охоплює загальноправові (їх застосовують у процесах і відносинах, що врегульовані різними галузями права), а також галузеві (застосовують у межах конкретної галузі права, хоча безпосередньо чи в адаптованому вигляді деякі з них можуть застосовувати в процесах і відносинах, урегульованих іншими галузями права).

Поділ методів на загальні та спеціальні є найпоширенішим у наукових працях українських та іноземних учених [26, с. 16; 368, с. 92], хоча в спеціальній юридичній літературі також пропонують і складніші підходи до поділу методів на окремі групи видів. Наприклад, специфічно висвітлює систему видів методів діяльності вітчизняний юрист-адміністративіст П. О. Комірчий, який ці методи поділяє на: 1) загальні, а саме ті, що притаманні майже всім органам публічної служби [264, с. 251] (переконання; заохочення (стимулювання); примусу); 2) пізнавально-програмувальні методи (наукові, статистичні та інші); 3) організаційно-регулювальні методи, а саме застосування способів і прийомів організації та регулювання різних об'єктів діяльності з метою їх оптимізації [264, с. 251], тобто адміністративні (організаційні та розпорядчі) і неадміністративні методи [264, с. 251]. Схожий підхід також використовують й інші вчені [70, с. 115; 81, с. 43; 125; 542, с. 170–171].

Нестандартну позицію щодо поділу методів на види обстоює юрист-адміністративіст В. О. Тимошенко, який, розглядаючи методи кадрового забезпечення ДБР, доходить думки, що доцільно виокремити такі групи методів: 1) правові, а саме: а) загальноправові (переконання, заохочення, контролю та примусу); б) адміністративно-правові (організаційно-регулювальні методи, методи взаємовідносин); 2) загальні адміністративні

методи (пізнавально-аналітичні та програмувальні методи) [609, с. 126–133, 154].

Окреслені нестандартні підходи можуть бути адаптовані в контексті дослідження методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Крім цього, пізнавально-програмувальні й організаційно-регулювальні методи охоплені групою спеціальних методів, що задовольняють особливі потреби належного здійснення діяльності в адміністративно-правовій площині.

Отже, *основними методами реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* нині є:

1. *Загальні (базові) методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ*, а саме:

1) *метод переконання*. Зазначений метод є активним і систематичним [368, с. 88], визначальним методом щодо попередження вчинення правопорушень [128, с. 238], а також дисциплінування суб'єктів права, на яких спрямований управлінський вплив, «система заходів виховного та заохочувального характеру» [368, с. 88]. Переконання за своєю сутністю є виявом людиноцентристської парадигми розвитку держави, оскільки дає змогу сформувати належну поведінку, взаємодію суб'єктів, на яких спрямовано управлінський вплив, без застосування примусу, що застосовують лише після того, коли заходи переконання не обумовили необхідного соціально-правового результату. Зазначене обумовлене тим, що «переконання – це система заходів правового і неправового характеру, котрі застосовуються державними та громадськими органами, проявляються в реалізації виховних роз'яснювальних і заохочувальних методів, спрямовані на формування в громадян розуміння необхідності чіткого дотримання законів та інших правових актів» [8, с. 167–168]. Тому, якщо сутністю переконання можна визначити той факт, що переконання є способом впливу уповноважених органів на інших учасників суспільних відносин [128, с. 239],

то його змістом постає сукупність заходів, які застосовують для досягнення основної мети переконання [128, с. 239].

У контексті реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні метод переконання виявляється:

а) у *загальних формах впливу*, що поширюються на всіх учасників (також і на потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері:

– *систематична агітаційно-пропагандистська робота* щодо: по-перше, важливості дотримання норм, які становлять правові режими ОЗ (правил і стандартів отримання дозволів, ліцензій, дій у межах дозволів та ліцензій тощо), формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ (правила й стандарти нормотворчої, установчої, правозастосовної, контрольно-наглядової та іншої діяльності), що виявляється в роз'ясненні змісту, соціально-правового значення таких норм; по-друге, недопустимості порушення цих норм (критика вчинення протиправних дій, бездіяльності; недисциплінованої поведінки в межах режиму ОЗ, формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ). Зазначимо, що таку агітаційно-пропагандистську роботу здійснюють через: офіційні вебсайти суб'єктів владних повноважень, суб'єктів невладних повноважень (також через публікації в інших ЗМІ); організацію та проведення науково-практичних заходів, присвячених проблематиці формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ, шляхам розв'язання таких проблем тощо;

– *систематичне інформування* суб'єктів досліджуваного адміністративно-правового механізму й громадськості про стан ОЗ у державі, а також про поточні та заплановані процеси формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні;

– *заохочення правомірної поведінки*, зокрема: щодо громадян – проведення «місячника добровільної здачі зброї» (громадян, які в установлені терміни добровільно звернуться до поліції, щоб здати зброю, боєприпаси до неї, які вони зберігають незаконно, звільняють від кримінальної відповідальності [192; 193]); щодо кадрів суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ – здійснення заходів позитивної мотивації до високої виконавської службової дисципліни (матеріального й нематеріального характеру);

б) у *внутрішніх формах*, які окреслюють способи відповідного впливу на кадри суб'єктів владних повноважень, що є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері, безпосередньо реалізуючи такий механізм. У цьому контексті важливе значення (крім тих, що зазначені в загальних формах впливу в межах методу переконання) мають: профілактична бесіда з кадрами, а передусім – зі службовцями, які своєю поведінкою (діями, бездіяльністю, рішеннями) заважають належній реалізації відповідного адміністративно-правового механізму; здійснення заходів підвищення рівня професіоналізму, компетентності кадрів цих суб'єктів (підвищення рівня спеціальних знань зумовлює підвищення рівня правосвідомості, коли в процесі надання таких знань міститься також морально-ідеологічна складова);

2) *метод примусу*. Примус у загальноправовому контексті є методом впливу, що забезпечує здійснення суб'єктом права дій всупереч його волі [33, с. 77], а отже, є формою легального насилля (вплив на волю та поведінку суб'єкта всупереч його волі), що може здійснювати суб'єкт права щодо іншого суб'єкта права певним способом (засобом) у межах конкретного порядку (цей порядок, спосіб, засіб і ступінь визначені законодавчими актами). Саме тому примус, здійснюваний державою, у нашій країні вирізняється тим, що цей метод державного впливу є допоміжним, його здійснюють на підставі переконання та лише після застосування переконання

[8, с. 168–169]. Хоча цей метод є небажаним, однак він виправданий публічним інтересом у межах режиму ОЗ, а тому його слід застосовувати тоді, коли заходи переконання не обумовили настання бажаного результату у вигляді належної реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі.

У межах досліджуваного питання доцільно окреслити такі основні вияви методу примусової реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні:

а) *політико-правовий примус*, яким є використання заходів установчої, економічної, кадрової та іншої політики для спонукання суб'єкта зазначеного адміністративно-правового механізму належно реалізовувати цей адміністративно-правовий механізм. Часто такий примус може виявлятися в заходах інституційних і правових реформ у відповідній сфері (наприклад, певним політико-правовим примусом щодо органів внутрішніх справ в державі була реформа міліції, яку було ліквідовано, а на її основі сформовано Національну поліцію, діяльність якої передбачала, що цей суб'єкт, на відміну від міліції, буде сприяти зростанню авторитету держави шляхом належного виконання сервісних функцій у сфері правоохорони загалом й у сфері ОЗ зокрема);

б) *адміністративний примус*, а саме визначений адміністративним законодавством України «метод психічного, матеріального або фізичного впливу на сумління та поведінку людей, що застосовується у сфері державного управління з метою запобігання і припинення адміністративних правопорушень, а також притягнення винних до адміністративної відповідальності» [628, с. 223–224]. Такий примус наявний у контексті саме реалізації державної політики у сфері ОЗ, адже його застосовують щодо громадян і юридичних осіб, які порушують правила й стандарти нормативно-правової основи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у частині положень, які стосуються саме реалізації такої державної політики.

Причому заходами адміністративного примусу є: заходи запобігання; заходи припинення; заходи адміністративної відповідальності [368, с. 90–91];

в) *дисциплінарний примус* – примусові заходи до підлеглих, що застосовують на підставі юридичних норм у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності суб'єктами дисциплінарної (лінійної) влади у зв'язку з учиненням дисциплінарних порушень, а також в інших випадках, встановлених спеціальними нормами [252, с. 103]. Причому слід ураховувати, що «реалізація дисциплінарного примусу виходить за межі дисциплінарної відповідальності, коли застосування дисциплінарних стягнень обумовлено вчиненням дисциплінарного проступку» [311, с. 159]. Отже, цей вияв методу примусу в межах питання, яке ми досліджуємо, полягає в дисциплінуванні кадрів суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ за наявності фактичних підстав для цього (свідоме невиконання чи свідоме неналежне виконання службових обов'язків, якими реалізують зазначений адміністративно-правовий механізм);

3) *метод контролю та нагляду*, що виявляється в: а) оцінці (з позицій законності) будь-яких управлінських дій [77, с. 263], коригувального впливу на суб'єктів, що неналежно здійснюють ці дії (бездіяльність; приймають відповідні рішення); б) оцінці та коригувальному впливі на підконтрольних суб'єктів, які є невладними учасниками публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі (детальніше це питання розглянуто в підрозділі 4.3 цієї наукової праці).

Аналізуючи сутність загальних методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, слід зауважити, що використання таких методів обумовлено, з одного боку, ситуацією (вимогою законодавства діяти в певний спосіб у конкретних ситуаціях; особливістю порушення; виною порушника законодавства тощо), у якій їх застосовують [264, с. 219], а з іншого боку – підходом публічних службовців до виконання своїх службових обов'язків (наприклад,

використовувати примус не може тоді, коли найвиразніший соціальний ефект мав би метод переконання) [264, с. 219–220]. Отже, використання під час реалізації адміністративно-правового механізму тих чи тих загальних (базових) методів здійснюють на підставі певних імперативних засад (фактично відображають стандарти управлінських рішень і дій в межах державної політики у сфері ОЗ в Україні [682]):

1) використання загальних методів реалізації адміністративно-правового механізму враховують людиноцентристську парадигму розвитку України та комплекс вимог принципів формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ. У цьому контексті, наприклад, примус застосовують виключно тоді, коли: а) переконання виявилося неефективним у конкретних умовах формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; б) таку неефективність засвідчують певні об’єктиві, фактичні обставини практичної дійсності. Дотримання такої засади унеможливить: а) використання заходів примусу для політичного тиску, помсти з використанням адміністративного ресурсу тощо; б) використання методу переконання задля ігнорування принципу невідворотності юридичної відповідальності; в) використання методів контролю та нагляду для маскування адміністративного тиску на підконтрольних суб’єктів з корупційною чи іншою неправомірною метою;

2) публічного інтересу у сфері ОЗ. Хоча примус не є бажаним методом реалізації адміністративно-правового механізму, утім його слід застосовувати для забезпечення правопорядку у сфері ОЗ, ураховуючи, що протиправна поведінка, правовий нігілізм тощо – це елементи базової характеристики суспільного буття.

2. *Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ*, а саме ті, що застосовні для належної реалізації адміністративно-правового механізму як різноваріативні способи (засоби, прийоми) здійснення управлінських дій, що задовольняють комплекс потреб належного здійснення процесів і відносин в

адміністративно-правовій площині реалізації права [681]. Переважно йдеться про такі групи методів реалізації адміністративно-правового механізму:

1) *спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму пізнавально-програмувального характеру*, а саме методи, що «дозволяють привести реалізацію форм діяльності відповідних органів до певного раціонального, науково обґрунтованого й оптимального виду шляхом дослідження фактичного стану функціонування органу, а також аналізу перспектив його модернізації (не модернізації), інших подальших змін» [264, с. 221]. Отже, цю групу методів утворюють прийоми (способи, засоби), за допомогою яких можна встановити реальний стан реалізації адміністративно-правового механізму, а також подальших обґрунтованих шляхів оптимізації цього процесу. Насамперед ідеться про такі методи:

а) *метод системного аналізу*. Системність є невід'ємною ланкою управління складними об'єктами [574, с. 124], виявляючись у контексті досліджуваного питання, в аналізі:

– відповідності: реальної (попри задекларовану мету, якою можуть маскувати іншу мету, зокрема й протиправну) мети дій (бездіяльності), рішень суб'єктів владних і невладних повноважень, громадян меті відповідного адміністративно-правового механізму; закріплених у статутних актах мети й завдань суб'єктів владних і невладних повноважень меті та завданням досліджуваного адміністративно-правового механізму тощо;

– поточних ризиків, які загрожують належній реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ (такими ризиками можуть бути кадри, певні події, що позначаються на безпековій ситуації в державі, тощо);

– послідовності: дій (бездіяльності), рішень суб'єктів владних і невладних повноважень, громадян; розв'язання виявлених проблем формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ суб'єктами, на яких було в порядку, передбаченому законом, покладено такий обов'язок (зокрема послідовності реального впровадження зразкової практики здійснення

дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні); упровадження антикорупційних запобіжників реалізації досліджуваного адміністративно-правового механізму тощо;

б) *метод прогнозування та моделювання*. Моделювання є методом, який передбачає «конструювання моделі на основі попереднього вивчення об'єкта, визначення його найсуттєвіших характеристик, експериментальний і теоретичний аналіз створеної моделі, а також необхідне коригування на підставі одержаної інформації» [20, с. 89]. Своєю чергою прогнозування є способом аналізу об'єкта прогнозування [249, с. 117], сукупністю способів і прийомів, що надають можливість на підставі аналізу ретроспективних екзогенних й ендогенних даних, а також їх змін у розглянутому періоді часу дійти певних суджень [699, с. 225], що стосуються ймовірної еволюції об'єкта прогнозування. Отже, у комплексному вигляді прогнозування та моделювання в межах досліджуваного питання виявляється в таких заходах:

– формування моделей: наближення адміністративного законодавства України, що регулює ОЗ у державі, а також регламентує повноваження суб'єктів владних повноважень (права й обов'язки суб'єктів невладних повноважень) у частині формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері, до законодавства держав – членів ЄС; подолання проблем правового регулювання формування та реалізації зазначеної державної політики; розв'язання проблем формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, обумовлених ресурсним забезпеченням таких процесів; впливу різних негативних чи позитивних факторів на сферу ОЗ, а також на належний перебіг процесів у цій сфері й ефективне здійснення публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі тощо;

– складання прогнозів упровадження зазначених моделей в практичній дійсності та результатів ігнорування таких моделей;

2) *спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму організаційно-правового характеру*. Ці методи за змістом тотожні

організаційно-розпорядчим методам, які в загальному контексті є засобами впливу на об’єкти управління за допомогою влади, підпорядкованості й дисципліни [550]. Групу цих методів учені висвітлюють як «прийоми та способи впливу суб’єкта управління відносно об’єкта за допомогою сили й авторитетності влади (укази, закони, постанови, накази, розпорядження, інструкції й т. д). Відповідно, саме вони визначають певні обов’язки, права та відповідальність кожного керівника й підлеглого, окремої ланки та рівня управління» [48, с. 184]. У цьому контексті слід зазначити, що організаційно-розпорядчі методи втілюються у: виданні наказів (розпоряджень), рішень (постанов); наданні письмових чи усних вказівок; затвердженні інструкцій (правил, методичних рекомендацій тощо) чи наданні усних інструкцій. Причому необхідно зважати, що окреслені акти здійснюють (приймають) стосовно різноманітних питань, що безпосередньо чи опосередковано стосуються процесу формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, результатом чого є реалізація досліджуваного адміністративно-правового механізму.

На відміну від загальних методів, спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні не передбачають відповідну варіативність їх застосовування. Адже розглядувані спеціальні методи слід залучати в конкретних випадках, які потребують застосування таких прийомів (способів, засобів впливу). Якщо метод примус можна не застосовувати, допоки можна застосовувати метод переконання, то методи організаційно-правового характеру не можуть замінюватися методами пізнавально-програмувального характеру. Водночас допустимою є певна диспозитивність вибору методу реалізації адміністративно-правового механізму в межах конкретної підгрупи групи спеціальних методів (наприклад, видання розпорядчого документа може не проваджуватися, допоки є доцільність і можливість надання усних вказівок).

Підбиваючи підсумки, зауважимо, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні реалізується в межах конкретних форм і шляхом використання різноманітних прийомів, способів та засобів, які можуть бути поділені на загальні й спеціальні методи. Ці методи вирізняються тим, що вони: 1) є особливими вольовими способами (прийомами, засобами) досягнення мети, виконання завдань і здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму; 2) безпосередньо об'єктивуються у формах реалізації адміністративно-правового механізму через взаємодію суб'єктів, об'єктів такого механізму; 3) відображають публічний інтерес у сфері ОЗ; 4) поширюються в різному ступені на всіх учасників (потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також на кадри суб'єктів владних повноважень; 5) за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права й методи управлінської діяльності.

З огляду на те, що вчасне й адекватне обрання та використання досліджуваних методів (зокрема їх комбінування) суб'єктом адміністративного механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні обумовлює ефективне й раціональне виконання завдань цього механізму та досягнення його мети, цілком доцільним вбачається те, що: 1) у суб'єктах владних повноважень, які реалізують адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, із професійними публічними службовцями, службові завдання яких обумовлюють реалізацію цього механізму, систематично слід проводити семінари (інші навчально-практичні заходи), на яких їм будуть роз'яснювати найвдалішу практику використання певних методів під час формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері; 2) у зазначених суб'єктах владних повноважень необхідно проводити внутрішній контроль на предмет належного використання публічними службовцями методів реалізації розглядуваного адміністративно-правового механізму (у разі

викриття фактів неналежного використання таких методів доцільно проводити щодо таких службовців корекційні заходи).

3.3. Гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Соціально-правова значущість гарантій для належного перебігу соціальних відносин, різних процесів у множині сфер буття людини, суспільства й держави випливає із сутності цього слова, яку в тлумачних словниках визначають так: 1) «відповідальність за що-небудь, забезпечення чого-небудь» [218, с. 55]; 2) «умови, що забезпечують успіх чого-небудь» [218, с. 55]; 3) «запорука, порука в чому-небудь, забезпечення» [391, с. 126]. Саме тому будь-яка взаємодія суб'єктів права, здійснювана в умовах, яким притаманна множина ризиків, що унеможливлюють належний перебіг цих відносин і досягнення суб'єктами мети такої взаємодії, потребує того, щоби: 1) кожен учасник цих відносин: відповідально ставився до реалізації прав іншою стороною взаємодії; 2) режим взаємодії передбачав легальний примус до суб'єктів, які взяли на себе обов'язки й безвідповідально ставляться до цього. З огляду на зазначене, наявність гарантій у взаємодії суб'єктів права: 1) підвищує рівень добросовісності, правосвідомості та позитивної (перспективної) відповідальності учасників правовідносин; 2) забезпечує юридичну визначеність у житті суспільства; 3) об'єктивує реальність прав суб'єктів права.

Важливе соціально-правове значення гарантії набувають в адміністративно-правових відносинах, адже публічні (адміністративні) правовідносини тісніше пов'язані з державними інституціями та державним примусом, ніж будь-які інші правовідносини [633, с. 20], оскільки вони є врегульованими адміністративно-правовою нормою суспільними

відносинами, що складаються в галузі державного управління та адміністративної охорони публічного правопорядку, один з учасників (або всі учасники) яких є носіями владних повноважень, а також суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, які знаходяться під охороною держави [633, с. 21]. Не є винятком й адміністративно-правові відносини формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, учасники яких мають права, що повинні бути гарантованими. Однак, попри важливість комплексного розуміння сутності й видової структури гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, слід констатувати, що це питання ще не було предметом наукового дослідження. Водночас зазначимо, що в наукових дослідженнях і розвідках учених (серед яких Д. О. Іщук [215; 225], І. Д. Казанчук [228], В. О. Миронов [358], О. В. Пабат [401], Ю. О. Світлична [561; 562], В. А. Троян [624], Д. В. Швець [655] та інші) уже висвітлено сутність і структуру елементів системи гарантій. Отже, з огляду на наявні напрацювання українських й іноземних дослідників щодо концептуальної та практичної сутності гарантій, вбачається необхідність комплексного з'ясування змісту й видової структури гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Досягнути поставленої мети можливо шляхом виконання таких завдань: 1) з'ясувати юридичний контекст сутності гарантій та їхні базові ознаки; 2) сформулювати визначення поняття «гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 3) окреслити основні елементи системи гарантій прав учасників зазначених адміністративно-правових відносин (їх види); 4) встановити систему видів гарантій прав учасників досліджуваних адміністративно-правових відносин.

Передусім зауважимо, що в загальному юридичному контексті гарантії тлумачать як те, що захищає, реалізує і походить від державної влади [339, с. 82], що закономірно, адже гарантії ототожнюють з метою держави [321,

с. 50]. Саме тому, коли йдеться про гарантії прав, слід виокремити «фактори, умови й засоби, які роблять ці права та свободи дієвими, тобто забезпечують реальність їх існування» [385, с. 28–29]. Цей висновок може стосуватися й гарантій загалом. Зокрема, Д. О. Іщук зазначає, що гарантії (на прикладі гарантій реалізації адміністративно-правового статусу НАЗК) є «сукупністю законодавчо визначених умов і засобів, які в комплексі створюють сприятливі правові, організаційні й економічні умови для виконання Національним агентством завдань та функцій, які стоять перед ним. Саме гарантії створюють своєрідне матеріальне підґрунтя для діяльності досліджуваного відомства» [224, с. 169]. Аналогічного висновку доходить також вітчизняний юрист-адміністративіст К. В. Муравйов, який стверджує, що «в загальному розумінні гарантії реалізації будь-якої діяльності – це умови та фактори, що: по-перше, забезпечують саму можливість її проведення, здійснення; по-друге, забезпечують відповідну атмосферу безпосередньо під час виконання певної діяльності, необхідну для нормального здійснення останньої та досягнення її цілей» [368, с. 176]. Причому гарантії реалізації політики у сфері виконання кримінальних покарань, на думку науковця, слід тлумачити як систему взаємопов’язаних умов і факторів (обставин, засобів, заходів тощо), які розробляє та впроваджує в життя держава з метою створення сприятливої атмосфери для якісного й ефективного здійснення компетентними суб’єктами своїх завдань і функцій у сфері виконання кримінальних покарань [368, с. 176].

Отже, можемо дійти висновку, що гарантіям властиві такі *базові ознаки*:

1. *Гарантії в загальному значенні є умовами, за яких досягають необхідного (з огляду на вимоги законодавства, принципи права) соціально-правового результату*. Зазначене зумовлено тим, що гарантії:

1) формуються в процесах і відносинах, у яких є права, правові режими, об’єктивація яких потребує гарантій;

2) є обов’язком суб’єкта, завдяки якому гарантовані права (діяльність) реалізують, а гарантованого правопорядку в певному правовому режимі дотримуються;

3) гарантіями є інституційна й організаційна (неправова) основа забезпечення реалізації гарантованих прав (діяльності) й дотримання правопорядку в конкретному правовому режимі;

4) частково корелюються із соціально-економічним, політичним, культурним становищем суспільства й держави, а соціально-економічні, політичні та культурні процеси в державі є загальними гарантіями реалізації гарантованих прав (діяльності) і дотримання правопорядку в певному правовому режимі.

2. *Гарантії завжди повинні бути реальними й виправдано доступними*. Це означає, що гарантії не можуть бути декларативними, натомість будь-яка норма законодавства, що потребує гарантій, однак не забезпечена відповідними умовами реалізації, є нормою-декларацією, недотримання якої може призводити лише до моральних, політичних та інших наслідків (не є юридичним фактом). Реальність і доступність гарантій забезпечують той, хто може здійснювати примус до вчинення певних дій (бездіяльності), а саме – держава, яка може делегувати таку можливість (причому держава залишається основним гарантом реальності, доступності умов належного здійснення прав, діяльності тощо).

Попри те, що гарантії вирізняються певними базовими (сталими, універсальними) властивостями, і правники трактують їх так чи інакше як однакове явище, досі визначення сутності гарантій у конкретизованому вигляді вчені формулюють у межах різних підходів до їх розуміння. З огляду на це, у юридичній літературі немає єдиної позиції щодо визначення та класифікації гарантій [620, с. 83]. Водночас науковці послідовно тлумачать їх як «систему соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, засобів і способів, що створюють рівні можливості особистості

для здійснення своїх прав, свобод та інтересів» [86, с. 16]. Ми теж поділяємо такий підхід, адже в контексті аналізованого питання слід мати на увазі, що:

1) права учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ здійснюють суб'єкти, що володіють «надстатусом» (передусім статус суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації такої державної політики), громадяни України, а отже, суб'єкти, які мають різну сукупність прав та обов'язків, що мають бути забезпечені ефективними для них юридичними інструментами;

2) права учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ знаходяться під впливом множини негативних чинників, які загрожують об'єктивній спроможності належно набути й реалізувати такі права. З огляду на те, що такі чинники мають різну сутність (правову, економічну, культурну, політичну тощо), постає потреба також і в адекватній наповненості системи гарантій прав учасників зазначених відносин, щоб мінімізувати негативний вплив таких ризиків чи ліквідувати їх у відносинах.

Отже, *гарантіями прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* є сукупністю взаємоузгоджених, закріплених у чинних нормативно-правових актах умов, способів і засобів систематичного забезпечення правової та організаційної атмосфери для належного (безперешкодного, різноваріантного) законного здійснення учасником зазначених адміністративно-правових відносин належних йому прав.

Основні особливості таких гарантій полягають у тому, що вони: 1) є виявом загальних і юридичних гарантій, які виникають та існують у публічно-правовій площині; 2) мають постійний, системний та взаємоузгоджений характер; 3) закріплюються в нормах чинного законодавства; 4) безпосередньо корелюються адміністративно-правовим статусом учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 4) поширюються на певне

коло осіб й обов'язково передбачають суб'єкта, якого вони зобов'язують до певної поведінки (причому держава завжди постає основним суб'єктом, зобов'язаним охороняти, захищати й відновлювати, а в окремих випадках – забезпечувати гарантовані права учасника досліджуваних адміністративно-правових відносин).

Проаналізувавши загальну сутність гарантій, слід з'ясувати основні елементи системи гарантій прав суб'єктів права. Із цього приводу вітчизняний науковець Д. О. Іщук зазначає, що гарантії мають різноплановий характер [224, с. 169]. Причому на прикладі гарантій реалізації адміністративно-правового статусу НАЗК учений доходить висновку, що «вони в сукупності забезпечують ефективне функціонування цього відомства, а також створюють умови для того, щоб воно могло повною мірою реалізовувати свій адміністративно-правовий статус» [224, с. 169]. З огляду на сутність гарантій, їхнє соціально-правове значення, а також складність адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, доходимо висновку, що основні елементи гарантій прав учасників зазначених відносин утворюють широку систему відповідних елементів.

Про широку систему елементів практичної соціальної дійсності, які тлумачать як гарантії, зазначають й інші вчені. Наприклад, Ю. О. Світлична, аналізуючи сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин (на прикладі відносин у сфері іноземного інвестування), зауважує, що відповідні гарантії є не тільки правовими нормами, юридичною діяльністю, а й спеціально розробленими державою та передбаченими в законі засобами, а також способами забезпечення законності в цій сфері [560, с. 22]. Причому вчена уточнює, що закріплені правовими нормами гарантії «можуть виступати у вигляді принципів, прав, обов'язків, юридичних фактів визначеної діяльності та способів її здійснення, а також створюють умови для того, щоб дії та рішення (поведінка) були правомірними і могли бути використані тією чи іншою мірою всіма учасниками відповідних

правовідносин» [560, с. 22]. З огляду на це, своєю структурою гарантії охоплюють: 1) юридичні акти, тобто закони, підзаконні й інші нормативні акти, які містять норми, що регламентують порядок здійснення іноземного інвестування; 2) організаційно-правову діяльність відповідних суб'єктів права у сфері іноземного інвестування; 3) спеціальні гарантувальні методи впливу на адміністративно-правові відносини, тобто правотворчі, правореалізаційні та контрольно-наглядові процеси, спрямовані на забезпечення прав учасників [560, с. 22].

Отже, *основними елементами системи гарантій прав учасників розглядуваних адміністративно-правових відносин* є такі види гарантій:

1. *Норми-гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Молдавський правник А. Нягу зазначає, що державне гарантування функціонує як єдина правова система, у якій тісно взаємодіють загальновизнані норми міжнародного права й норми внутрішньодержавного права [385, с. 28]. Саме тому в контексті гарантій у праві йдеться саме про норми законодавчих і підзаконних актів [23, с. 189, 190; 644, с. 220], що є цілком закономірним, з огляду на тісний зв'язок гарантій та норм: 1) гарантії закріплюють переважно в нормах законодавства; 2) норми законодавства тлумачать здебільшого як гарантії. На такій закономірності акцентує увагу, наприклад, А. О. Мецгер з'ясовуючи сутність конституційних гарантій прав людини. Правник вважає, що теоретично неможливо провести чіткої роздільної правової лінії між конституційними нормами й конституційними гарантіями, оскільки останні так само закономірно випливають з перших, як перші своєю чергою ґрунтуються і втілюються в останніх [355, с. 51]. Тому об'єктивується така логіка: «сам факт закріплення норми в Конституції свідчить про необхідність її дотримання (а значить – виконання, непорушення) і є її головною гарантією, адже Конституція – вищий закон держави» [355, с. 51].

У контексті гарантування прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ має йтися про норми-гарантії прав, які забезпечують належний рівень юридичної визначеності адміністративно-правових відносин і дій учасників цих відносин, а саме: 1) норми, які визначають рівень правосуб'єктності та фактичні, процедурні підстави, умови, набуття статусу учасника зазначених адміністративно-правових відносин; 2) норми, що визначають правовий статус учасників таких адміністративно-правових відносин (додатково слід зазначити, що важливе гарантійне значення також мають норми, які регламентують адміністративно-правовий статус персоналу суб'єктів владних повноважень, адже саме внаслідок виконання ними службових обов'язків реалізується адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ); 3) норми, які врегульовують процедури виникнення, перебігу й припинення адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; 4) норми, які передбачають здійснення заходів забезпечення, охорони, захисту й відновлення прав учасників досліджуваних адміністративно-правових відносин.

2. *Принципи-гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Як і норми-гарантії, принципи-гарантії відображають тісний сутнісно-концептуальний зв'язок гарантій та принципів права: гарантії відповідають принципам права, а принципи права є певними гарантіями правового статусу, діяльності, правового режиму. У досліджуваному контексті йдеться про майже всі принципи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, адже відповідні загальноправові, спеціальні й особливі принципи відображають засадничі ідеї, на підставі яких має: 1) виникати право на участь у відповідних адміністративно-правових відносинах; 2) бути здійснено права в цих правовідносинах.

3. *Інституційні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Інституційні гарантії в загальному контексті є «так званими гарантіями конкретних установ та юридичних інститутів» [637, с. 176]. Причому термінологічно слід розрізняти інституційні гарантії, які гарантують установи за приватним правом, й інституційні гарантії, які вони гарантують відповідно до публічного права [637, с. 177]. У контексті аналізованого питання йдеться про: 1) створення та існування суб'єктів владних і невладних повноважень, діяльність яких створює умови, за яких можлива реалізація прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; 2) комплексне забезпечення правового статусу зазначених суб'єктів та його реалізації (діяльності) усіма ресурсами, застосування яких сприятиме наявності умов, за яких набувають і реалізують права учасники зазначених адміністративно-правових відносин (ідеться також про нормативно-правове й організаційне забезпечення належної діяльності цих суб'єктів).

З огляду на викладене й на висновки, отримані в підрозділі 2.4 цієї наукової праці, можемо виокремити такі підвиди інституційних гарантій: 1) існування та діяльність суб'єктів владних повноважень, які захищають, охороняють і забезпечують права учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, зокрема: а) судові органи, а саме адміністративний суд, до якого може звернутися учасник (потенційний учасник) зазначених адміністративно-правових відносин задля захисту порушених прав (на участь у цих правовідносинах, на здійснення належних прав у таких правовідносинах); б) КС України, який встановлює конституційність норм законодавства, що визначають правовий статус учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також норм, які регламентують особливості об'єктивації цього правового статусу в частині прав такого учасника правовідносин; в) органи виконавчої влади та їх посадові особи, до

компетенції яких належать забезпечення (нормативно-правове, інформаційне, кадрове тощо), охорона, захист і відновлення прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; г) національний парламент, що приймає законодавчі акти, які містять загальнообов'язкові норми щодо правового статусу учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ та його реалізації (ігнорування норм законодавства тлумачать як правопорушення, тому воно зумовлює юридичні наслідки: припинення правопорушення; відновлення права, порушеного правопорушенням; притягнення суб'єкта-порушника до юридичної відповідальності); д) глава держави, що є гарантом прав людини в Україні, а також здійснює важливі забезпечувальні заходи, нормотворчу діяльність, яка безпосередньо чи опосередковано стосується спектра можливостей реалізації прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; 2) існування та діяльність суб'єктів громадянського суспільства, які захищають, охороняють і забезпечують права учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а саме: громадянські об'єднання, політичні партії, ЗМІ тощо.

4. *Процедурні й процесуальні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Процесуальні гарантії вчені тлумачать як «встановлені законом специфічні юридичні засоби процесуального забезпечення реалізації норм, які закріплюють права» [402, с. 119]. Аналогічно визначають і процедурні гарантії. За своєю сутністю процедурні гарантії:

1) визначають порядок набуття та здійснення учасниками зазначених правовідносин прав, дотримання якого дає змогу не допускати порушення чи обмеження таких прав (детальніше це питання розглянуто в розділі 4 цієї наукової праці);

2) засвідчують правомірність чи неправомірність обмеження належних прав, а в разі встановлення неправомірності є нормативною та фактичною підставою для застосування захисних процедурних (звернення до суб'єкта владних повноважень, який контролює суб'єкта, що порушив право учасника правовідносин) і/або процесуальних гарантій. Своєю чергою процесуальні гарантії виявляються в можливості звернення учасника зазначених правовідносин до судового захисту, подаючи позов (скаргу) до адміністративного суду.

5. *Юридична відповідальність як гарантія прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Юридична відповідальність є окремою формою соціальної відповідальності [10, с. 54], «істотним гарантом правопорядку, важливою мірою захисту національних інтересів особистості, й держави» [247, с. 121]. Як складне явище юридичну відповідальність також тлумачать як правовідносини між державою та суб'єктом правопорушення, що характеризуються осудом протиправного діяння і правопорушника, і покладення на нього обов'язку зазнати відповідно до санкції порушеної норми права несприятливих наслідків особистого, майнового й організаційного характеру [143, с. 130]. Тобто юридична відповідальність дає змогу об'єктивувати в практичній дійсності загальноправовий принцип невідворотності юридичної відповідальності, щоб:

1) превентивно впливати на учасників адміністративно-правових відносин. Вітчизняні науковці зазначають: коли законодавець передбачає юридичну відповідальність за конкретні правопорушення, він прагне їх відвернути, попередити [565, с. 53]. Зазначене пояснюють так: знаючи про факт існування в нормах законодавства відповідних санкцій, а також усвідомлюючи реальність причиново-наслідкового зв'язку між порушенням права іншого учасника таких відносин і негативними наслідками цього у вигляді заходів юридичної відповідальності, учасники цих відносин та інші

особи будуть уникати можливостей вчинення відповідних суспільно шкідливих чи суспільно небезпечних дій (бездіяльності);

2) впливати на суб'єктів, які порушують права учасників адміністративно-правових відносин, у межах, визначених санкцією статті, на підставі якої порушника притягують до юридичної відповідальності. Наприклад, у межах дисциплінарної відповідальності суб'єкт може бути звільненим із професійної публічної служби, не провокуючи виникнення ризиків порушення прав учасників досліджуваних адміністративно-правових відносин, або ж до нього може бути застосовано догану, зазнавши якої, порушник переосмислить свої дії та буде намагатися не порушувати законодавство надалі.

6. *Організаційно-забезпечувальні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Будь-які процеси (діяльність), урегульовані законодавством, не можуть бути належно здійснюваними лише на підставі того, що вони передбачені нормами законодавства, а також з огляду на наявні суб'єкти й підстави здійснювати такі процеси (діяльність). Здійснення цих процесів (діяльності) у належному вигляді потребує відповідних організаційних, забезпечувальних умов, що є їх відповідною гарантією, урегульованою законодавством. У цьому контексті слід зауважити, що організаційно-забезпечувальна гарантія прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ виявляється в здійсненні: 1) кадрового забезпечення суб'єктів владних повноважень, що є учасниками зазначених правовідносин, суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; 2) інформаційного забезпечення учасників цих адміністративно-правових відносин; 3) діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ необхідними фінансовими, матеріально-технічними ресурсами, а також відповідне забезпечення цього процесу здійснення адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

7. *Неправові (загальні) гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. У структурному вимірі ці гарантії об'єднують соціально-економічну та політико-ідеологічну групи загальних гарантій [258, с. 102], які сукупно охоплюють систему економічних, політичних, духовних та інших відносин, умов, факторів, декларованих Основним Законом, без яких вимоги особистості до суспільства мали б суто формальний характер [385, с. 32]. Отже, окреслені гарантії (політичні, економічні, соціальні, ідеологічні та інші) не спрямовані безпосередньо на учасників зазначених адміністративно-правових відносин, оскільки поширюються на всіх суб'єктів права в Україні, опосередковано впливаючи на становище учасників досліджуваних правовідносин [684].

Розглянувши елементи системи гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, зазначимо, що в науковій літературі [1, с. 184–188; 11; 68; 106, с. 231–232; 601, с. 172–175; 640] пропонують чимало підходів до класифікації гарантій прав (діяльності), правопорядку в правовому режимі.

Найпоширенішою класифікацією таких гарантій є їх поділ на загальні та юридичні гарантії прав, об'єднані в систему: «загальні гарантії створюють умови реалізації, а юридичні – забезпечують процедури захисту та забезпечення прав» [86, с. 16]. Зважаючи на це, доходимо думки, що за ознакою загальності *систему гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* утворюють такі групи гарантій:

1) *загальні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. До цієї групи гарантій належать гарантії різного спрямування (економічні, соціальні, політичні, культурні тощо), поширені в державі на всіх чи значну частину суб'єктів права;

2) *правові гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Правовими гарантіями, зазначає С. О. Халюк, є «встановлені законом умови та засоби забезпечення використання, дотримання, виконання і застосування, тобто реалізація норм права» [632, с. 72]. Загалом вважаючи слушним такий підхід, зауважимо, що правові гарантії в контексті аналізованого питання: а) передбачені в законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах; б) правовими гарантіями є не суто реалізація норм права, а реалізація права, що охоплює також нормореалізацію.

Правові гарантії не є однорідними. Як система взаємопов'язаних елементів вони поділяються на певні підгрупи, на чому акцентують увагу й інші учені [93, с. 124; 96, с. 37; 314, с. 21–22]. Наприклад, Ю. В. Губаль конституційно-правові гарантії поділяє на: 1) нормативно-правові гарантії (ця підгрупа гарантій охоплює «норми-принципи, юридичну відповідальність та юридичні обов'язки» [147, с. 66]); 2) організаційно-правові гарантії, якими є «механізм держави, органи місцевого самоврядування, посадові особи, політичні партії та громадські організації, засоби масової інформації, міжнародні правозахисні організації та їх діяльність у сфері правотворчості й правозастосування, спрямована на створення сприятливих умов для реального користування своїми правами та свободами» [147, с. 66]. Тобто правові гарантії за своєю сутністю відображають усі види гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, крім загальних гарантій.

Також гарантії часто дослідники [189; 290] поділяють на процедурні та процесуальні. Отже, за критерієм соціального призначення *систему гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* утворюють такі групи гарантій:

1) *процедурно-процесуальні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Процедурними гарантіями прав учені називають порядок, способи,

умови підвищення ефективності соціальних норм у суспільних відносинах, для яких відповідна процедура призначена [385, с. 32]. У контексті досліджуваного питання такими гарантіями, по-перше, є закріплені на рівні законодавства норми, що регламентують: а) порядок набуття права брати участь у відповідних адміністративно-правових відносинах, реалізації та втрати цього права; б) порядок захисту порушеного права в адміністративному чи судовому порядку; 3) порядок притягнення до юридичної відповідальності порушника права учасника зазначених адміністративно-правових відносин, а також наслідків притягнення порушника до відповідальності. По-друге, такими гарантіями є власне процедури та процеси;

2) *матеріальні гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні*. Матеріальні гарантії прав загалом є основами суспільного устрою, а також загальнообов'язковими правилами поведінки суб'єктів суспільних відносин – держави, органів публічної адміністрації та її посадових осіб, окремих індивідів, яких вони повинні дотримуватися для створення належних умов ефективної реалізації прав і свобод, попередження будь-яких порушень прав і свобод, а у випадках їх порушення – для захисту й відновлення [342, с. 13]. Отже, у контексті гарантій прав учасників зазначених адміністративно-правових відносин такі гарантії охоплюють норми-гарантії (матеріального характеру), принципи-гарантії, інституційні гарантії тощо.

На підставі викладеного доходимо висновку, що гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні утворюють систему взаємопов'язаних умов і факторів, що є виявом реалізації права, унаслідок чого підвищується рівень: 1) юридичної визначеності наслідків набуття статусу учасника зазначених адміністративно-правових відносин; 2) добросовісності учасників цих правовідносин; 3) реальності цих адміністративно-правових відносин; 4) правопорядку в межах правового

режиму ОЗ. Слід зауважити, що ефективний вияв досліджуваних гарантій неможливий у тому разі, коли система відповідних гарантій не буде: 1) закріпленою на рівні чинного законодавства (причому найдоцільнішим вбачається, щоб у спеціальному законодавчому акті про ОЗ (ця норма повинна вже бути відображена у відповідних проєктах законів України, що періодично надходять на розгляд до ВР України) було передбачено окрему статтю, у якій перелічувалися б усі гарантії учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ); 2) збалансованою та узгодженою, скорегованою людиноцентристською парадигмою розвитку України й домінантністю публічного інтересу в питанні форматування та реалізації державної політики у сфері ОЗ.

Крім того, необхідно враховувати, що ефективність окреслених у цьому підрозділі дисертації гарантій, на жаль, є неналежною з огляду на те, що: 1) нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є недостатнім; 2) у практичній дійсності суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ ігнорують низку його принципів; 3) триває процес реформування суб'єктів реалізації зазначеної державної політики в системі МВС України; 4) завдання та функції цього механізму не виконують належно через об'єктивні чи суб'єктивні фактори; 5) в Україні є множина політичних, економічних, соціально-ідеологічних кризових явищ. Такий стан гарантій засвідчує потребу в удосконаленні зазначеного правового механізму та відтермінування (до розв'язання цих проблем) прийняття проєкту Закону України про самооборону.

Висновки до розділу 3

1. Форми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це зовнішнє

вираження змісту реалізації цього адміністративно-правового механізму, що окреслює комплекс взаємопов'язаних, усталених (типових, однорідних) різноваріантних способів динамічного та практичного вияву цього адміністративно-правового механізму, завдяки яким виконують завдання та досягають мети цього правового механізму. Ці форми: 1) є цілеспрямованим поведінковим процесом правового й організаційного (неправового) характеру, що ґрунтується на принципах зазначеного правового механізму, є врегульованим нормами права та виконує завдання такого механізму; 2) є різними варіантами поведінки суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері, спрямованої на виконання своїх повноважень (прав, обов'язків); 3) обумовлюють реалізацію норм права (реалізацію права), які містяться в нормативно-правовій основі відповідного адміністративно-правового механізму; 4) надають можливість належно об'єктивуватися цьому адміністративно-правовому механізму в практичній дійсності – виконати завдання відповідного правового механізму й досягти його мети; 5) становлять фактичну «площину», яка підлягає вимірюванню (за ознаками правомірності, актуальності, достатності, раціональності й ефективності), критично аналізуючи яку (зокрема в процесі контролю та нагляду), можна сформувати комплексний висновок про реальний стан формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі; 6) гарантовані державою.

2. За критерієм реалізації права основними видами форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є: 1) форма дотримання принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ і положень нормативно-правової основи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 2) форма виконання норм, які містяться в нормативно-правовій основі адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 3) форма використання положень нормативно-правової основи

адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 4) форма застосування норм, які містяться в нормативно-правовій основі адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері (правозастосовна форма реалізації).

3. Методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є передбаченою законодавством сукупністю усвідомлених (вольових) прийомів, способів і засобів, що застосовують у межах форм реалізації цього адміністративно-правового механізму його суб'єкти (в межах їхніх повноважень) для виконання комплексу завдань і досягнення мети державної політики формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Такі методи: 1) є особливими усвідомленими (вольовими) способами (прийомами) досягнення мети, виконання завдань і здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму; 2) виявляються у формах реалізації цього адміністративно-правового механізму через взаємодію (у межах компетенції) суб'єктів, об'єктів цього механізму; 3) відображають публічний інтерес у сфері ОЗ в Україні; 4) поширюються (у певному обсязі) на всіх учасників (потенційних учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері, безпосередньо реалізуючи такий механізм; 5) за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права й методи управлінської діяльності.

4. Систему методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні утворюють: 1) загальні методи: а) переконання (систематична агітаційно-пропагандистська робота; інформування про стан ОЗ, формування та реалізації державної політики у цій сфері; заохочення правомірної поведінки;

профілактична бесіда з кадрами суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері тощо); б) примус (політико-правового, адміністративного й дисциплінарного характеру); в) контролю та нагляду; 2) спеціальні методи: а) пізнавально-програмувального характеру (системного аналізу, прогнозування та моделювання); б) організаційно-правового характеру (закони, укази, накази, постанови, інструкції тощо).

5. Гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це сукупність взаємоузгоджених, закріплених у чинних нормативно-правових актах умов, способів і засобів систематичного забезпечення правової та організаційної атмосфери для належного (безперешкодного, різноваріантного) законного здійснення учасником зазначених адміністративно-правових відносин належних йому прав. Систему таких гарантій утворюють: 1) норми-гарантії; 2) принципи-гарантії; 3) інституційні гарантії; 4) процедурні та процесуальні гарантії; 5) юридична відповідальність за неналежне виконання (невиконання) обов'язків з питань формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; 6) організаційно-забезпечувальні гарантії; 7) неправові (загальні) гарантії.

РОЗДІЛ 4
АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

4.1. Сутність, особливості й види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні

«Процедура» є терміном, який використовують у різних науках, у загальному аспекті його тлумачать так: «певна сукупність дій чи операцій, за допомогою яких реалізується той чи інший процес або етап, стадія, що виражає зміст відповідної технології чи діяльності» [60, с. 5]. У вимірі права процедури є соціально-правовими явищами, які інтерпретують як «регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування» [11, с. 166]. Тобто в такому контексті має йтися про правову (юридичну) процедуру – «нормативно визначений порядок діяльності, що спрямована на досягнення юридичного результату» [237, с. 229]. З огляду на те, що правозастосовна діяльність здійснюється в різних галузях права, правові процедури закономірно поділяють на відповідні види залежно від галузі права, що їх регулюють. Отже, правові процедури, які регламентовані адміністративним правом, є адміністративно-правовими процедурами [674]. Однак, попри важливість чіткого розуміння сутності таких процедур, слід констатувати, що донині «адміністративні процедури є тією категорією, щодо якої на сьогоднішній день точаться численні дискусії і спори» [555, с. 42]. Крім того, зазначає вітчизняна вчена В. В. Рунова, «враховуючи чинне законодавство, можна з впевненістю говорити про те, що їх місце взагалі не визначено в правовій дійсності» [555, с. 42]. Така ситуація унеможливлює еволюцію наукової думки щодо правових процедур загалом і галузевих процедур, з

одного боку, а з іншого – створює теоретичні бар'єри для формування актуальної концептуальної сутності адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні. Зауважимо, що несформованість належного розуміння сутності таких процедур:

1) знижує юридичну визначеність правозастосовної діяльності у сфері ОЗ і становить ризик для правопорядку в цій сфері, а також для безпекової сфери держави загалом. Зазначене зумовлено тим фактом, що «в діяльності публічної адміністрації процедура займає центральне місце, оскільки основним призначенням суб'єктів, що здійснюють публічне управління, є вирішення конкретних адміністративних справ шляхом прийняття адміністративних актів» [60, с. 5]. Тобто важливість цих процедур обумовлена тим фактом, що вони «детермінують порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які у своїй сукупності складають юридичний процес» [631] (однак цей «процес» не вказує на те, що адміністративні процедури тотожні адміністративному процесу, урегульованому КАСУ [253]);

2) ускладнює реалізацію адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також обмежує, нівелює гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. У цьому контексті слід мати на увазі, що зазначені адміністративні процедури є своєрідними гарантіями реалізації прав учасників зазначених правовідносин.

Отже, крім теоретичної необхідності з'ясування актуальної сутності адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні, вбачається в цьому й практична потреба, що засвідчують такі факти:

1) «адміністративна реформа, яка проводиться в Україні, має основною метою комплексну та якісну перебудову системи публічного управління» [232, с. 350], наслідком чого має стати еволюція публічного адміністрування в нашій державі в напрямі її європеїзації. Це, безумовно, неможливо здійснити без забезпечення належної юридичної визначеності правозастосовної

діяльності суб'єктів реалізації державної політики у сфері ОЗ, адже в такому разі буде зігноровано принципи юридичної визначеності й законності, може бути зашкоджено принципам верховенства права, людиноцентризму, а також самому правопорядку у сфері ОЗ;

2) останніми роками актуалізується питання прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ в державі, який повинен містити також галузеві процедурно-правові норми, що визначатимуть порядок ОЗ в Україні.

Зазначимо, що очевидна теоретична та практична важливість належного розуміння адміністративних процедур для правозастосовної діяльності загалом і такої діяльності у сфері ОЗ зокрема обумовила широкий інтерес до проблематики таких процедур у колах вітчизняних юристів-адміністративістів [2; 14; 161; 256; 357; 612; 658]. У своїх наукових напрацюваннях вітчизняні учені (серед яких С. В. Діденко [168, с. 91], Ю. П. Жванко [182], Є. О. Легеза [309], В. Е. Нечаєв [379, с. 175], А. Є. Фоменко [630] та інші) спрямовують увагу й на з'ясування сутності саме адміністративних процедур у сфері ОЗ. Однак, попри наявність множини наукових напрацювань щодо сутності адміністративних процедур й адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні, слід констатувати, що нині актуалізується потреба в комплексному переосмисленні та висвітленні актуальної наукової думки про адміністративні процедури у сфері ОЗ в нашій державі. Зазначене може бути досяжним шляхом виконання таких завдань: 1) проаналізувати загальну сутність процедур, а також адміністративних процедур; 2) сформулювати визначення поняття «адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні»; 3) окреслити перелік основних ознак досліджуваних адміністративних процедур у сфері ОЗ; 4) з'ясувати основні види адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні.

Спершу зауважимо, що досі не сформовано універсального визначення поняття «адміністративна процедура», адже українські й іноземні дослідники обґрунтовують низку різноманітних інтерпретаційних підходів, у межах яких тлумачать це поняття: множина таких підходів призводить до того, що немає єдиної інтерпретації сутності таких процедур. Крім того, зазначає

Т. В. Мотрук, «найчастіше позиція вчених щодо змісту цього поняття безпосередньо залежить від їх підходу до розуміння поняття “адміністративний процес”» [362, с. 188]. Об’єднуючи адміністративно-процедурне й адміністративно-процесуальне право, «хоча це навряд чи є доцільним» [650, с. 133], учені викривляють сутність адміністративних процедур та ігнорують існування адміністративно-процедурного законодавства (хоча відповідного кодифікованого законодавчого акта досі не було прийнято, а в науковій літературі спостерігається «неоднозначність позицій вчених-адміністративістів щодо адміністративно-процедурної складової адміністративного права» [651, с. 21]). Загалом така ситуація розвитку наукової думки про адміністративні процедури пов’язана із сильним впливом радянського адміністративного права та радянського праворозуміння загалом [362, с. 188] (між тим, слід констатувати, що радянські правники вважали, що не всі здійснювані правові процедури автоматично є процесом [13, с. 122–123]). Унаслідок цього «адміністративно-процедурна діяльність органів державного управління більшістю вчених включається у широке розуміння поняття адміністративного процесу» [362, с. 188].

Ускладнює аналізоване питання той факт, що поняття «адміністративна процедура» не визначено на рівні законодавства. Однак у п. 5 ч. 1 ст. 2 проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» від 14 травня 2020 року № 3475 адміністративну процедуру потлумачено як «визначений законодавством порядок здійснення адміністративного провадження» [439]. Як вбачається, відповідна норма законопроєкту є занадто загальною і такою, що не дає змоги сформувати конкретне розуміння відповідних правових процедур.

Узагальнюючи прогресивні підходи учених до розуміння сутності адміністративних процедур [305, с. 18; 362, с. 188; 611; 615, с. 74], ми поділяємо таку позицію, згідно з якою ці процедури тлумачать як «структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів,

спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління» [60, с. 7]. Також конструктивним видається підхід до розуміння адміністративних процедур, окреслений В. В. Руновою, яка вважає, що такими процедурами слід вважати «визначений чинним законодавством послідовний порядок управлінської або організаційно-розпорядчої діяльності уповноважених органів державної влади щодо прийняття конкретного рішення у справі або виконання управлінської функції» [555, с. 45]. Тобто «адміністративна процедура – це такий собі алгоритм дій, який має виконати орган державної влади для вирішення конкретної справи» [555, с. 45].

На цій підставі доходимо думки, що адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні виявляються в управлінській та організаційно-розпорядчій діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері ОЗ, послідовно здійснюваній ними відповідно до визначених адміністративним законодавством порядків прийняття управлінських рішень з приводу вирішення питань дозвільного та контрольно-наглядового спрямування у цій сфері. Отже, *адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні* – це логічно структуровані, визначені адміністративно-процедурними нормами порядки вчинення правозастосовних дій (бездіяльності) або ж прийняття рішень у сфері ОЗ у державі суб'єктами публічної адміністрації (у межах їхньої предметної компетенції), що є суб'єктами реалізації державної політики в зазначеній сфері.

З огляду на дефініцію поняття досліджуваних адміністративних процедур, а також підходи науковців до окреслення переліку відмітних ознак [60, с. 7–8; 157; 220, с. 187; 363, с. 193; 555, с. 47; 631, с. 696], які характеризують адміністративні процедури, можна дійти висновку, що *основними ознаками адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні* є такі їхні специфічні риси:

1. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні мають загальну мету й виконують певне коло завдань як управлінська діяльність переважно позитивної спрямованості*. Вітчизняні юристи-адміністративісти Р. В. Ігонін і

М. В. Вікторчук слушно зауважують, що «адміністративні процедури охоплюють управлінську діяльність позитивної спрямованості, тобто діяльність, спрямовану на створення умов для ефективної реалізації прав і законних інтересів громадян та організацій» [220, с. 187]. Отже, у загальному контексті «дії, які покладені в основу адміністративної процедури та вчиняються владним суб'єктом, мають на меті забезпечення або сприяння реалізації прав і законних інтересів осіб» [363, с. 193]. Водночас слід ураховувати, що у сфері ОЗ домінує саме публічний інтерес, а мета правозастосовної діяльності суб'єктів владних повноважень у цій сфері корелюється метою діяльності цих державних органів. Тому кінцевою метою адміністративних процедур є:

1) «підвищення ефективності та якості роботи державних органів, забезпечення належного виконання публічною адміністрацією своїх задач і функцій» [111, с. 173–174];

2) забезпечення правопорядку у сфері правоохорони та забезпечення, охорона й захист прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні.

Додатково зауважимо, що «логічним завершенням дій, здійснених владним суб'єктом, є закріплення їхнього результату у відповідному підзаконному індивідуальному акті, тобто в адміністративному акті» [363, с. 193], що засвідчує досягнення мети адміністративної процедури в конкретному випадку правозастосування. Саме аналізуючи цей акт, громадянин (юридична особа) з'ясовує, чи діяв суб'єкт владних повноважень у межах своєї компетенції, чи дотримався він вимог адміністративної процедури тощо. Тобто, якщо законна мета адміністративної процедури не була досягнута, це рішення може бути оскарженим.

Завдання адміністративної процедури дослідники називають «упорядкуванням діяльності уповноважених органів влади і всіх зацікавлених осіб» [111, с. 173]. Однак таке завдання виконує порядок, відповідно до якого здійснюють адміністративні процедури, а завданням адміністративних

процедур є шляхи досягнення їх мети. Отже, у контексті аналізованого питання доходимо висновку, що основними завданнями адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні є частина завдань, яку виконує адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, що стосується реалізації цієї державної політики.

2. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні є попередньо визначеною типовою правовою моделлю реалізації права у сфері ОЗ, що врегульовується нормами адміністративного законодавства України (адміністративно-процедурними нормами) і поетапно (у межах етапів, стадій) здійснюються відповідно до порядків, які врегульовані адміністративним законодавством, окреслюючи форму зовнішнього вираження управлінської діяльності*. Правова процедура загалом постає як «попередньо визначена модель її застосування в реальному житті, через яку досягається необхідний результат» [111, с. 166]. На думку Т. В. Мотрук, «дії, які покладені в основу адміністративної процедури, спрямовані на застосування норм матеріального адміністративного права, отже, сама процедура врегульована адміністративно-процесуальними нормами» [363, с. 193]. Схожу позицію обстоює Н. В. Галіцина, зазначаючи, що «адміністративні процедури закріплюються адміністративно-процесуальними нормами, які, в свою чергу, регулюють застосування матеріальних норм адміністративного та інших галузей права (фінансового, господарського, трудового тощо) і при цьому регламентують діяльність уповноважених органів і посадових осіб» [111, с. 174]. Відтворюють позицію ученої також Р. В. Ігонін і М. В. Вікторчук [220, с. 187]. Однак це не видається цілком слушним, адже адміністративно-процесуальні норми (їх закріплено в КАСУ [253]) врегульовують адміністративний процес, який є площиною, де здійснює правосуддя адміністративний суд (у цьому контексті ми керуємося тим, що «адміністративно-процесуальні норми призначені для вирішення публічно-правових спорів адміністративними судами» [60, с. 6]).

Доходимо висновку, що адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні: 1) урегульовані нормами матеріального адміністративного законодавства, що є адміністративно-процедурними (а не адміністративно-процесуальними) нормами (така позиція цілком підтверджується в процесі аналізу нормативно-правової основи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в частині реалізації такої державної політики); 2) передбачають логічно узгоджений (ефективний, раціональний) алгоритм дій суб'єктів владних повноважень щодо здійснення правозастосовної діяльності; 3) є безпосереднім виявом вимог принципів юридичної визначеності та законності.

3. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні здійснюють у публічно-правовій сфері за участю суб'єкта владних повноважень як вияв управлінської діяльності (правозастосовної діяльності) і реалізацію компетенції владного суб'єкта (у публічно-правових відносинах управлінського характеру)*. Учені зазначають, що «для адміністративних процедур характерний особливий суб'єктний склад (однією зі сторін в адміністративній процедурі завжди виступає державний орган або посадова особа, наділені державно-владними повноваженнями)» [220, с. 187]. Водночас адміністративна процедура передусім має визначати порядок здійснення владними суб'єктами саме зовнішньої, правозастосовної діяльності позитивного характеру [363, с. 193]. Як приклад назвемо контрольно-наглядові адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні, що здійснює МВС України: згідно з пп. 2.1 п. 2 та пп. 3.1 п. 3 наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], такі процедури здійснюють у межах своїх повноважень: а) уповноважений підрозділ із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією; начальники ГУНП в АРК, м. Севастополі, областях і м. Києві.

Слід зауважити, що типовим для адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні є те, що вони, як й інші адміністративні процедури, здійснюються в публічній сфері та передбачають участь:

1) *суб'єкта владних повноважень, предметна компетенція якого дає змогу йому розглядати та вирішувати справи у сфері ОЗ*. Зазначимо, що безпосередньо адміністративну процедуру у сфері ОЗ здійснює посадова особа адміністративного органу, відповідна правозастосовна діяльність якого віднесена до його відання (предметна компетенція). Відповідно до ч. 1 ст. 22 проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру» від 14 травня 2020 року № 3475, передбачається цілком логічне правило, за яким «в адміністративному органі адміністративне провадження проводиться та відповідний адміністративний акт приймається керівником або посадовою особою, уповноваженою відповідно до закону керівником органу на підставі внутрішніх розпорядчих актів адміністративного органу, якщо інше не визначено законом» [439]. Це правило діє й нині, його застосовують у контексті здійснення досліджуваних нами адміністративних процедур;

2) *учасник адміністративного провадження у сфері ОЗ*. Таким суб'єктом, відповідно до ст. 28 цього проєкту Закону України «Про адміністративну процедуру», постає: а) «особа, питання про права, законні інтереси та обов'язки якої вирішується в адміністративному акті (*адресат*), у тому числі особа: яка з метою забезпечення реалізації її прав і законних інтересів та виконання нею визначених законом обов'язків звертається до адміністративного органу із заявою про прийняття адміністративного акта (*заявник*); проти якої або стосовно якої адміністративним органом ініційовано адміністративне провадження; яка з метою захисту своїх прав, свобод і законних інтересів звертається до суб'єкта розгляду скарги зі скаргою (*оскаржувач*)» [439]; б) «будь-яка інша особа, крім адресата, права, свободи та законні інтереси якої зачіпає або може зачіпати адміністративний акт (*заінтересована особа*)» [439].

4. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні за характером і формою своєї спрямованості можуть бути зовнішніми та внутрішньосистемними процедурами*. Учені зазначають, що адміністративні процедури «залежно від спрямованості процедури та меж її здійснення

поділяються на внутрішні (внутрішньо організаційні) та зовнішні (зовнішньо організаційні)» [199, с. 10]. Такий підхід відображений в інших наукових напрацюваннях вітчизняних юристів-адміністративістів [236, с. 32-35; 611, с. 24]. Зокрема, критично аналізуючи контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ, здійснювані в системі МВС України, можемо дійти висновку, що такі адміністративні процедури залежно від їх спрямованості поділяються на:

1) зовнішні контрольно-наглядові процедури. У цьому контексті йдеться здебільшого про контрольно-наглядові процедури, за які відповідає УП ЦОУП відповідно до пп. 2.1 п. 2 наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], а саме: а) процедури контролю за дотриманням порядку на об'єктах дозвільної системи з вогнепальною (пневматичною, холодною) зброєю, а також боєприпасами до зброї (абзац 2 пп. 2.1 п. 2 наказу від 21 серпня 1998 року № 622); б) процедури контролю за додержанням порядку виготовлення (придбання, обліку, зберігання, охорони та використання) вогнепальної (пневматичної, холодної) зброї (абзац 3 пп. 2.1 п. 2 наказу від 21 серпня 1998 року № 622) [465];

2) внутрішні контрольно-наглядові процедури. Стосовно таких адміністративних процедур слід зазначити, що вони виявляються в контролі за належним здійсненням зовнішніх (іноді також і внутрішніх) контрольно-наглядових процедур. Наприклад, УП ЦОУП контролює подання начальниками ГУНП в АРК та м. Севастополі, областях і м. Києві щомісячних звітів про результати роботи з контролю за ОЗ (до 05 числа місяця, наступного за звітним). Крім того, слід зауважити, що начальники, відповідно до пп. 3.1 п. 3 наказу від 21 серпня 1998 року № 622, ГУНП в АРК та м. Севастополі, областях та м. Києві здійснюють контроль за роботою зі здійснення дозвільної системи [465].

5. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні мають індивідуальний характер*. Така типова ознака обумовлена тим фактом, що в адміністративних процедурах втілюється правозастосовна діяльність, що є

особливим виявом реалізації права, яка не має універсального характеру (чим вирізняється, наприклад, нормотворчість). З огляду на це, внутрішньо та зовнішньо спрямовані адміністративні процедури у сфері ОЗ безпосередньо стосуються конкретних суб'єктів, на яких спрямований відповідний управлінський вплив. Наприклад, дозвільна процедура у сфері ОЗ щодо Особи 1, здійснювана за ініціативою Особи 1, за своїм характером і в кінцевому результаті виявляється в застосуванні права щодо Особи 1 з огляду на конкретні обставини фактичної дійсності, у яких перебуває Особа 1, а також з огляду на належний вплив цієї процедури на забезпечення публічного інтересу у сфері ОЗ.

Загальна сутність, а також виокремлені та проаналізовані нами ознаки адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні відображають особливу соціально-правову значущість таких процедур. Конкретизуючи їх значущість, зазначимо, що їх очевидна соціально-правова важливість є похідною від мети й завдань: 1) державної політики загалом і державної політики у сфері ОЗ зокрема; 2) реалізації державної політики у сфері ОЗ, що в процедурному контексті спрямована на превенцію протиправного ОЗ у державі (послаблення впливу різних чинників, які обумовлюють розширення «чорного ринку зброї», нелегального набуття права на володіння, користування та розпорядження зброєю тощо), чого досягають шляхом здійснення множини адміністративних процедур у сфері ОЗ (забезпечують правопорядок у питаннях: видачі, переоформлення та анулювання дозволів і ліцензій на зброю, виготовлення зброї, її перевезення тощо; зберігання, обліку, носіння, ремонту зброї; втрати зброї тощо).

Отже, узагальнюючи викладене, можемо дійти висновку, що *в сутнісному контексті адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні* – це правові процедури, здійснювані у сфері ОЗ, які: 1) вирізняються нормативною (врегульовані процедурно-правовими нормами адміністративного законодавства, що становлять порядки здійснення таких процедур), публічною (здійснюються в публічно-правовій сфері) й індивідуальною (рішення та дії в

межах і за результатами процедури стосуються конкретного суб'єкта права) сутністю; 2) послідовно (у межах нормативно визначених стадій) об'єктивуються в управлінських правовідносинах (це визначає особливий суб'єктний склад таких процедур – суб'єкти владних повноважень, предметна компетенція яких дозволяє їм розглядати та вирішувати справи у сфері ОЗ; учасник адміністративного провадження у сфері ОЗ).

Розглянувши загальну сутність й особливості адміністративних процедур у сфері ОЗ, з'ясуємо основні види таких процедур. Цього можна досягти на підставі аналізу підходів учених до виокремлення видової структури адміністративних процедур.

Наприклад, І. М. Лазарєв вважає, що адміністративні процедури можуть бути таких видів: 1) правопредставницькі; 2) ліцензійно-дозвільні; 3) реєстраційні; 4) контрольно-наглядові; 5) державно-заохочувальні; 6) ті, що забезпечують виконання обов'язків приватними особами [306, с. 66]. Своєю чергою С. Т. Гончарук зазначає, що адміністративні процедури можуть бути поділені на такі види (науковець пропонує відкритий перелік): 1) ті, що наявні в справах про адміністративні правопорушення; 2) ті, що об'єктивуються у справах за зверненнями громадян; 3) ті, що наявні внаслідок індивідуальних звернень юридичних осіб стосовно питань управлінського змісту; 4) ті, що виявляються в заходах адміністративного припинення; 5) заохочувальні; 6) дозвільно-реєстраційні; 7) контрольно-наглядові; 8) установчі; 9) стосовно діловодства й документообігу; 10) щодо підготовки та прийняття управлінських актів; 11) стосовно кадрової роботи; 12) щодо організації внутрішньоапаратної діяльності [133, с. 87–88]. Також відкритий перелік видів адміністративних процедур формує С. Г. Стеценко, зауважуючи, що основними такими процедурами є: 1) ті, що наявні в справах про адміністративні правопорушення (позасудового характеру); 2) ті, які стосуються адміністративного оскарження; 3) нормотворчі; 4) дозвільні; 5) реєстраційні; 6) контрольні; 7) атестаційні [590, с. 266].

З огляду на викладене, слід зазначити таке:

1) у межах різних підходів учених до висвітлення видової структури адміністративних процедур: а) часто використовують одразу ж декілька класифікаційних підходів до виокремлення видів таких процедур, які не завжди можуть бути гармонійно поєднаними (наприклад, поділ адміністративних процедур на види залежно від форм і методів управлінської діяльності суб'єктів адміністративного права); б) окремі види адміністративних процедур, які виокремлені як процедури однакового структурно-ієрархічного порядку, можуть бути розглянуті як процедури, що пов'язані як ціле та частина (наприклад, ліцензійно-дозвільні процедури охоплюють реєстраційні процедури [162, с. 150]);

2) слушною є думка, що в науковій літературі дослідники виокремлюють «значну кількість конкретних видів адміністративних процедур» [349, с. 62]. Зазначене пов'язано з тим, що «для виділення окремих видів процедур та їх змістової характеристики використовуються різні наукові підходи, відповідно вирізняються й критерії їх типологізації, адже класифікувати процедури, що існують у цій сфері правовідносин, можна за цілою низкою різноманітних підстав» [349, с. 62]. Водночас різноманіття таких підстав хоча й ускладнює становлення актуальної та узагальненої наукової думки щодо видової структури адміністративних процедур, проте становить і теоретичну площину, на якій може бути сформовано комплексне наукове розуміння адміністративних процедур, що враховуватиме всі статичні й динамічні аспекти їх вияву [663].

Отже, виокремлення видів адміністративних процедур у сфері ОЗ має відбуватися з огляду на: 1) наявні критерії класифікації видів процедур, що якомога повніше відображають обсяг і сутність досліджуваних адміністративних процедур; 2) те, що не всі види адміністративних процедур загалом висвітлені у видовій структурі адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні.

Критично аналізуючи різні класифікаційні підходи до виокремлення видової структури адміністративних процедур, що окреслюють українські й

іноземні юристи-адміністративісти [60, с. 8–13; 127, с. 23; 262, с. 370–377; 563, с. 97–98; 567, с. 51–53; 611, с. 24], можемо дійти висновку, що найповніше відображає сутність досліджуваних процедур поділу адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні за критеріями: 1) суб'єкта ініціювання процедури; 2) методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, які застосовують переважно в межах таких процедур, визначаючи їх спрямованість і практичну сутність; 3) безпосередності впливу на сферу ОЗ в Україні.

Отже, за *критерієм суб'єкта ініціювання такої процедури* можемо виокремити такі види адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні:

1. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні, що ініціює приватна особа*. Для такого «виду процедури характерно те, що вона починається із звернення приватної особи до суб'єкта публічного адміністрування із заявою про реалізацію належного цій особі права або зі скаргою, що права особи порушені рішеннями, діями чи бездіяльністю владарюючих суб'єктів чи на приватну особу покладено не передбачений законом обов'язок» [60, с. 8]. Ураховуючи той факт, що досліджувані адміністративні процедури здійснюють у публічно-правовій сфері переважно за участю суб'єкта владних повноважень й учасника адміністративного провадження у сфері ОЗ, можемо дійти висновку, що види учасників адміністративного провадження є основою для виокремлення підвидів цієї групи адміністративних процедур. Тож адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні, які ініціює приватна особа (вона повинна володіти належним обсягом правосуб'єктності для того, щоб ініціювати процедуру й бути суб'єктом публічно-правових відносин щодо ОЗ), поділяються на:

1) *адміністративні процедури, що ініційовані заявою приватної особи*, зокрема заявою щодо: а) видачі дозволу на право придбання, зберігання та носіння зброї (зокрема вогнепальної зброї); б) видачі дозволу на придбання основних частин зброї; в) зберігання колекційної холодної зброї; г)

перевезення територією України (також через митний кордон України) зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, а також пристроїв і патронів до них; д) постановки на облік в органі поліції за місцем проживання (за новим місцем проживання); е) видачі дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування (подає суб'єкт господарської діяльності); ж) продовження терміну дії дозволу; и) отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с тощо;

2) *адміністративні процедури, ініційовані скаргою приватної особи*, щодо: а) необґрунтованого притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правового режиму ОЗ; б) неправомірних дій працівників дозвільної системи щодо видання дозволів (ліцензій).

Факт подання заяви чи скарги не є достатньою підставою для того, щоб розпочалася відповідна адміністративна процедура у сфері ОЗ. Ураховуючи положення постанови КМ України від 02 грудня 2015 року № 1000 [474] та Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], можемо констатувати, що чинне законодавство ставить певні вимоги до: 1) адміністративної правосуб'єктності заявника та скаржника (такий суб'єкт повинен бути суб'єктом адміністративного права, спроможним бути учасником відповідних правовідносин у сфері ОЗ); 2) обсягу документів, які додають до заяви (якщо для окремих заяв передбачено довільну форму, то для інших така форма є чітко визначеною на законодавчому рівні).

2. *Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні, що ініціює повноважний суб'єкт публічного адміністрування*. Оскільки суб'єкт владних повноважень повинен дотримуватися вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України,

цілком закономірним є те, що адміністративні процедури за ініціативою відповідного суб'єкта мають здійснювати виключно тоді, коли для цього є фактичні й нормативні підстави. З огляду на те, що дозвільні процедури та процедури розгляду скарг переважно здійснюють за ініціативою заявника – на підставі відповідних заяв (дозвільні (погоджувальні) адміністративні процедури можуть здійснюватися й за ініціативою суб'єкта владних повноважень, а саме коли вони є наслідком перевірочних дій, зокрема в частині анулювання дозволів, тощо), то решта процедур можуть бути ініційовані виключно (чи в переважній більшості) за первинною волею суб'єкта владних повноважень, що скерована вимогами чинного законодавства. Тож усі ці процедури за своєю сутністю мають: 1) контрольно-наглядову сутність (контрольно-наглядові процедури, що є зовнішньо та внутрішньо спрямованими); 2) похідну від контрольно-наглядових процедур сутність (анулювання ліцензій тощо).

За *критерієм використання методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, які застосовують переважно в межах таких процедур, визначаючи їх спрямованість і практичну сутність*, можемо виокремити такі адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні:

1. *Дозвільні (погоджувальні) адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні*. Відповідно до абзацу 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», дозвільну (погоджувальну) процедуру законодавець тлумачить як «сукупність дій, що здійснюються адміністраторами та дозвільними органами під час проведення погодження (розгляду), оформлення, надання висновків тощо, які передують отриманню документа дозвільного характеру» [452]. У межах досліджуваного питання йдеться здебільшого про погодження (надання дозволів, видачу ліцензій):

1) заяв про видачу дозволу на: а) право придбання (зберігання, носіння) зброї; б) зберігання колекційної холодної зброї; в) перевезення територією України зброї; г) право відкриття та функціонування пункту вивчення

матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування; д) продовження терміну дії дозволу;

2) отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту зброї тощо.

2. *Контрольно-наглядові адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні*, які в загальному сенсі є управлінською діяльністю суб'єктів реалізації державної політики у сфері ОЗ, за рахунок яких об'єктивується метод контролю та нагляду реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у нашій державі (це питання детально буде розглянуто в підрозділі 4.3 цієї наукової праці).

3. *Адміністративна процедура розгляду скарг на дії (бездіяльність) суб'єктів владних повноважень процедури у сфері ОЗ в Україні*. «Скарги посідають особливе місце серед звернень громадян, оскільки вони мають юрисдикційні ознаки, а саме наявність спору про право» [320, с. 21], а також сприяють забезпеченню законності, верховенства права та людиноцентризму в діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері ОЗ. Зазначимо, що такі процедури:

1) ініціюють суб'єкти, що мають право на подання відповідної скарги. Це право виникає на підставі: а) норм законодавства – наявність статусної характеристики особи; б) наявності фактичних обставин, які можна вважати фактичною підставою для виникнення цього права та його реалізації (наприклад, суб'єкт владних повноважень безпідставно відмовляє в продовженні терміну дії дозволу на функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування; суб'єкт владних повноважень не вирішує питання про видачу дозволу на право придбання, зберігання та носіння зброї в строк, передбачений законодавством);

2) можуть бути розпочаті лише тоді, коли суб'єкт, який має право на подання відповідної скарги, подав скаргу в належній формі та з дотриманням вимог до подання такої скарги.

4. *Процедури адміністративного примусу у сфері ОЗ в Україні*. Аналізуючи КУпАП у поточній редакції, доходимо думки, що серед процедур слід назвати ті, що пов'язані з: 1) конфіскацією предмета, який став знаряддям вчинення (безпосереднім об'єктом) адміністративного правопорушення (ст. 29 КУпАП), особливостями вилучення (також повернення) нагородної та іншої зброї (ст. 265 КУпАП); 2) порушенням законодавства про фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ст. 166-9 КУпАП); 3) необережним знищенням (пошкодженням) зброї, яка є військовим майном (ст. 172-12 КУпАП); 4) порушенням правил поводження зі зброєю (ст. 172-19 КУпАП); 5) «стрільбою з вогнепальної, холодної метальної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку» [255] (ст. 174 КУпАП); 6) «порушенням громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї» [255] (ст. 190 КУпАП); 7) «порушенням громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» [255] (ст. 191 КУпАП); 8) «порушенням громадянами строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та правил взяття її на облік» [255] (ст. 192 КУпАП); 9) «ухиленням від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» (ст. 193 КУпАП); 10) «порушенням громадянами торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» [255] (ст. 194 КУпАП); 11) «порушенням працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів» [255] (ст. 195 КУпАП); 12) «порушенням порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них» [255] (ст. 195-2 КУпАП).

Також у контексті аналізованого питання важливим є виокремлення видів адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні залежно від критерію *безпосередності впливу на сферу ОЗ в Україні*. За цим критерієм адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні можуть бути поділені на такі види:

1. *Внутрішньоспрямовані адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні*, а саме ті адміністративні процедури, що безпосередньо спрямовані на суб'єктів владних повноважень у сфері ОЗ, зокрема: 1) процедури внутрішнього контролю; 2) дисциплінарні процедури позитивного й негативного характеру.

2. *Зовнішньоспрямовані адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні*, тобто втручальні процедури – адміністративні процедури, які передбачають безпосередній вплив суб'єктами владних повноважень на підконтрольних суб'єктів у сфері ОЗ. До цих процедур належать майже всі виокремлені в попередніх класифікаціях види адміністративних процедур, зокрема: 1) дозвільні процедури; 2) контрольно-наглядові процедури; 3) процедури адміністративного примусу.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що у сфері ОЗ нині використовують множину адміністративних процедур, які врегульовані законодавчими актами різної нормативно-правової сили (нормами законодавчих і підзаконних актів). З огляду на те, що Україна продовжує активно розвиватися як правова, демократична держава, а на порядку денному національного парламенту стоїть питання прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ у державі, важливими є «уніфікація» та «кодифікація» норм, що визначають порядок здійснення адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні. Завдяки такій «уніфікації» та «кодифікації» буде щонайменше: 1) сконцентровано в окремому нормативно-правовому акті переважну більшість норм, які визначають стадії (етапи) здійснення адміністративних процедур (зокрема строки, форми та послідовність дій, бездіяльності та рішень тощо); 2) визначено: а) загальні для всіх

адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні принципи їх здійснення; б) права й обов'язки приватної особи та повноваження суб'єкта владних повноважень у конкретних адміністративних процедурах. Отже, запропонований захід сприятиме: 1) посиленню юридичної визначеності ініціювання адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні, а також їх здійснення та припинення; 2) формуванню нормативно-правової основи для подальшої еволюції наукової думки щодо реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі. В окресленому контексті слід акцентувати на дозвільних і контрольно-наглядових процедурах як основних адміністративних процедурах у цій сфері (концептуальна та практична складність, соціально-правова важливість цих процедур обумовлюють потребу окремого наукового дослідження їх у межах цієї наукової праці).

4.2. Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

У попередньому підрозділі цієї наукової праці засвідчено важливість належного розуміння концептуальної та практичної сутності дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, адже саме належне здійснення таких процедур: 1) дає змогу особам реалізувати їхні права на: а) придбання, зберігання, носіння та перевезення (також через митний кордон України) нагородної зброї, іншої вогнепальної, пневматичної, холодної, вихолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї тощо; б) відкриття та функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів тощо; 2) не дає доступу фізичних і юридичних осіб до зброї, якщо надання їм відповідного доступу обумовить реальну небезпеку для них, інших громадян, суспільства й держави; 3) мінімізувати негативний вплив чинників, які сприяють розвитку нелегального ринку зброї.

Попри це, слід констатувати, що нині бракує актуальних наукових напрацювань, у яких було б окреслено комплексну сутність, види й порядок зазначених адміністративних процедур, що є питанням, яке ми розглянемо в межах цього підрозділу наукової праці. Під час аналізу спеціальної юридичної літератури було з'ясовано, що вітчизняні юристи-адміністративісти активно досліджували сутність дозвільних процедур, зокрема: Я. Г. Воронін [108], О. В. Джафарова [162], Г. С. Завірюха [195], Ю. М. Ільницька [222], В. В. Мартиновський [343], В. І. Сіверін [569], А. Є. Фоменко [629], Д. С. Чуріков [646] та ін. Наукові напрацювання цих учених становитимуть теоретичну основу, крізь призму якої може бути проаналізовано загальну сутність дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також сформульовано відповідні наукові висновки. Для досягнення цієї мети слід виконати такі завдання: 1) визначити адміністративно-правову сутність дозвільних процедур; 2) сформувати визначення поняття «дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 3) окреслити систему ознак дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також проаналізувати виокремлені риси таких процедур; 4) узагальнити результати дослідження.

Реалізуючи поставлені завдання, насамперед зауважимо, що науковці ще не сформулювали визначення поняття «дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні». Водночас у наявній науковій літературі є дефініції дозвільних процедур загалом, на підставі яких крізь призму сутності державної політики у сфері ОЗ сформулюємо визначення досліджуваного поняття.

Наприклад, Г. С. Завірюха, досліджуючи дозвільну діяльність щодо підприємництва, доходить думки, що нею є «цілеспрямована, підзаконна, організаційно-розпорядча, зовнішня діяльність уповноважених органів виконавчої влади (їх посадових і службових осіб) щодо видачі документів дозвільного характеру, спрямована на реалізацію державної політики у сфері регулювання підприємницької діяльності, захисту прав, законних інтересів

суспільства, територіальних громад, громадян, забезпечення безпеки громадян, громадського порядку, охорони навколишнього природного середовища, вільного розвитку конкуренції» [196]. На цій підставі вчена стверджує, що «дозвільна процедура – процес видачі місцевим дозвільним органом документа дозвільного характеру, який передбачає обов'язковість отримання суб'єктом господарювання двох або більше проміжних документів дозвільного характеру (висновків, погоджень, актів, дозволів, довідок, свідоцтв, рішень тощо) від місцевих дозвільних органів та/або двох або більше дозвільних послуг, які є необхідною підставою для видачі кінцевого документа дозвільного характеру» [196].

Своєю чергою Я. Г. Воронін дозвільні процедури тлумачить як «групи однорідних адміністративно-процедурних норм і породжених ними послідовно здійснюваних уповноваженими органами (їх посадовими особами) процедурних дій щодо розгляду індивідуальної адміністративної справи за заявою фізичної або юридичної особи та прийняття індивідуального адміністративного акта у вигляді дозвільного документа або рішення про відмову у його видачі та його виконання» [108]. Отже, дослідник пропонує дозвільні процедури тлумачити як складніше соціально-правове явище, що охоплює норми адміністративного законодавства та детермінується цими нормами національного законодавства.

Цілком лаконічно визначають сутність дозвільних процедур провідні вітчизняні науковці С. Г. Стеценко, А. Т. Ковальчук, О. В. Джафарова та І. М. Риженко, які такими процедурами пропонують вважати «встановлений чинним законодавством порядок діяльності суб'єктів публічного адміністрування, за результатами якої надаються дозволи на провадження певних видів діяльності та здійснення юридично значущих дій» [9, с. 203]. Конкретизуючи сутність дозвільних процедур, учені зазначають, що їх метою постає: «забезпечення безпеки громадян та інтересів держави; надання можливостей для реалізації певних прав особи, передусім у сфері економічної

діяльності; унормування контролю за діяльністю, щодо якої суб'єктом публічного адміністрування надано дозвіл» [9, с. 203].

На підставі викладеного можемо дійти висновку, що *дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це, з одного боку, система однорідних адміністративно-процедурних норм, які визначають порядок дозвільної діяльності у сфері ОЗ в Україні, а з іншого – дозвільна публічно-владна діяльність повноважних суб'єктів (їх посадових осіб), що полягає в розгляді питання про можливість видачі документів дозвільного характеру (відновлення та продовження строку дії дозволу, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) та прийнятті відповідних рішень стосовно цього питання.

Ґрунтовніше з'ясувати сутність досліджуваних процедур можна шляхом виокремлення та аналізу системи їхніх ознак. Отже, зазначимо, що *основними ознаками дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* є такі особливості цих процедур:

1. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є адміністративними процедурами, а отже, їм властиві загальні ознаки цілеспрямованих, підзаконних та організаційно-розпорядчих дій, що об'єктивуються у формі таких процедур*. З огляду на це, можна стверджувати, що така ознака є комплексною та засвідчує наявність базових й особливих рис досліджуваних процедур. До базових ознак належать ті, що випливають із сутності адміністративних процедур у сфері ОЗ (дозвільні процедури мають загальну мету як управлінська діяльність переважно позитивної спрямованості; є попередньо визначеними типовими правовими моделями реалізації права у сфері ОЗ, що врегульовані нормами адміністративного законодавства України й поетапно здійснюються відповідно до порядків, які врегульовані адміністративним законодавством, окреслюючи форму зовнішнього вираження управлінської діяльності; здійснюється в публічно-правовій сфері за участю суб'єкта владних повноважень як вияв управлінської діяльності та реалізація компетенції

владного суб'єкта). Своєю чергою відмітними рисами зазначених процедур є решта їхніх рис, про які йдеться в контексті системи ознак дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні [666].

2. *Об'єкт дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні пов'язаний з правовою можливістю фізичної чи юридичної особи набути (зберегти) правовий статус у сфері ОЗ та бути учасником правовідносин, які можуть виникати, тривати та припинятися у сфері ОЗ*. Дослідниця О. В. Джафарова слушно зазначає: «завдання держави полягає в тому, щоб постійно моніторити явища й чинники, які можуть становити небезпеку для людини, суспільства, держави та національних інтересів, а також шляхом використання правового інструментарію (дозволів, зобов'язань і заборон) визначати ступінь свободи реалізації громадянами своїх прав залежно від загроз життю та здоров'ю людини й громадянина, навколишньому природному середовищу та національним інтересам тощо» [163, с. 125]. У цьому контексті дозвіл як правовий інструмент регулювання відносин у сфері ОЗ та забезпечення правопорядку в цій сфері – це інструмент, використовуваний для надання особі, справді спроможній належно реалізувати свої права та взаємодіяти у сфері ОЗ, правові можливості набути відповідного адміністративно-правового статусу. Тобто дозвільні процедури є єдино можливим засобом, за допомогою якого суб'єкт може легально бути учасником відносин і процесів стосовно зброї. Надання державою такої можливості має на меті забезпечення правопорядку у сфері ОЗ шляхом: 1) встановлення розумних бар'єрів для осіб, які бажають набути адміністративно-правовий статус у сфері ОЗ, проте не мають реальних можливостей (чи бажання) справді належно об'єктивувати цей правовий статус у практичній дійсності; 2) відслідковування всіх суб'єктів, які потребують контролю та не можуть бути притягнені до кримінальної чи адміністративної відповідальності за дії, які вони здійснюють у межах отриманого ними дозволу (ліцензії); 3) з'ясування обсягу легальної зброї в державі та її «руху», «перетворення», знищення тощо.

3. *Предметом дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є дозволи як розпорядчі документи*. Юрист-адміністративіст Ю. М. Ільницька слушно зазначає, що «дозвіл як розпорядчий документ має наступні загальні ознаки: видається спеціально уповноваженим органом та надає певне суб'єктивне право особі, яка його отримала» [222, с. 299]. Зважаючи на це, учена доходить думки, що такий розпорядчий документ слід тлумачити як «документ, виданий спеціально уповноваженим органом влади з питань, віднесених до його компетенції, що надає право суб'єкту, який його отримав, здійснювати свої суб'єктивні права відповідно до чинного законодавства в межах отриманого дозволу» [222, с. 299].

Також слід зауважити, що в цьому контексті йдеться не про дозволи загалом (хоча їх традиційно називають суто дозволами на зброю), а про дозволи на володіння та/або здійснення певних дій у сфері ОЗ (залежно від видів дозвільних процедур, окреслених в Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 [465], і в постановах КМ України від 2 грудня 2015 року № 1000 [474], від 27 грудня 2018 року № 1207 [490]). У цьому випадку йдеться про такі дозволи та ліцензії (перелік викладений в межах умовної системи): 1) дозволи на придбання та володіння зброєю; 2) дозволи на зберігання зброї; 3) дозволи на носіння зброї; 4) дозволи на перевезення зброї; 5) дозволи на функціонування стенду, стрілецького тиру, стрільбища; 6) ліцензії на виготовлення та ремонт зброї; 7) ліцензії на продаж зброї.

4. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні мають переважно темпоральні обмеження*. Наприклад, відповідно до п. 2.6 глави 2 розділу І Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, після отримання заяви суб'єкта господарської діяльності щодо отримання дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, відповідне головне управління НП в

АРК (чи м. Севастополі, областях і м. Києві) (далі – ГУНП), до якого надійшла відповідна заява, приймає її до провадження та перевіряє подані документи, з огляду на те, що протягом місяця з дня подання заяви про видачу цього дозволу до УП ЦОУП повинні бути надіслані (для подальшого провадження) документи за наслідками такої перевірки й висновок про можливість видачі дозволу заявнику [465].

Крім того, слід ураховувати, що дозволи у сфері ОЗ обмежені строком їх дії. Наприклад, у п. 2.2 глави 2 розділу І Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, зазначено, що строк дії дозволів: «на виготовлення, зберігання та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, які видаються на ім'я керівників підприємств, установ і організацій, а також громадянам, – 3 роки» [465]; «на придбання та перевезення цих предметів, матеріалів і речовин – до 3 місяців» [465].

5. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні здійснюють суб'єкти владних повноважень, які законодавством наділені повноваженнями надавати дозвільні послуги у сфері ОЗ*. Учений В. І. Сіверін зазначає, що «дозвільна послуга, яку надає суб'єкт публічної адміністрації, – це результат публічно-владної діяльності суб'єкта публічної адміністрації, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень тощо)» [569, с. 12]. З огляду на це, можемо дійти висновку, що суб'єктами владних повноважень, які здійснюють дозвільну діяльність у сфері ОЗ в Україні, є певні суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері. Конкретизувати цих суб'єктів наразі можливо в межах аналізу положень Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622. Отже, аналізуючи норми цієї Інструкції, можемо дійти висновку, що

основними суб'єктами владних повноважень, які здійснюють дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, є:

1) УП ЦОУП, котрий видає дозволи на: а) «право придбання, перевезення через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної, пневматичної, холодної, вихолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів і речовин міністерствам й іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, а також іноземним суб'єктам господарювання на підставі відповідних договорів» [465]; б) «придбання в Україні та перевезення через митний кордон України (за п'ять днів до перевезення) вогнепальної зброї, пневматичної, холодної, вихолощеної зброї, бойових припасів до зброї, основних частин зброї, пристроїв і патронів до них іноземцями за погодженням з іноземними дипломатичними представництвами країн, громадянами яких вони є, перевезення ними через митний кордон України, транзит через територію України вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї для участі в змаганнях здійснюються за клопотанням міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України, а з метою полювання – на конкретно визначений уповноваженим на це органом строк» [465]; в) «функціонування стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування» [465]; г) «право перевезення через митний кордон України нагородної зброї та патронів до неї» [465]; д) «зберігання, носіння нагородної зброї» [465]; е) «придбання патронів до нагородної зброї» [465] (пп. 2.3.1 п. 2.3 глави 2 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622). Додатково в Інструкції також зазначено, що «УП ЦОУП можуть видаватися всі види дозволів, передбачені законодавством, в тому числі цією Інструкцією» [465];

2) уповноважений підрозділ з контролю за обігом зброї та дозвільної системи ГУНП в АРК та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – УП

ГУНП), що видає дозволи на: а) «відкриття стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і ремонту вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної та вихолощеної зброї, спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, основних частин зброї, пристроїв та патронів до них» [465]; б) «право перевезення через митний кордон України мисливської вогнепальної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та вихолощеної зброї громадянами України» [465]; в) «придбання, зберігання та носіння мисливської нарізної, гладкоствольної зброї, пневматичної, холодної, вихолощеної зброї, пристроїв громадянами України» [465]; г) «придбання та зберігання відомчої вогнепальної, мисливської зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної, вихолощеної зброї, пристроїв і патронів до них підприємствами, установами, організаціями, суб'єктами господарювання» [465] (пп. 2.3.2 п. 2.3 глави 2 розділу I Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622). В Інструкції є вказівка на те, що «УП ГУНП також можуть видаватися дозволи, які видаються територіальними підрозділами поліції» [465];

3) територіальні підрозділи поліції, які видають дозволи на: а) «носіння і перевезення територією України відомчої вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та бойових припасів до неї» [465]; б) «придбання, зберігання і носіння громадянами України мисливської гладкоствольної зброї, основних частин зброї, бойових припасів до неї, пневматичної, холодної та вихолощеної зброї» [465] (пп. 2.3.3 п. 2.3 глави 2 розділу I Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622).

6. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні об'єктивуються в публічно-правовій сфері під час здійснення дозвільної публічно-владної діяльності, що знаходить вияв у межах певних напрямів (реєстрація (перереєстрація), ліцензування, сертифікація, власне*

дозвільна діяльність). У загальному контексті дозвільну діяльність вітчизняні вчені тлумачать як «основну діяльність держави, яка реалізується уповноваженими на те органами шляхом закріплення певних правил поведінки в нормативно-правових актах, при цьому чітко визначаючи, що можна робити і яким чином» [164, с. 124]. Конкретизовано цю діяльність можна інтерпретувати також як «законодавчо регламентовану діяльність уповноваженого суб'єкта публічної адміністрації та їхніх посадових осіб, направлена на надання законодавчої можливості суб'єкту-заявнику отримати право вчинення певних дій та бути учасником правовідносин, які визначені предметом дозволу» [204, с. 38]. Отже, цю діяльність здійснюють у площині дозвільної системи як:

1) частину зазначеної системи [570, с. 41]. Важливо зауважити, що дозвільну систему загалом тлумачать як «встановлену державою сукупність юридичних норм, що передбачає спеціальний порядок учинення певних юридично значущих дій відносно поводження з особливими предметами, які за своїми властивостями несуть суспільну небезпеку» [169, с. 60]. Своєю чергою дозвільну систему у сфері обігу (також і застосування) зброї вчені трактують як «встановлений порядок врегулювання суспільних відносин щодо видачі дозволів у цій сфері (на право придбання, зберігання, носіння, перевезення та використання спеціально визначених видів зброї, засобів індивідуального захисту й активної оборони, які можуть бути визнані як зброя, а також на відкриття та функціонування об'єктів, де їх зберігають чи використовують), і чіткий перелік можливих та необхідних варіативних дій для різних суб'єктів правовідносин у цій сфері» [169, с. 57];

2) важливий правовий інструмент забезпечення реалізації «національної безпеки (економічної, екологічної, інформаційної, внутрішньої), інноваційного розвитку держави» [162, с. 56];

3) «регулятор суспільних відносин, не перешкоджаючи в реалізації прав громадян, вона впорядковує суспільні відносини шляхом запровадження певних правил, обов'язкових для виконання» [162, с. 150].

Слід також зауважити, що дозвільна діяльність у сфері ОЗ в Україні не є однорідною, адже поділяється на певні види. Наприклад, О. В. Джафарова зазначає, що «у широкому розумінні дозвільна діяльність включає такі напрямки (види): реєстрація; ліцензування; паспортизація; сертифікація; патентування (право інтелектуальної власності); процедура визнання; власне дозвільна діяльність; апостилізація, (консульська легалізація документів); акредитація; атестація; верифікація; стандартизація (технічне регулювання); квотування тощо» [162, с. 150]. У контексті питання, яке ми розглядаємо, основними напрямами (видами) дозвільної діяльності у сфері ОЗ в Україні є реєстрація (перереєстрація), ліцензування, сертифікація, а також власне дозвільна діяльність.

7. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні опосередковують юридичні наслідки позитивного чи негативного характеру у вигляді: 1) надання дозволу чи відмови в наданні такого дозволу; 2) позбавленні дозволу*. Спершу слід зазначити, що дозвільні документи є передбаченим законодавством інструментом забезпечення правопорядку у сфері ОЗ, а видача (відмова у видачі) дозволів, зупинення (відновлення, продовження) строку дії дозволів чи анулювання дозволів – це індивідуальний правовий засіб правового регулювання відносин і процесів у цій сфері, що застосовують відповідно до конкретних фактичних, нормативних та процедурних підстав. Отже, як вбачається, дозвільні процедури не є однозначними, вони можуть обумовлювати різні юридичні наслідки, що стосовно заяви про отримання дозволу інтерпретують як: 1) позитивні (видача дозволу, відновлення та продовження строку дії дозволу); 2) негативні (відмова у видачі, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу).

8. *Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні здійснюють переважно за ініціативою заявника*. Ця обставина випливає з норм чинного законодавства. Наприклад, в Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622 зазначено, що: 1) «підставою для видачі дозволу на право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї,

спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування є заява суб'єкта господарської діяльності» [465] (п. 2.6 глави 2 розділу І Інструкції); 2) «дозвіл на право придбання суб'єктом господарювання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а також пристроїв та патронів до них, у тому числі у громадян – власників зброї, видається УП ГУНП за заявою» [465] (п. 9.18 глави 9 розділу ІІ Інструкції); 3) «дозвіл на перевезення територією України зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, а також пристроїв та патронів до них видається УП ГУНП за заявою» [465] (п. 10.1 глави 10 розділу ІІ Інструкції); 4) «дозвіл на перевезення через митний кордон України вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а також пристроїв та патронів до них видається УП ЦОУП України за заявою» [465] (п. 10.6 глави 10 розділу ІІ Інструкції); 5) перереєстрація зброї відбувається на підставі заяви про продовження терміну дії дозволу (п. 12.5 глави 12 розділу ІІ Інструкції); 6) дозвіл на перевезення вогнепальної мисливської зброї (основних її частин тощо) через митний кордон України надається на підставі заяви (п. 12.14 глави 12 розділу ІІ Інструкції). У п. 11.16 глави 11 розділу ІІ цієї Інструкції передбачено, що територіальні підрозділи поліції видають відповідні дозволи на право зберігання та носіння відомчої вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, бойових припасів за *клопотанням* керівників підприємств (установ, організацій). Однак уже в наступному абзаці цього пункту зазначено, що подана *заява* має містити певний перелік документів. Тобто нормотворець поняття клопотання використовує як синонім заяви.

Зважаючи на викладене, можемо дійти таких висновків:

1. У сутнісному вияві дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є адміністративними процедурами у відповідній сфері, яким властиві базові ознаки таких процедур, а також процедурами: 1) об'єкт яких пов'язаний з правовою можливістю заявника набути (зберегти) правовий статус у сфері ОЗ та бути учасником правовідносин у цій сфері; 2) предметом

яких є дозволи, що є розпорядчими документами та правовим інструментом регулювання сфери ОЗ; 3) мають темпоральні обмеження для здійснення; 4) здійснюються УП ЦОУП, УП ГУНП і територіальними підрозділами поліції; 5) об'єктивуються в публічно-правовій сфері під час здійснення дозвільної публічно-владної діяльності, що об'єктивується в межах певних напрямів (реєстрація (перереєстрація), ліцензування, сертифікація, власне дозвільна діяльність); 6) опосередковують юридичні наслідки позитивного (видача дозволу, відновлення та продовження строку дії дозволу) чи негативного (відмова у видачі дозволу, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) характеру; 7) переважно здійснюються за ініціативою заявника.

2. Наявне законодавство про ОЗ потребує уніфікації дозвільних процедур, створення та прийняття *урядової постанови «Про дозвільні (ліцензійні) процедури у сфері ОЗ в Україні»*. Слід зважати, що на доцільності уніфікації дозвільних процедур уже акцентувала Г. С. Завірюха, стверджуючи, що така уніфікація має відбуватися «шляхом встановлення єдиних процедурних основ надання публічних послуг на законодавчому рівні та визначення особливостей процедур у підзаконних актах, які стосуються діяльності окремих органів публічної адміністрації, що здійснюють дозвільну діяльність з метою забезпечення національної безпеки» [195, с. 7]. Однак у контексті питання, яке ми розглядаємо, вбачається доцільність у створенні та прийнятті відповідної постанови КМ України, яка визначала би: 1) правовий статус особи, яка може бути заявником; 2) підстави й умови подання заяви на отримання дозволу (ліцензії); 3) загальний порядок здійснення дозвільних процедур у відповідній сфері (повинен ураховувати критерії перевірки заявника на предмет спроможності виконання ним дозвільних (ліцензійних) умов; процедуру відводу посадової особи, яка надає дозвіл, тощо); 4) прийняття рішення в дозвільній процедурі; 5) можливості оскарження такого рішення.

4.3. Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні

Будь-яка система не спроможна бути й залишатися системою, допоки вона не набуде ознак контрольованої системи. Безконтрольна система не приводить своїм функціонуванням до очікуваного результату (її функціонування передбачає фактичну невизначеність реально досягнутого результату). Недопустимою є безконтрольність будь-якої системи та її структурних елементів у правовій дійсності, адже в такому разі вона постає як дисгармонійний елемент правової системи, що руйнує цю систему, а далі – власне правову й демократичну державу. Зазначене безпосередньо стосується також адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, реалізації цього адміністративно-правового механізму. Саме тому, наприклад, відповідно до абзацу 2 пп. 3.2 п. 3 наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, у системі службової підготовки мають «систематично провадитись заняття з навчання організації роботи і контролю за об’єктами дозвільної системи, вивчення законодавства, наказів та інструкцій МВС України з цих питань» [465]. Окреслене правило є цілком закономірним, адже, якщо зводити діяльність суб’єктів реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні лише до надання дозволів (ліцензій), то в державі будуть фізичні та юридичні особи, що на момент отримання дозволу (ліцензії) могли засвідчувати здатність виконувати умови дозволу (ліцензії), однак, отримавши його (її), почали використовувати свій адміністративно-правовий статус неналежно або ж у межах діяльності, що становить суспільну шкоду чи суспільну небезпеку. Можемо дійти висновку, що відсутність чи неналежні регламентація та здійснення контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні призводять до того, що сфера ОЗ не буде мати належний правопорядок, а адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ у державі не

буде спроможним об’єктивувати свою мету, виконувати комплекс відповідних завдань і функцій.

Додатково актуалізує потребу дослідження окресленого питання той факт, що нині недосконалими є контрольно-наглядові механізми у сфері ОЗ в Україні. Такий висновок ґрунтується на результатах дослідження системи суб’єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, а також їх адміністративно-правового статусу. Тобто проблематичним є те, що наразі всі важелі впливу у сфері ОЗ фактично зосереджені в руках одного органу виконавчої влади – МВС України. «Узурпація» владних повноважень не лише спричиняє розвиток бюрократизму у сфері ОЗ, а й створює суттєві корупційні ризики, максимізовані тим, що саме органи системи МВС України здійснюють і дозвільні процедури, і контрольно-наглядові процедури у відповідній сфері, і контролюють власну діяльність у цій сфері.

Зазначене цілком обґрунтовує актуальність потреби комплексного дослідження контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Аспекти контрольно-наглядової діяльності щодо реалізації державної політики в цій сфері досліджували вітчизняні вчені, серед яких: О. М. Бокій [64], І. В. Васильєв [90], В. А. Гуменюк [148; 149], С. В. Діденко [168], О. П. Дячкін [178], М. І. Єрофеєв [181], М. О. Свірін [559] та ін. Наукові напрацювання цих та інших науковців становитимуть наукове підґрунтя для дослідження сутності контрольно-наглядової процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Цього може бути досягнуто в процесі виконання таких завдань: 1) визначити адміністративно-правову сутність контролю та нагляду, їхні відмінності; 2) з’ясувати зміст контрольно-наглядових процедур; 3) сформувати визначення поняття «контрольно-наглядова процедура реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні»; 4) окреслити систему ознак досліджуваної процедури реалізації державної політики в цій сфері, а також проаналізувати виокремлені риси таких процедур; 5) узагальнити результати дослідження.

Реалізуючи поставлені завдання, зауважимо, що питання контролю активно вивчали юристи-адміністративісти [99; 317; 366; 394; 587]. Стосовно того, як саме слід тлумачити поняття «контроль», дослідники ще не досягли конкретної універсальної позиції. Адже контроль є складним соціально-правовим явищем, що виявляється своєрідно в кожній конкретній сфері буття людини, суспільства та держави, де його застосовують, хоча й характеризується певними базовими рисами, властивими йому як особливій публічній владній (чи невладній) діяльності. Тобто особливість контролю полягає в тому, що він має конкретні риси, властиві лише йому та які виявляються в кожному випадку використання такого заходу публічного впливу.

Аналогічного висновку доходить під час аналізу різних підходів вітчизняних учених до тлумачення поняття «контроль» також Т. Л. Антонова. Дослідниця акцентує на тому, що в «юридичній довідковій, словниковій літературі існує розмаїття визначень контролю, що пояснюється різним підходом вчених до його формулювання, виділенням та характеристикою певних його ознак» [24, с. 168]. Водночас юрист-адміністративіст переконана, що в такому різноманітті інтерпретацій явища «контроль» можна сформувати узагальнене тлумачення цього феномену, з огляду на такі три базові його характеристики: 1) контроль є діяльністю компетентних суб'єктів, які здійснюють контрольну діяльність (діяльність контролюючих суб'єктів); 2) основними формами контрольної діяльності є спостереження та перевірка підконтрольних суб'єктів (об'єктів контролю); 3) контроль «передбачає право контролюючого суб'єкта застосовувати відповідні заходи впливу» [24, с. 168].

У цьому контексті ми поділяємо думку, що в найширшому юридичному контексті контроль слід тлумачити як «перевірку підконтрольного об'єкта на предмет дотримання встановлених законодавством норм та правил, яку здійснюють уповноважені суб'єкти публічної адміністрації з метою виявлення допущених відхилень і порушень, які були зроблені підконтрольним об'єктом» [313, с. 214–215]. Отже, контроль постає «складовою публічного

управління та невід'ємною функцією публічної адміністрації» [313, с. 214], що «при виконанні покладених на неї обов'язків щодо здійснення контролю широко користується наданими їй владними повноваженнями. Відповідні контролюючі суб'єкти керують діяльністю підконтрольних їм ланок управління, контролюють виконання поставлених завдань, перевіряють виконання рішень вищих органів» [313, с. 214].

Питання нагляду також привертало увагу вітчизняних учених [73; 126; 132; 190; 423; 591], однак юристи-адміністративісти досі не досягли спільної позиції стосовно сутності зазначеного соціально-правового явища. Аналізуючи різні підходи дослідників до трактування поняття «нагляд», ми поділяємо думку С. І. Скворцова в тому, що ці підходи можуть здатися різними за змістом, однак вони відображають також низку спільних рис, притаманних нагляду. «Це, зокрема, діяльність уповноважених на те органів державної влади, мета, припинення, попередження правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності, а також методи застосування нагляду, обов'язковість дотримання усіх правил, норм і вимог» [572, с. 37–38]. Крім того, слід ураховувати, що в межах системного підходу нагляд як інституційне явище постає як «система норм адміністративного права, що має складну внутрішню організацію декількох відносно самостійних гілок вертикальних структур, об'єднаних горизонтальними системними зв'язками» [393, с. 91].

На цій підставі доходимо закономірного висновку, що контроль і нагляд є близькими за своєю сутністю поняттями. Для вітчизняних й іноземних учених актуальним питанням залишається розмежування зазначених явищ [346; 572, с. 38]. Зокрема, О. М. Лісовол вважає, що сутнісний зміст терміна «нагляд» часто висвітлюють через термін «контроль», а сутнісний зміст контролю – за допомогою терміна «нагляд» [316, с. 43]. З цього приводу Т. О. Ольхова зауважує, що «нагляд як правову категорію часто помилково використовують як синонім до терміна "контроль", хоча він має спеціалізований зміст і призначення» [393, с. 183]. Дослідниця стверджує, що

«державний контроль, на відміну від нагляду, є повсякденним, безперервним, здійснюється як органами законодавчої, виконавчої та судової влади, так і численними спеціально утвореними для цього контролюючими органами. Відрізняє його від нагляду те, що контролюючий орган має право втручання в оперативну діяльність підконтрольного об'єкта (іноді аж до підміни собою керівного органу цього об'єкта), а також те, що контролюючі органи мають право самостійно притягувати винних осіб до юридичної відповідальності. Тому контроль можна розглядати як родове поняття, що охоплює нагляд, як певний різновид контролю» [393, с. 183]. Схожий підхід до розмежування контролю і нагляду пропонує Г. Ю. Калашніков, який зазначає, що «у праві нагляд здебільшого пов'язують із процесом перевірки відповідності якоїсь діяльності чи процесу дотримання принципу законності. В свою чергу контроль – це оперативно-функціональна діяльність, метою якої є забезпечення дотримання нормативно встановлених вимог і стандартів, яка дозволяє здійснювати втручання у роботу контрольованого об'єкта» [229, с. 9].

Отже, нагляд – це важлива складова контролю, за допомогою якого збирають і накопичують потрібні для контролю дані (про діяльність й іншу активність підконтрольного суб'єкта, про стан об'єкта, що перебуває під наглядом), здійснюється вплив на процеси та відносини в певній сфері без безпосереднього втручання (як це відбувається в межах контролю загалом) у діяльність об'єкта, що знаходиться під наглядом.

Проаналізувавши сутність контролю та нагляду, а також з'ясувавши їх відмінності, доцільно дослідити сутність контрольно-наглядових процедур.

У загальному контексті «сутність контрольно-наглядової процедури полягає в чітко регламентованих діях уповноважених суб'єктів контролю щодо додержання підконтрольними особами законодавства у певній сфері діяльності, а також застосування несприятливих наслідків (санкцій) у разі правопорушень» [113, с. 209]. Такі процедури часто в науковій та навчальній літературі позначають іншими назвами, що призводить до певної плутанини в категоріально-термінологічному обігу адміністративного права України.

Наприклад, українські юристи-адміністративісти С. Г. Стеценко, А. Т. Ковальчук, О. В. Джафарова та І. М. Риженко розглядають контрольно-наглядові процедури як «інспекційні процедури». Такими процедурами вони вважають «встановлений чинним законодавством порядок втручальної контрольно-наглядової діяльності суб'єктів публічного адміністрування, яка полягає в здійсненні перевірок дотримання законів та інших нормативно-правових актів» [9, с. 205]. Тобто «інспекційні процедури» – це вияв контрольно-наглядової діяльності, що відбувається відповідно до певного порядку. Ключовими завданнями таких процедур, на думку вчених, постають: «запобігання вчиненню правопорушень з боку об'єкта перевірки; належне реагування на звернення фізичних та юридичних осіб з приводу ймовірних порушень чинного законодавства в діяльності об'єкта перевірки; самостійне виявлення порушень чинного законодавства в діяльності об'єкта перевірки» [9, с. 205]. Своєю чергою Х. П. Ярмакі стверджує, що «контрольно-наглядові процедури охоплюють діяльність органів публічної адміністрації щодо здійснення контролю та нагляду за дотриманням фізичними та юридичними особами вимог чинного законодавства (податкового, екологічного, митного тощо). Такі процедури називають втручальними» [697, с. 267].

З огляду на викладене, зазначимо, що не цілком доцільною є варіативність назв контрольно-наглядових процедур, адже це заважає становленню наукової думки щодо їх сутності, що стоїть на заваді формулюванню наукових концепцій відповідних процедур у конкретних сферах їх вияву (звісно, це стосується також і контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні).

Визначаючи контрольно-наглядові процедури, С. А. Кулинич, розглядаючи їх в органах прокуратури, доходить висновку, що це «систематично або повсякденно здійснювані спостереження чи перевірки відповідності діяльності прокурорсько-слідчих працівників встановленим законодавством та відповідними підзаконними актами приписам (вимогам), отримання інформації про фактичний стан справ, виявлення позитивного

досвіду та прорахунків у роботі та прийняття у зв'язку з цим відповідних управлінських рішень» [299, с. 268].

Натомість Г. Ю. Калашніков, з'ясовуючи сутність адміністративних процедур у сфері будівельної діяльності, окремо висвітлює сутність контрольних і наглядових процедур: «контрольні процедури являють собою набір адміністративних заходів та операцій, які направлено на перевірку дотримання суб'єктами провадження будівельної діяльності всіх передбачених норм і стандартів у даній сфері, а також притягнення правопорушників до відповідальності» [229, с. 9]; оскільки нагляд є управлінською діяльністю, спрямованою не на підконтрольних суб'єктів, а на уповноважені органи публічної служби у відповідній сфері, то «наглядові процедури полягають у перевірці правильності та законності рішень даних суб'єктів владних повноважень» [229, с. 9].

Можемо дійти висновку, що *контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні* – це врегульований законодавством набір адміністративних заходів та операцій, спрямованих на систематичне (контроль) чи повсякденне (нагляд) здійснення компетентним суб'єктом владних повноважень спостереження чи перевірки суб'єктів сфери ОЗ, певних об'єктів дозвільної системи на предмет відповідності їх актів поведінки та стану правилам і стандартам режиму ОЗ в державі.

Отже, контрольно-наглядовим процедурам реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні притаманні такі *ознаки*:

1. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це адміністративні процедури у відповідній сфері, що є основним елементом контрольного процесу в зазначеній сфері.* Учені відносять їх до системи адміністративних процедур [112, с. 34–49; 306, с. 16; 590, с. 267; 617, с. 4]. Водночас Н. П. Бортник і С. С. Єсімов зазначають, що «контрольно-наглядова процедура є базовим елементом структури контрольного процесу, має всі ознаки правової процедури, орієнтована на досягнення конкретного соціального результату» [74, с. 178]. Отже,

досліджувані нами процедури як базовий елемент контрольного процесу у сфері ОЗ в Україні: 1) «визначає процесуальний порядок дій посадових осіб органів державного контролю та нагляду, визначає процесуальні права, обов'язки та гарантії підконтрольних суб'єктів» [74, с. 178]; 2) є інструментальним засобом досягнення мети адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ шляхом: а) перевірки суб'єктів і предметів ОЗ в державі; б) виявлення та реагування на факти правопорушення в цій сфері; в) коригування діяльності суб'єктів у цій сфері.

2. *Об'єктом контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є суб'єкти адміністративного права, які діють у сфері ОЗ, а також власне зброя, її основні частини, боєприпаси, стрільбища, місця виготовлення та ремонту зброї тощо.* Об'єкт має первинне, визначальне значення, адже він постає як «елемент контролю, а контрольне середовище залежить від суб'єкта контролю та методики, яку він застосовує» [97, с. 35]. Об'єктом контролю слід вважати «того або те, кого або що контролюють» [700, с. 76]. Тож можна дійти висновку, що в конкретизованому вигляді перелік об'єктів контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні формують:

1) *суб'єкти адміністративного права, що діють у сфері ОЗ у державі*, а саме: а) суб'єкти владних повноважень і суб'єкти невладних повноважень, які реалізують адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (у цьому контексті йдеться майже про всіх суб'єктів, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в цій сфері); б) підконтрольні суб'єкти в межах сфери ОЗ в Україні, передусім: державні органи (установи, організації) та їх посадові особи, що є озброєними (ДБР, НАБУ, ДПСУ, УДО України, Адміністрація Держспецзв'язку, Держкомрибгосп України); суб'єкти, що не є публічними службовцями, однак, з огляду на специфіку діяльності чи діяльності їх близьких родичів, мають дозвіл на зброю

(наприклад, близькі родичі працівників суду та правоохоронних органів; особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві; народні депутати України; члени громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону; журналісти); власники мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної, пневматичної, а також холодної зброї; підприємства (установи, організації), де виготовляють, ремонтують, зберігають і використовують зброю, її основні частини, боєприпаси до неї; пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування; в) суб'єкти, які діють у межах тіньового ОЗ;

2) *елементи у сфері ОЗ в Україні*, переважно:

а) елементи ОЗ, зокрема: вогнепальна, пневматична, холодна й вихолощена зброя; пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії; патрони, боєприпаси до цієї зброї (пристроїв); основні частини зброї. Крім того, відповідними елементами ОЗ є також уся зброя (боєприпаси до неї, основні її частини), що знаходиться в «тіні», зокрема «фантомна» зброя (тобто зброя, виготовлена власноруч і яка не має відповідного маркування);

б) елементи у сфері ОЗ, що обумовлюють чи сприяють використанню або ж ОЗ, зокрема: сховища, склади й бази, де зберігається зброя (боєприпаси до неї, її основні частини); стрілецькі тири, стрільбища та мисливсько-спортивні стенди; магазини, у яких здійснюють продаж зброї (боєприпасів до неї, її основних частин).

3. *Предметом контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є стан і поведінка об'єкта, якого контролюють і щодо якого здійснюють нагляд*. Учені зазначають, що предмет контролю є «станом і поведінкою об'єкта управління, його конкретні напрями діяльності, оскільки найважливішим моментом перевірки є оцінка виконаної роботи, на основі якої вживаються заходи для забезпечення своєчасної і якісної

підготовки управлінського рішення і неухильного його виконання» [382, с. 143]. З огляду на це, а також на сутність об'єкта досліджуваних контрольно-наглядових процедур, можемо дійти висновку, що предмет контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні можна умовно поділити на такі підвиди: 1) *предмет контролю, що стосується дотримання правопорядку у сфері ОЗ*, зокрема: а) внутрішній контроль на підприємствах (установах, організаціях), де виготовляють, ремонтують, зберігають і використовують зброю, її основні частини, боєприпаси до неї, за схоронністю цих предметів (наприклад, забезпечення пропускного режиму, наявного контролю за ввезенням, вивезенням зброї); б) здійснення заходів щодо забезпечення зазначених об'єктів дозвільної системи надійними засобами охоронно-пожежної сигналізації; в) додержання порядку виготовлення, придбання, обліку, зберігання, охорони й використання вогнепальної (пневматичної, холодної) зброї, боєприпасів до зброї тощо; г) дотримання правил вилучення, приймання, обліку та зберігання вилученої (добровільно зданої, знайденої) зброї; д) дотримання правил передання до чергових частин органів поліції вилученої (добровільно зданої, знайденої) зброї; 2) *предмет контролю, що стосується реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері ОЗ*, наприклад: а) усунення виявлених порушень правил виготовлення (ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання) зброї, її основних частин, боєприпасів до неї; б) службові розслідування за кожним випадком крадіжки зброї, її основних частин, боєприпасів до неї, що перебувають на обліку органів поліції; в) службові розслідування за кожним випадком надзвичайних подій із застосуванням зброї, її основних частин, боєприпасів до неї, що перебувають на обліку органів поліції; 3) *предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері ОЗ, а також виявлення «резервів» потенціалу ефективної реалізації державної політики у цій сфері*, до прикладу: а) трудовий договір на виконання робіт, пов'язаних із виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком,

охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система; б) документ, що є підставою для придбання зброї (її основних частин, боєприпасів до неї), перевезення (експорту чи імпорту) вантажу, який складають, зброї (її основні частини, боєприпаси до неї) тощо (наявність усіх необхідних реквізитів, факту дійсності документа в часі та за простором тощо); в) дозволи на виготовлення (ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання) зброї (її основних частин, боєприпасів до неї); г) картотеки власників вогнепальної, пневматичної та холодної зброї; д) бланки дозволів на право зберігання та носіння зброї; е) приміщення, у яких розміщена зброя (її основні частини, боєприпаси до неї) (міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф; надійність замків; справність охоронної протипожежної сигналізації); ж) скарги на дії (бездіяльність), рішення суб'єктів реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (як щодо здійснення ними контрольно-наглядових процедур, так і щодо реалізації інших адміністративних процедур у цій сфері); и) стан запобігання порушенню правил виготовлення (ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання) зброї (її основних частин, боєприпасів до неї); й) стан запобігання крадіжкам зброї, її основних частин, боєприпасів до неї.

4. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні є імперативними, тобто це вияв переважно превентивної роботи суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері*. Учені слушно зауважують, що, «порівняно з іншими адміністративними процедурами, контрольно-наглядові вирізняються найвищим ступенем імперативності, тобто найбільше виражають владний вплив держави в цій сфері, що зумовлено можливістю застосування юридичних санкцій до порушників відповідних легальних режимів у межах реалізації зазначених процедур» [113, с. 207]. Водночас слід ураховувати, що в Україні як сучасній правовій державі контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики в зазначеній сфері мають переважно

превентивну спрямованість, яка змінюється на негативно-втручальну під впливом публічного інтересу у сфері ОЗ і неспроможність повноважного суб'єкта діяти в інакший спосіб через вимоги ч. 2 ст. 19 Конституції України.

Превентивна робота підрозділів НП України як важливого суб'єкта дозвільної системи є «врегульованою нормами адміністративно-процесуального права правозастосовною діяльністю підрозділів поліції, спрямованою на забезпечення контролю за обігом певних об'єктів дозвільної системи, застосуванням відповідних превентивних заходів впливу на порушників правил дозвільної системи й відновлення відповідного балансу державних, громадських і приватних інтересів, забезпечення прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб» [410, с. 258].

5. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні в контексті нагляду мають переважно безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер*. Хоча деякі заходи контролю обмежуються часом (перевірка об'єктів дозвільної системи не може бути безконечною, адже це заважатиме належному функціонуванню таких об'єктів, а тому інтерпретується як адміністративно-владний тиск, зокрема коли такими об'єктами є підприємства з виготовлення та ремонту зброї тощо), нагляд у сфері ОЗ здійснюють на постійній основі. Саме за результатами нагляду можуть бути здійснені позачергові заходи контролю за об'єктами дозвільної системи. Відповідно до вимог п. 3.2 глави 3 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622, «керівники органів поліції повинні не менше одного разу на рік особисто брати участь у перевірці об'єктів дозвільної системи» [465], що дає змогу додатково виявити проблемні аспекти функціонування об'єктів дозвільної системи, що не були помічені в процесі наглядової діяльності.

6. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні повноважні здійснювати суб'єкти владних повноважень, на яких законодавством покладено відповідний обов'язок*. Основним таким суб'єктом є органи поліції, а щонайперше – УП ЦОУП, УП ГУНП. З часу

викриття корупційної сітки в дозвільній системі НП України на початку березня 2021 року безпосереднє виконання таких функцій впродовж певного періоду було недостатньо юридично визначеним. До моменту передання відповідних дозвільних повноважень сервісним центрам МВС України такі функції продовжують виконувати відділи контролю за ОЗ у сфері дозвільної системи управління превентивної діяльності ГУНП, а з березня 2021 року зазначена діяльність відбувається під контролем Департаменту внутрішньої безпеки НП України (що закономірно, адже саме цей Департамент і викрив корупційну сітку з видачі дозволів на вогнепальну та іншу зброю). Опосередковано контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у відповідній сфері здійснюють також й інші державні органи, зокрема орган державного нагляду (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сферах пожежної та техногенної безпеки (тобто ДСНС України).

7. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні виявляються в особливих формах об'єктивації*: 1) суто превентивної процедурної діяльності: а) аналіз стану ОЗ й актів поведінки об'єкта дозвільної системи (зокрема ведення облікових справ на об'єкт дозвільної системи й картки обліку власника мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї); б) погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних із виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система; в) періодична перевірка об'єкта дозвільної системи); 2) реагувальної діяльності: а) позапланова перевірка об'єкта дозвільної системи; б) анулювання дозволу; в) надання письмового припису щодо усунення порушень. Слід зазначити, що особливі форми об'єктивації контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики в досліджуваній сфері безпосередньо відображаються в межах відповідних адміністративних відносин, оскільки «суспільні відносини, що виникають за участю органів

виконавчої влади та їх посадових осіб у зв’язку зі здійсненням нагляду, здійснюваного адміністрацією, за своїм юридичним змістом є адміністративними, а власне адміністративно-наглядову діяльність регламентують нормами адміністративного права, вона є одним із видів адміністративної діяльності» [393, с. 13].

8. *Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні внаслідок об’єктивації обумовлюють відповідні юридичні наслідки*. Аналізуючи норми чинного законодавства, доходимо висновку, що такі юридично значущі наслідки можуть мати такі види:

1) наслідки, обумовлені контрольно-наглядовими процедурами реалізації державної політики у сфері ОЗ, негативного характеру:

а) фіксація у відповідних актах виявлених порушень дозвільних умов. Згідно з вимогами абзацу 1 п. 3.5 глави 3 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622, «у разі виявлення під час обстеження об’єктів дозвільної системи порушень складаються відповідні акти, в яких докладно описується суть виявлених недоліків, указується строк їх усунення» [465]. Цей акт складають у двох примірниках: один залишають на об’єкті дозвільної системи, а інший – надають керівнику органу поліції, а потім підшивають до облікової справи на цей об’єкт;

б) притягнення порушників до юридичної відповідальності. Згідно з абзацом 2 п. 3.5 глави 3 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622, «у разі виявлення під час перевірки порушень порядку виготовлення, ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, особи, які допустили порушення, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законами України» [465];

в) анулювання органом поліції на підставі абзацу 2 глави 4 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622 виданого підприємству (установі, організації) дозволу на придбання (зберігання, використання) зброї (її

основних частин, бойових припасів, пристроїв і патронів) «при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними або при недоцільності їх подальшого зберігання» [465], а також за цих обставин (до моменту усунення виявлених порушень): вилучення (якщо в цьому є необхідність) зброї (її основні частини, боєприпаси); опечатування складів (бази, сховища); закриття стрілецьких тирів (стендів, підприємств, які ремонтують зброю, магазинів, що торгують зазначеними предметами);

г) анулювання органом поліції на підставі абзацу 3 глави 4 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622 виданого громадянину дозволу на придбання (зберігання, носіння) зброї (її основних частин, пристроїв і боєприпасів), якщо встановлено, що така особа, зокрема, «зловживає спиртними напоями, вживає наркотичні засоби без призначення лікаря, інші одурманюючі засоби, хворіє на психічні захворювання» [465];

д) тимчасове вилучення органом поліції (на відповідальне зберігання) на підставі абзацу 3 глави 4 розділу І Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622 дозволу на зберігання та носіння вогнепальної мисливської (пневматичної, вихолощеної) зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими (аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами) несмертельної дії, якщо до органу поліції надійде «вмотивована постанова державного виконавця про встановлення тимчасового обмеження боржника» [465] у праві користування такою зброєю;

е) надання органом поліції «керівникам підприємств, установ, організацій обов’язкових для них письмових приписів щодо усунення порушень правил виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень та лабораторій, на які поширюється дозвільна система» [465];

2) наслідки, обумовлені контрольно-наглядовими процедурами реалізації державної політики у сфері ОЗ, нейтрального характеру. Якщо в процесі обстеження об’єкта дозвільної системи не було виявлено жодних

порушень, то суб'єктом контролю, згідно з вимогами п. 3.6 глави 3 розділу I Інструкції від 21 серпня 1998 року № 622, «складається рапорт на ім'я начальника органу поліції, у якому вказуються дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки» [465].

Розглянувши комплексну концептуальну та практичну сутність контрольно-наглядових процедур реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, слід зауважити, що у сфері ОЗ, крім зазначених процедур, також передбачено такі види контролів:

1. Парламентський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ. Контрольна функція держави полягає у функціях різних суб'єктів владних повноважень, що належать до різних гілок влади, чим забезпечують дотримання законності в державі та культивують умови для її розвитку як правової держави. Важливе значення в такому контексті має парламентський контроль, який В. А. Бондаренко та Н. О. Пустова тлумачать як «діяльність законодавчого (представницького) органу державної влади, його членів та утворених ним органів моніторингу законності здійснення своїх повноважень органами публічної влади, їх посадовими особами й іншими особами з метою подальшої оцінки їх діяльності та можливого застосування заходів реагування» [69, с. 169]. Важливість такого контролю полягає в тому, що він, на думку вченого-конституціоналіста В. М. Шаповала, «є контролем за здійсненням виконавчої влади, а не за її організацією» [648, с. 63]. З огляду на це, «парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади завжди спрямований на створення таких умов, які сприяли б підвищенню ефективності виконання державних завдань та функціонуванню всіх структур і службовців органів державної влади в межах закону» [200, с. 1].

2. Громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ. Такий контроль, вважають дослідники, нині є «невід'ємною складовою системи управління в будь-якій демократичній державі. Він є дієвим механізмом забезпечення не лише прозорості діяльності влади, а й її ефективності. Завдяки громадському контролю досягається як дотримання

всіма суб'єктами управління чинного законодавства, так і забезпечення широкої участі громадськості в процесах управління, врахування інтересів громадськості при прийнятті рішень, які далі реалізовуватимуться в прозорий та ефективний спосіб» [597, с. 242]. Причому, з огляду на те, що основним суб'єктом, який здійснює контрольно-наглядові процедури, є саме НП України, то в цьому аспекті актуалізується питання створення належних умов для здійснення громадського контролю за діяльністю поліції, яким є «визначена законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних, так і колективних суб'єктів), спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю виконання завдань підрозділами НП щодо забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [424, с. 143].

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що:

1. Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні нині є цілісним соціально-правовим явищем, якому властива низка особливостей, зокрема такі: 1) розглядувані процедури за своєю сутністю є адміністративними процедурами й основним елементом контрольного процесу у сфері ОЗ; 2) об'єктом таких процедур є: а) суб'єкти, що діють у сфері ОЗ (суб'єкти реалізації державної політики в цій сфері; підконтрольні суб'єкти в дозвільній системі; суб'єкти, які діють у межах тіньового ОЗ); б) елементи у сфері ОЗ (елементи ОЗ – зброя, її основні частини; боєприпаси; елементи у сфері ОЗ, що обумовлюють чи сприяють використанню або ж ОЗ – стрілецькі тири, сховища, де зберігається зброя, магазини зброї тощо); 3) предмет досліджуваних процедур охоплює такі умовні групи: а) предмет, що стосується дотримання правопорядку у сфері (внутрішній контроль на об'єктах дозвільної системи, додержання порядку виготовлення зброї тощо); б) предмет, що стосується реагування на виявлені

факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що знаходяться на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); в) предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя тощо); 4) розглядувані контрольно-наглядові процедури є імперативними й об'єктивують превентивну роботу в зазначеній сфері); 5) ці процедури мають переважно безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер; 6) їх здійснюють суб'єкти владних повноважень, на яких законодавство покладає відповідний обов'язок, а саме: а) безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП; б) опосередковано – ДСНС України; 7) виявляються в особливих формах об'єктивації: а) суто превентивної діяльності (аналіз стану ОЗ й актів поведінки об'єкта дозвільної системи; погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, на які поширюються вимоги дозвільної системи; періодична перевірка об'єкта дозвільної системи); б) реагувальної діяльності (позапланова перевірка об'єкта дозвільної системи; анулювання дозволу; надання письмового припису щодо усунення порушень); 8) унаслідок об'єктивації обумовлюють відповідні юридичні наслідки (притягнення порушника вимог дозвільної системи до юридичної відповідальності; анулювання органом поліції дозволів; вилучення зброї; опечатування складів тощо).

2. Правове регулювання контрольно-наглядових процедур в Україні в умовах сьогодення «характеризується відсутністю єдиного уніфікованого акта» [113, с. 207]. На цій обставині акцентує вчена В. В. Рунова, констатуючи, що в практичній дійсності «контрольні процедури встановлюються широким колом як самих уповноважених осіб в системі органів правосуддя, зокрема, в межах конкретно взятого господарського суду, так й іншими державними органами та громадськими формуваннями, і закріплюються в численних нормативних актах, а в більшості – підзаконними актами, що призводить до ускладнення процесу їх правозастосування» [555, с. 135]. Складана ситуація

постає тоді, коли «визначені контрольні процедури взагалі не мають нормативно-правового закріплення [555, с. 135], що «створює об'єктивну необхідність удосконалення регламентації контрольно-наглядової діяльності й видання єдиного законодавчого акта в цій галузі (адміністративно-процедурного кодексу)» [555, с. 135].

Не викликає сумнівів, що розв'язання цієї проблеми є надзвичайно актуальним для правореалізації (нормореалізації), адже вона шкодить правопорядку в правовій системі: «підконтрольний суб'єкт знаходиться в залежності від адміністративного органу чи його посадової особи, виникають високі корупційні ризики». Тому «детально розроблена адміністративна контрольно-наглядова процедура має бути однією з гарантій унеможливлення використання контрольних повноважень для проявів корупції, задоволення корпоративних інтересів за допомогою посадових осіб контролюючих органів» [113, с. 207]. Зазначене стосується й питання здійснення контрольно-наглядової процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. З огляду на це, вбачається потреба у розробленні та прийнятті урядової *постанови «Про контрольно-наглядову процедуру реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні»* (не доцільно очікувати, коли це питання буде врегульоване адміністративно-процедурним кодексом, адже поки що не окреслено час його прийняття). Пропонований нормативно-правовий акт має визначати: 1) сутність цієї процедури, принципи, на яких її мають здійснювати; 2) підстави й умови здійснення такої процедури; 3) комплекс дій (бездіяльності), рішень, методи їх здійснення (прийняття) суб'єктом контрольно-наглядової діяльності; 4) права й обов'язки підконтрольного суб'єкта; 5) вказівка на юридичну відповідальність за неналежне здійснення такої процедури для суб'єкта контролю та за дії (бездіяльність), спрямовані на унеможливлення контрольно-наглядової процедури підконтрольним суб'єктом для такого суб'єкта; 6) особливості адміністративного та судового оскарження підконтрольним суб'єктом дій та рішень суб'єкта контрольно-наглядової діяльності.

Висновки до розділу 4

1. Адміністративні процедури у сфері ОЗ в Україні – це логічно структуровані, визначені адміністративно-процедурними нормами порядки вчинення правозастосовних дій (бездіяльності) або ж прийняття рішень у сфері ОЗ у державі суб'єктами публічної адміністрації (у межах їх предметної компетенції), що є суб'єктами реалізації державної політики в зазначеній сфері. Ознаки адміністративних процедур у сфері ОЗ виявляються в тому, що ці процедури є правовими процедурами, які здійснюють у сфері ОЗ, мають соціально-правове значення та: 1) характеризуються нормативною (урегульовані процедурно-правовими нормами адміністративного законодавства, що становлять порядки здійснення таких процедур), публічною (їх здійснюють у публічно-правовій сфері) й індивідуальною (рішення та дії в межах і за результатами процедури стосуються конкретного суб'єкта права) сутністю; 2) послідовно (у межах нормативно визначених стадій) об'єктивуються в управлінських правовідносинах (це передбачає особливий суб'єктний склад таких процедур – суб'єкти владних повноважень, предметна компетенція яких дозволяє їм розглядати й вирішувати справи у сфері ОЗ; учасник адміністративного провадження у сфері ОЗ).

2. Основними видами адміністративних процедур у сфері ОЗ в Україні є: 1) за критерієм суб'єкта ініціювання такої процедури – ті, які ініціює: а) приватна особа (за заявою чи скаргою такої особи); б) повноважний суб'єкт публічного адміністрування (процедури контрольно-наглядового характеру; процедури, похідні від контрольно-наглядових процедур); 2) за критерієм використання методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні: а) дозвільні (погоджувальні); б) контрольно-наглядові; в) розгляду скарг; г) процедури адміністративного примусу; 3) за критерієм безпосередності впливу на сферу ОЗ в Україні: а) внутрішньоспрямовані адміністративні процедури (зокрема

внутрішнього контролю); б) зовнішньоспрямовані адміністративні процедури (дозвільні, контрольно-наглядові, адміністративного примусу).

3. Дозвільні процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це, з одного боку, система однорідних адміністративно-процедурних норм, які визначають порядок дозвільної діяльності у сфері ОЗ в Україні УП ЦОУП, УП ГУНП і територіальних підрозділів поліції, а з іншого – дозвільна публічно-владна діяльність таких суб'єктів (їх посадових осіб), що виявляється в розгляді питання про можливість видачі документів дозвільного характеру (відновлення та продовження строку дії дозволу, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) та прийнятті відповідних рішень стосовно цього питання. Ці процедури вирізняються тим, що: 1) вони є адміністративними процедурами у сфері ОЗ, а отже, їм притаманні базові ознаки цих процедур; 2) їх об'єкт пов'язаний з правовою можливістю заявника набути (зберегти) правовий статус у сфері ОЗ і бути учасником правовідносин у цій сфері, а їх предмет – з дозволами (ліцензіями) на: придбання, володіння, зберігання, носіння та перевезення зброї; функціонування стенду, стрілецького тиру, стрільбища; виготовлення, ремонт, продаж зброї; 3) вони мають темпоральні обмеження; 4) їх здійснюють УП ЦОУП, УП ГУНП і територіальні підрозділи поліції; 5) вони об'єктивуються в публічно-правовій сфері під час здійснення дозвільної публічно-владної діяльності, котра виявляється в межах певних напрямів (реєстрація (перереєстрація), ліцензування, сертифікація, власне дозвільна діяльність); 6) вони опосередковують юридичні наслідки позитивного (видача дозволу, відновлення та продовження строку дії дозволу) чи негативного (відмова у видачі дозволу, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) характеру; 7) їх здійснюють переважно за ініціативою заявника.

4. Контрольно-наглядові процедури реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні – це врегульований законодавством набір адміністративних заходів та операцій, спрямованих на систематичне чи повсякденне здійснення компетентним суб'єктом владних повноважень спостереження чи перевірки

суб'єктів сфери ОЗ, певних об'єктів дозвільної системи на предмет відповідності їх актів поведінки й стану правилам і стандартам режиму ОЗ у державі. Цим процедурам притаманні такі особливості: 1) вони є адміністративними процедурами й основним елементом контрольного процесу у сфері ОЗ; 2) їх об'єктом є: а) суб'єкти, що діють у сфері ОЗ (суб'єкти реалізації державної політики в цій сфері; підконтрольні суб'єкти в дозвільній системі; суб'єкти, які діють у межах тіньового ОЗ); б) елементи у сфері ОЗ (елементи ОЗ – зброя, її основні частини; боєприпаси; елементи у сфері ОЗ, що обумовлюють чи сприяють використанню або ж ОЗ – стрілецькі тири, сховища, де зберігають зброю, магазини зброї тощо); 3) їх предмет має такі умовні групи: а) предмет, що стосується дотримання правопорядку у сфері (внутрішній контроль на об'єктах дозвільної системи, додержання порядку виготовлення зброї тощо); б) предмет, що стосується реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що знаходяться на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); в) предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя, тощо); 4) вони є імперативними й об'єктивують превентивну роботу в зазначеній сфері); 5) мають переважно безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер; 6) їх здійснюють суб'єкти владних повноважень, на яких законодавство покладає відповідний обов'язок (безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП; опосередковано – ДСНС України); 7) виявляються в особливих формах об'єктивації: а) суто превентивної діяльності (аналіз стану ОЗ й актів поведінки об'єкта дозвільної системи; погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, на які поширюються вимоги дозвільної системи; періодична перевірка об'єкта дозвільної системи); б) реагувальної діяльності (позапланова перевірка об'єкта дозвільної системи; анулювання дозволу; надання письмового припису щодо усунення порушень); 8) унаслідок об'єктивації обумовлюють відповідні

юридичні наслідки (притягнення порушника вимог дозвільної системи до юридичної відповідальності; анулювання органом поліції дозволів; вилучення зброї; опечатування складів тощо).

РОЗДІЛ 5
ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ НОВОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

5.1. Міжнародний досвід державного регулювання обігу зброї та можливості його адаптації до національної правової системи

За сучасних умов майже всі держави знаходяться між собою та з міжнародними урядовими організаціями в певній взаємодії, обумовленій економічними, політичними, культурними й іншими інтересами цих держав і міжнародних організацій. Найтіснішою є взаємодія між державами тоді, коли вони, керуючись власними інтересами, інтегруються в міждержавне об’єднання, що може бути ефективно здійснено в тому випадку, коли суб’єкти такого об’єднання будуть не лише мати спільну мету для взаємодії, а й спільний правовий простір, наднаціональні інститути влади, наявність чого сукупно засвідчує глибину та високий рівень їх співпраці. Спільний правовий простір формується на певних політико-правових засадах, які можуть мати різний ступінь конкретизації в первинному законодавстві такого об’єднання, відповідно до якого формується національне законодавство держав – членів об’єднання (також ці засади є орієнтиром для адаптації до них національного законодавства тих держав, які бажають набути членства у відповідному об’єднанні держав). У тому разі, коли об’єднання держав утворюють провідні демократичні та правові держави, що взаємодіють між собою (також із третіми державами) для підвищення ефективності власної діяльності (і це їм вдається), то правовий простір відповідного об’єднання наповнюється прогресивними цивілізаційними правилами й стандартами, що починають поширюватися й на треті держави. Зазначене зумовлено тим, що: 1) спільний правовий простір формується на підставі найефективніших і цивілізаційно прогресивних правил, стандартів, розроблених у межах правових систем держав – членів

об’єднання, а також третіх держав; 2) використання цих правил і стандартів призводить до реальних позитивних наслідків у різних сферах буття держави, суспільства й індивіда.

Для України, що намагається реалізувати власні євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення, орієнтиром у реформуванні власної правової системи переважно є засади правового регулювання певних питань на рівні Європейського Союзу, держав – членів ЄС, а також Північноатлантичного альянсу. Саме тому протягом тривалого часу вітчизняні юристи-адміністративісти та фахівці з державного управління (серед яких І. А. Грицяк [144], О. В. Карпушова [234], П. О. Комірчий [267], І. І. Огороднікова [390], О. Ю. Оржель [395], Ю. Л. Юринець [692]) спрямовують увагу на можливості європеїзації національного законодавства, упровадження стандартів НАТО. Не є винятком також і тенденції вдосконалення правового регулювання ОЗ в Україні, що може відбуватися в контексті досвіду правового регулювання передових правових і демократичних держав, на чому акцентують також В. В. Арешонков [25], С. В. Діденко [172], О. Ю. Дрозд [175], Ю. П. Жванко [187], Ф. Ф. Зуров [213], О. О. Косиця [282], Д. В. Ревякін [543], О. С. Соколов [582], Р. Є. Чорнобривець [643], Д. С. Чуріков [647] та інші українські юристи-адміністративісти.

Водночас використання Україною досвіду правового регулювання ОЗ в іноземних державах не може ґрунтуватися лише на таких формальних ознаках, як рівень демократії цих держав, наявність тісних політичних зв’язків України із цими державами. Прикладом є США, що є розвиненою демократичною правовою державою. Слід констатувати неналежне регулювання обігу вогнепальної зброї (хоча в деяких штатах США, зокрема Вірджинії, Індіані, Каліфорнії, Нью-Мексико, Флориді, законодавство про обіг зброї знаходиться на етапі реформування, яке спрямоване на посилення контролю у відповідній сфері), що призводить до катастрофічних наслідків для національної безпеки й безпеки американських громадян (про це йдеться в підрозділі 5.3 цієї наукової праці). За результатами соціального опитування, проведеного вченими із Johns

Hopkins Center та Школи громадської охорони здоров'я Блумберга 2015 року, було з'ясовано, що переважна більшість американців (85 % власників зброї та 83 % осіб, які не є власниками зброї) продовжують підтримувати сувору політику щодо запобігання насильству із застосуванням вогнепальної зброї (за даними аналогічного опитування, проведеного 2013 року, посилений контроль за ОЗ схвалювали 84 % власників зброї та 90 % осіб, що не є власниками зброї [705]). Тобто підтримували заборону штурмової зброї серед усіх респондентів 2015 року 63 % (2013 року – 69 %; зниження цього відсотка 2015 року обумовлено посиленням підтримки продажу штурмової зброї серед осіб, що не є власниками зброї) [706]. Також неналежність правового регулювання ОЗ у США засвідчує і той факт, що рівень убивств із застосуванням вогнепальної зброї в цій країні в сім разів вищий, ніж у типовій країні з високим рівнем доходу [742].

Окреслена ситуація в США закономірно спонукала органи влади на рівні місцевих адміністрацій та урядів штатів використовувати власні нормотворчі повноваження для посилення контролю за цивільним обігом вогнепальної зброї, що громадяни США, на яких поширювалися відповідні нормотворчі ініціативи, інтерпретували як порушення II Поправки [737] до Конституції США 1787 року [714] і зверталися з відповідними позовами до суду. Прикладом судових рішень у таких справах є рішення ВС США у справі *Otis Mcdonald, et al., petitioners v. City of Chicago, Illinois, et al*, яке вважають прецедентним (*landmark*) [763, с. 98]. У цьому рішенні Суд акцентував на тому, що уряди штатів і місцеві адміністрації не можуть перевищувати межі заборон у сфері ОЗ, встановлені федеральним урядом. Зазначене безпосередньо стосується і права на носіння вогнепальної зброї в публічних місцях для власного самозахисту (*private self-defense*) [738]. Слід зазначити, що відповідні висновки ВС США не схвалило чимало суддів. Наприклад, провідний американський правник і суддя ВС США Дж. П. Стівенс (*J. P. Stevens*) в окремій думці зауважив, що це рішення суперечить попереднім прецедентним рішенням ВС (у цьому контексті йдеться про рішення у справах

United States v. Cruikshank 1876 року, *Presser v. Illinois* 1886 року, а також *Miller v. Texas* 1894 року) [771, с. 1, 22]. Отже, хоча нині на федеральному рівні в США фрагментарно та поступово ініціюють заходи щодо посилення контролю за обігом вогнепальної зброї (зазначене питання буде детальніше розглянуто в підрозділі 5.3 цієї наукової праці), можемо дійти висновку, що наразі федеральне законодавство США про ОЗ не можна вважати взірцем, на який має орієнтуватися Україна за напрямом удосконалення власного правового регулювання ОЗ.

Інший приклад – ЄС. Після терактів, що відбулися на території ЄС [772], 17 травня 2017 року було прийнято Директиву ЄС і Ради ЄС № 2017/853 [716], якою вносили зміни до Директиви Ради «Про контроль за придбанням та володінням зброєю» від 18 червня 1991 року № 91/477/ЄЕС [723], які істотно посилили контроль за ОЗ у ЄС. Як відповідь на це Чеська Республіка подала позов до Суду ЄС (згодом її позицію підтримали й долучилися до позову Республіка Польща та Угорщина), у якому просила анулювати Директиву № 2017/853 (як альтернативну вимогу було заявлено прохання скасувати дію частин 6, 7 та 19 ст. 1 Директиви № 2017/853) як таку, що суперечить первинному законодавству Союзу, а саме: не є співмірною; не ґрунтується на об'єктивних даних про потреби ОЗ, прийнята без урахування позицій громадськості з цього питання тощо. Натомість у прецедентному рішенні від 3 грудня 2019 року у справі *Czech v. European Parliament & Council of the European Union* (№ C-482/17) [739] Суд ЄС, аналізуючи матеріали справи та доводи сторін спору, зосередив увагу на таких аспектах спору: 1) прийняття Директиви № 2017/853 не порушило принципу співмірності, адже, відповідно до п. 51 Рішення Суду ЄС від 8 червня 2010 року у справі *The Queen, on the application of Vodafone Ltd and Others v Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform* (№ C-58/08) [740], цей принцип тлумачать як один із загальних принципів права ЄС, який вимагає того, щоб засоби, передбачені положеннями законодавства ЄС, відповідали законній меті, окресленій цим

законодавством, і тому не повинні виходити за межі того, що необхідно для їх досягнення; 2) під час створення спірної Директиви Європейська комісія покладалася на інформацію, отриману в процесі проведення громадських консультацій, зокрема, консультацій з владою держав-членів, зброярами, експертами по зброї, представниками європейських асоціацій виробників вогнепальної зброї та боєприпасів для цивільного використання, стрілками, колекціонерами, некомерційними організаціями й науково-дослідними організаціями [739]; 3) заборона вогнепальної зброї окремих категорій (зокрема напівавтоматичної вогнепальної зброї) насправді об'єктивно та пропорційно збалансована гарантіями для потенційних власників або покупців цієї вогнепальної зброї [739]. З огляду на це, Суд ЄС відхилив позов Чехії, Польщі й Угорщини.

Після того, як Суд ЄС визнав Директиву № 2017/853 як таку, що була створена та прийнята без порушень норм первинного законодавства, держави – члени ЄС почали вносити відповідні зміни до законодавства про ОЗ, які обумовлювалися цим наднаціональним нормативно-правовим актом. Утім, оскільки Директива Ради від 18 червня 1991 року № 91/477/ЄЕС зазнавала множинних змін (зокрема внаслідок прийняття Директиви № 2017/853), на рівні ЄС було досягнуто консенсусу стосовно необхідності викладення норм вторинного законодавства ЄС про контроль за придбанням і володінням зброєю в новій кодифікованій версії. Зрештою, уже 24 березня 2021 року було прийнято Директиву Європейського парламенту і Ради «Про контроль за придбанням і володінням зброєю» № 2021/555 [724], у якому було збережено тенденцію до обмеження цивільного обігу вогнепальної зброї та посилення контролю у сфері ОЗ.

З огляду на викладене, доходимо думки, що євроінтеграційні прагнення українського народу, а також стан розвитку держав – членів ЄС за низкою параметрів (і в частині забезпечення правопорядку в межах режиму ОЗ) засвідчують потребу й можливість удосконалення національного законодавства у сфері ОЗ у межах його європеїзації [669], а саме:

1) шляхом урахування положень Директиви Європейського парламенту і Ради від 24 березня 2021 року № 2021/555 [724], а також інших актів вторинного законодавства ЄС, створеного для конкретизації окремих норм уже не чинної Директиви від 18 червня 1991 року № 91/477/ЄЕС. Поміж цих актів слід виокремити: імплементаційні директиви Європейської комісії «Про технічну специфікацію для маркування вогнепальної зброї та їх основних частин відповідно до Директиви Ради № 91/477/ЄЕС» від 16 січня 2019 року № 2019/68 [711] та «Про технічну специфікацію попереджувальної та сигнальної зброї у відповідності до Директиви Ради № 91/477/ЄЕС» від 16 січня 2019 року № 2019/69 [712] (прийняття таких імплементаційних директив Європейської комісії випливають з вимог ч. 2а ст. 4 Директиви Ради № 91/477/ЄЕС), Регламент ЄП і Ради ЄС «Про застосування ст. 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її частин та компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та встановлює дозволи на експорт, а також заходи щодо імпорту й транзиту вогнепальної зброї, її частин і компонентів, а також боєприпасів до неї» від 14 травня 2012 року № 258/2012 [761], Імплементаційний регламент Європейської комісії «Про загальні керівні принципи щодо стандартів та методів деактивації для забезпечення незворотності повторної активації вогнепальної зброї» від 15 грудня 2015 року № 2015/2403 [713];

2) застосування досвіду конкретизації норм цієї Директиви та її виконання державами – членами ЄС.

Передусім зауважимо, що в ст. 3 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 зазначено, що її норми: 1) не звужують застосування положень національного законодавства, які стосуються носіння зброї, мисливства чи спортивної стрільби, з використанням зброї, придбаної на законних підставах і наявної в розпорядженні відповідно до цієї Директиви; 2) не поширюються на питання придбання чи володіння зброєю та боєприпасами відповідно до національного законодавства про збройні сили, поліцію або ж про органи

публічної влади. Отже, можемо дійти висновку, що цей акт вторинного законодавства ЄС спрямований на регулювання виключно цивільного ОЗ у Союзі. Це має важливе значення, оскільки в Україні (на чому ми вже неодноразово акцентували) вбачається потреба у створенні спеціального законодавчого акта про ОЗ загалом. Отже, норми розглядуваної Директиви може бути враховано з питань удосконалення ОЗ у нашій державі саме в означеному вузькому контексті.

Додатково слід спрямувати увагу на те, що, згідно зі ст. 3 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, держави-члени можуть приймати в межах свого законодавства суворіші положення щодо контролю за вогнепальною зброєю, порівняно з нормами, які викладено в цій Директиві, однак це може відбуватися з огляду на права, передбачені в ч. 2 ст. 17 цієї Директиви для резидентів держав – членів ЄС (тобто в ЄС застосовують кардинально інший підхід до тлумачення права та благ у контексті можливостей обмеження ОЗ, аніж у США після винесення ВС прецедентного рішення у справі *Otis Mcdonald, et al., petitioners v. City of Chicago, Illinois, et al*). На цій підставі можна стверджувати, що без шкоди для задоволення власних євроінтеграційних прагнень Україна повинна орієнтуватися на норми Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, однак може відступати від них, передбачаючи суворіший режим контролю за ОЗ у державі. Застереження, окреслене в ч. 2 ст. 17 Директиви, стосується формальностей перевезення зброї в межах ЄС, тому не має практичного значення для України до моменту, коли наша держава набуде статусу держави – члена Союзу.

Тому можемо дійти висновку, що в контексті дослідження досвіду правового регулювання ОЗ у ЄС вбачаються можливості й потреба у створенні та подальшому прийнятті проєкту Закону України «Про самооборону» (зауважимо, що реальні перспективи прийняття такого проєкту Закону України ми комплексно осмислюємо в межах підрозділу 5.3 цієї наукової праці). В означеному контексті йдеться передусім про те, що в поданих до ВР України законопроєктах про цивільний ОЗ в Україні має бути враховано

положення Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 з огляду на застереження про обов'язковість цих положень та про можливість створення на національному рівні суворіших правил і стандартів контролю за цивільним обігом вогнепальної зброї. Водночас необхідно уточнити такі обставини:

1) оскільки 25 червня 2021 року парламент зареєстрував проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 [523], а 13 липня 2021 року – альтернативний законопроєкт «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» № 5708-1 [522], а попередні проєкти аналогічних законів було відхилено, то відповідні застереження мають стосуватися змісту: а) наявних у парламенті законопроєктів; б) чергових проєктів законів, які будуть подавати до ВР України щодо цивільного ОЗ (як тих, що замінять ці законопроєкти, якщо їх не буде прийнято, так і тих, що передбачатимуть внесення змін до чинного законодавства, коли один із зазначених проєктів Закону буде прийнятий парламентом і підписаний Президентом України).

Додатково слід зважати на те, що зареєстровані 2021 року в парламенті законопроєкти про цивільний обіг вогнепальної зброї не розв'язують проблематику неналежного правового регулювання ОЗ в Україні, а в більшості випадків створюють умови юридичної невизначеності, у якій формуються фактори, що є сприятливими для вчинення діянь суспільно шкідливого чи суспільно небезпечного характеру. Серед окреслених проблем виокремимо такі: а) ці законопроєкти, по-перше, не поширюють регулятивний вплив на сферу ОЗ, а виключно на сферу цивільного ОЗ; по-друге, стосуються лише права на цивільну вогнепальну зброю, а не права на цивільну зброю загалом; б) вони містять суперечливі норми (зокрема, є недосконалою категоріально-термінологічна основа законопроєктів); в) ці законопроєкти (як і попередні аналогічні проєкти законів) невиправдано фрагментарно врегульовують питання цивільного обігу вогнепальної зброї (до прикладу, надто загальними є норми про облік цієї зброї; про набуття права на цивільну вогнепальну зброю тощо); г) недостатньо враховують зміни вторинного

законодавства ЄС про контроль у сфері ОЗ, внесені 2021 року, а також загальноєвропейські тенденції посилення контролю за цивільним ОЗ тощо;

2) процес створення та прийняття такого законодавчого акта не має шкодити ідеї створення та прийняття законопроєкту про ОЗ в Україні. Тобто законодавчий акт про ОЗ буде регулювати всі аспекти формування та реалізації державної політики у цій сфері, визначатиме правопорядок у сфері ОЗ, а законодавчий акт про самооборону міститиме норми, спрямовані на уточнення аспектів володіння, користування та розпорядження вогнепальною зброєю цивільним населенням, а також обліку цієї зброї.

Отже, аналізуючи положення Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, доходимо думки, що в законопроєкті про цивільний ОЗ (про самооборону) слід урахувати:

1) визначення понять «вогнепальна зброя», «основна частина», «боєприпаси», «попереджувальна та сигнальна зброя», «вихолощена зброя», «деактивована вогнепальна зброя», «музей», «колекціонер», «зброяр» (*dealer*), «брокер», «незаконне виготовлення», «незаконний обіг», «відстеження». Водночас у законопроєкті необхідно зважати на дефініції термінів не лише в цій Директиві, а й в інших актах вторинного законодавства про ОЗ. Наприклад, відповідно до положень ст. 2 Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012, доцільним є врахування визначень (відповідних європейських підходів) у цьому законопроєкті таких термінів: «експорт», «експортер», «експортна декларація», «тимчасове вивезення», «транзит», «дозвіл на експорт»;

2) перелік вогнепальної зброї, яку вважають забороненою (зброя категорії «А») та яка може бути об’єктом цивільного обігу вогнепальної зброї у виняткових випадках. Відповідно до Додатка I до від 24 березня 2021 року № 2021/555, забороненою вогнепальною зброєю слід вважати: а) військові ракети, споряджені вибуховою речовиною, та пускові установки до них; б) автоматичну вогнепальну зброю; в) вогнепальну зброю, замасковану під інші предмети; г) боєприпаси з бронебійними, розривними або запальними

снарядами та снаряди до таких боєприпасів; д) боєприпаси для пістолета й револьвера з експансивними снарядами та снаряди до таких боєприпасів, за винятком зброї для мисливства або спортивної стрільби, для осіб, що мають дозвіл на використання такої зброї; е) автоматичну вогнепальну зброю, яку було пристосовано під напівавтоматичну вогнепальну зброю, без шкоди ч. 5 ст. 10 цієї Директиви; ж) будь-яку напівавтоматичну вогнепальну зброю під патрони центрального запалювання, що є: короткоствольною вогнепальною зброєю, яка може вистрілити понад 21 патрон без перезаряджання (у разі, коли: незнімний магазин місткістю понад 20 патронів є частиною цієї вогнепальної зброї; або ж у цій зброї вставлено знімний магазин місткістю понад 20 патронів): довгоствольною вогнепальною зброєю, що може вистрілити понад 11 патронів без перезаряджання (тоді, коли: незнімний магазин місткістю понад 10 патронів є частиною цієї зброї; чи в цій зброї вставлено знімний магазин місткістю понад 10 патронів); и) напівавтоматичну довгоствольну зброю, що може бути зменшена до довжини 60 см без втрати функціональності шляхом використання відкидного (телескопічного) прикладу (прикладу, який можна зняти без використання інструментів); й) будь-яку вогнепальну зброю в цій категорії, що була адаптована для стрільби холостими патронами (подразнюючими речовинами, іншими активними речовинами чи піротехнічними патронами), або ж була пристосована під вихолощену зброю.

Додатково в законопроєкті про самооборону доцільно врахувати винятки з правилами про заборону зброї категорії «А». Зокрема, у ч. 2 ст. 9 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 зазначено, що така зброя може (у разі, коли це не суперечить громадській безпеці та громадському порядку) у виняткових випадках і за обґрунтованим рішенням компетентних державних органів надати дозволи на вогнепальну зброю цієї категорії «для захисту найважливіших об’єктів інфраструктури, торговельного судноплавства, особливо важливих конвоїв та стратегічних об’єктів, а також для цілей національної оборони, освіти, культури, досліджень та історії» [724]

без шкоди для ч. 1 ст. 9 розглядуваної Директиви, що забороняє придбання та володіння вогнепальною зброєю (її основними частинами, боєприпасами), що належать до зброї категорії «А». Крім того, слід ураховувати, що в частинах 3–7 ст. 9 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 також може бути передбачено винятки (вони повинні бути обґрунтованими) із загального правила, окресленого в ч. 1 ст. 9 цієї Директиви, для: колекціонерів; зброярів, брокерів (купувати, виготовляти, деактивувати, ремонтувати, постачати, передавати та володіти такою зброєю, її основними частинами та боєприпасами); музеїв; спортивних стрільців. Зауважимо, що дозволи, надані на підставі цієї статті Директиви, слід періодично переглядати (не рідше ніж щоп’ять років);

3) визначення переліку вогнепальної зброї, придбання та володіння якої може бути здійснено лише на підставі дозволу (зброя категорії «В»). Вогнепальна зброя, віднесена до категорії «В», зазначена в Додатку I до Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555. Зокрема, це: а) багатозарядна короткоствольна вогнепальна зброя; б) однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя під патрони центрального запалювання; в) однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя під патрони кільцевого запалювання, загальна довжина якої менше ніж 28 см; г) напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, у якої магазин I патронник можуть разом вміщувати: понад 3 патрони (зброя під патрони кільцевого запалювання); понад 3 і менше ніж 12 патронів (зброю під патрони центрального запалювання); д) інша напівавтоматична короткоствольна вогнепальна зброя, не віднесена до зброї, переліченої в пп. «a» п. 7 переліку зброї категорії «А» Додатка I до розглядуваної Директиви; е) напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, перелічена в пп. «b» п. 7 переліку зброї категорії «А» Додатка I до цієї Директиви, якщо в такій зброї магазин і патронник не можуть разом уміщувати понад 3 патрони, магазин якої знімний (чи коли точно не відомо, що зброя не може бути пристосована звичайними інструментами під зброю, магазин і патронник якої можуть разом уміщувати понад 3 патрони); є)

багатозарядна напівавтоматична довга вогнепальна зброя з гладким стволом, довжина якого не перевищує 60 см; ж) будь-яка вогнепальна зброя з цієї категорії, що пристосована для стрільби холостими патронами (подразнюючими речовинами, іншими активними речовинами чи піротехнічними патронами), або ж була пристосована під вихолощену зброю; и) напівавтоматична вогнепальна зброя для цивільного використання, що має вигляд іншої зброї з автоматичними механізмами (крім зброї, переліченої в п. 6, 7 і 8 переліку зброї категорії «А» Додатка І до цієї Директиви).

Зазначимо, що дозволи, видані особам на володіння вогнепальною зброєю категорії «В», відповідно до абзацу 5 ч. 4 ст. 10 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, повинні щонайменше раз на 5 років переглядатися та поновлюватися (подовжуватися) лише тоді, коли суб'єкта владних повноважень, який виконує відповідну дозвільну процедуру, переконають у тому, що особа продовжує виконувати умови, на підставі яких їй було надано дозвіл. Крім того, слід зауважити, що, відповідно до правил, передбачених у ч. 3 ст. 11 Директиви, держава – член ЄС може забороняти на території держави зброю категорії «В» чи забороняти лише окремі її підкатегорії, про що вона повинні повідомити інші держави-члени. Це правило засвідчує, що: а) нелегалізація цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні не заважає успішній реалізації нею євроінтеграційних прагнень; б) у випадку, якщо публічний інтерес у сфері ОЗ буде вимагати продовження нелегалізації цивільного обігу такої зброї (наприклад, у зв'язку з відсутністю для цього належних нормативно-правових, інституційних, соціально-політичних та інших умов), Україна може продовжувати не приймати законодавчий акт про такий ОЗ;

4) визначення переліку вогнепальної та іншої зброї, що вимагає її декларування (зброя категорії «С»). У Додатку І до Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 вогнепальною зброєю та іншою зброєю, що вимагає декларування, є: а) багатозарядна довгоствольна вогнепальна зброя, крім переліченої в п. 7 переліку зброї категорії «В» Додатка І до цієї Директиви;

б) однозарядна довгоствольна вогнепальна зброя з нарізними стволами; в) напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, що не віднесена до зброї категорії «А» чи «В»; в) однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя під патрони кільцевого запалювання, загальна довжина якої не менше ніж 28 см; г) будь-яка вогнепальна зброя з цієї категорії, що була адаптована для стрільби холостими патронами (подразнюючими речовинами, іншими активними речовинами чи піротехнічними патронами), або ж була пристосована під вихолощену зброю; д) вогнепальна зброя категорії «А» чи «В» (або цієї категорії), яку деактивували відповідно до Імплементаційного регламенту Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403; е) однозарядна довга вогнепальна зброя з гладким стволом, яку було введено в обіг з 14 вересня 2018 року чи після цієї дати. Зазначимо, що в ч. 3 ст. 11 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 зазначено, що будь-яка держава – член ЄС може передбачати в національному законодавстві вимоги про заборону чи обов'язкове отримання дозволу на придбання (володіння) на її території вогнепальної зброї категорії «С», про що вона повинна повідомити також інші держави – члени ЄС.

З огляду на викладене, а також на положення, які містяться в Додатку І до Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, ст. 9–11 цієї Директиви, доходимо думки, що в законопроєкті про цивільний обіг вогнепальної зброї доцільно передбачити розділ «Категорії вогнепальної зброї, що можуть знаходитися в цивільному обігу вогнепальної зброї», що міститиме такі статті: «Зброя категорії "А" – заборонена вогнепальна зброя»; «Порядок надання у виключних випадках дозволів на вогнепальну зброю категорії "А" колекціонерам, зброярам, брокерам, музеям, спортивним стрільцям, а також особам для цілей національної оборони, освіти, культури, досліджень та історії»; «Зброя категорії "В" – вогнепальна зброя, яка потребує дозволу»; «Порядок надання дозволів на вогнепальну зброю категорії "В", призупинення дії дозволу та його анулювання»; «Зброя категорії "С" – зброя, яка потребує

декларування»; «Порядок декларування зброї категорії “С”»; «Обмеження набуття вогнепальної зброї, віднесеної до зброї категорії “С”»;

5) положення щодо маркування зброї, викладені в ч. 1 і 2 ст. 4 Директиви. У цьому положенні Директиви міститься правило, відповідно до якого будь-яка вогнепальна зброя (її основна частина), введена в обіг на ринку, повинна після її виготовлення або пізніше (однак до її введення в обіг на ринку): а) бути забезпечена чітким, стійким й унікальним (містити назву виробника чи бренду, країну чи місце виготовлення, серійний номер і рік виготовлення, а також модель) маркуванням; б) бути зареєстрованою. Питання маркування таких предметів, які мають особливе історичне значення, слід вирішувати на національному рівні. Також у контексті абзацу 4 ч. 2 ст. 4 Директиви в законопроєкті доцільно передбачити, що в Україні можна застосовувати положення Конвенції про взаємне визнання випробувальних клейм ручної вогнепальної зброї від 1 липня 1969 року [715, с. 249–265]. Отже, з огляду на це та на положення Імплементаційної директиви Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68, доходимо думки, що в законопроєкті про самооборону слід передбачити окремий розділ «Маркування вогнепальної зброї та її основних частин», що міститиме такі статті: «Предмети, які підлягають маркуванню (повторному маркуванню), як вогнепальна зброя та її основні частини»; «Вимоги до маркування вогнепальної зброї та її основних частин» (водночас технічні характеристики маркування вогнепальної зброї, її основних частин, окреслені в Додатку до Імплементаційної директиви Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68, слід відобразити в окремому підзаконному акті); «Збирання, обробка, зберігання, знищення даних про марковану вогнепальну зброю і їх основні частини та надання доступу до цих даних»; «Маркування зброї та їх основних частин, які мають особливе історичне значення»;

6) вимогу до запровадження системи регулювання діяльності зброярів і брокерів, з огляду на правила й стандарти, передбачені ч. 4 ст. 4 Директиви. У

проєкті законодавчого акта про цивільний ОЗ слід передбачити щонайменше такі регулятивні заходи здійснення:

а) державної реєстрації зброярів і брокерів, які діють на території України. У державах – членах ЄС до 31 грудня 2014 року було введено в дію централізовану (в окремих випадках – децентралізовану) комп'ютеризовану систему обліку даних, яка гарантує уповноваженим суб'єктам владних повноважень доступ до системи обліку даних. Отже, вбачається потреба у створенні в Україні *Державного реєстру обігу зброї*, у процесі формування та введення в дію якого слід урахувати вимоги до відповідних реєстрів, що містяться в п. «а» ч. 4 і ч. 5, 6 ст. 4 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555. Зокрема, у ч. 5 ст. 4 Директиви зазначено, що ця комп'ютеризована система повинна:

– містити щонайменше таку інформацію: тип, марка, модель, калібр і серійний номер кожної одиниці вогнепальної зброї, її унікальне маркування, відповідно до ч. 1 ст. 4 Директиви; серійний номер (чи унікальне маркування) вогнепальної зброї; назви, адреси постачальників й осіб, які придбавають вогнепальну зброю (володіють нею), а також дата купівлі-продажу зброї; будь-які пристосування (модифікації) вогнепальної зброї, що призводять до зміни її категорії (підкатегорії), до сертифікованої деактивації чи до знищення, а також дата здійснення таких змін;

– зберігати персональні дані, записи про вогнепальну зброю та її основні частини протягом 30 років з моменту знищення відповідної зброї (її основних частин);

– бути доступною в частині даних про маркування, а також про зброярів і брокерів для державного органу, що здійснює дозвільну процедуру з надання (призупинення, анулювання) дозволів (ліцензій) та державного органу, компетентного в справах про порушення митних правил (доступ для них має забезпечуватися до завершення періоду в 10 років після знищення відповідної вогнепальної зброї чи її основних частин); державного органу, що відповідає за запобігання, розслідування, виявлення та переслідування (чи за виконання

кримінальних покарань) кримінальних правопорушень (доступ до цих даних має бути забезпечений до завершення періоду в 30 років після знищення відповідної вогнепальної зброї чи її основних частин).

З огляду на вимоги, які містяться в абзацах 11 і 12 ч. 5 ст. 4 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, у проєкті законодавчого акта про самооборону необхідно передбачити обов'язок для зброярів і брокерів, відповідно до якого ці особи мають вести реєстр, у який вони оперативно і постійно заносять відомості про кожну одиниця вогнепальної зброї (кожну її основну частину), яку отримують (збувають), разом з усіма даними (наприклад, імена, адреси постачальників зброї, осіб, які придбавають зброю; тип, марка, модель, калібр або серійний номер зброї), що уможливлюють ідентифікацію та відстеження вогнепальної зброї (її основних частин);

б) видачі дозволів (ліцензій) на діяльність зброярів і брокерів на території України (також постійний моніторинг такої публічно-владної дозвільної діяльності, а також нагляд за належним користуванням отриманим дозволом). У ст. 5 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 зазначено, що право на придбання та володіння вогнепальною зброєю (зброєю категорії «В» – багатозарядною короткоствольною зброєю, багатозарядною напівавтоматичною довгоствольною вогнепальною зброєю з гладким стволом, довжина якого не перевищує 60 см, тощо) слід надавати лише особам, яким було надано відповідний дозвіл (ліцензію). Натомість у ч. 1 ст. 6 Директиви уточнено, що отримати відповідний дозвіл (ліцензію) може особа, яка: досягла віку щонайменше 18 років (в окремих випадах – і раніше, однак, за наявності дозволу батьків тощо); не здатна становити загрозу для себе чи інших осіб, громадського порядку (громадської безпеки). У документі зазначено, що ознакою такої загрози є факт засудження особи за вчинення умисного злочину із застосуванням насилля).

У межах контролю та нагляду за обігом вогнепальної зброї, відповідно до ст. 15 Директиви, у державі необхідно вживати заходів щодо перевірки компетентними органами факту деактивації (модифікації) вогнепальної зброї,

нанесення на деактивовану вогнепальну зброю чітко помітного унікального маркування (засвідчує деактивацію) та видачі відповідного сертифіката. Водночас відповідні дії слід здійснювати на підставі положень Імплементаційного регламенту Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403. Тому вбачається потреба в тому, щоб у законопроєкті про самооборону містився окремий розділ «Деактивація вогнепальної зброї», який (з огляду на положення Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555 та Імплементаційного регламенту Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403) міститиме такі статті: «Зброя, яка може підлягати деактивації»; «Суб'єкти, уповноважені дезактивувати вогнепальну зброю»; «Перевірка та сертифікація деактивації вогнепальної зброї»; «Маркування деактивованої вогнепальної зброї».

Також слід зауважити, що в Директиві від 24 березня 2021 року № 2021/555 увагу зосереджено на питаннях експорту та контролю за імпортом і транзитом вогнепальної зброї, яким присвячена глава 3 Директиви, що уточнено в главах II–IV Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012. Ці норми дають підстави для формування пропозиції закріплення в законопроєкті про самооборону окремого розділу «Режим руху вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів», який міститиме такі статті: «Видача дозволу на експорт вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів», «Видача дозволу на імпорт вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів», «Обмеження для видачі дозволу на експорт чи імпорт вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів та призупинення дії, анулювання таких дозволів», «Спрощені процедури транзиту чи реекспорту вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів», «Адміністративне співробітництво між компетентними державними органами України й інших держав з метою підвищення ефективності заходів контролю та нагляду за обігом зброї, її основних частин і боєприпасів»;

в) перевірки особистої та професійної доброчесності, а також належних професійних якостей зброяра чи брокера. У процесі комплексного осмислення

сутності цих вимог вбачається потреба у створенні й затвердженні *Кодексу етики зброярів та брокерів в Україні*, які будуть визначати морально-етичні принципи (комплекс мінімальних вимог до рівня особистої та професійної доброчесності, професійних якостей) у діяльності: зброярів – осіб, діяльність яких пов'язана з виготовленням, ремонтом, модифікацією, продажем та іншою професійною діяльністю щодо зброї (її основних частин, боєприпасів до неї); брокерів – суб'єктів, які здійснюють обговорення та/або організацію економічних операцій щодо купівлі, продажу, постачання зброї (її основних частин, боєприпасів до неї) чи її передачі. Не викликає сумнівів, що відповідні правила (на підставі тлумачення поняття «зброяр» і «брокер» у контексті Директиви ЄП і Ради від 24 березня 2021 року № 2021/555 [724]) також повинні гармонічно поширюватися і на юридичних осіб (також на керівників цих юридичних осіб) для того, щоб уможливити перевірку їх відповідності етичним та професійним стандартам.

Розглянувши основні можливості адаптації національного законодавства про ОЗ до вторинного законодавства Євросоюзу про ОЗ, доречно дослідити стан правового регулювання відповідного питання в межах законодавства держав – членів ЄС. Передусім необхідно окреслити загальні риси законодавства про ОЗ у Європі: «в той час як деякі країни, такі як США, вважають за краще дозволяти володіння вогнепальною зброєю якомога більшій кількості людей, зовсім інша ситуація склалася в більшості країн Європи, зокрема у Франції, яка встановила дуже суворі правила щодо такої зброї» [726]. Не менш суворий контроль за цивільним обігом зброї встановлено також і у ФРН. Інший приклад – Фінляндська Республіка. Протягом тривалого часу цю державу вважали такою, у якій діє найліберальніший в Європі режим цивільного ОЗ. Водночас, зазначає С. В. Діденко, з 2008 року уряд Фінляндії розпочав процес посилення контролю у сфері ОЗ після масової стрілянини в місті Каухайокі, де 22-річна особа застрелила 10 студентів технічного коледжу. «Іронією долі стало те, що за день до трагедії зловмисник був викликаний та допитаний у поліції щодо

скасування ліцензії на стрілецьку зброю, ураховуючи неадекватні відео в соціальних мережах, що містили агресивні заклики. Однак поліція ухвалила рішення про недоцільність скасування ліцензії» [172, с. 149].

Отже, дослідження міжнародного досвіду регулювання ОЗ (переважно держав – членів ЄС) з метою з'ясування можливостей його адаптації до національної правової системи безпосередньо зводитиметься до з'ясування ступеня суворості певного режиму контролю за обігом зброї в цих державах. Водночас вважаємо за доцільне проаналізувати детальніше особливості правового регулювання ОЗ у цих європейських державах.

1. *Федеральна Республіка Німеччина*. Нині у ФРН діє одна з найсуворіших у Європі систем контролю за ОЗ [61, с. 195], оскільки законодавство про ОЗ у цій федерації є одним із найсуворіших, порівняно з іншими державами [708; 733]. Такий стан правового регулювання, на нашу думку, має історичні передумови. Уперше на території сучасної ФРН регулятивний вплив на сферу ОЗ було здійснено 12 квітня 1928 року, а саме у зв'язку з прийняттям досить ліберального закону «Про вогнепальну зброю та боєприпаси до неї» [731]. У процесі становлення націонал-соціалістичного режиму цей ліберальний режим став поширюватися лише на прихильників А. Гітлера (це дало змогу озброїти політичних прибічників диктатора) і не поширювався на євреїв, ромів, політичних опонентів нацистського режиму [734], а з 1938 року був замінений законом «Про зброю» від 18 березня 1938 року [779]. Цей законодавчий акт націонал-соціалістичного режиму розширював ліберальність ОЗ серед прихильників А. Гітлера й цілком позбавляв можливості захиститися за допомогою зброї політичних опонентів і групи осіб, яких не вважали повноцінними під впливом расистського світогляду тогочасної влади Німеччини. Наприклад, євреї, згідно з ч. 3 § 3 цього закону, не мали права виготовляти вогнепальну зброю та боєприпаси до неї, а відповідно до п. 3–5 ч. 2 § 15, дозволи на купівлю зброї не видавали: ромам; особам, які перебувають під адміністративним наглядом чи є такими, що втратили громадянські права; засудженим за державну зраду, а також тим,

хто налаштований вороже до держави. Водночас у § 12 цього закону було зазначено, що зброю можуть купувати без будь-якої ліцензії на те: влада Рейху або штатів, Рейхсбанк і компанія «Рейхсавтобанен»; муніципалітети (їх асоціації), яким вищий державний орган дозволив придбання зброї без свідоцтва про можливість її купівлі; офіси Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії та її відділень, що визначає заступник фюрера; Департаменти охорони повітря і націонал-соціалістичного авіакорпусу, яких призначає рейхсміністр авіації; агентства екстреної технічної допомоги, призначені рейхсміністром внутрішніх справ; торговці, зазначені в розділах 3 і 7, які мають відповідний сертифікат офіційного зразка; власники ліцензій на володіння зброєю та річних ліцензій на полювання [779]. Цей законодавчий акт було скасовано, а цивільний обіг вогнепальної зброї в державі цілком заборонений наказом Контрольної ради «Про конфіскацію та доставку зброї і боєприпасів» від 1 січня 1946 року [727], дію якого було призупинено 30 березня 1950 року для ФРН та 20 вересня 1955 року – для Німецької Демократичної Республіки. Уже 1968 року у ФРН було прийнято чинний і нині закон «Про зброю», який на момент прийняття був порівняно ліберальним, однак періодично змінювався в напрямі посилення контролю за обігом зброї. Цей законодавчий акт зазнавав змін протягом останніх 20 років у зв’язку з імплементацією вторинного законодавства ЄС про ОЗ, яке впродовж цього часу формувалося. Унаслідок змін, що відбулися 2002 року (набули чинності 1 квітня 2003 року), закон «Про зброю» було докорінно переглянуто, після чого в ньому було залишено лише норми про вогнепальну зброю, а на підставі норм про використання зброї, що містилися в цьому законі, було створено новий відповідний законодавчий акт.

Отже, нині у ФРН законодавство про ОЗ формують:

1) закон «Про зброю» від 11 жовтня 2002 року [778]. У ч. 1 § 1 закону зазначено, що він «регулює поводження зі зброєю або боєприпасами з урахуванням інтересів громадської безпеки та порядку». У зв’язку із цим, відповідний законодавчий акт регламентує: а) загальні питання цивільного ОЗ

(принципи поводження зі зброєю та боєприпасами; перелік зброї; особливості поводження зі зброєю та боєприпасами дітей та підлітків); б) особливі аспекти ОЗ і боєприпасів, а саме: загальні вимоги до дозволів на зброю та боєприпаси (вимоги до дозволу; визначення надійності (*Zuverlässigkeit*) та особистої придатності (*Persönliche Eignung*) особи, яка бажає отримати право на зброю і володіти нею; експертне доведення компетентності особи, яка бажає отримати право на зброю та володіти нею; можливості обмеження надання дозволів для осіб, які можуть отримати дозвіл на купівлю та володіння зброєю); особливості надання відповідних дозволів мисливцям, спортивним стрільцям, стрілецьким асоціаціям і стрілецьким клубам й іншим суб'єктам, а також аспекти використання та зберігання цими суб'єктами зброї; особливості отримання спеціальних дозволів на виробництво зброї, торгівлю зброєю, створення та функціонування тирів, охоронних підприємств; увезення зброї в ФРН; особливості рекламування зброї, зберігання і здачі зброї та боєприпасів, перевірки наявності дозволу на купівлю зброї; особливості обігу вихолощеної зброї; перелік заборон, які встановлено у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї (перелік забороненої зброї; можливість заборони компетентним державним органом права на володіння дозволеною зброєю; заборона носіння зброї на публічних заходах; заборона носіння підробленої зброї та деяких переносних предметів); в) інші питання ОЗ (режим збирання, зберігання та поширення персональних даних про зброярів, дилерів й інформації про зброю в державі; дії у зв'язку з анулюванням дозволу на зброю; визначення юрисдикцій впливу на ОЗ); г) положення про юридичну відповідальність (кримінального адміністративного характеру) у сфері ОЗ; д) винятки з правил цього закону (визначення кола суб'єктів, на яких не поширено дію цього законодавчого акта, зокрема, це вищі федеральні органи, органи земель і Німецький Бундесбанк, Бундесвер й іноземні збройні сили, дислоковані у ФРН, поліція федеральних земель, митні органи; застереження про те, що цей законодавчий акт не поширено на військову зброю).

Слід також ураховувати, що норми закону «Про зброю» конкретизовано в постанові «Про Загальні правила до Закону про зброю» від 27 жовтня 2003 року [703], у якій уточнено, зокрема, такі питання: а) стандарти доведення необхідності в дозволі на зброю та спроможності виконувати в подальшому договірні умови; б) підтвердження особистої придатності; в) визначення допустимого й недопустимого поводження зі зброєю; г) використання стрільбищ; д) зберігання зброї та боєприпасів; е) правила торгівлі зброєю; ж) навчання оборони з використанням вогнепальної зброї; и) особливі положення щодо поводження (придбання та зберігання, знищення) з не придатною для використання вогнепальною зброєю; й) застосування закону «Про зброю» до громадян інших держав – членів ЄС; й) адміністративні правопорушення, які вчиняють у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї.

Також зауважимо, що в ФРН з 1 січня 2013 року (до кінцевого строку, зазначеного в ч. 5 ст. 4 Директиви ЄП та Ради ЄС від 21 травня 2008 року № 2008/51/ЄС [725]) було створено та введено в експлуатацію Національний реєстр зброї (*Das Nationale Waffenregister*), а 2020 року модернізовано так, щоб дані в цьому реєстрі могли відображати весь «життєвий цикл зброї» (*Lebenszyklus einer Waffe*), а саме з моменту виробництва (імпорту) до її знищення (експорту) [722; 757];

2) закон «Про випробування і схвалення вогнепальної зброї, петард, пристроїв, що використовують боєприпаси для приведення в рух, а також боєприпасів та іншої зброї» від 11 жовтня 2002 року [730]. Відповідно до ч. 1 § 1 цього законодавчого акта, він спрямований на регулювання обліку та затвердження вогнепальної зброї, петард, пристроїв, які використовують боєприпаси для приведення в рух, а також боєприпасів й іншої зброї для захисту користувачів цієї зброї та третіх осіб під час використання за призначенням. Правила, що містяться в цьому законі ФРН, конкретизовано в постанові «Про Загальні правила до Закону про стрільбу» від 13 липня 2006 року [702];

3) закон «Про контроль за бойовою зброєю» від 22 листопада 1990 року [704], який також називають законом про виконання п. 2 ст. 26 Основного Закону ФРН. У цьому законодавчому акті визначено: а) загальні питання обігу військової зброї, а саме: статус зброї, призначеної для ведення війни (перелік бойової зброї викладено в додатку до цього закону); особливості отримання та реалізації права на виробництво військової зброї; правила транспортування бойової зброї територією держави, а також за її межами; особливості обігу бойової зброї за участю іноземного елементу; підстави для відмови в наданні дозволу на купівлю, транспортування, виробництво тощо військової зброї, а також для відкликання раніше виданого дозволу; коло суб'єктів, компетентних видавати й відкликати дозволи у сфері обігу військової зброї; б) режим моніторингу обігу бойової зброї та вилучення, конфіскації такої зброї; в) особливі режими щодо обігу ядерної зброї (зазначено ядерні завдання в Північноатлантичному альянсі, а також констатовано заборону ядерної зброї), біологічної та хімічної зброї, протипіхотних мін і касетних боєприпасів; г) встановлення кримінальної відповідальності за обіг ядерної, біологічної, хімічної зброї, протипіхотних мін і касетних боєприпасів; д) встановлення адміністративної відповідальності за суспільно шкідливі дії в межах режиму обігу військової зброї.

Аналізуючи ці законодавчі акти, можемо сформувати конкретне уявлення про те, як можна в перспективі: 1) розробити законодавчу основу адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні (прийнявши окремий акт про самооборону, а також акт про ОЗ загалом, що буде також на законодавчому рівні врегульовувати питання обігу військової зброї); 2) наповнити зміст цієї законодавчої бази, а саме:

– у контексті проєкту законодавчого акта про самооборону, ураховуючи положення Закону «Про зброю» від 11 жовтня 2002 року, а саме: принципи поводження зі зброєю і боєприпасами (§ 2), поводження зі зброєю та боєприпасами дітей (§ 3), принцип надійності особи, яка бажає отримати

право на покупку і володіння зброєю (§ 5), критерії особистісних рис особи, яка бажає отримати право на придбання та володіння зброєю (§ 6), зміст реклами про зброю (§ 37), заборона носіння зброї на масових заходах (§ 42);

– у контексті проєкту законодавчого акта про ОЗ в Україні, відповідно до положення зазначеного вище законодавчого акта й Закону «Про контроль за бойовою зброєю» від 22 листопада 1990 року, зокрема правила щодо: а) виготовлення та розміщення на ринку військової зброї (§ 2); б) транспортування військової зброї в межах держави та за її межі (§ 3 і 4); в) обіг військової зброї за участю іноземного елементу (§ 4a); г) відмова в наданні дозволу, анулювання дозволу (§ 6–8); д) особливі правила поводження з військовою зброєю (§ 12 та 12a); е) вилучення та конфіскація військової зброї (§ 13); ж) особливі правила, що стосуються ядерної, біологічної та хімічної зброї, протипіхотних мін і касетних боєприпасів (§ 17–18a).

2. *Французька Республіка*. До Французької революції населення країни переважно не володіло зброєю, оскільки це було прерогативою дворянства й багатих верств. Однак під час революційних подій 1789–1799 років зброя стала символом і засобом збереження власного життя та свободи. Такий ліберальний режим цивільного ОЗ тривав до 11 серпня 1936 року, тобто до прийняття закону «Про націоналізацію виробництва військового майна» [744] (цей законодавчий акт діяв у Франції до 21 грудня 2004 року [759]). Значне посилення контролю за обігом зброї відбулося внаслідок прийняття закону «Про надання Уряду особливих повноважень» від 19 березня 1939 року [745] й Декрету «Про встановлення режиму бойової техніки, зброї та боєприпасів» від 18 квітня 1939 року [720]. Після встановлення у Французькій Республіці режиму Віші було прийнято закон «Про заборону зберігання, купівлі та продажу зброї та боєприпасів корінними євреями Алжиру» від 1 червня 1941 року № 2181 [746] (порушення цього закону передбачало покарання у вигляді смертної кари), а згодом – закон від 3 липня 1943 року № 381 [747], що передбачив заборону на зберігання, купівлю та продаж зброї та боєприпасів для всіх громадян. Фахівці зазначають [775], що ці закони було прийнято для

роззброєння громадян для того, щоби запобігти ймовірному опору німецькій окупації та колабораціоністському режиму. Після звільнення Франції закони у сфері ОЗ, прийняті владою колабораціоністського режиму, було скасовано (ст. 2 постанови «Про відновлення республіканської законності на континентальній території» від 9 серпня 1944 року [758]), а Декрет від 18 квітня 1939 року дещо лібералізований легалізацією цивільного обігу вогнепальної зброї для полювання (як зброї, що потребує отримання дозволу). Згодом законодавство про цивільний ОЗ у Франції змінювалося під впливом процесу імплементації вторинного законодавства ЄС у цій сфері. Кардинальні зміни в правовому регулюванні ОЗ відбулися в процесі масштабної кодифікаційної роботи, унаслідок якої обіг цивільної зброї в державі був урегульований нормами Кодексу внутрішньої безпеки від 12 березня 2012 року [710], а обіг військової зброї – положеннями Кодексу оборони від 20 грудня 2004 року [709]. Ці акти у відповідній частині потребують детальнішого розгляду, однак у межах цього дослідження акцентуємо саме на Кодексі внутрішньої безпеки від 12 березня 2012 року, який регулює цивільний ОЗ у межах розділу I «Зброя та боєприпаси» книги III «Особлива адміністративна політика». У цьому контексті зауважимо про те, що Кодекс врегульовує: а) загальні питання цивільного ОЗ (окреслення класифікації зброї; визначення переліку ознак, за якими її визнають такою, що має історичну та колекційну цінність, є військовими матеріалами та репродукціями; заборона особам, засудженим за окремі злочини, набувати право на купівлю та володіння зброєю; заборона володіння однією особою двома та більше одиницями зброї категорії «A» і «B»; обставини, які уможливлюють купівлю та володіння зброї різних категорій); б) правове становище колекціонерів зброї у сфері ОЗ (вимоги, які ставлять до колекціонерів і до картки колекціонера зброї (*La carte de collectionneur d'armes*), що є документом, який засвідчує наявність відповідного правового статусу); в) владний вплив на ОЗ, здійснюваний префектурами (зобов'язання держателя зброї здати її до відповідного адміністративного органу, коли

поведінка чи здоров'я держателя виправдовує таку владну вказівку; особливості зберігання відповідним адміністративним органом такої зброї; підстави й умови відмови особи, яку зобов'язали здати зброю, від права на володіння цією зброєю з подальшим продажем її адміністративним органом; особливості примусової конфіскації зброї в її держателя, що був зобов'язаний здати її; питання дії реєстрів осіб, яким заборонено купувати та зберігати зброю); г) режим, який стосується виготовлення та торгівлі зброєю (урегульована цим Кодексом роздрібна торгівля військовими матеріалами, зброєю та боєприпасами не повинна здійснюватися на шкоду для застосування положень глав II і III книги III частини 2 Кодексу оборони; вимоги на отримання дозволу щодо виготовлення чи торгівлі зброєю; обов'язок особи, яка займається виготовленням чи торгівлею зброєю, повідомляти про підозрілі спроби укласти з ними угоду); д) особливі питання зберігання зброї, її втрати та передачі (правила зберігання зброї та наслідки її втрати; підстави й умови передачі зброї, зокрема, для продажу); е) переведення та транспортування зброї (заборона перевезення та транспортування без законної на те причини зброї категорій «A», «B», «C» і «D», її основних частин, боєприпасів; підтвердження правила, передбаченого в ст. L2338-2 Кодексу оборони, що зброю із собою можуть вільно носити жандарми, а також поліцейські); ж) кримінальна відповідальність за порушення положень цього розділу книги III Кодексу внутрішньої безпеки.

Цей Кодекс передбачає існування та функціонування Національного реєстру осіб, яким заборонено придбавати та зберігати зброю (*Fichier national des interdits d'acquisition et de détention d'armes, FINIADA*). Цей реєстр було створено 2011 року [721], його ведення забезпечує МВС Франції з метою моніторингу на національному рівні конфіскацій зброї, актуальних заборон на придбання, володіння та носіння зброї. Відповідно до ст. R312-78 Кодексу внутрішньої безпеки, зазначений реєстр повинен містити, зокрема, такі персональні дані: цивільний статус (ім'я, прізвище, дату та місце народження); національність; місце проживання; професію; категорію чи тип зброї

(боєприпасів), придбання, володіння та носіння яких для особи заборонені чи які були конфісковані; дату виникнення заборони на придбання, володіння та носіння зброї (чи дату її конфіскації); правову підставу для заборони чи конфіскації; дату реєстрації та службу, що здійснила реєстрацію.

Зазначимо, що спершу до цього реєстру вносили лише тих осіб, поведінку або стан здоров'я яких вважали небезпечними для неї самої чи інших осіб; або ж заборона була зумовлена міркуваннями забезпечення громадського порядку чи безпеки людей. Згодом перелік категорій осіб, яких мали вносити до цього реєстру, поступово розширювався, охопивши осіб, які вчиняли насильство (зокрема сімейне насилля), були причетними до наркоторгівлі, торгівлі зброєю тощо.

Отже, низка положень Кодексу внутрішньої безпеки можуть бути використані в процесі створення проєкту законодавчого акта про самооборону. У цьому контексті слід спрямувати увагу на правила й стандарти розглядуваного Кодексу, а саме щодо: класифікаційного переліку зброї (ст. L311-2); визначення ознак зброї, що має історико-культурну цінність (ст. L311-3 і L311-4); заборони особам, засудженим за окремі злочини, а також особам, поведінка яких може бути небезпечною, набувати право на купівлю та володіння зброєю (ст. L312-3 та L312-3-1); заборони (крім виняткових випадків) придбання чи володіння кількома видами зброї категорії «A» або «B» однією особою (ст. 312-4-3); правового статусу колекціонерів зброї, що є фізичними чи юридичними особами (ст. L312-6-1–L312-6-5); підстав та умов зобов'язання держателя зброї здати її до відповідного адміністративного органу, а також умов зберігання цим державним органом такої зброї (ст. L312-7–L312-9); підстав та умов для продажу адміністративним органом зброї, зданої держателем зброї відповідно до вимог ст. L312-7 розглядуваного Кодексу (L312-11); функціонування реєстру осіб, які позбавлені права купувати, зберігати й володіти зброєю (ст. L312-16); обов'язковості повідомлення про підозрілі спроби укласти угоду про купівлю зброї (ст. L313-6).

Водночас слід ураховувати, що теракти й масові стрілянини, які відбуваються в Європі, також спричиняють тенденції до подальшого посилення контролю у сфері обігу цивільної зброї, зокрема у Франції. Наприклад, міністр МВС Франції Ж. Дарманін (*Gérald Darmanin*), згадуючи про трьох жандармів, убитих з напівавтоматичної штурмової гвинтівки *AR-15* 22 грудня 2020 року в селищі Сен-Жюст під час виїзду на виклик-повідомлення про факт сімейного насилля [729], зазначив, що має намір обмежити володіння модифікованою бойовою зброєю [719].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що останніми роками в Україні активізувалася законопроєктна робота, спрямована на легалізацію цивільного обігу вогнепальної зброї, натомість у державах – членах ЄС на рівні Союзу комплексно переосмислюють доцільність цивільного ОЗ загалом і здійснюють суттєві нормативно-правові перетворення в цій сфері (у підрозділі 5.3 цієї наукової праці ми розглянемо аналогічні процеси в США). Отже, у період з 2017-го до 2021 року в Євросоюзі було сформовано прогресивне вторинне законодавство про ОЗ, що дає змогу обмежити ризики для безпеки громадян і держав, зумовлені ОЗ (ідеться про теракти, що вчиняють з використанням вогнепальної зброї, масові стрілянини тощо). З огляду на євроінтеграційні наміри України, а також на те, що в нашій державі законодавство про ОЗ залишається архаїчним, слід констатувати, що правове регулювання режиму ОЗ досі є неефективним, а суб’єкти реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ функціонують в умовах значних корупційних ризиків, тож убачається доцільність у вдосконаленні правового регулювання в цій сфері в напрямі його європеїзації. Цього можна досягти шляхом:

1. Урахування положень вторинного законодавства ЄС про ОЗ (передусім Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555) у наявних і подальших (якщо такі буде подано до парламенту) проєктах законів України про цивільний ОЗ (оскільки вторинне законодавство ЄС урегульовує переважно питання такого режиму ОЗ). У цьому контексті в зазначених

законопроєктах слід урахувати потребу: 1) закріплення визначень термінології у сфері ОЗ, про які йдеться в законодавстві ЄС, зокрема в ст. 1 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, ст. 2 Регламенту від 14 травня 2012 року № 258/2012; 2) окреслення різних категорій зброї (забороненої зброї – категорії «А»; зброї, що потребує дозволу, – зброї категорії «В»; зброї, яку необхідно декларувати, – зброї категорії «С»), режимів цих категорій зброї, винятків щодо можливостей володіння такою зброєю у вигляді доповнення законопроєкту розділом «Категорії вогнепальної зброї, що можуть знаходитися в цивільному обігу вогнепальної зброї»; 3) упорядкування правил і стандартів маркування зброї, її основних частин з огляду на Конвенцію про взаємне визнання випробувальних клейм ручної вогнепальної зброї 1969 року, ст. 4 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, Імплементаційної директиви Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68, а саме шляхом закріплення в законопроєкті про самооборону окремого розділу «Маркування вогнепальної зброї та їх основних частин»; 4) запровадження системи регулювання діяльності зброярів і брокерів, про які йдеться в ч. 4 ст. 4 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, а саме: а) державної реєстрації зброярів і брокерів, які діють на території України (відповідно до п. «а» ч. 4 і ч. 5, 6 ст. 4 Директиви слід створити та ввести в дію Державний реєстр ОЗ); б) видачі дозволів (ліцензій) на діяльність зброярів і брокерів на території України (на виконання ч. 1 ст. 6, глави 3 Директиви від 24 березня 2021 року № 2021/555, на виконання положень Імплементаційного регламенту Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403, глав II–IV Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012 слід доповнити законопроєкт про самооборону вимогами до правосуб'єктності зазначених суб'єктів, а також розділами «Деактивація вогнепальної зброї», «Режим руху вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів»); в) перевірки особистої та професійної доброчесності, а також належних професійних якостей зброяра чи брокера (вбачається потреба у створенні та затвердженні Кодексу етики зброярів та брокерів в Україні).

2. Урахування положень національного законодавства держав – членів ЄС у відповідній сфері, а саме законів про ОЗ і цивільний ОЗ у Франції та ФРН дають підстави для висновку про перспективи вдосконалення наявних у ВР України проєктів про самооборону (цивільний обіг вогнепальної зброї). Крім того, визнання в США надміру ліберального обігу зброї як проблеми дає змогу окреслити межі виправданого контролю за цивільним обігом зброї в контексті інституту самозахисту (недопущення цивільного обігу короткоствольної вогнепальної зброї, штурмової зброї; необхідність запровадження періоду очікування між заявкою на купівлю громадянином зброї та фактичною її купівлею). Вплив ліберальних стандартів обігу зброї, передбачених у федеральному законодавстві й законодавстві штатів, на рівень самовбивств і вбивств з використанням цивільної вогнепальної зброї демонструє можливість та необхідність урахування досвіду США (окремих штатів США) як належного орієнтиру меж допустимості (соціально безпечної) лібералізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні (окреслене має значення з огляду на те, що США традиційно вважають взірцем для легалізації цивільного обігу зброї [282; 647]). Отже, у процесі розгляду національним парламентом зареєстрованих законопроєктів про цивільний обіг вогнепальної зброї недопустимим буде: 1) надання громадянам права на володіння короткоствольною вогнепальною зброєю, а також – штурмовою зброєю; 2) надання громадянам права на виготовлення вогнепальної зброї без ліцензії (з огляду на виготовлення зброї на 3D принтерах, що нині вже обмежується, наприклад, у Вірджинії та Нью-Мексико); 3) право на володіння вогнепальною зброєю одного класу більше ніж однієї одиниці зброї (крім колекційної для колекціонерів зброї); 4) запровадження строку очікування між заявкою на купівлю одиниці зброї та її фактичною купівлею менше ніж 5 робочих днів; 5) ігнорування стандартів захисту від надзвичайних ризиків (стандарти законів про «червоні прапори», що діють у 19 штатах США й в окрузі Колумбія).

5.2. Парламентський та громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї

Соціально-правове значення державної політики у сфері ОЗ в Україні безпосередньо зумовлене не лише тим, як саме ОЗ у державі позначається на рівні безпеки людини, суспільства й держави, а також тим, як саме ця політика зазнає контрольно-наглядового впливу з боку повноважних контролюючих суб'єктів. Зазначене є цілком закономірним, адже: 1) контроль за діяльністю державного органу сприяє уникненню відхилень від нормативно визначених стандартів діяльності таких суб'єктів владних повноважень, а отже, усуває перешкоди для належного виконання функцій держави на момент здійснення контролю та в перспективі [100, с. 38–39]; 2) неконтрольоване формування та/або реалізація державної політики у сфері ОЗ обумовлює ситуацію, коли адміністративний ресурс (виокремлений для об'єктивації цієї політики) можуть використовувати для суспільно шкідливої чи суспільно небезпечної діяльності, що є особливо актуальним для України, з огляду на численні кризові явища безпекового характеру, що наразі [див., напр.: 58; 198; 260] відбуваються у сфері ОЗ у державі. У підрозділі 4.3 цієї праці ми з'ясували, що в умовах сьогодення контроль за ОЗ в Україні (передусім у контексті посилення з 2017-го до 2021 року відповідного контролю в державах – членах ЄС і в США) не є достатнім, потребує інституційних перетворень та формування основи для ефективного контролю здійснюваного *поза державними органами виконавчої влади й органами влади загалом*.

Стосовно контролю за ОЗ в Україні, який здійснюють поза державними органами виконавчої влади, має йтися про *судовий* та *парламентський контроль*. Однак, якщо судовий контроль у цій сфері не є питанням, що потребує суттєвих коригувань, з огляду на проведену судово-правову реформу та постійно здійснювані заходи забезпечення незалежності й самостійності суду і суддів, то парламентський контроль є достатньо проблематичним питанням, яке заважає ВР України ефективно реалізувати весь свій

контрольний потенціал у здійсненні права на парламентський контроль, зокрема й у сфері ОЗ. Контроль у сфері ОЗ, здійснюваний поза державними органами влади загалом, є громадським контролем, який залишається соціально-правовим явищем, не врегульованим на законодавчому рівні.

Слід констатувати, що парламентський та громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ в Україні ще не був предметом комплексного дослідження на дисертаційному рівні, що враховувало б наявні проблеми здійснення такого контролю та можливості вдосконалення моделі здійснення цього контролю. Попри це, контроль у публічному адмініструванні як важливий інструмент забезпечення правопорядку, законності, верховенства права та справедливості в діяльності держави протягом тривалого часу є питанням, що привертає увагу вітчизняних учених, серед яких: О. Ф. Андрійко [17], Ю. Г. Барабаш [35], А. І. Буханевич [83], С. І. Віговський [103], С. С. Вітвіцький [105], В. А. Волощук [107], І. К. Залюбовська [201], А. С. Крупник [295], С. М. Кушнір [304], О. В. Майданник [328], Т. В. Наливайко [371], А. В. Петрашкін [416], Л. П. Рогатіна [553] та ін. Крім цього, слід також зауважити, що чимало українських учених (наприклад, А. О. Бірюченко [55], С. Г. Братель [78], С. С. Вітвіцький [104], С. Ф. Денисюк [159], А. М. Кісель [241], В. Ю. Кобринський [242], О. М. Музичук [365], О. П. Нагорний [370], І. І. Троханенко [623], Т. І. Шапочка [649], С. В. Шестак [656]) уже досліджували деякі питання контролю за діяльністю державних органів, які дотичні до процесу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. Доходимо висновку, що наявні напрацювання науковців, присвячені контролю, становитимуть достатню теоретичну основу, на якій буде сформовано наукову позицію стосовно перспектив удосконалення парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері ОЗ в Україні.

Спершу зазначимо, що контрольна функція держави виявляється у функціях різних суб’єктів владних повноважень, що належать до різних гілок влади, чим забезпечують дотримання законності в державі й культивують

умови для її розвитку як правової держави. Важливе значення в такому контексті має саме парламентський контроль, який В. А. Бондаренко та Н. О. Пустова тлумачать як «діяльність законодавчого (представницького) органу державної влади, його членів та утворених ним органів моніторингу законності здійснення своїх повноважень органами публічної влади, їх посадовими особами й іншими особами з метою подальшої оцінки їх діяльності і можливого застосування заходів реагування» [69, с. 169]. На думку вітчизняного конституціоналіста В. М. Шаповала, це контроль за здійсненням виконавчої влади, а не за її організацією [648, с. 63]. З огляду на зазначене, «парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади завжди спрямований на створення таких умов, які сприяли б підвищенню ефективності виконання державних завдань та функціонуванню всіх структур і службовців органів державної влади в межах закону» [200, с. 1].

З абзацах 7 п. 8 мотивувальної частини Висновку КС України від 14 березня 2001 року № 1-в/2001 випливає, що зазначений контроль є правом ВР України, що реалізується через державні органи, визначені Основним Законом, а комітети ВР України не є самостійними суб'єктами парламентського контролю. Вони беруть участь у його здійсненні лише на стадії підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до сфери парламентського контролю ВР України [98]. Водночас реалізація права ВР України на здійснення парламентського контролю, зазначає КС України в абзаці 4 п. 3 мотивувальної частини рішення від 10 травня 2000 року № 8-рп/2000, «можлива лише за безпосередньої участі в ньому народних депутатів України» [551]. Останніми роками роль комітетів ВР України в здійсненні парламентського контролю істотно посилилася, що є цілком закономірним, з огляду на форму правління в Україні. Наслідком цього стало те, що зазначене право ВР України: 1) реалізують переважно парламентські комітети (у сфері ОЗ, відповідно до п. 17 Додатку до постанови ВР України від 29 серпня 2019 року № 19-IX [517], ідеться переважно про Комітет з питань правоохоронної діяльності), а також народні депутати України; 2) у перспективі може бути

вдосконаленим шляхом розширення контрольно-наглядового потенціалу Комітету з питань правоохоронної діяльності.

Зокрема, після прийняття 17 вересня 2020 року Закону України «Про розвідку» № 912-IX [528] Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року № 116/95-ВР [504] був доповнений низкою статей, що уточнили контрольні повноваження парламентських комітетів. Наприклад, відповідно до абзацу 6 ч. 2 ст. 33-2 цього Закону, більшістю голосів членів комітету парламентський комітет приймає рішення щодо: «ініціювання питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів, їх перших заступників, заступників і керівників регіональних органів (органів військової контррозвідки) за результатами проведених на вимогу комітету перевірок та/або службових розслідувань» [504]. На нашу думку, такі можливості контролюючого суб'єкта є одними з ключових, оскільки уможливлює реальний вплив на підконтрольного суб'єкта, діяльність якого потребує коригування.

Критичний аналіз цієї норми засвідчує обмеженість контрольного впливу саме на ОЗ в Україні (хоча зазначені суб'єкти є важливими суб'єктами реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ), адже:

1) можливості дисциплінарної ініціативи комітету ВР України (у цьому контексті йдеться про Комітет з питань правоохоронної діяльності) не враховують: а) діяльність органів системи МВС України, що є державними органами, які здійснюють дозвільні та контрольно-наглядові процедури у сфері ОЗ, а також мають значний вплив на формування державної політики в досліджуваній сфері; б) діяльність МОЗ України, у закладах (установах) яких підтверджують належний обсяг психофізіологічної спроможності суб'єкта набути право на володіння та користування зброєю (продовжити строк володіння, користування зброєю).

У цій дисертаційній роботі ми неодноразово зауважували, що сфера ОЗ пов'язана з множиною корупційних ризиків, які мінімізують переважно заходами контролю та нагляду. Водночас, визнавши недостатність поточного контролю за діяльністю органів системи МВС і МОЗ України (це засвідчує наявна практика, про яку повідомляють офіційні ЗМІ державних органів влади [див., напр.: 197; 221]), закономірним видається висновок про необхідність поширення на діяльність цих суб'єктів публічного адміністрування парламентського контролю. Додатково необхідно наголосити на тому, що предмет відання МВС і МОЗ України, крім ОЗ у державі, є таким, що потребує парламентського контролю, зокрема, у вигляді, окресленому в абзаці 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України».

Отже, абзац 6 ч. 2 ст. 33-2 зазначеного законодавчого акта доцільно викласти в такій редакції: «*ініціювання питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів, органів системи Міністерства внутрішніх справ, Міністерства охорони здоров'я, їх перших заступників, заступників та керівників регіональних органів (органів військової контррозвідки) за результатами проведених на вимогу комітету перевірок та/або службових розслідувань*»;

2) наслідки дисциплінарної ініціативи комітету ВР України є не цілком визначеними. Контроль полягає не лише у фіксуванні порушень законодавства та фактів неналежного виконання законодавства, а також у «засудженні» порушень законності, наслідком яких не є притягнення порушника до юридичної відповідальності. Важливість контролю зумовлена безпосереднім випливом на порушників правопорядку, що наразі є проблематичним питанням, з огляду на стан механізму впливу на посадових осіб суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, що перешкоджають здійсненню контролю та/або не виконують законних вимог комітету ВР України, народних депутатів України. Актуалізується це питання тим фактом,

що в умовах політичної нестабільності, а також у зв'язку зі зниженням авторитету публічної влади та зростанням рівня правового нігілізму в українському суспільстві та корпусі професійних публічних службовців уже усталеною є практика, за якою заходи парламентського контролю в Україні часто є безрезультатними чи втрачають свою ефективність унаслідок затягування часу їх здійснення через створення для цього підконтрольними суб'єктами численних бар'єрів. Визнаючи таку ситуацію як реальну проблему, що загрожує подальшому розвитку України як правової та демократичної держави, законодавець 5 червня 2020 року приймає Закон України № 685-IX, що вносив зміни до чинного законодавства, спрямовані на посилення адміністративної та кримінальної відповідальності «за невиконання законних вимог та перешкоджання діяльності народного депутата України» [442]. Водночас залишаються без достатньої юридичної визначеності наслідки застосування абзацу 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України».

З огляду на це, вбачається потреба в доповненні:

а) абзацу 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» (в пропонованій нами редакції) такими реченнями: «*У день прийняття та оприлюднення рішення про ініціювання питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності повинно бути припинено порушення законодавства, яке стало фактичною підставою для прийняття комітетом такого рішення. Про результати виконання цього рішення адресат повинен надіслати повідомлення до комітету протягом двох тижнів з дня його публікації з можливістю продовження цього строку на один тиждень за наявності для цього об'єктивних підстав)*»;

б) ст. 33 цього законодавчого акта частиною 2 такого змісту:

«*2. У разі, коли суб'єкт, якого стосується рішення комітету про ініціювання питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності, протягом двох днів не усунув порушення, яке стало фактичною підставою для прийняття такого рішення, комітет звертається з відповідним рішенням до*

Прем'єр-міністра України з ініціюванням питання про притягнення такого суб'єкта до дисциплінарної відповідальності».

Розглянувши питання можливостей удосконалення парламентського контролю у сфері ОЗ, проаналізуємо стан і перспективи вдосконалення громадського контролю в цій сфері. У цьому контексті передусім зазначимо, що громадський контроль, на думку вчених, нині є «невід'ємною складовою системи управління в будь-якій демократичній державі» [597, с. 242]. Ця позиція ґрунтується на тій обставині, що зазначений контроль постає як: 1) дієвий механізм забезпечення не лише прозорості діяльності влади, а й її ефективності [597, с. 242]; 2) інструмент, використання якого сприяє об'єктивації як дотримання всіма суб'єктами управління чинного законодавства, так і забезпечення широкої участі громадськості в процесах управління, урахування інтересів громадськості під час прийняття рішень, які далі реалізовуватимуться в прозорий та ефективний спосіб [597, с. 242].

У контексті аналізованого питання увагу слід спрямувати на те, що вдосконалення моделі громадського контролю у сфері ОЗ в Україні має органічно балансувати між реальними й потенційними ризиками використання суб'єктів громадянського контролю у сфері ОЗ як:

1) «кишенькових» організацій суб'єктів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, діяльність яких сприятиме формуванню ілюзії високого рівня дотримання законності підконтрольними суб'єктами в процесі їх діяльності у сфері ОЗ;

2) агентів впливу:

а) корупційних лобістів на процеси та відносини з приводу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. Надзвичайно актуальним це питання постане саме внаслідок легалізації вогнепальної зброї для населення, оскільки це автоматично призведе до розширення ринку вогнепальної зброї, що може максимізувати інтерес виробників зброї (основних її частин, боєприпасів до неї) у набутті широкого економічного контролю на цьому ринку;

б) злочинних організацій професійних злочинців, які за рахунок діяльності суб'єктів громадянського суспільства можуть деструктивно впливати на законодавчу, виконавчу та судову гілки влади з метою створення сприятливих умов для злочинної діяльності у сфері ОЗ.

На нашу думку, відповідні ризики можуть бути мінімізовані шляхом забезпечення юридичної визначеності громадського контролю, а саме: 1) адміністративно-правового статусу суб'єктів громадського контролю; 2) особливостей реалізації ними цього статусу та гарантій належного здійснення такими організаціями контрольних повноважень як суб'єктів публічного адміністрування, що не є суб'єктами владних повноважень; 3) підстав, умов притягнення суб'єктів громадського контролю до юридичної відповідальності за неналежне виконання контрольних функцій у сфері ОЗ (зловживання правами, інша недобросовісна реалізація свого правового статусу). Окреслене може бути досягнуто шляхом:

1. *Створення та прийняття проєкту Закону України про громадський контроль в Україні*, науково-практична дискусія стосовно чого триває і нині, не створюючи відповідних конструктивних наслідків. Важливість прийняття такого законопроєкту обумовлена тим, що в ньому буде передбачено загальні засади здійснення такого контролю, які не будуть дублюватися в спеціальних нормах про громадський контроль у сфері ОЗ (тобто це не обумовить «інфляції законодавства»). Ураховуючи проєкти законів України про громадський контроль, що раніше реєстрували у ВР України (зокрема від 11 жовтня 2004 року № 6246 [445], від 14 квітня 2014 року № 4697 [447], від 24 квітня 2015 року № 2737 [509], від 13 травня 2015 року № 2737-1 [446]), їх переваги й недоліки, з огляду на актуальні підходи європейських науковців до стандартів громадського контролю [див., напр.: 707; 718; 760; 774], можемо дійти висновку, що такий документ має складатися щонайменше з таких статей: 1) «Визначення основних термінів» (зокрема, має бути визначено такі поняття: «громадський контроль», «суб'єкт громадського контролю», «громадський експерт», «об'єкт громадського контролю», «предмет

громадського контролю», «суспільні інтереси», «громадська експертиза», «громадське розслідування», «експертний висновок» тощо); 2) «Правові засади здійснення громадського контролю»; 3) «Принципи здійснення громадського контролю»; 4) «Мета й завдання громадського контролю»; 5) «Суб'єкти громадського контролю» (має бути визначено адміністративно-правовий статус таких суб'єктів, а також вимоги й обмеження, передбачені для суб'єктів громадянського суспільства, які можуть здійснювати громадський контроль); 6) «Об'єкти громадського контролю»; 7) «Реєстр суб'єктів громадського контролю»; 8) «Порядок включення громадських організацій до Реєстру» (також слід урегулювати питання відмови у включенні до Реєстру суб'єктів, які не можуть здійснювати контроль у зв'язку з відсутністю правосуб'єктності, зокрема, унаслідок дії заборон й обмежень; також слід у законопроєкті зазначити, що відмова може бути оскаржена в судовому порядку та за судовим рішенням повинна бути здійснена така реєстраційна дія); 9) «Права й обов'язки суб'єктів громадського контролю»; 10) «Права й обов'язки підконтрольних суб'єктів»; 11) «Підстави й умови здійснення громадського контролю»; 12) «Конфлікт інтересів під час здійснення громадського контролю»; 13) «Порядок здійснення громадського контролю»; 14) «Державні гарантії здійснення громадського контролю» (слід визначити кореспондуючі обов'язки суб'єктів владних повноважень, а також юридичну відповідальність за порушення законодавства про громадський контроль); 15) «Юридична відповідальність суб'єктів громадського контролю»;

2) *внесення змін до зареєстрованих у ВР України проєктів законів України про самооборону (про цивільний обіг вогнепальної зброї), що окреслюватимуть специфіку громадського контролю у сфері ОЗ, а також закріплення відповідних норм у проєкті Закону України про ОЗ, який слід розробити та прийняти згодом*. Насамперед зазначимо, що основним суб'єктом, який здійснює контрольно-наглядові процедури у сфері ОЗ, є саме НП України, а отже, у цьому аспекті актуалізується питання створення

належних умов для здійснення громадського контролю за діяльністю поліції, яким є «визначена законом діяльність представників громадськості (як індивідуальних, так і колективних суб'єктів), спрямована на перевірку (спостереження, нагляд) за законністю виконання завдань підрозділами НП щодо забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [424, с. 143]. Важливість такого контролю обумовлена тим, що в ЗМІ періодично публікують повідомлення про те, що в НП України вчиняють корупційні правопорушення та злочини, зокрема, й у сфері ОЗ. Однак на підставі зазначеного не слід доходити висновку, що громадський контроль у сфері ОЗ має зводитися за відповідною діяльністю лише Нацполіції, адже систему суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні формує широке коло суб'єктів, діяльність яких повинна підлягати громадському контролю. Отже, вбачається потреба в тому, щоби проєкт Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 (так само й альтернативний законопроєкт) був доповнений розділом VII-1 «Громадський контроль у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї». У межах цього розділу будуть міститися такі статті:

1) «Суб'єкти громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї». У цій статті слід уточнити адміністративно-правовий статус таких суб'єктів, а також виокремити чіткий перелік обмежень і заборон, які унеможливлюють здійснення відповідного контролю суб'єктами громадянського суспільства саме у сфері ОЗ. Зокрема, серед таких обмежень увагу слід спрямувати на питання конфлікту інтересів, непотизму тощо, а також наявність ознак корупційного лобізму (до прикладу, громадська організація має відношення до певного виробника зброї), зв'язки з екстремістськими організаціями й екстремістською ідеологією;

2) «Права й обов’язки суб’єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї». Разом з переліком таких прав та обов’язків, у законопроєкті слід зазначити, що вони повинні бути реалізовані добросовісно, а виникнення відповідних прав та обов’язків обумовлено моментом реєстрації таких суб’єктів у Реєстрі суб’єктів громадського контролю як суб’єктів громадського контролю у сфері ОЗ (втрата прав пов’язана із внесенням відповідних змін до Реєстру, а припинення обов’язків – коли суб’єкт не лише видалений з Реєстру, щодо нього немає жодних прав підконтрольних суб’єктів). Увагу в цьому контексті слід акцентувати на питанні, що суб’єкти громадського контролю у сфері ОЗ повинні мати право контролювати діяльність не лише суб’єктів владних повноважень у відповідній сфері, а й інших суб’єктів громадянського суспільства, що здійснюють громадський контроль у сфері ОЗ;

3) «Гарантії здійснення громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї». Основа таких гарантій – кореспондуючі обов’язки підконтрольних суб’єктів, дотримання яких забезпечують державним примусом, а також діяльністю в державі незалежного та самостійного суду. Цілком очевидно, що відповідні гарантії надалі потребують відображення в кодифікованому законодавчому акті України про адміністративні правопорушення;

4) «Відповідальність суб’єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї». Соціально-правове значення громадського контролю у сфері ОЗ обумовлює високий рівень позитивної юридичної відповідальності суб’єктів громадянського суспільства, задіяного в процесах здійснення такого контролю. Однак недотримання такими суб’єктами засад позитивної юридичної відповідальності має бути підставою для притягнення їх до юридичної відповідальності.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що в сучасних умовах можуть бути окреслені загальні контури трансформації наявної моделі парламентського контролю та громадського контролю в дієвішу модель, яка зможе ефективно

запобігати порушенням правопорядку у сфері ОЗ. Водночас запропоновані в цьому підрозділі дисертації зміни до чинного законодавства мають бути реалізовані не фрагментарно, а в комплексному процесі становлення сучасного адміністративно-правового режиму ОЗ в Україні, що буде також європеїзованим.

5.3. Тенденції вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї

Аналізуючи масштабні трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасній Україні, а також результати таких перетворень, можна дійти таких висновків: 1) сучасні динамічні зміни вітчизняного законодавства свідчать про глобальні загальнодержавні процеси реформування органів публічної адміністрації [333, с. 160]; 2) наразі актуальною залишається необхідність запровадження ефективнішого та результативнішого державного управління, зокрема шляхом реформування адміністративної системи [140, с. 63]. На підставі висновків, отриманих у процесі дослідження сутності й структури адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, форм і методів реалізації цього адміністративно-правового механізму, доходимо думки, що актуальним залишається питання вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері ОЗ.

Додатково актуалізує це питання той факт, що 6 листопада 2020 року до ВР України було подано проєкт Закону України «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» № 4335 [512], 24 листопада 2020 року – альтернативний законопроєкт «Про цивільну зброю та боєприпаси» № 4335-1 [538]. Водночас уже 4 березня 2021 року «за ухвалення в першому читанні законопроєкту № 4335 проголосували 88 народних депутатів, а за альтернативний проєкт № 4335-1 – 74 за мінімально необхідних

226» [541]. Крім того, серед народних депутатів також забракло голосів для того, щоб відправити зазначені законопроєкти на доопрацювання. Згодом до ВР України було подано чергові законопроєкти, у яких ОЗ, а саме цивільний обіг вогнепальної зброї, заплановано легалізувати через використання важелів потреби забезпечення для українців їхнього права на самозахист, зокрема, з використанням вогнепальної зброї. Однак слід констатувати, що навіть у разі ухвалення зазначених законопроєктів у першому читанні й подальшого їх прийняття наявні потреби вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері ОЗ в Україні не змогли би бути цілком задоволеними, адже ці проєкти спрямовані на впорядкування саме обігу цивільної зброї, а не ОЗ загалом.

З огляду на викладене й сукупність теоретичних і практичних проблем ОЗ в Україні, що виявлені нами в попередніх розділах цієї наукової праці, а також ураховуючи пропозиції вітчизняних учених (серед яких П. Д. Біленчук [52], О. М. Бокій [65], С. В. Діденко [170], М. Л. Коміссаров [271], А. В. Корнієць [277], О. В. Куций [303], О. П. Сікорський [571], Н. В. Ченшова [641], В. М. Ярін [696] та інші) щодо можливостей вдосконалення законодавства про ОЗ в Україні, вважаємо доцільним комплексне вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері ОЗ. Зазначене може бути досягнутим унаслідок створення та подальшого схвалення КМ України *Концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року* (далі – Концепція формування та реалізації державної політики на період до 2030 року).

Вітчизняний правник М. П. Недюха зауважує, що за сучасних умов розвитку нашої держави «важливого значення набуває дотримання законності і порядку, прийняття виважених, поміркованих законодавчих актів, як у стратегічному, цілеорієнтуючому,ціледосягальному сенсі, так і в тактичному – реалізації схвалених законів, нормативно-правових актів» [377, с. 5]. Ми цілком поділяємо таку позицію, адже нормотворчість, зазначає вітчизняний юрист-адміністративіст Ю. П. Жванко, є «не стільки способом утворення

відповідних порядків, вигідних державі, скільки способом упорядкування і стабілізації самого суспільства, формування соціально необхідних відносин між громадянами, суспільними утвореннями, апаратом державного управління» [183, с. 167]. Саме тому від розгалуженості та якості системи норм права, які закріплюють форми, методи, напрями і принципи дозвільної системи (зокрема й принципи діяльності органів, які її здійснюють), повноваження органів дозвільної системи, безпосередньо залежить стан визначеності справ у державному управлінні, суспільстві загалом [183, с. 167]. Попри це, учені констатують низьку якість нормотворчої діяльності й результатів цієї владної діяльності, яка притаманна не лише Україні, а й більшості держав світу, які зумовлюють постійну «актуалізацію» законодавства, а водночас і його «інфляцію» [118, с. 7–8].

Здійснення нормативно-правових, інституційних та інших реформ у державі, а також правове забезпечення належного функціонування адміністративно-правових режимів у державі можливе лише тоді, коли відповідна нормативно-правова основа цих реформ й адміністративно-правових режимів буде цілісною та гармонійною. У цьому контексті зауважимо, що споріднює, узгоджує та гармонізує право, правореаліазцію (також нормореалізацію) саме «правова ідеологія як одна із фундаментальних підвалин буття суспільства, держави, країни, її громадян» [377, с. 5]. Водночас слід констатувати, що правова ідеологія є абстрактним явищем, яке в кожній конкретній ситуації можна інтерпретувати в різних контекстах, що, звісно, не призводитиме до раціонального вирішення нагальних питань [678]. Саме тому під час подолання складних управлінсько-владних проблем, які стосуються певних аспектів правових трансформацій, необхідним є продукування конкретизованої в концептуально-стратегічних нормах ідеології. У цьому сенсі йдеться саме про концепції здійснення різноманітних масштабних правових процесів, які передбачають: а) тривалість здійснення; б) залучення до цього процесу множини суб’єктів права, які повинні діяти організовано, злагоджено; в) прийняття множини рішень, учинення низки дій. Зокрема,

практика створення та схвалення таких концепцій відбувається в межах: розвитку органів системи МВС на період до 2020 року [536]; реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [534]; економічного розвитку Донецької та Луганської областей [533]; розвитку цифрових компетентностей [535], протидії торгівлі людьми на період до 2025 року [532] тощо. Цілком очевидним є те, що формування та реалізація державної політики як складний соціально-правовий феномен, що об'єктивується в масштабному правовому процесі, повинен мати відповідну довготривалу концепцію. Тож можна констатувати актуальність і теоретичну та практичну потребу у створенні та схваленні Концепції формування та реалізації державної політики на період до 2030 року.

За своїм формальним змістом пропонована Концепція буде мати такі структурні частини:

1. *Проблеми, які потрібно розв'язати*. З попередніх розділів цієї наукової праці випливає, що формування та реалізація державної політики у сфері ОЗ супроводжуються множиною проблем, які в узагальненому вигляді можуть бути поділені на такі групи:

1) проблеми, які наявні в нормативно-правовій основі формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ. З огляду на висновки, отримані в підрозділі 1.4 цієї наукової праці, зазначимо, що ця група проблем нормативно-правових актів, що регулюють питання формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, охоплює такі проблеми: а) переважну більшість питань правового регулювання ОЗ регулюють на рівні підзаконних актів, а саме актами МВС України. З огляду на те, що органи системи МВС України мають найістотніший вплив на процес реалізації державної політики у сфері ОЗ, зазначене є цілком закономірним, однак це також супроводжується й значними корупційними ризиками, а отже, доцільно в процесі реалізації цієї Концепції переосмислити не лише статус МВС України у сфері ОЗ, а й нормотворчі можливості Міністерства в цій сфері; б) у нормативно-правовій

основі формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ наявний високий рівень інфляції законодавства. Зокрема, у процесі аналізу правового регулювання придбання у ЗСУ, СЗР України, ДПСУ, Держспецзв'язку, ДБР, УДО України, НАБУ та в окремих інших державних органів вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної та пневматичної зброї, деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система, слід зауважити, що норми відповідних нормативно-правових актів є майже ідентичними; в) у більшості нормативно-правових актів, які регулюють ОЗ в Україні, містяться посилання на норми законодавства, які вже протягом тривалого часу не є чинними. Зазначене, зокрема, стосується Положення, затвердженого постановою КМ України від 7 вересня 1993 року № 706, наказів МВС України від 13 червня 2000 року № 379 дск, від 6 липня 2016 року № 619, від 20 липня 2016 року № 694, від 20 липня 2016 року № 695, спільного наказу МВС України та Державного митного комітету України від 19 жовтня 1993 року № 650/272; г) нормативно-правові акти у сфері ОЗ не врегульовують питання, які нині потребують публічно-владного впливу (держава повинна врегульовувати лише ті суспільні відносини, які вона повинна врегульовувати, зважаючи на свою мету, завдання, функції та «засаду доцільності втручання у правовідносини, котрі вона врегульовує» [118, с. 7]; у цьому контексті зазначимо, що немає сумнівів щодо нагальності потреби державного впливу на розв'язання проблем: реєстрації власників зброї та зведення відомостей про них у спеціальному державному реєстрі; регулювання діяльності стрілецьких спортивних організацій тощо); д) станом на сьогодні ОЗ не врегульоване спеціальним законодавчим актом, хоча це питання вже неодноразово намагалися вирішити суб'єкти законодавчої ініціативи, створюючи та подаючи до ВР України відповідні законопроєкти. Водночас більшість із таких спроб могла би вирішити зазначене питання лише фрагментарно, адже відповідні проєкти законів України переважно стосувалися питань легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні;

2) проблеми, які наявні в площині реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, зокрема:

а) органи в системі МВС України функціонують в умовах численних корупційних ризиків, які посилюються недостатньою ефективністю статутного законодавства, нормативно-правових актів про ОЗ в Україні. Унаслідок цього в дозвільній системі формуються корупційні схеми, які викриває Департамент внутрішньої безпеки НП України. Наприклад, 2020 року цей Департамент виявив ознаки корупції в роботі підрозділів контролю за ОЗ і близько півроку проводив заходи з перевірки роботи таких підрозділів. За результатами такої роботи Нацполіція виявила корупційну схему видачі (щонайменше за участю дев'яти службовців) громадянам дозволів на придбання, зберігання та носіння мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, а також пристроїв для відстрілу гумових куль. Голова НП України І. В. Клименко із цього приводу зазначив: «Дозволи видавалися з кричущими порушеннями, інколи навіть без участі громадянина, на якого оформлялася зброя. Оголошення про оформлення зброї без документів продажні поліцейські безсоромно розміщували в групах популярних месенджерів. У нас є інформація про більше двох тисяч випадків видачі дозволів на зброю з грубими порушеннями процедури та законодавства, використовуючи підроблені документи» [221]. З огляду на такі обставини, голова НП України 1 березня 2021 року видав наказ про повне розформування підрозділів контролю за ОЗ [84]. Попри такі факти, досі не порушено питання про створення спеціалізованого державного органу, що знаходився би поза системою МВС України та здійснював контроль за діяльністю Міністерства й інших державних органів у сфері ОЗ;

б) в Україні не створено Державного реєстру ОЗ, а також Державного реєстру осіб, які вчинили злочини із застосуванням зброї, хоча в державах – членах ЄС до 31 грудня 2014 року було створено та введено в дію такі комп'ютеризовані системи обліку даних. Вбачається, що дані в цих реєстрах

сприяли б якіснішому здійсненню адміністративних процедур у сфері ОЗ, зокрема в частині попередження можливостей поширення зброї серед осіб, які вже вчиняли суспільно небезпечні дії із застосуванням зброї.

2. *Мета і строки реалізації Концепції*. Мета пропонованої Концепції формування та реалізації державної політики на період до 2030 року як публічно-владного акта, у якому відображено формування державної політики у сфері ОЗ в Україні, повинна бути тотожною меті відповідної державної політики. Доходимо думки, що в пропонованій Концепції слід зазначити таку її мету: створення найсприятливіших умов перебігу відносин і соціально-правових процесів у сфері ОЗ в Україні, які:

1) виправдано, справедливо розширюватимуть правові можливості суб'єктів, які взаємодіють у сфері ОЗ, а саме: а) можливості держави (в особі органів публічної служби) захищати національний суверенітет, конституційний лад, правопорядок, суспільство й громадян, їх майно; б) можливості громадян захищати своє життя та здоров'я за допомогою зброї (зокрема вогнепальної зброї, що могло би стати можливим у разі легалізації цивільного обігу такої зброї), а також на ліцензійних засадах здійснювати економічну діяльність у сфері ОЗ;

2) визначатимуть риси правомірної поведінки у сфері ОЗ, що також запобігатимуть нелегальному ОЗ (поступова детінізація сфери ОЗ), наявності й виникненню інших безпекових ризиків у сфері ОЗ.

3. *Шляхи та способи розв'язання проблем*. Ця структурна частина пропонованої Концепції має визначати основні шляхи та конкретні способи вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері ОЗ в Україні, зокрема:

1) *визначення перспектив легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні*. На нашу думку, вирішуючи питання про можливість легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї, слід керуватися такими обставинами:

– *Конституція України припускає запровадження режиму цивільного ОЗ в державі*. Хоча в Основному Законі не міститься жодної норми, яка

проголошувала б та гарантувала право кожного громадянина на зброю (зокрема вогнепальну зброю), висновок про те, що це право випливає з норм Конституції, є очевидним, це неодноразово підтверджено в попередніх розділах цієї наукової праці. Крім того, аналогічного висновку доходять також і розробники різних проєктів законів України про цивільний обіг вогнепальної зброї. Наприклад, у Пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про цивільну зброю та боєприпаси» від 24 листопада 2020 року № 4335-1 (проєкт не прийнято 4 березня 2021 року) зазначено, що ст. 3, 27, 29, 30 Конституції України є нормативною основою для цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні, адже «вогнепальна зброя є найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на самозахист» [434]. Отже, на думку розробників цього законопроєкту, з огляду на наявні загрози й небезпеки для громадян України, нагальною потребою є ухвалення законів, спрямованих на виконання зазначених статей Конституції України, зокрема Закону, який врегульовує питання забезпечення громадянами нашої держави захисту свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я навколишніх від злочинних посягань за допомогою вогнепальної зброї, а також приведення наявного нормативного регулювання в питанні зброї у відповідність до норм Конституції [434]. Крім того, у преамбулі проєкту Закону України «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» від 1 грудня 2014 року № 1135 (проєкт відкликано 29 серпня 2019 року) зазначено: «Цей Закон, розвиваючи норми Конституції України про невід'ємне право кожної людини на життя, право на захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, право на повагу до своєї гідності, право на свободу та особисту недоторканність, рівність, непорушність та невідчужуваність основоположних конституційних прав і свобод, непорушність права приватної власності, регулює правовідносини, що виникають щодо обігу в Україні вогнепальної зброї цивільного призначення та бойових припасів до неї» [443];

– *посилення в передових демократичних і правових державах світу тенденцій до запровадження обмежень у цивільному обігу вогнепальної зброї.*

Найпоказовішою в цьому питані є ситуація, яка склалася протягом останніх років у США, де чинною є II Поправка [737] до Конституції 1787 року [714], внесена 1791 року. Відповідно до цієї Поправки, кожному громадянину США на федеральному рівні гарантовано право на зберігання та носіння зброї. Водночас лібералізація цивільного обігу вогнепальної зброї в цій державі призвела до суттєвого зниження якості контролю за обігом вогнепальної зброї: купівля зброї громадянином США несуттєво відрізняється від купівлі ним інших об'єктів цивільного обігу, що не знаходяться в межах особливого режиму цивільного обігу. Американські фахівці зауважують, що, наприклад, у штаті Джорджія громадянинові, щоб купити вогнепальну зброю, потрібно близько 100 секунд, які відведено на перевірку ліцензованим продавцем факту, чи не перебуває покупець у групі осіб, яким не може бути продано зброю [736]. Відчутне невдоволення населення такою ситуацією [777] посилюється повідомленнями в ЗМІ про нові факти використання вогнепальної зброї для вчинення терактів, масових убивств (наприклад, 16 березня 2021 року 21-річна особа вчинила серію нападів на три SPA-салони в штаті Джорджія (*2021 Atlanta spa shootings*), убивши на підґрунті ненависті восьмох осіб з 9-міліметрового пістолета, який вона купила за декілька годин до нападу [717; 755]). Інформаційні повідомлення в ЗМІ про масові вбивства в США є наслідком того, що насправді такі трагічні події поширені в усіх штатах. Зокрема, американські журналісти Д. Віктор (*D. Victor*) і Д. Б. Тейлор (*D. B. Taylor*) констатують, що могло здатися, що масові розстріли майже припинилися під час пандемії коронавірусу, однак насправді стрілянина не припинялася [776].

Зазначимо, що якщо 2019 року [750] в США було зафіксовано 417 випадків масової стрілянини (*mass shooting*) з використанням вогнепальної зброї, то 2020 року [751] відбулося понад 600 таких інцидентів. Станом на 1 липня 2021 року [752] в США зафіксовано 18 випадків масової стрілянини. Такі дані не цілком відображають масштаб проблеми, адже масовою стріляниною в США визнають стрілянину: а) унаслідок якої було поранено чи

вбито чотирьох і більше осіб, не враховуючи злочинця; б) що відбулася в публічному місці (а отже, вбивство однією особою всієї своєї родини не в публічному місці не вважають масовою стрілянинӧю).

Загалом упродовж року в США внаслідок застосування вогнепальної зброї гине близько 40 000 осіб (кількість поранених – понад 80 000 осіб), а збитки, пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї, становлять близько 280 млрд доларів, що перевищує річний бюджет Міністерства у справах ветеранів США [773]. Загострює цю проблему пандемія коронавірусної хвороби. Зокрема, у Каліфорнії обсяги продажу зброї зросли до рекордних рівнів на тлі невизначеності, пов'язаної з пандемією [780].

Слід зазначити, що підвищення інтенсивності вчинення та смертоносності масових стрілянин у США стали приводом для того, аби вже за президентства Д. Дж. Трампа (*Donald John Trump*) було порушено питання про посилення контролю за обігом зброї на федеральному рівні. Уже через два дні після того, як в Ель-Пасо (штат Техас) і Дейтоні (штат Огайо) відбулися масові вбивства людей з використанням вогнепальної зброї, президент США, засуджуючи такі злочини, запропонував посилити контроль за обігом зброї в процесі реалізації запропонованого ним відповідного плану, що містив такі п'ять пунктів: а) розроблення онлайн-інструментів для виявлення потенційних масових стрільців; б) припинення практики «культивування насильства» у відеоіграх; в) реформування законодавства про психічне здоров'я (у цьому контексті Д. Дж. Трамп керувався тим, що «психічне захворювання та ненависть, а не пістолет, натискають на курок» [756]); г) прийняття законів про «червоний прапор» (*"Red Flag" laws*) (їх приймають на рівні штатів, аби дозволити поліції або членам сім'ї звертатися до суду штату з проханням про тимчасове вилучення вогнепальної зброї в людини, яка може становити небезпеку для інших або ж для самого себе; суддя приймає відповідне рішення на підставі заяв і дій відповідного власника зброї [728; 748]); д) запровадження практики застосування в пришвидшеному порядку смертної кари для осіб, визнаних винними в тероризмі та масових убивствах [743; 749; 781]. Проте

невдовзі дії Д. Дж. Трампа з реалізації таких ініціатив поступово були припинені, на що критично зреагувало громадянське суспільство [754].

Коли президентом США став Дж. Р. Байден (*Joseph Robinette Biden*), він розпочав активні процеси (про що заявляв у передвиборчій програмі), пов'язані з переглядом наявного режиму ОЗ як такого, що не задовольняє потреби національної безпеки й безпеки громадян, для яких право, гарантоване II Поправкою до Конституції США, традиційно вважають особливою гарантією їх безпеки. Зокрема, 8 квітня 2021 року Дж. Р. Байден у своїй промові зауважував, що заплановані зміни в режимі ОЗ «ніяк не вплинуть на II Поправку» [762], адже «жодна поправка до Конституції не є абсолютною. Не можна викрик "вогонь" у переповненому кінотеатрі вважати свободою слова... Адже з часів прийняття II Поправки деяким людям не дозволяли володіти зброєю» [762]. Крім того, президент США назвав насильство із застосуванням вогнепальної зброї в країні епідемією, а також «міжнародною ганьбою» (*international embarrassment*) [762].

Стислий дискурс щодо проблемних аспектів цивільного обігу вогнепальної зброї в США, що є державою, у якій відповідний режим запроваджено ще 1791 року, засвідчує, що запровадження такого режиму в Україні може суттєво загострити наявні кризові явища. Тлумачення положень Конституції України в контексті легалізації вогнепальної зброї слід здійснювати виважено, зважаючи на наслідки, які може спричинити цивільний обіг вогнепальної зброї для національної безпеки й безпеки громадян.

Водночас це не слід інтерпретувати й так, що в нашій державі зовсім не варто запроваджувати адміністративно-правовий режим цивільного обігу вогнепальної зброї. Навпаки, запровадження такого режиму є цілком виправданим, однак він має враховувати щонайменше:

а) особливості рівня правової культури населення;

б) рівень корупції в суб'єктах адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в Україні;

в) якість законодавства про ОЗ і нормотворчої роботи;

г) стан поширення нелегального ОЗ у державі. З 2014 року «Україна стала європейським лідером на ринку нелегальної зброї та боєприпасів» [659], що пов’язують з конфліктом на Донбасі (до його початку налічувалося близько 3 млн одиниць незаконної вогнепальної зброї, а нині цей показник зріз до 5 млн одиниць [373]). Фахівці зауважують, що в кожному шостому випадку зброю виявляли в осіб, які вживають наркотичні речовини, а в 19 % випадків нею володіли групи злочинців [642]. Тобто вбачається, що легалізація цивільного обігу вогнепальної зброї може знизити попит на пропозиції, які надають суб’єкти нелегального ринку зброї;

д) ситуацію тимчасової окупації АРК і м. Севастополя, а також операцію Об’єднаних сил, що триває на окремих територіях Донецької та Луганської областей. Учені зазначають: після подій, що пов’язані з Революцією Гідності, анексією Росією Криму 2014 року, агресією на Сході України, питання про прийняття закону про зброю стало актуальним й обговорюваним у колах наукових діячів [643, с. 1024]. У цьому контексті доходимо висновку, що «регулювання ОЗ на законодавчому рівні мусить бути в правовій державі, якою є Україна. Тому необхідно прийняти закон про зброю, щоб спростити регулювання цієї сфери державою» [643, с. 1024]. Водночас ці факти засвідчують неналежний рівень безпеки населення (обтяжений збройною агресією, тимчасовою окупацією тощо), що позначається на соціальному й економічному розвитку суспільства. Адже рівень вчинення злочинів з використанням вогнепальної зброї залежить не стільки від наявності чи відсутності законів про цивільну зброю (У Норвегії понад 31 % жителів володіють вогнепальною зброєю, однак показник убивств у цій державі становить 0,6 на 100 тис. населення, а в Аргентині лише 10 % жителів володіють вогнепальною зброєю, проте рівень убивств у цій державі становить 5,5 на 100 тис.), скільки від соціального та економічного розвитку суспільства [347]. Отже, легалізація цивільного ОЗ в державі, у якій неналежним є рівень соціального й економічного розвитку суспільства, видається недоцільною, передусім за наявності факторів, що негативно

позначаються на такому розвитку суспільства. Крім того, відповідний фон дискусії про необхідність легалізації вогнепальної зброї для населення безпосередньо впливає на популярність ідеї такого заходу в українському суспільстві. Зокрема, за результатами соціологічного опитування *Omnibus Info Sapiens*, проведеного 3–18 червня 2019 року, встановлено, що 71 % респондентів вважає, що ветерани АТО/ООС є героями, проте 59 % опитаних стурбовані ризиками того, що ветерани після повернення з фронту залишають собі зброю та належно не реєструють її, а 57 % – тим, що посттравматичний синдром серед ветеранів може становити загрозу виявів насильства [54].

Тобто в пропонованій Концепції питання легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї має бути вирішеним щонайменше тоді, коли буде: а) створено (поза системою МВС України) і функціонуватиме спеціальний державний орган контролю за ОЗ, що напрацює ефективну практику реалізації покладених на нього повноважень; б) створено та прийнято оновлену нормативно-правову основу формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні; в) розв’язано нагальні безпекові проблеми; г) створено та належно функціонуватимуть Державний реєстр ОЗ, а також Державний реєстр осіб, які вчинили злочини із застосуванням зброї. Зазначене, про що йшлося в підрозділі 5.1 цієї наукової праці, має бути реалізовано з огляду на вимоги, які містяться в п. «а» ч. 4 і ч. 5, 6 ст. 4 Директиви ЄП і Ради від 24 березня 2021 року № 2021/555 [724]. Зокрема, створення та введення в дію Державного реєстру ОЗ має виконувати таку важливу вимогу ч. 6 ст. 4 цієї Директиви: «Держави-члени повинні забезпечити, щоб усю вогнепальну зброю можливо було в будь-який момент часу пов’язати з її власником» [724]. Цього можна досягти шляхом розроблення та прийняття наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї».

Слід зауважити, що такими самими позиціями керуються МВС і Президент України В. О. Зеленський, заявляючи і 2020-го, і 2021 року про незгоду щодо легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї (передусім короткоствольної зброї) [див., напр.: 350];

2) *створення та подальше прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ в Україні*. На нашу думку, той факт, що всі попередні законопроєкти про ОЗ не були прийняті ВР України, пов'язаний із тим, що вони були спрямовані не стільки на регулювання ОЗ загалом, а переважно на легалізацію цивільного обігу вогнепальної зброї, що традиційно не знаходить широкої підтримки серед населення України. Зокрема, за результатами дослідження соціологічної групи «Рейтинг» (метод *CATI*), проведеного в період з 2014-го до 2021 року, ініціативу легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні не схвалювали 2014 року – 82 % опитаних, 2015 року – 72 %, 2016 року – 74 %, 2017 року – 70 %, 2018 року – 75 %, 2019 року – 71 %, 2020 року – 74 %, 2021 року – 75 % [595, с. 28]. Тобто протягом останніх восьми років не поділяли зазначену ініціативу близько 74 % опитаних, 8,5 % – не змогли відповісти на питання, лише 26 % – підтримали легалізацію цивільного обігу вогнепальної зброї. Аналогічні дані виявили й за результатами опитувань, що проводили також інші неурядові організації [див., напр.: 426].

Водночас 25 червня 2021 року парламент зареєстрував черговий проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 [523], а 13 липня 2021 року – альтернативний законопроєкт «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» № 5708-1 [522]. Зазначені законопроєкти не є спеціальними законодавчими актами, що будуть регулювати ОЗ у державі, а є лише актами, які спрямовані на врегулювання аспектів ОЗ, пов'язаних із легалізацією цивільного обігу вогнепальної зброї. За таких обставин цілком очевидною є необхідність окреслення в пропонованій Концепції потреби створення та подальшого прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ в Україні;

3) *усунення наявних недоліків правового регулювання ОЗ в Україні на підзаконному рівні*. Вбачається доцільність у розробленні наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами», який буде уніфікованим (узагальненим) підзаконним

актом, норми якого замінять накази МВС України від 20 липня 2016 року № 694 [525], Міноборони та МВС України від 7 липня 2016 року № 347/631 [463], УДО та МВС України від 29 листопада 2016 року № 344/1260 [461], НАБУ та МВС України від 16 грудня 2016 року № 1300/366 [462], СЗР та МВС України від 2 травня 2018 року № 149/358 [460], ДБР і МВС України від 19 грудня 2019 року № 334/1060 [454], а також наказ Адміністрації Держспецзв'язку та МВС України від 15 вересня 2020 року № 573/663 [459] (ці акти потребують подальшого скасування).

Крім того, у пропонованій Концепції слід також передбачити покладання на відповідних суб'єктів нормотворчої діяльності (передусім КМ України й МВС України) обов'язку з комплексного перегляду законодавства, що регулює різні аспекти ОЗ, у частині норм, які містять посилання на нечинні норми законодавства. Увагу слід спрямувати на: абзац 2 п. 3 Положення, затвердженого постановою КМ України від 7 вересня 1993 року № 706 [519]; пп. 1.2 п. 1 наказу МВС України від 13 червня 2000 року № 379 дск [497]; абзац 2 п. 1 наказу МВС України від 6 липня 2016 року № 619 [455]; пп. 2 п. 1 наказу МВС України від 20 липня 2016 року № 694 [525]; пп. 2 п. 1 наказу МВС України від 20 липня 2016 року № 695 [514]; п. 2 наказу МВС України та Державного митного комітету України від 19 жовтня 1993 року № 650/272 [487].

Додатково вбачається потреба в розробленні та затвердженні Урядом *Державної програми з детінізації обігу зброї в Україні на період до 2030 року*.

4. *Прогноз впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін*. У пропонованій Концепції слід зазначити, що заходи її реалізації матимуть позитивний середньостроковий та довгостроковий вплив на заінтересовані сторони, а саме в частині законних інтересів цих сторін (відповідне уточнення необхідне з огляду на те, що заінтересованими сторонами також є суб'єкти нелегального ОЗ, для яких Концепція формування та реалізації державної політики на період до 2030 року створює несприятливі умови для їх суспільно шкідливої та суспільно небезпечної діяльності).

5. *Очікувані результати*. Зміни в законодавстві можуть призвести до дестабілізації суспільного буття та функціонування держави загалом, що є наслідком «або відповідного недбальства (чи протиправної самовпевненості), або неефективності наявного механізму правового регулювання у відповідному масштабі, або ж цілеспрямованої дії, спрямованої на руйнування правопорядку потужними інструментами підтримання правопорядку» [118, с. 8]. Саме на недопущення таких наслідків і спрямована запропонована Концепція, яка цілісно сприятиме підвищенню якості правового регулювання ОЗ в державі, узгодженню правореалізації (також нормореалізації) у сфері ОЗ із засадами права, а отже, посилюватиме правопорядок у сфері ОЗ і підвищуватиме рівень безпеки громадян та національної безпеки загалом.

6. *Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів*. У цій структурній частині Концепції формування та реалізації державної політики на період до 2030 року слід зазначити, що: 1) її будуть здійснювати за рахунок коштів державного бюджету й інших джерел, не заборонених національним законодавством; 2) обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, які необхідні для належної реалізації Концепції, будуть щороку визначати з огляду на можливості державного бюджету й обсяг наявних коштів з інших джерел, не заборонених законодавством України.

Отже, процеси ОЗ в Україні в умовах сьогодення передбачають: 1) тривалість їх здійснення (такі процеси подеколи є безстроковими); 2) залучення широкого кола суб’єктів права (як суб’єктів владних повноважень і їх посадових осіб, так і суб’єктів громадянського суспільства); 3) прийняття в процесі їх об’єктивації множини рішень, а також учинення низки дій (бездіяльності). Окреслені аспекти підвищують рівень невизначеності досягнення успіху в питанні формування та реалізації державної політики в цій сфері, що засвідчує потребу розроблення та схвалення Урядом Концепції формування та реалізації державної політики на період до 2030 року. Пропонована Концепція має розв’язувати проблеми, які наявні: 1) у змісті нормативно-правової основи формування та реалізації

державної політики у сфері ОЗ; 2) у площині реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері.

Висновки до розділу 5

1. У ЄС ОЗ (переважно цивільний ОЗ) нині врегульовують: Директива від 24 березня 2021 року № 2021/555, Регламент від 14 травня 2012 року № 258/2012, імплементаційні директиви Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68 та № 2019/69, Регламент ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012, Імплементаційний регламент Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403. Положення цих нормативно-правових актів доцільно врахувати в зареєстрованих у ВР України законопроєктах про цивільний ОЗ. У цьому контексті такі законопроєкти мають містити: 1) тлумачення понять у сфері ОЗ, які окреслені в ч. 1 ст. 1 Директиви № 2021/555, ст. 2 Регламенту № 258/2012; 2) розділ «Категорії вогнепальної зброї, що можуть знаходитися в цивільному обігу вогнепальної зброї» (визначатиме: перелік забороненої вогнепальної зброї, підстави й умови, коли вона може бути об’єктом цивільного обігу вогнепальної зброї у виняткових випадках; перелік вогнепальної та іншої зброї, що потребує дозволу чи декларування) (ст. 9–11 Директиви № 2021/555 та Додаток I до неї); 3) розділ «Деактивація вогнепальної зброї» (визначатиме обсяг зброї, який може підлягати деактивації; перелік суб’єктів, уповноважених дезактивувати вогнепальну зброю, тощо) (ст. 15 Директиви № 2021/555 та Імплементаційного регламенту Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403); 4) розділ «Режим руху вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів» (глава 3 Директиви № 2021/555, глави II–IV Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012); 5) періоди обов’язкового перегляду дозволів (ліцензій) (абзац 5 ч. 4 ст. 10 Директиви № 2021/555);

6) положення щодо маркування зброї (ст. 4 Директиви № 2021/555, Імплементаційна директива Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68). З огляду на положення Директиви № 2021/555, вбачається також потреба у: 1) створенні та введенні в дію Державного реєстру ОЗ, згідно з вимогами Директиви № 2021/555, визначеними в абзацах 11 і 12 ч. 5 ст. 4; 2) розробленні й затвердженні Кодексу етики зброярів та брокерів в Україні.

2. На підставі аналізу законодавства про ОЗ у ФРН сформульовано висновок, що: 1) деякі положення закону ФРН «Про зброю» 2002 року може бути враховано в проєктах Закону України про цивільний ОЗ, а саме: принципи поводження зі зброєю та боєприпасами (§ 2); поводження зі зброєю та боєприпасами дітей (§ 3); принцип надійності особи, яка бажає отримати право на придбання і володіння зброєю (§ 5); критерії особистісних рис особи, яка бажає отримати право на придбання та володіння зброєю (§ 6); зміст реклами про зброю (§ 37); заборона носіння зброї на масових заходах (§ 42); 2) деякі положення закону ФРН «Про контроль над бойовою зброєю» 1990 року може бути враховано в проєкті законодавчого акта про ОЗ в Україні, зокрема правила, щодо: виготовлення та розміщення на ринку військової зброї (§ 2); транспортування військової зброї в межах держави та за її межі (§ 3 і 4); обігу військової зброї за участю іноземного елементу (§ 4a); відмови в наданні дозволу, анулювання дозволу (§ 6–8); особливі правила поводження з військовою зброєю (§ 12 та 12a); вилучення та конфіскація військової зброї (§ 13); особливі правила, що стосуються ядерної, біологічної та хімічної зброї, протипіхотних мін і касетних боєприпасів (§ 17–18a).

Аналіз законодавства про ОЗ у Французькій Республіці діє підстави для висновку про можливість використання відповідного досвіду правового регулювання ОЗ, відображеного в нормах Кодексу внутрішньої безпеки, у процесі розроблення проєкту законодавчого акта про цивільний ОЗ в Україні, а саме в частині норм щодо: класифікаційного переліку зброї (ст. L311-2); визначення ознак зброї, що має історико-культурну цінність (ст. L311-3 і L311-4); заборони особам, засудженим за певні злочини, а також особам,

поведінка яких може бути небезпечною, набувати право на купівлю та володіння зброєю (ст. L312-3 та L312-3-1); заборони (крім виняткових випадків) придбання чи володіння кількома видами зброї категорій «А» або «В» однією особою (ст. 312-4-3); правового статусу колекціонерів зброї, що є фізичними чи юридичними особами (ст. L312-6-1–L312-6-5); підстав й умов зобов'язання держателя зброї здати її до відповідного адміністративного органу, а також умов зберігання цим державним органом такої зброї (ст. L312-7–L312-9); підстав та умов для продажу адміністративним органом зброї, зданої держателем зброї відповідно до вимог ст. L312-7 розглядуваного Кодексу (L312-11); функціонування реєстру осіб, які позбавлені права купувати, зберігати й володіти зброєю (ст. L312-16); обов'язковості повідомлення про підозрілі спроби укласти угоду про купівлю зброї (ст. L313-6).

3. Парламентський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ нині є правом ВР України, яке реалізують переважно Комітет з питань правоохоронної діяльності, а також народні депутати України. Оскільки контроль полягає не лише у фіксуванні порушень законодавства та фактів неналежного виконання законодавства, а й у безпосередньому впливі на порушників правопорядку, проблематичним постає механізм впливу на посадових осіб суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, які перешкоджають здійсненню контролю та/або не виконують законних вимог комітету ВР України, народних депутатів України. Для розв'язання цієї проблеми необхідно внести зміни до абзацу 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України», у якому буде: 1) розширено коло державних органів, щодо посадових осіб яких можливе ініціювання комітетом питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності за невиконання (неналежне виконання) вказівок (рекомендацій) комітету; 2) визначено варіанти реагування на дисциплінарну ініціативу комітету.

4. Громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ як інститут демократичної держави в умовах юридичної невизначеності його

здійснення може становити безпекові ризики (зокрема корупційного характеру) для формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, що буде посилено в умовах легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї (наприклад, у вигляді корупційного лобізму виробників і продавців зброї). Подолання цієї проблеми можливе шляхом: 1) розроблення та прийняття проєкту Закону України про громадський контроль, науково-практична дискусія з приводу якого досі не забезпечила конструктивний результат; 2) доповнення проєкту Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 розділом VII-1 «Громадський контроль у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї» (міститиме статті «Суб'єкти громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Права й обов'язки суб'єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Гарантії здійснення громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Відповідальність суб'єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї»).

5. Подальше вдосконалення правового регулювання ОЗ в Україні доцільно здійснювати шляхом: 1) створення та схвалення КМ України Концепції формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні на період до 2030 року, що передбачатиме такі структурні частини: а) проблеми, які потрібно розв'язати (проблеми нормативно-правового характеру; проблеми реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ); б) мета і строки реалізації (мета полягає в розширенні правових можливостей суб'єктів, які взаємодіють у сфері ОЗ, й уточненні ознак правомірної поведінки у сфері ОЗ); в) шляхи та способи розв'язання проблем: визначення перспектив легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні (з огляду на рівень правової культури населення; рівень корупції; якість законодавства про ОЗ і нормотворчої роботи; стан поширення нелегального ОЗ у державі; ситуацію тимчасової окупації окремих територій України); створення та подальше прийняття спеціального законодавчого акта про ОЗ; усунення наявних

недоліків правового регулювання ОЗ на підзаконному рівні); г) прогноз впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін; д) очікувані результати; е) обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів; 2) створення та прийняття законодавчих актів, що будуть упорядковувати відносини й процеси у сфері ОЗ, а саме: а) проєкту Закону України про ОЗ (регулює спеціальний та цивільний ОЗ у державі); б) проєкту Закону України про цивільний ОЗ (передбачатиме запровадження режиму цивільного обігу вогнепальної зброї в державі); 3) створення та затвердження підзаконних актів, які сприятимуть оптимізації формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, зокрема: а) Державної програми з детінізації ОЗ в Україні на період до 2030 року; б) наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами», що буде уніфікованим (узагальненим) підзаконним актом, норми якого заміняють низку наказів, які наразі регулюють відповідні правовідносини; в) наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї» (результатом цього буде створення та введення в дію такого реєстру).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на підставі узагальнення концепцій вітчизняних й іноземних учених, положень вітчизняного та зарубіжного законодавства розроблено наукові положення, отримано результати, що в сукупності спрямовані на розв'язання важливої наукової проблеми визначення адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні. З-поміж найважливіших положень виокремимо такі:

1. Надано розгорнуту характеристику сфери обігу зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання, що являє собою урегульовану законодавством сферу, в якій виникають, здійснюються та припиняються суспільні відносини і процеси щодо виробництва, ремонту, сертифікації, маркування, торгівлі, придбання, постачання, користування (застосування), носіння, зберігання, обліку, продажу, обміну, викрадення, втрати, знаходження, вилучення, вихолощення, деактивації, знищення, утилізації, колекціонування, експонування, передачі, спадкування, дарування, перевезення, транспортування, експорту, імпорту, транзитного перевезення зброї, її основних частин і боєприпасів, а також здійснення інших цивільно-правових та господарсько-правових угод чи операцій, предметом (об'єктом) яких є зброя, її основні частини та/або боєприпаси відповідно до чинних дозволів на цей вид діяльності. Доведено, що сьогодні адміністративно-правове регулювання сфери обігу зброї спрямоване на впорядкування: 1) відносин і процесів формування та реалізації державної політики у цій сфері; 2) визначення правового статусу формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також адміністративної (у службових відносинах – додатково дисциплінарної) відповідальності за неналежне виконання (невиконання) обов'язків у вказаній сфері; 3) визначення порядку здійснення адміністративних процедур у сфері ОЗ.

2. Визначено концептуальну сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що розглядається як заснована на нормах чинного

законодавства цілеспрямована, організована та стабільна управлінська діяльність суб'єктів державної влади (а також діяльність суб'єктів громадянського суспільства) щодо впорядкування, розвитку та розв'язання проблем належного перебігу суспільних відносин і процесів у сфері ОЗ шляхом забезпечення функціонування відповідного адміністративно-правового механізму. Встановлено, що за ознакою форми сутність державної політики у цій сфері виявляється в рішеннях (діях, бездіяльності) повноважного державного органу, що приймаються (здійснюються) згідно з вимогами ч. 2 ст. 19 Основного Закону України (також діяльність суб'єктів громадянського суспільства), а за ознакою змісту – у концептуальній основі (сучасна доктрина адміністративного права) та в ідейно-засадничій основі державної політики.

3. Обґрунтовано авторський погляд на систему принципів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, які диференційовано на три групи: 1) загальноправові принципи (верховенства права; людиноцентризму; справедливості та правової рівності (недискримінації); законності; невідворотності юридичної відповідальності); 2) спеціальні принципи (принципи відкритості та прозорості; гармонійної узгодженості (неконфліктності); об'єктивної виправданості; наукової обґрунтованості й узгодження теорії і практики; реальності та повноти; плановості й очікуваності; раціональності та ефективності; відносної гнучкості і своєчасності; постійності); 3) особливі принципи (принцип забезпеченню ефективності захисту людиною її життя та здоров'я (життя та здоров'я інших людей) шляхом володіння та користування зброєю; принцип недопущення виникнення та існування суспільно небезпечних і суспільно шкідливих процесів (відносин) у сфері ОЗ; принцип контрольованості, створення та підтримки функціонування адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі; принцип уможливлення формування Музейного фонду України озброєнням, яке має культурну цінність; принцип адаптації законодавства про ОЗ в

Україні до законодавства про ОЗ в державах-членах ЄС). Встановлено, що на практиці більшість з цих принципів не дотримується, що знаходить свій прояв у наступному: відсутність в публічному доступі актуальних статутних актів УП ЦОУП, непрозорість дозвільних процедур у сфері ОЗ; наявність проблем щодо плановості й очікуваності реформи інституцій, які здійснюють дозвільні та контрольні процедури у сфері обігу зброї, неактуальність низки норм законодавства в цій сфері, недостатність правового регулювання статусу колекціонерів зброї та громадського контролю у сфері обігу зброї. Також на нормативно-правовому рівні не закріплено систему принципів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ.

4. Охарактеризовано стан нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, а також визначено місце в ньому адміністративного законодавства. Усі нормативно-правові акти в аналізованій сфері об’єднано в кілька однорідних груп: 1) законодавчі акти й інші акти парламенту, норми яких стосуються питань ОЗ: а) Конституція України (абзац 4 преамбули, ст. 2, 17 і 27); б) статутні законодавчі акти, норми яких регулюють окремі питання ОЗ, зокрема Закони України «Про Національну поліцію», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України» та ін.; в) законодавчі акти та парламентські постанови, в окремих нормах яких регулюються спеціальні питання ОЗ, зокрема постанова ВР України від 17 червня 1992 року № 2471-XII, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» та ін.; 2) підзаконні акти, норми яких регулюють різні аспекти ОЗ в Україні, а саме: а) питання функціонування дозвільної системи та отримання дозволу (ліцензії) на об’єкти дозвільної системи, а також про контролювання (нагляд) за дотримання законодавства в цій сфері; б) питання виробництва, ремонту зброї, придбання, зберігання, перевезення і використання зброї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ і стендів, зокрема акти, що: мають загальне значення; поширюються на окремі групи суб’єктів, які займаються діяльністю, виконання якої вимагає

придбання, носіння та застосування зброї (відомчої зброї); мають статутне та службово-організаційне значення; стосуються нагородження заохочувальними відзнаками у вигляді вогнепальної та холодної зброї.

Окреслено фундаментальні недоліки сучасного стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, серед яких: 1) відсутність спеціального законодавчого акта про обіг зброї, зокрема про цивільний обіг вогнепальної зброї; 2) відсутність нормативного закріплення права громадян на самозахист із застосуванням вогнепальної зброї; 3) недостатня якість правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї, адже низка нормативно-правових актів у цій сфері: а) містить положення, які є застарілими; обумовлюють інфляцію законодавства; відсилають до актів законодавства, які тривалий час (іноді десятиріччями) не є чинними; б) не врегульовує важливі аспекти обігу зброї (наприклад, державний реєстр власників зброї, класифікацію зброї, правові підстави діяльності стрілецьких спортивних організацій).

5. Проаналізовано сутність і зміст, сформульовано авторську дефініцію та охарактеризовано елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Означений механізм визначено як юридичну конструкцію, якою окреслено засновану на нормах чинного законодавства взаємоузгоджену систему нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб’єкти, відносини і процеси у сфері ОЗ, виконуючи таким чином завдання формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. В структурі адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні виокремлено: 1) статичні елементи: а) елементи ідеологічно-концептуального рівня (доктрина адміністративного права; правова культура); б) елементи ідейно-засадничого рівня (принципи формування і реалізації державної політики у відповідній сфері); в) елементи

нормативно-правового рівня (нормативно-правова основа формування і реалізації зазначеної державної політики); г) елементи інституційного та демократичного рівня (суб'єкти, котрі формують та/або реалізують державну політику у сфері ОЗ); д) акти реалізації норм законодавства про ОЗ; 2) динамічні елементи: а) діяльність уповноважених суб'єктів; б) адміністративно-правові та інші відносини у сфері ОЗ; в) процедури формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ. Наведено аргументи, що свідчать про перебування адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на стадії формування, основними з яких є: 1) не завершення процесу формування наукової думки про ОЗ, концепції належного урядування у відповідній сфері (зменшення бюрократизму, збалансування публічного та приватного інтересу у сфері ОЗ, оптимізація дозвільних і контрольних процедур); 2) продовження реформування суб'єктів, які здійснюють дозвільні та контрольні процедури у сфері ОЗ, фактична відсутність громадського контролю у цій сфері, що ускладнюється наявністю корупції в дозвільній системі та недостатнім рівнем правосвідомості учасників відносин щодо зброї (вказане також обумовлено збільшенням обсягу нелегальної зброї, привезеної з території проведення антитерористичних заходів на Сході України); 3) невиправдане обмеження спроб врегулювати на законодавчому рівні режим ОЗ виключно питаннями легалізації цивільного ОЗ (ігнорування потреби комплексного врегулювання сфери ОЗ загалом) без урахування досвіду регулювання відносин у цій сфері державами-членами ЄС, США, які за останні роки посилюють заходи контролю у сфері ОЗ.

6. Окреслено завдання та функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. До завдань означеного механізму віднесено: 1) загальні завдання: а) державної служби (сприяння належному рівню безпеки людини, суспільства та держави шляхом впливу суб'єктів державної влади на обіг зброї в державі; збалансування приватних і публічних інтересів у сфері обігу зброї); б)

забезпечувальні (організаційно-управлінські) завдання (здійснення кадрового, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї); 2) спеціальні завдання: а) щодо формування державної політики у сфері обігу зброї (створення, визначення та прийняття комплексу принципів, стандартів і нормативно-правового порядку обігу в державі зброї, управлінської діяльності у сфері обігу зброї; встановлення контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів у сфері обігу зброї, а також контролю за обігом зброї); б) щодо реалізації державної політики у сфері обігу зброї (здійснення запобіжної діяльності у сфері обігу зброї; виведення зброї з незаконного обігу; притягнення до юридичної відповідальності порушників вимог законодавства про обіг зброї); 3) особливі завдання, які відповідають завданням у сфері обігу зброї суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у відповідній сфері. Визначено коло проблем, які перешкоджають виконанню зазначених завдань: 1) здійснення кадрового забезпечення ускладнено кадровою кризою в системі органів публічної служби в правоохоронній сфері; 2) інформаційне забезпечення здійснюється неналежним чином з огляду на: відсутність державних реєстрів ОЗ та осіб, які вчинили правопорушення й злочини в цій сфері (зареєстровані в парламенті законопроєкти про самозахист лише частково спроможні вирішити це питання, адже не враховують весь потенціал створення та введення в дію відповідних реєстрів, як це представлено в державах – членах ЄС, особливо беручи до уваги як зразок відповідні реєстри у Франції та ФРН); відсутності щоквартального звітування УП ЦОУП та УП ГУНП перед громадськістю (для уможливлення громадського контролю) про реалізацію ними державної політики у сфері ОЗ (проблеми, що перед ними виникли, заходи, які вони вжили для їх розв'язання тощо); 3) відсутність цілісної нормативно-правової основи формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, низька якість таких нормативно-правових актів, відсутність

законодавчих актів про ОЗ та про самозахист свідчить про невиконання спеціальних завдань формування та реалізації вказаної державної політики.

До функцій адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні віднесено такі функції: стратегічно-цільову; нормативно-забезпечувальну; соціальну; стимулюючу; контрольно-наглядову; коригувальну; антикорупційну; інформаційну. Наведено аргументи, що свідчать про невиконання державними органами та суб'єктами громадянського суспільства більшості з цих функцій: унаслідок неналежної реалізації стратегічно-цільової, нормативно-забезпечувальної та коригувальної функцій донині не розроблено концепцію формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, щорічні програми реалізації цієї концепції, а нормативно-правові акти у сфері ОЗ залишаються недостатньо якісними, європеїзованими; неналежне виконання контрольно-наглядової та антикорупційної функцій зумовило ситуацію, за якої у сфері ОЗ в Україні нерозвиненим залишається громадський контроль, у дозвільній системі МВС України формуються корупційні сітки з видачі дозволів на зброю; наслідками недооцінки значущості інформаційної функції є наявні ризики отримання зброї особами, які не можуть володіти правом на зброю (це збільшує ризики ОЗ в Україні для українського суспільства, які загострюються з огляду на політичну, економічну та правову нестабільність у державі, а також факти тимчасової окупації окремих територій нашої держави), брак усталеної позитивної практики реалізації державної політики у сфері ОЗ, відсутність доступного інформаційного ресурсу, який можуть використовувати суб'єкти громадського контролю.

7. Проаналізовано зміст та з'ясовано особливості публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Зміст таких відносин розглядається як органічно об'єднана цільовим контекстом формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ сукупність: 1) для невладних учасників відносин: а) взаємних прав

(ініціювання та участь у публічному обговоренні проєктів законодавчих й окремих підзаконних актів у сфері ОЗ; надання пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення формування та реалізації цієї державної політики; оскарження дій і рішень владних суб'єктів публічної адміністрації у відповідній сфері; здійснення громадського контролю за формуванням та реалізацією державної політики у відповідній сфері); б) обов'язків (щодо дотримання строків, порядків участі в публічно-правових відносинах і несення юридичної відповідальності, інших негативних юридичних наслідків за порушення вказаного обов'язку); 2) для владних учасників відносин: а) предмета відання (сфера ОЗ у загальному сенсі та сфера формування та реалізації державної політики у цій сфері – у безпосередньому контексті); б) повноважень (по-перше, право на: нормотворчу діяльність, отримання інформації щодо здійснених, запланованих та поточних процесів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ; отримання інформації щодо стану ОЗ в державі; проведення перевірок тощо; по-друге, обов'язків щодо: попередження порушення правового режиму ОЗ та впливу на порушників цього режиму; здійснення процедур у сфері ОЗ та прийняття рішення за результати здійснення таких процедур тощо).

Доведено, що публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї залишаються неналежним чином врегульованими на рівні законодавства. З метою усунення цього неоліку запропоновано закріпити в зареєстрованих у ВР України проєктах ЗУ про цивільний обіг зброї: 1) порядок (підстави, умови, строки, етапи) ініціювання невладними суб'єктами питання щодо змін законодавства про обіг зброї, практики реалізації державної політики в цій сфері та участі в обговоренні відповідних пропозицій; 2) заходи з виправлення ситуацій, у яких владними суб'єктами були вчинені дії (бездіяльність), прийняті рішення, оскаржені в адміністративному чи судовому порядку; 3) обов'язок суб'єктів владних повноважень систематично аналізувати актуальність і

достатність нормативно-правових актів про обіг зброї, практики їх реалізації, оперативним чином вносити до них зміни.

8. Встановлено систему суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні, до якої віднесено: 1) ВР України; 2) Президента України (ураховуючи також РНБО України); 3) КМ України; 4) систему органів МВС України (підрозділи Експертної служби МВС України, Національної поліції); 5) інші центральні органи виконавчої влади, які впливають на процес реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що позначається на: а) загальному режимі ОЗ (зокрема МОЗ України); б) відомчому режимі ОЗ (зокрема Міноборони України, Мінприроди України, Мінпаливенерго України); 6) органи правопорядку та інші державні органи системи органів виконавчої влади (зокрема ДБР, НАБУ, ДПСУ, УДО України, Адміністрація Держспецзв'язку, Держкомрибгосп України); 7) КС України; 8) окремі суб'єкти системи правосуддя України (суди, Служба судової охорони); 9) суб'єктів громадянського суспільства. В структурі адміністративно-правового статусу цих суб'єктів виокремлено: 1) цільовий блок: мета, завдання і функції суб'єкта (корелюються метою адміністративно-правового механізму формування та реалізації зазначеної державної політики), а також принципи виконання завдань і реалізації функцій суб'єкта; 2) компетенційний блок: а) предмет відання (окреслюється питаннями формування та реалізації державної політики у відповідній сфері); б) повноваження (права і обов'язки щодо формування та реалізації державної політики у вказаній сфері); в) гарантії належного виконання повноважень; 3) юридичну відповідальність суб'єкта.

Визначено недоліки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні і доведено, що подальший процес його становлення потребує: 1) створення в системі МВС України окремого органу, предметом відання якого буде здійснення дозвільних процедур у сфері ОЗ; 2) створення поза системою МВС України

державного органу, предмет відання якого зводитиметься до державного контролю та нагляду у сфері ОЗ; 3) нормативної визначеності адміністративно-правового статусу суб'єктів громадського контролю в цій сфері, створення Реєстру суб'єктів громадського контролю, у якому будуть також міститися відомості про основну сферу діяльності таких суб'єктів (якщо ця сфера пов'язана зі сферою ОЗ і до цього суб'єкта не застосовні обмеження та заборони стосовно участі в процесах формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, його можна вважати відповідним суб'єктом); 4) удосконалення правового статусу комітетів ВР України в здійсненні парламентського контролю у сфері ОЗ.

9. Розкрито сутність форм реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні (за критерієм реалізації права), які означені тим, що: дотримання відповідних принципів і нормативних положень формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї не є цілком можливим з огляду на проблеми нормативного визначення таких принципів, а також недостатню якість нормативно-правової бази формування та реалізації досліджуваної політики; виконання, використання і застосування норм обтяжене корупційними ризиками через відсутність належного контролю та нагляду за діяльністю уповноважених суб'єктів у цій сфері, а також через недостатньо ефективну й актуальну нормативно-правову базу.

10. Проаналізовано сутність і зміст методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні і доведено, що такі методи: 1) є особливими усвідомленими (вольовими) способами (прийомами) досягнення мети, виконання завдань і здійснення функцій цього адміністративно-правового механізму; 2) виявляються у формах реалізації вказаного адміністративно-правового механізму через взаємодію (у межах компетенції) суб'єктів, об'єктів цього механізму; 3) відображають публічний інтерес у сфері ОЗ в Україні; 4) поширюються (у певному обсязі) на всіх учасників (потенційних

учасників) публічно-правових відносин щодо формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в державі, а також на кадри суб'єктів владних повноважень, які є суб'єктами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері, безпосередньо реалізуючи такий механізм; 5) за своєю сутністю охоплюють методи реалізації права й методи управлінської діяльності. В системі цих методів виокремлено: 1) загальні методи: а) переконання (систематична агітаційно-пропагандистська робота; інформування про стан ОЗ, формування та реалізації державної політики у цій сфері; заохочення правомірної поведінки; профілактична бесіда з кадрами суб'єктів формування та/або реалізації державної політики в зазначеній сфері тощо); б) примус (політико-правового, адміністративного й дисциплінарного характеру); в) контролю та нагляду; 2) спеціальні методи: а) пізнавально-програмувального характеру (системного аналізу, прогнозування та моделювання); б) організаційно-правового характеру (закони, укази, накази, постанови, інструкції).

11. Охарактеризовано систему гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, до якої включено такі гарантії: 1) норми-гарантії; 2) принципи-гарантії; 3) інституційні гарантії; 4) процедурні та процесуальні гарантії; 5) юридична відповідальність за неналежне виконання (невиконання) обов'язків з питань формування та/або реалізації державної політики у сфері ОЗ; 6) організаційно-забезпечувальні гарантії; 7) неправові, або загальні (політичні, економічні, соціальні, ідеологічні). Доведено, що низька ефективність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, обумолюється такими обставинами: 1) нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ є недостатнім; 2) у практичній дійсності суб'єкти адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ ігнорують низку його принципів; 3) триває процес реформування суб'єктів реалізації

зазначеної державної політики в системі МВС України; 4) завдання та функції цього механізму не виконуються належно через об'єктивні чи суб'єктивні фактори; 5) в Україні наявна значна кількість політичних, економічних, соціально-ідеологічних кризових явищ. Такий стан гарантій засвідчує потребу в удосконаленні зазначеного правового механізму та відтермінування (до розв'язання цих проблем) прийняття проєкту Закону України про самооборону.

12. Встановлено сутність, розкрито особливості та визначено види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. Зазначені процедури запропоновано визначати як логічно структуровані, визначені адміністративно-процедурними нормами порядки вчинення правозастосовних дій (бездіяльності) або ж прийняття рішень у сфері ОЗ у державі суб'єктами публічної адміністрації (у межах їхньої предметної компетенції), що є суб'єктами реалізації державної політики в зазначеній сфері. Доведено, що адміністративні процедури у сфері обігу зброї мають важливе соціально-правове значення та: 1) вирізняються нормативною (врегульовані процедурно-правовими нормами адміністративного законодавства, що становлять порядки здійснення таких процедур), публічною (здійснюються в публічно-правовій сфері) й індивідуальною (рішення та дії в межах і за результатами процедури стосуються конкретного суб'єкта права) сутністю; 2) послідовно (у межах нормативно визначених стадій) об'єктивуються в управлінських правовідносинах. Розроблено багаторівневу диференціацію адміністративних процедур у сфері обігу зброї, в основу якої покладено такі критерії: 1) в залежності від суб'єкта ініціювання такої процедури – ті, які ініціює: а) приватна особа (за заявою чи скаргою такої особи); б) повноважний суб'єкт публічного адміністрування (процедури контрольно-наглядового характеру; процедури, похідні від контрольно-наглядових процедур); 2) в залежності від використання методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ в Україні: а) дозвільні (погоджувальні); б) контрольно-наглядові; в) розгляду скарг; г) процедури

адміністративного примусу; 3) в залежності від безпосередності впливу на сферу обігу зброї в Україні: а) внутрішньоспрямовані адміністративні процедури (зокрема внутрішнього контролю); б) зовнішньоспрямовані адміністративні процедури (дозвільні, контрольно-наглядові, адміністративного примусу).

13. Розкрито сутність та надано характеристику дозвільним процедурам реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що такі процедури вирізняються тим, що: 1) вони є адміністративними процедурами у сфері ОЗ, а отже, їм притаманні базові ознаки цих процедур; 2) їх об'єкт пов'язаний з правовою можливістю заявника набути (зберегти) правовий статус у сфері ОЗ і бути учасником правовідносин у цій сфері, а їх предмет – з дозволами (ліцензіями) на: придбання, володіння, зберігання, носіння та перевезення зброї; функціонування стенду, стрілецького тиру, стрільбища; виготовлення, ремонт, продаж зброї; 3) вони мають темпоральні обмеження; 4) їх здійснюють УП ЦОУП, УП ГУНП і територіальні підрозділи поліції; 5) вони об'єктивуються в публічно-правовій сфері під час здійснення дозвільної публічно-владної діяльності, що виявляється в межах певних напрямів (реєстрація (перереєстрація), ліцензування, сертифікація, власне дозвільна діяльність); 6) вони опосередковують юридичні наслідки позитивного (видача дозволу, відновлення та продовження строку дії дозволу) чи негативного (відмова у видачі дозволу, зупинення строку дії дозволу, анулювання дозволу) характеру; 7) їх здійснюють переважно за ініціативою заявника.

14. Розкрито сутність та надано характеристику контрольно-наглядовим процедурам реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що таким процедурам притаманні наступні особливості: 1) вони є адміністративними процедурами й основним елементом контрольного процесу у сфері ОЗ; 2) їх об'єктом є: суб'єкти, що діють у сфері обігу зброї; елементи у сфері обігу зброї (зброю, її основні частини; боєприпаси; стрілецькі тири, сховища, де зберігається зброя, магазини зброї);

3) їх предмет має такі умовні групи: а) предмет, що стосується дотримання правопорядку у сфері (внутрішній контроль на об'єктах дозвільної системи, додержання порядку виготовлення зброї тощо); б) предмет, що стосується реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що знаходяться на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); в) предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя); 4) вони є імперативними й об'єктивують превентивну роботу в зазначеній сфері); 5) мають переважно безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер; 6) їх здійснюють суб'єкти владних повноважень, на яких законодавство покладає відповідний обов'язок (безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП; опосередковано – ДСНС України); 7) виявляються в особливих формах об'єктивації: а) суто превентивної діяльності; б) реагувальної діяльності; 8) унаслідок об'єктивації обумовлюють відповідні юридичні наслідки.

15. Охарактеризовано міжнародний досвід державного регулювання обігу зброї, а також визначено можливості його адаптації до національної правової системи. З'ясовано, що в ЄС обіг зброї (переважно цивільний) нині врегульовують: Директива від 24 березня 2021 року № 2021/555, Регламент від 14 травня 2012 року № 258/2012, імплементаційні директиви Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68 та № 2019/69, Регламент ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012, Імплементаційний регламент Європейської комісії від 15 грудня 2015 року № 2015/2403. Визначено можливі напрями імплементації основних положень цих нормативно-правових актів до змісту зареєстрованих у ВР України законопроєктів про цивільний ОЗ, в тому числі в частині: 1) тлумачення понять у сфері ОЗ, які окреслені в цих актах («брокер», «зброяр», «відстеження», «колекціонер», «музей зброї», «деактивована вогнепальна зброя», «вихолощена зброя»); 2) розділ «Категорії

вогнепальної зброї, що можуть знаходитися в цивільному обігу вогнепальної зброї» (визначатиме: перелік забороненої вогнепальної зброї, підстави й умови, коли вона може бути об'єктом цивільного обігу вогнепальної зброї у виняткових випадках; перелік вогнепальної та іншої зброї, що потребує дозволу чи декларування); 3) розділ «Деактивація вогнепальної зброї» (визначатиме обсяг зброї, який може підлягати деактивації; перелік суб'єктів, уповноважених дезактивувати вогнепальну зброю; 4) розділ «Режим руху вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів»; 5) періоди обов'язкового перегляду дозволів (ліцензій) (щонайменше кожні 5 років); 6) положення щодо маркування зброї. З урахуванням результатів аналізу положень Директиви № 2021/555, обґрунтовано потребу у: 1) створенні та введенні в дію Державного реєстру ОЗ (ідентифікаційні відомості про власників зброї, зброярів, брокерів; дані про операції купівлі-продажу, перевезення, імпорту, експорту, транзиту тощо зброї; ідентифікаційні дані про зброю, її стан, модифікацію; зареєстроване місце знаходження зброї; дані про знищену та втрачену зброю; перелік осіб, які не вчиняли злочини із застосуванням зброї, проте, до них застосовні обмеження та заборони у сфері обігу зброї) та Державного реєстру осіб, що вчинили злочини із застосуванням зброї; 2) розробленні й затвердженні Кодексу етики зброярів та брокерів в Україні (етичні стандарти для зброярів – осіб, діяльність яких пов'язана з виготовленням, ремонтом, модифікацією, продажем, професійною діяльністю щодо зброї; брокерів – суб'єктів, які здійснюють обговорення та/або організацію економічних операцій щодо купівлі, продажу, постачання зброї чи її передачі).

На підставі вивчення основних законодавчих актів про обіг зброї у ФРН, зроблено висновок про доцільність врахування окремих положень закону ФРН «Про зброю» 2002 року під час розробки проєкту Закону України про цивільний ОЗ, а саме: принципи поводження зі зброєю та боєприпасами (§ 2); поводження зі зброєю та боєприпасами дітей (§ 3); принцип надійності особи, яка бажає отримати право на придбання і володіння зброєю (§ 5),

критерії особистісних рис особи, яка бажає отримати право на придбання та володіння зброєю (§ 6); зміст реклами про зброю (§ 37); заборона носіння зброї на масових заходах (§ 42). Встановлено, що деякі положення закону ФРН «Про контроль над бойовою зброєю» 1990 року теж можуть бути враховані в проєкті законодавчого акта про ОЗ в Україні, зокрема правила, щодо: виготовлення та розміщення на ринку військової зброї (§ 2); транспортування військової зброї в межах держави та за її межі (§ 3 і 4); обігу військової зброї за участю іноземного елементу (§ 4a); відмови в наданні дозволу, анулювання дозволу (§ 6–8); особливі правила поводження з військовою зброєю (§ 12 та 12a); вилучення та конфіскація військової зброї (§ 13); особливі правила, що стосуються ядерної, біологічної та хімічної зброї, протипіхотних мін і касетних боєприпасів (§ 17–18a).

З урахуванням результатів аналізу законодавства про ОЗ у Французькій Республіці, зроблено висновок про можливість використання відповідного досвіду правового регулювання ОЗ, відображеного в нормах Кодексу внутрішньої безпеки, у процесі розроблення проєкту законодавчого акта про цивільний ОЗ в Україні, а саме в частині норм щодо: класифікаційного переліку зброї (ст. L311-2); визначення ознак зброї, що має історико-культурну цінність (ст. L311-3 і L311-4); заборони особам, засудженим за певні злочини, а також особам, поведінка яких може бути небезпечною, набувати право на купівлю та володіння зброєю (ст. L312-3 та L312-3-1); заборони (крім виняткових випадків) придбання чи володіння кількома видами зброї категорій «A» або «B» однією особою (ст. 312-4-3); правового статусу колекціонерів зброї, що є фізичними чи юридичними особами (ст. L312-6-1–L312-6-5); підстав й умов зобов’язання держателя зброї здати її до відповідного адміністративного органу, а також умов зберігання цим державним органом такої зброї (ст. L312-7–L312-9); підстав та умов для продажу адміністративним органом зброї, зданої держателем зброї відповідно до вимог ст. L312-7 розглядуваного Кодексу (L312-11); функціонування реєстру осіб, які позбавлені права купувати, зберігати й

володіти зброєю (ст. L312-16); обов'язковості повідомлення про підозрілі спроби укласти угоду про купівлю зброї (ст. L313-6).

Вивчення основних законодавчих актів про обіг зброї в США дозволив дійти висновку, що правове регулювання обігу зброї в цій країні є одним з найбільш ліберальних у світі (передбачає відносно швидку купівлю зброї, право носіння зброї в публічних місцях, володіння необмеженою кількістю зброї, право виготовляти зброю без ліцензій на таку діяльність), хоча в окремих штатах (зокрема Вірджинії, Індіані, Каліфорнії, Нью-Мексико, Флориді) законодавство про обіг зброї знаходиться в стані реформування, спрямованого на посилення контролю в цій сфері. Висунуто й обґрунтовано тезу про те, що досвід США може бути використаний як орієнтир для визначення меж допустимості соціально безпечної лібералізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні. При цьому наголошено, що в процесі розгляду ВР України законопроєктів про такий обіг зброї недопустимим буде: надання громадянам права на володіння короткоствольною вогнепальною зброєю, а також штурмовою зброєю; надання громадянам права на виготовлення вогнепальної зброї без ліцензії (з огляду на виготовлення зброї на 3D принтерах, що нині вже обмежується, наприклад, у Вірджинії та Нью-Мексико); право на володіння вогнепальною зброєю одного класу більше ніж однієї одиниці зброї (крім колекційної для колекціонерів зброї); запровадження строку очікування між заявкою на купівлю одиниці зброї та її фактичною купівлею менше ніж 5 робочих днів; ігнорування стандартів захисту від надзвичайних ризиків (стандарти законів про «червоні прапори», що діють у 19 штатах США й в окрузі Колумбія).

16. Проаналізовано сутність парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері обігу зброї. На підставі проведеного аналізу встановлено, що парламентський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ нині є правом ВР України, яке реалізують переважно Комітет з питань правоохоронної діяльності, а також народні депутати України. При цьому доведено, що оскільки контроль полягає не

лише у фіксуванні порушень законодавства та фактів неналежного виконання законодавства, а й у безпосередньому впливі на порушників правопорядку, проблематичним постає механізм впливу на посадових осіб суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, які перешкоджають здійсненню контролю та/або не виконують законних вимог комітету ВР України, народних депутатів України. Для розв'язання цієї проблеми обґрунтовано необхідність внесення змін до абзацу 6 ч. 2 ст. 33-2 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» з метою розширення кола державних органів (органами системи МВС України, МОЗ України), щодо посадових осіб яких можливе ініціювання Комітетом питань про притягнення до дисциплінарної відповідальності за невиконання (неналежне виконання) вказівок (рекомендацій) Комітету.

Встановлено, що громадський контроль за реалізацією державної політики у сфері ОЗ як інститут демократичної держави в умовах юридичної невизначеності його здійснення може становити безпекові ризики (зокрема корупційного характеру) для формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, що буде посилено в умовах легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї (наприклад, у вигляді корупційного лобізму виробників і продавців зброї). Обґрунтовано найбільш перспективні напрями подолання цієї проблеми, основними з яких є наступні: 1) розроблення та прийняття проєкту Закону України про громадський контроль, науково-практична дискусія з приводу якого досі не забезпечила конструктивний результат; 2) доповнення проєкту Закону України від 25 червня 2021 року № 5708 розділом VII-1 «Громадський контроль у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї» (міститиме статті «Суб'єкти громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Права й обов'язки суб'єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Гарантії здійснення громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї», «Відповідальність суб'єктів громадського контролю у сфері цивільного обігу вогнепальної зброї»).

17. Визначено та обґрунтовано шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї. Зокрема доведено, що подальше вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні доцільно здійснювати шляхом: 1) створення та схвалення КМ України Концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року, метою якої буде розширення правових можливостей суб'єктів, які взаємодіють у сфері обігу зброї, уточнення рис правомірної поведінки у сфері обігу зброї, а також розв'язання проблем: а) нормативно-правового характеру: визначення перспектив легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні (з урахуванням загальноєвропейської тенденції посилення контролю у сфері цивільного обігу зброї; особливостей рівня правової культури населення; рівня толерантності до корупції; якості законодавства про обіг зброї та нормотворчої роботи; стану поширення нелегального обігу зброї в державі; ситуації тимчасової окупації окремих територій України); створення та подальше прийняття спеціального законодавчого акту про обіг зброї; вирішення наявних недоліків правового регулювання обігу зброї на підзаконному рівні; б) реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї; 2) створення та прийняття законодавчих актів, що будуть упорядковувати відносини і процеси у сфері обігу зброї: а) про обіг зброї (спеціальний та цивільний обіг зброї в державі); б) про право на самозахист (запровадження режиму цивільного обігу вогнепальної зброї в державі); 3) створення та затвердження підзаконних актів, які сприятимуть оптимізації формування й реалізації державної політики у сфері обігу зброї: а) Державної програми з детінізації обігу зброї в Україні на період до 2030 року; б) наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами», що буде уніфікованим (узагальненим) підзаконним актом, норми якого замінять низку наказів, які наразі регулюють відповідні правовідносини; в) наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї» (створення та введення в дію такого реєстру на зразок

зарубіжних держав, а не формального переведення наявних картотек в електронну форму).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулаев М. И. Права человека и закон: историко-теоретические аспекты. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. 322 с.

2. Авер'янов В. Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8–14.

3. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права на етапі становлення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. № 35. С. 10–16.

4. Авер'янов В. Б. Понятійно-термінологічні новели Кодексу адміністративного судочинства України: дискусійні проблеми. *Право України*. 2011. № 4. С. 12–38.

5. Аганіна А. О. Загальні принципи адаптації вітчизняного законодавства з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців до норм ЄС. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2014. № 8. С. 60–63.

6. Агапова О. В. Поняття й елементи адміністративно-правового статусу національної гвардії України. *Юридичний вісник*. 2015. № 1. С. 60–66.

7. Адаменко А. П. Государственные органы как субъекты правоотношений в современной России : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Владимир, 2005. 23 с.

8. Административное право Украины : учебник / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю. П. Битяка. Харьков : Право, 2003. 576 с.

9. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. В. Галунько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко, С. Г. Стеценко та ін.]. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

10. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 54–57.

11. Александров О. А. Гарантії депутатської діяльності: поняття та класифікація. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 3–5.

12. Алексеев С. С. Об объекте права и правоотношения. *Вопросы общей теории советского права* : сб. ст. / под ред. С. Н. Братуся. М. : Госюриздат, 1960. 406 с.

13. Алексеев С. С. Социальная ценность права в советском обществе. М. : Юрид. лит., 1971. 227 с.

14. Алімов Р. С. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Донецьк, 2002. 171 с.

15. Алфьоров С. М. Заходи організаційно-правового характеру в адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в ОВС. *Вісник Академії митної служби України.* Серія : Право. 2011. № 1. С. 39–43.

16. Андрєєва О. Б. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 148–152.

17. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 1999. 378 с.

18. Андріюк В. В. Функціонування судової влади в контексті принципу верховенства права: постановка проблеми. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. № 36. С. 3–17.

19. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626.

20. Анісімова Л. А. Особливості моделювання ринкових економічних процесів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Серія : Економіка. 2011. № 121–122. С. 89–93.

21. Анохин С. А. Правовые качества личности в системе условий правомерного поведения : дисс. … канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2005. 176 с.

22. Антипова І. Л. Адміністративно-правовий статус вищих спеціалізованих судів в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 245 с.

23. Антон О. А. Юридичні гарантії в трудовому праві. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 185–190.

24. Антонова Т. Л. Адміністративно-правове регулювання поводження з відходами : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 244 с.

25. Арешонков В. В. Правові засади обігу вогнепальної зброї в Україні: сучасний стан та перспективи врегулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С. 41–45.

26. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : автореф. дис. … д-ра юрид наук : 12.00.07. Харків, 2002. 39 с.

27. Армаш Н. О. Державні політичні діячі як різновид публічних службовців: підходи до визначення понять. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 99–102.

28. Армаш Н. О. Поняття і сутність компетенції як елементу адміністративно-правового статусу керівника органу виконавчої влади. *Вісник Академії митної служби України.* Серія : Право. 2009. № 2. С. 48–53.

29. Бакуменко В. Д. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. № 1. С. 8–26.

30. Балика Г. О. Адміністративно-правовий статус Пенсійного фонду України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 221 с.

31. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинна поведінка: норма, аномалія чи патологія? *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 9–11.

32. Бандурка О. М., Соболєв В. О. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ : підручник. Харків : УВС, 2000. 480 с.

33. Барабаш Г. О., Луценко Т. О. Методи забезпечення трудової дисципліни. *Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 28–29 квіт. 2016 р.). Харків, 2016. С. 77–78.

34. Барабаш О. О. Правопорушення як вид правової поведінки людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 1, ч. 1. С. 8–11.

35. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2004. 205 с.

36. Барандич С. П. Загальнотеоретичні аспекти реалізації права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5 (38). С. 47–53.

37. Баранов С. О., Рибаченко С. П. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням на державному кордоні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 31 берез. 2021 р.) / ОДУВС. Одеса, 2021. С. 97–100.

38. Баровська А. В. Механізми реалізації державної інформаційної політики у сфері європейської інтеграції : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2010. 259 с.

39. Басова Ю. Ю. Адміністративні процесуальні форми діяльності органів публічної адміністрації. *Форум права*. 2012. № 1. С. 71–76.

40. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник для вузов. М. : БЕК, 1999. 368 с.

41. Бевзенко В. М. Значення правовідносин у механізмі державного управління. *Право і Безпека*. 2005. № 4. С. 11–13.

42. Бевзенко В. М. Публічно-правові відносини: сутність та ознаки. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 6–12.

43. Бевзенко В. М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень: правові засади, підстави та форми : монографія. Київ : Прецедент, 2010. 475 с.

44. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: сутність і структура. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 15. С. 218–226.

45. Безпалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 31–38.

46. Белінський Ю. Е. Правове регулювання обігу зброї у країнах Європейського Союзу: деякі нотатки до наукової дискусії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 360–368.

47. Березіна С. Б. Соціальні ризики: чинники та напрями мінімізації : дис. … д-ра екон. наук : 08.00.07. Київ, 2019. 453 с.

48. Бершадська І. І., Тульчинська С. О. Методи управління прибутком підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво*. 2017. Вип. 20. С. 181–188.

49. Бєльська Т. В. Співідношення понять «державна політика» та «державне управління». *Державне будівництво*. 2016. № 2. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/1/03.pdf.

50. Бистрик Г. М. Установча діяльність у системі правових форм діяльності держави: проблеми теорії. *Юридична Україна*. 2010. № 1. С. 23–29.

51. Білей М. В. Управлінське рішення як форма реалізації організаційної функції державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 10. С. 71–74.

52. Біленчук П. Д., Комаха В. О., Козир М. В. Правове регулювання обігу вогнестрільної зброї в Україні: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Право і Безпека*. 2005. № 4. С. 49–54.

53. Білокур Є. І. Щодо категорії «адміністративний менеджмент» у доктрині українського адміністративного права. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 трав. 2017 р.) : у 2 т. Одеса, 2017. Т. 2. С. 55–57.

54. Більшість населення України вважає ветеранів АТО/ООС справжніми героями та патріотами, однак майже 60 % стурбовані загрозою збільшення незареєстрованої зброї в громадян : прес-реліз. Київ : Info Sapiens, 2019. 5 с. URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/101/press_release_ATO_120619.pdf.

55. Бірюченко А. О. Демократичний цивільний контроль над воєнною сферою у контексті національної безпеки України : дис. … канд. політ. наук : 21.01.01. Київ, 2006. 174 с.

56. Бльок Н. В. Детермінація трудової міграції населення в Україні: адміністративно-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 209 с.

57. Богатырев Е. Д. Конституционные основы парламентаризма в России. *Власть*. 2006. № 2. С. 12–16.

58. Бойко В. О. Корупція з грифом «секретно». *Резонанс*. 2018. 27 февраля. URL: https://resonance.ua/korupciya-z-grifom-sekretno/.

59. Бойко І. В. Загальноправові принципи надання адміністративних послуг підрозділами ОВС. *Наука і правоохорона*. 2015. № 1 (27). С. 107–114.

60. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловйова О. М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І. В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.

61. Бойко І. В., Мацко А. С., Циганов О. Г. Зарубіжний досвід у сфері правового регулювання протидії злочинам з незаконного обігу та застосування вогнепальної зброї. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice* : conference proceedings of International scient. and pract. conf. (Wloclawek, February 26–27, 2021).

Wloclawek : Baltija Publishing, 2021. P. 193–198. doi:10.30525/978-9934-26-040-7-49.

62. Бойко Ю. С. Обґрунтування моделі формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2017. № 2. С. 74–83.

63. Бокій О. М. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні : монографія. Одеса : ОДУВС, 2012. 244 с.

64. Бокій О. М. Адміністративно-примусові заходи у сфері забезпечення правового регулювання обігу зброї в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. № 23. С. 161–169.

65. Бокій О. М. Проблеми вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні. *Форум права*. 2011. № 1. С. 100–106.

66. Бокій О. М. Проблеми обігу холодної зброї в Україні. *Форум права*. 2008. № 3. С. 53–58.

67. Бокій О. М. Проблеми правового регулювання обігу сучасної та несучасної колекційної зброї. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 41. С. 161–169.

68. Бондар Р. Г. Класифікація гарантій депутатської діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 36. С. 37–47.

69. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Парламентський контроль у системі державного контролю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* Серія : Юридична. 2017. Вип. 1. С. 159–171.

70. Бондаренко К. В. До питання про форми й методи державного управління. *Вісник Запорізького національного університету.* Серія : Юридичні науки. 2015. № 4. Ч. 1. С. 111–118.

71. Борисенко М. О. Поняття та форми реалізації права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 274–276.

72. Борисенко М. О. Співвідношення понять «реалізація права» та «здійснення права». *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 1 (26). С. 78–79.

73. Борисенко Н. А. Адміністративний нагляд міліції за дотриманням правил паспортно-реєстраційної системи : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

74. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Процесуальна діяльність Національної поліції при реалізації контрольно-наглядової функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2020. Т. 7, № 4 (28). С. 177–184.

75. Бортнікова А. Г. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття публічно-правових відносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2015. № 14, т. 1. С. 97–99.

76. Боташева Ф. Б. Проблемы урегулирования налоговой задолженности. *The Eurasian Scientific Journal*. 2019. Vol. 11, № 3. P. 1–7.

77. Ботезат О. П. Особливості державного контролю у сфері землекористування. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 4 (29). С. 261–266.

78. Братель С. Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 269 с.

79. Буданов Н. А. Реализация правовых норм. *Инновационное развитие*. 2017. № 12 (17). С. 155–158.

80. Бурбика М. М. Робота з персоналом в органах прокуратури України: організаційно-правові питання : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 191 с.

81. Бурик З. М. Система методів державного регулювання сталого розвитку в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 1. С. 37–44.

82. Бутова Е. В. Административно-правовой механизм: к вопросу о понятии. *Эволюция государства и права: история и современность* : сб.

науч. ст. II Междунар. науч.-практ. конф. (Курск, 25–27 мая 2017 г.). Курск, 2017. Ч. 1. С. 177–181.

83. Буханевич А. І. Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2011. 206 с.

84. В Україні розформовано всі підрозділи контролю над обігом зброї, всі видані дозволи на зброю перевірять. *UNN* : [сайт]. URL: https://www.unn.com.ua/uk/news/1918613-v-ukrayini-rozformovano-vsi-pidrozdili-kontrolyu-nad-obigom-zbroyi-vsi-vidani-dozvoli-na-zbroyu-pereviryat.

85. Василевич В. В. Принципи кримінологічної політики України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. № 27. С. 82–90.

86. Васильева А. С. Гарантии принципа уважения прав человека в Европейском праве : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10. М., 2012. 27 с.

87. Васильєв В. М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 412 с.

88. Васильєв І. В. Об’єкт адміністративних правопорушень, пов’язаних з порушенням правил обігу цивільної зброї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2015. Вип. 13. Т. 1. С. 80–84.

89. Васильєв І. В. Обіг зброї: об’єкт адміністративно-правової охорони в аспекті суспільних інтересів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2014. Вип. 28. Т. 2. С. 99–104.

90. Васильєв І. В. Сфера обігу зброї: позитивні зобов’язання держави щодо забезпечення прав людини. *Наше право*. 2014. № 7. С. 45–51.

91. Васильєв О. С. Концептуалізація поняття державна політика: сучасне розуміння. *Державне будівництво*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_7.

92. Вац В. М. Адміністративно-правове регулювання кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 197 с.

93. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.

94. Величенко Л. О. Сучасний стан психолого-правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Юридична психологія*. 2020. № 2 (27). С. 103–110.

95. Веселов М. Ю. Функції адміністративно-правового механізму функціонування ювенальної юстиції. *Захист прав людини в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції: проблеми, здобутки, перспективи* : матеріали кругл. столу (Маріуполь, 13 груд. 2019 р.) / ДонДУУ. Маріуполь, 2019. С. 22–25.

96. Веселова Л. Ю. Адміністративно-правові гарантії безпеки дорожнього руху : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2016. 236 с.

97. Виговська Н. Г. Ідентифікація об’єктів контролю в різних господарських системах. *Вісник Житомирського державного технологічного університету.* Серія : Економіка, управління та адміністрування. 2007. № 1 (39). С. 35–43.

98. Висновок у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (статей 84, 85, 89, 92, 93, 94, 106, 147, 150, 151 та пункту 6 розділу XV Конституції України)» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 84, 85 та інших Конституції України) : висновок Конституційного Суду України від 14 берез. 2001 р. № 1-в/2001 у справі № 1-11/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 12. Ст. 494.

99. Віговський С. І. Поняття та види контролю за діяльністю місцевих судів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 3. С. 111–116.

100. Віговський С. І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю місцевих судів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 252 с.

101. Віговський С. І. Основні завдання контролю за діяльністю місцевих судів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 5. С. 142–146.

102. Віговський С. І. Основні форми та методи контролю за діяльністю місцевих судів. *Юридична наука*. 2019. № 3. С. 171–177.

103. Віговський С. І. Щодо можливостей створення закону України про контроль за діяльністю суду. *Юридична наука*. 2020. № 2. С. 137–142.

104. Вітвіцький С. С. Державний контроль у сфері ліцензійної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 178 с.

105. Вітвіцький С. С. Контроль як гарантія законності діяльності публічної адміністрації : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.01. Дніпро, 2016. 480 с.

106. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособ. М. : ИНФРА-М, 1997. 304 с.

107. Волощук В. А. Парламентський контроль в Україні: правове регулювання та організаційне забезпечення : автореф. дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Донецьк, 2012. 20 с.

108. Воронін Я. Г. Дозвільні система, діяльність і процедури: проблеми співвідношення. *Право і суспільство*. 2014. № 5. С. 78–84.

109. Гайдулін О. О. Інтерпретація застосовуваного права європейськими арбітражами: розмежування базових понять. *Право України*. 2016. № 5. С. 48–56.

110. Галиев Ф. Ф. Правоприменение как применение права. *Ученые записки юридического факультета*. 2017. № 44–45. С. 153–158.

111. Галіцина Н. В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177.

112. Галіцина Н. В., Коломоєць Т. О. Адміністративно-правове регулювання порядку створення і діяльності товариств з обмеженою відповідальністю в Україні : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 290 с.

113. Гаркуша Л. С. Контрольно-наглядова процедура. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 63. С. 205–210.

114. Георгієвський Ю. В. Нерозділені повноваження між органами державної виконавчої влади і місцевого самоврядування: проблеми визначення. *Соціологія права*. 2016. № 1–2 (16–17). С. 30–35.

115. Гіндес О. Г. Ефективність реалізації інвестиційних проектів екологічного та природно-ресурсного спрямування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 11. С. 3–6.

116. Гладкий В. В. Значення та значимість правового статусу в юридичній науці та практиці. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : матеріали XX Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 30 трав. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. Т. 1. С. 30–33.

117. Гладкий В. В. Концептуалізація інформатизації про стан корупції у державних органах України. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23–30 квіт. 2018 р.) / ХУУП. Хмельницький, 2018. С. 35–38.

118. Гладкий В. В. Мінливість і занепад законодавства: постановка питання. *Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 верес. 2018 р.). Херсон, 2018. С. 5–10.

119. Гладкий В. В. Ознаки правового механізму забезпечення антикорупційної безпеки. *Сучасні погляди на реформування законодавства* : матеріали наук.-практ. конф. (Полтава, 25–26 жовт. 2019 р.). Херсон, 2019. С. 62–66.

120. Гладкий В. В. Отдельные вопросы правотворческой деятельности Национальной полиции Украины. *Zakon*. 2016. № 1. С. 1–2.

121. Гладкий В. В. Проблемы универсального понимания термина «юридическая ответственность»: исторический контекст. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2017. Вып. 4 (24), ч. 9. С. 37–50.

122. Гладкий В. В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124–132.

123. Глобальное исследование по незаконному обороту огнестрельного оружия 2020 : сб. ключевых выводов и заключений. Нью-Йорк : ООН, 2020. 41 с.

124. Головко С. Г. Правова характеристика реалізації норм права. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 20–21 трав. 2021 р.) / СумДУ. Суми, 2021. С. 32–34.

125. Головченко О. Р., Лигун Н. В. Методи управління персоналом як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3114.

126. Голосніченко Д. І. Прокурорський нагляд: питання історії та сучасного зарубіжного досвіду. *Вісник НТУУ «КПІ».* Серія : Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 80–85.

127. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб. / за заг. ред. І. П. Голосніченка. Київ : ГАН, 2005. 232 с.

128. Голубов С. Г. Метод переконання в діяльності Державтоінспекції МВС України. *Форум права*. 2012. № 4. С. 237–242.

129. Голубовський В. Є. Правомірна поведінка – умова стабільного розвитку суспільства (філософсько-правовий аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 11. С. 29–32.

130. Гонтарева І. В. Оцінювання системної ефективності функціонування і розвитку промислових підприємств : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2011. 480 с.

131. Гончаренко В. Д. Правовий статус Верховної Ради України за Конституцією України 1996 року. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 77–87.

132. Гончаренко І. Б. Теоретичні засади здійснення державного контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності України. *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 77–81.

133. Гончарук С. Т. Основи адміністративного права України : навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2004. 200 с.

134. Гончарук А. П. Детермінація протиправної поведінки як показник ціннісних орієнтацій суспільства. *Альманах права*. 2015. Вип. 11. С. 157–161.

135. Горбач Д. О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України : монографія / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : ХНУВС, 2017. 288 с.

136. Горбач М. І. Класифікація елементів адміністративно-правового статусу суб’єктів адміністративного права. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 2. С. 29–41.

137. Горбонос В. В. Поняття й ознаки адміністративно-правового статусу Експертної служби МВС України. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 112–119.

138. Горохов М. Ю. Реструктуризация как один из финансовых инструментов урегулирования налоговой задолженности. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2010. Т. 6. № 23 (80). С. 59–68.

139. Гоцко О. Д. Принцип верховенства права та його реалізація в Україні. *Правова система України в умовах європейської інтеграції* : матеріали XIII Всеукр. студ. конф. (Тернопіль, 8 квіт. 2016 р.). Тернопіль, 2016. С. 21–25.

140. Гошовський В. С. Удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності інших центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 198–204.

141. Градова В. Г. Відображення ідеї верховенства права в українській правовій традиції XIX – початку XX століття. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 223–231.

142. Грачев Т. С. Единство прав и обязанностей как принцип права: общетеоретический аспект : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Краснодар, 2010. 34 с.

143. Гринь О. Д., Донченко О. І. Кримінальна відповідальність як різновид юридичної відповідальності. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 129–135.

144. Грицяк І. А. Гармонізація чи наближення національного законодавства у сфері державного управління з acquis communautaire? *Міжнародне економічне співробітництво України (правові проблеми)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2004 р.) / КНЕУ. Київ, 2004. С. 149–158.

145. Грищак С. В. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Форум права*. 2012. № 4. С. 273–277.

146. Грянка Г. В. Адміністративний примус у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 206–214.

147. Губаль Ю. В. Поняття та види гарантій захисту прав і свобод дитини відповідно до законодавства України та Угорщини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серыя : Право. 2015. Вип. 34. Т. 1. С. 66–68.

148. Гуменюк В. А. Адміністративно-правове регулювання здійснення органами внутрішніх справ дозвільної системи : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1999. 200 с.

149. Гуменюк В. А. Умови та порядок видачі органами внутрішніх справ дозволів на придбання та зберігання вогнепальної зброї. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених*. 1996. Вип. 1. С. 46–48.

150. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2016. № 4. С. 171–186.

151. Дараганова Н. В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. *Вісник НТУУ «КПІ».* Серія : Політологія. Соціологія. Право. 2010. № 4 (8). С. 206–210.

152. Делія Ю. В. Профспілковий рух в Україні у сфері захисту трудових прав. *Проблеми розвитку соціально-трудових прав та профспілкового руху в Україні* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 28 трав. 2020 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника ; ХНУВС. Харків, 2020. С. 88–92.

153. Дем'янчук В. А. Адміністративно-правові засади реалізації антикорупційної політики в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 464 с.

154. Дем'янчук В. А. Організаційно-правовий аспект антикорупційної політики України : монографія. Харків : Константа, 2017. 480 с.

155. Дембіцька С. Л. Деліктна поведінка суб'єктів як підстава застосування заходів адміністративного примусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2015. № 14. Т. 1. С. 67–70.

156. Демидов А. С. Право и общественное мнение (вопросы теории) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2008. 32 с.

157. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 495 с.

158. Демченко С. Ф. Зміст правовідносин та предмет спору як головні критерії розмежування судових юрисдикцій. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2010. № 2. С. 23–27.

159. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2010. 368 с.

160. Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби : постанова Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2002 р. № 1953. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-2002-п.

161. Джафарова М. В. Адміністративні процедури прийняття та реалізації управлінських рішень органами внутрішніх справ у відносинах з населенням : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 175 с.

162. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія. Харків : Панов, 2015. 688 с.

163. Джафарова О. В. Правова природа, сутність та особливості дозвільної діяльності органів публічної адміністрації в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 6–2, ч. 2. С. 121–126.

164. Джафарова О. В. Проблемні питання правозастосування в дозвільній діяльності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2 (65). С. 123–130.

165. Дзевелюк М. В. Державна політика та функції сучасної держави: до проблеми взаємозв’язку. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică.* 2016. Т. 20, № 4. P. 21–25.

166. Дзевелюк М. В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2017. 209 с.

167. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу і застосування зброї в Україні: теорія і практика : монографія. Херсон : Гельветика, 2016. 412 с.

168. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус Національної поліції у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 88–92.

169. Діденко С. В. Дозвільна система у сфері обігу та застосування зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2, ч. 1. С. 56–61.

170. Діденко С. В. Зміст адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 2. С. 42–50.

171. Діденко С. В. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Наукові праці Національного університету Одеська юридична академія*. 2015. № 16. С. 463–469.

172. Діденко С. В. Проблеми легалізації зброї в різних зарубіжних країнах. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 3, № 2. С. 148–151.

173. Дмитренко Н. А. Індивідуальне попередження злочинів у Збройних Силах України: поняття, мета та завдання. *Challenges in Science of Nowadays* : Proceedings of the 4th Internat. Scient. and Pract. Conf. (Washington, May 26–28, 2020). Washington : EnDeavours Publisher, 2020. P. 180–183.

174. Довбиш К. К. Принципи правового регулювання оплати праці : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. 20 с.

175. Дрозд О. Ю., Шруб І. В. Надання громадянам права на вільне володіння вогнепальною зброєю: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 1. С. 63–67.

176. Дручек О. М. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб’єкта забезпечення прав і свобод дитини : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 254 с.

177. Дубина Н. А. Адміністративно-правове регулювання кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 200 с.

178. Дячкін О. П., Лень В. В. Окремі питання запобігання незаконному обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв в умовах особливого періоду. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 227–233.

179. Елистратов А. И. Учебник русского административного права : пособие к лекциям. М. : Моск. ун-т, 1910. Вып. 1. 99 с.

180. Євтушенко О. Н. Управлінські рішення: сутність та характерні риси. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Державне управління. 2014. Т. 249. Вип. 237. С. 47–51.

181. Єрофеєв М. І. Правове забезпечення документального контролю за обігом зброї та вибухових матеріалів в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 1. С. 104–114.

182. Жванко Ю. П. Становлення та розвиток дозвільної системи у сфері обігу зброї в Україні. *Наука і правоохорона*. 2019. № 1 (42). С. 58–64.

183. Жванко Ю. П. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України у сфері дозвільної системи в умовах особливих правових режимів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 234 с.

184. Жванко Ю. П. Національна поліція України як суб’єкт забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї. *Актуальні питання адміністративного права та процесу* : матеріали IV Всеукр. наук. конф. молодих науковців (Кривий Ріг, 7 груд. 2018 р.) / ДЮІ МВС України. Кривий Ріг, 2019. С. 119–121.

185. Жванко Ю. П. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці України. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і*

оборони України : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2018 р.) / КНУ. Київ, 2018. С. 193–195.

186. Жванко Ю. П. Окремі аспекти адміністративно-правового режиму обігу зброї як об'єкту дозвільної системи. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 берез. 2019 р.) / ХНУВС. Харків, 2019. С. 41–44.

187. Жванко Ю. П. Особливості правового регулювання обігу зброї в країнах Європейського Союзу. *Наука і правоохорона*. 2018. № 3 (41). С. 22–28.

188. Железняк Н. А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання). *Наукові записки НаУКМА.* 2001. Т. 19. Спецвипуск. С. 226–231.

189. Жеребной І. О. Матеріальні та процесуальні засоби збереження житла дітей, як засіб гарантії їх захисту від неправомірних дій з боку інших осіб. *Митна справа*. 2014. № 2. Т. 2. Кн. 2. С. 175–181.

190. Жилка І. П. Прокурорський нагляд за правоохоронною діяльністю митних органів в України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2009. 18 с.

191. Журавльова Г. С. Змістовні аспекти принципу рівності у конституційному праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 2. Т. 1. С. 43–46.

192. З 1 жовтня стартує місячник добровільної здачі зброї, боєприпасів та вибухівки. URL: http://police.dn.ua/news/view/1-zhovtnya-startue-misyachnik-dobrovilnoi-zdachi-zbroi-boepripasiv-ta-vibuhivki.

193. З 1 до 31 липня в Україні проходитиме місячник добровільної здачі зброї. *МВС України* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/Z_1_po_31_lipnya_v_Ukraini_prohoditime_misyachnik_dobrovilnoi_zdachi_zbroi_1756.

194. Завадська Д. А. Особистісні якості успішного професійного бадмінтоніста. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2013. Вип. 36–37 (40–41). С. 184–193.

195. Завірюха Г. С. Дозвільні процедури у сфері підприємницької діяльності (адміністративно-правовий аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.

196. Завірюха Г. С. Дозвільні процедури у сфері підприємницької діяльності (адміністративно-правовий аспект) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. URL: https://mydisser.com/dfiles/72486856.doc.

197. Завтра відновлюється процес оформлення, видачі дозволів та перереєстрації дозволених видів зброї – Ігор Клименко. *МВС України* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/Zavtra_vidnovlyutsya_proces_oformlennya_vidachi_dozvoliv_ta_pererestracii_dozvolenih_vidiv_zbroi___Igor_Klimenko__39840.

198. Завтра знову видаватимуть дозволи на зброю: повноваження передадуть сервісним центрам і створять базу даних. *Щоденний Львів* : [сайт]. URL: https://dailylviv.com/news/kryminal/zavtra-znovu-vydavatymut-dozvoly-na-zbroyu-povnovazhennya-peredadut-servisnym-tsentram-i-stvoryat-bazu-danykh-89936.

199. Закаленко О. В., Козачук Д. А., Осадчий А. Ю. Адміністративні процедури : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2019. 48 с.

200. Залюбовська І. К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади як засіб забезпечення законності у сфері державного управління : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2002. 18 с.

201. Залюбовська І. К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади як засіб забезпечення законності у сфері державного управління : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2002. 181 с.

202. Запотоцька О. В. Адміністративно-правовий статус Національного банку України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 238 с.

203. Запотоцька О. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2017. № 42. С. 166–170.

204. Запотоцька О. В. Поняття та стадії дозвільного провадження у сфері безпечності та якості харчових продуктів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (21). Т. 2. С. 38–41.

205. Заросило В. О. Загрози фінансовій безпеці та їх класифікація. *Наукові праці МАУП.* 2017. Вип. 1. С. 17–22.

206. Заросило В. О. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 16. С. 123–138.

207. Застрожнікова І. В. Державна політика у галузі аграрної вищої освіти. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, менеджменту, обліку та права* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 14 серп. 2018 р.) : у 3 ч. Полтава, 2018. Ч. 3. С. 36–38.

208. Захарова К. С. Системные связи принципов права: теоретические проблемы : автореф. дисс. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2009. 23 с.

209. Звіт про діяльність прокуратури у 2020 році. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/zvit_prok?_m=publications&_t=rec&id=289668&download_af=4485.

210. Звіт МВС України про періодичне відстеження результативності регуляторного акта ПКМУ 1000. *МВС України* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/uk/ministry/zviti-pro-vidstezennya-rezultativnosti-priinyatix-regulyatornix-aktiv/zvit-pro-periodicne-vidstezennya-rezultativnosti-regulyatornogo-akta-pkmu-1000.

211. Золотухіна Л. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення реалізації публічного інтересу. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică.* 2019. № 4 (38). С. 61–64.

212. Зубко Г. Ю. Маргінальна поведінка як вид правомірної поведінки особи : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2012. 209 с.

213. Зуров Ф. Ф. Досвід зарубіжних країн щодо легалізації вогнепальної зброї та запровадження її в Україні. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. Харків, 2021. С. 132–134.

214. Ивнева Е. В. Практика использования права : дисс. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2006. 27 с.

215. Ищук Д. А. К проблеме определения гарантий реализации административно-правового статуса Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции. *Право и политика*. 2018. № 4. С. 189–194.

216. Іванов С. В. Принципи державної митної політики в Україні: поняття, зміст та критерії класифікації. *Підприємництво, господарство та право*. 2018. № 10. С. 179–185.

217. Іванюта Н. В. Особливості принципу верховенства права в сучасних умовах. *Міжгалузеві зв'язки цивільного, господарського та трудового права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 28 верес. 2017 р.) / ДЮІ МВС України. Кривий Ріг, 2017. Ч. 1. С. 79–81.

218. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2002. 540 с.

219. Ігнатов О. М. Біологічні фактори детермінації злочинної поведінки: постановка проблеми. *Форум права*. 2010. № 4. С. 402–412.

220. Ігонін Р. В., Вікторчук М. В. Поняття та особливості адміністративних процедур. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 86. Т. 2. С. 182–190.

221. Ігор Клименко: Внутрішня безпека Нацполіції викрила корупційну схему видачі дозволів на зброю – дозвільна служба

розформована. *Національна поліція* : [сайт]. URL: https://www.npu.gov.ua/news/zbroya/Igor-klimenko-vnutrishnya-bezpeka-naczpolicziji-vikrila-korupczijnu-sxemu-vidachi-dozvoliv-na-zbroyu-dozvilna-sluzhba-rozformovana.

222. Ільницька Ю. М. Щодо питання про види та форми дозвільних адміністративних послуг органів місцевого самоврядування. *Форум права*. 2011. № 3. С. 297–302.

223. Ісаєнко А. В., Рудоквас О. С. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України як органу зовнішніх зносин держави. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 4 (23). С. 1–7.

224. Іщук Д. О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 404 с.

225. Іщук Д. О. Гарантії реалізації адміністративно-правового статусу національного антикорупційного бюро України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 111–117.

226. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 330 с.

227. Кагановська Т. Є. Сутність та завдання кадрового забезпечення як засобу сприяння функціонуванню держави та її органів. *Форум права*. 2008. № 1. С. 215–220.

228. Казанчук І. Д. Доктринальне значення категорії «юридичні гарантії» прав суб'єктів у сфері адміністративно-правової охорони навколишнього середовища й природокористування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 109–114.

229. Калашніков Г. Ю. Адміністративні процедури у сфері будівельної діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 17 с.

230. Калєніченко Л. І. Змістова характеристика загальноправових принципів юридичної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 20–23.

231. Калєніченко Л. І. Юридична відповідальність як динамічне правове явище. *Форум права*. 2017. № 3. С. 67–71.

232. Калінін Р. С. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур виконавчого провадження. *Форум права*. 2011. № 2. С. 350–358.

233. Капітонова Н. В. Муніципальна поліція в структурі органів публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 236 с.

234. Карпушова О. В. Актуальні питання вдосконалення функціонування судів та суддів у контексті євроінтеграційних завдань України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22), Т. 5. С. 63–65.

235. Карпушова О. В. Правовий механізм забезпечення і реалізації трудових прав суддів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Дніпропетровськ, 2016. 211 с.

236. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2008. 288 с.

237. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. Теоретичні засади адміністративних процедур. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 36. С. 225–235.

238. Касторнов К. Є. Дослідження проблематики незаконного обігу вогнепальної зброї з зони АТО на території України. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 29 жовт. 2015 р.) / НАВС. Київ, 2015. Ч. 1. С. 188–190.

239. Кваша О. О., Фещенко Л. О. Законодавча регламентація режиму обігу зброї в Україні у світлі забезпечення права на самозахист. *Правова держава*. 2016. № 27. С. 339–347.

240. Кібець В. О. Поняття та складові адміністративно-правового статусу державної судової адміністрації. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 256–262.

241. Кісель А. М. Правові основи контрольної діяльності юридичної служби Державного комітету у справах охорони державного кордону України : дис. … канд. юрид. наук : 20.02.03. Хмельницький, 2000. 190 с.

242. Кобринський В. Ю. Державний контроль у сфері національної безпеки України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 209 с.

243. Коваленко А. А. Форми реалізації функцій фінансового права. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 6 (24). P. 81–85.

244. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 239 с.

245. Коваленко Ю. О. Інформаційне забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України: визначення та сутність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2016. Вип. 41, ч. 4. С. 204–207.

246. Ковалів М. В., Єсімов С. С. Адміністративно-правові відносини, що виникають у сфері закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення потреб Національної поліції. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* 2018. Т. 20. С. 160–166.

247. Коваль А. С. Юридична відповідальність. *Актуальні питання державотворення у аспекті євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез круглого столу (Київ, 1 листоп. 2016 р.) / за ред. Н. В. Кулак, А. П. Головащук ; КНУТД. Київ, 2016. С. 120–122.

248. Коваль О. А. Сутність, структура та зміст правовідносин з приводу адміністрування податків та зборів. *Jurnalul juridic naţional: teorie i practică*. 2015. № 2. P. 53–56.

249. Ковальчук В. І. Прогнозування розвитку системи освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2016. № 233. С. 112–120.

250. Ковалюмнус Е. Л. Правовий механізм захисту трудових та соціальних прав суддів в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2021. 220 с.

251. Ковбасюк В. В. Характеристика об’єкта правовідносин у сфері адміністративного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 85–89.

252. Коврова В. Г. Дисциплинарное принуждение: современное состояние и перспективы. *Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников Министерства внутренних дел Российской Федерации*. 2019. № 2. С. 99–104.

253. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.

254. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди. Київ : Книги для бізнесу, 2007. Т. 1. 742 с.

255. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10.

256. Козачук Д. А. Заохочувальні адміністративні процедури : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00. 07. Одеса, 2010. 22 с.

257. Козенко Ю. О. Правова поведінка особи: аксіологічно-нормативна детермінація : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2012. 193 с.

258. Козленко В. Г. Види гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 98–102.

259. Колесник В. А. Процесуальні аспекти участі суб’єктів владних повноважень у публічно-правових спорах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 122–127.

260. Коломієць В. А. Нагородна корупція. УАВЗ подала заяву в НАБУ на керівництво МВС. *ZBROYA.info. Інформаційний портал власників зброї* : [сайт]. URL: https://zbroya.info/uk/partner/oklegal/blog/11856_nagorodna-koruptsiia-uavz-podala-zaiavu-v-nabu-na-kerivnitstvo-mvs/.

261. Коломоєць Т. О., Колпаков В. К. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.

262. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.

263. Комарова Ю. М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 229 с.

264. Комірчий П. О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 611 с.

265. Комірчий П. О. Кадрове забезпечення публічної служби в правоохоронній сфері: поняття та правові вимоги. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2019. № 41. Т. 2. С. 134–137.

266. Комірчий П. О. Методи діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10 (284). С. 95–100.

267. Комірчий П. О. Особливі питання удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує публічну службу в правоохоронній сфері України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). Т. 3. С. 172–175.

268. Комірчий П. О. Правові форми діяльності органів публічної служби у правоохоронній сфері України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 77–82.

269. Комірчий П. О. Спеціальні та особливі завдання публічної служби в правоохоронній сфері України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 207–211.

270. Комірчий П. О. Структура адміністративно-правового статусу персоналу органу публічної служби у правоохоронній сфері України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2018. Вип. 50. Т. 3. С. 161–165.

271. Комісаров М. Л., Комісарова Н. О. Удосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї в контексті забезпечення конституційних прав і свобод громадянина України. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 1. С. 100–106.

272. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

273. Копенкина Л. А. Правовой механизм обеспечения безопасности в спорте. *Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта*. 2013. № 11 (105). С. 63–67.

274. Корабльова Н. С. Раціональність: інтерпретація і розуміння у вітчизняній і західній традиціях. *Гуманітарний часопис*. 2011. № 4. С. 5–12.

275. Корецький С. М. Моделювання процесу формування мотивації злочинної поведінки особи. *Юридична психологія*. 2016. № 1. С. 163–179

276. Корнієць А. В. Нормативно-правове регулювання адміністративно-правових режимів обігу зброї та вибухових речовин. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 142–148.

277. Корнієць А. В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин. *Право і Безпека*. 2010. № 2. С. 111–116.

278. Корольов Ю. О. Сутність правового механізму реалізації адміністративно-правового статусу службовців Національного банку України. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 124–133.

279. Коротких А. Ю. Проблеми юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2019. 472 с.

280. Коршунова Н. В. Державна політика як поняття теорії держави та права: змістова характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2016. № 41. Т. 3. С. 147–151.

281. Коршунова Н. В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2018. 240 с.

282. Косиця О. О., Ткачов Д. С. Позитивний досвід країн Європи та США щодо легалізації зброї цивільного призначення та можливості його застосування в Україні. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 3 (16). С. 28–33.

283. Коструба А. В. Деякі особливості припинення права як наслідку правоприпиняючого юридичного факту. *Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання)* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовт. 2012 р.) Київ, 2013. Т. 1. С. 124–128.

284. Коструба А. В. Коносамент як цінний папір : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2004. 15 с.

285. Коструба А. В. Теоретичні роздуми щодо поняття суб’єкта права. *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19–20 трав. 2017 р.) / ХНУВС. Харків, 2017. С. 109–111.

286. Костюк Н. П. Принцип справедливості в правозастосуванні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 6. С. 5–13.

287. Кох М. Н., Луговская Д. А. Правовой нигилизм в современном российском обществе: актуальность и пути решения проблемы. *Образование и наука в современных реалиях* : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 5 нояб. 2017 г.). Чебоксары, 2017. С. 164–167.

288. Кошиков Д. О. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2021. 485 с.

289. Кошиков Д. О. Принципи державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Наукові записки НаУКМА*. 2019. Вип. 5. Спецвип. С. 59–65.

290. Кравчук В. М. Інституційні (галузеві) нормативно-правові гарантії діяльності суддів в Україні: поняття та види. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1. С. 45–49.

291. Краткий толковый словарь русского языка / [сост. И. Л. Городецкая, Т. Н. Поповцева, М. Н. Судоплатова, Т. А. Фоменко] ; под ред. В. В. Розановой. [4-е изд., стереотип.]. М. : Рус. яз., 1985. 245 с.

292. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

293. Крисань Т. Є. Види цивільно-правових гарантій суб'єктивних прав та критерії їх класифікації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 57–66.

294. Крищенко А. Є. Адміністративно-правовий статус керівника територіального органу Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 215 с.

295. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2007. № 1. С. 96–115.

296. Кузьмин И. А. О связи юридической ответственности с системой права. *Вестник Тверского государственного университета.* 2020. № 2 (62). С. 117–123.

297. Кузьмина Н. А. Применение права как форма реализации права. *Вопросы науки и образования*. 2019. № 6 (52). С. 34–39.

298. Куйбіда Р. О. До питання про критерії публічно-правових відносин. *Вісник Державної судової адміністрації*. 2009. № 3. С. 17–19.

299. Кулинич С. А. Контрольно-наглядові управлінські процедури в органах прокуратури. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 36. С. 267–275.

300. Купрій В. М. Концептуальні засади аудиту реалізації державної політики. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 171–176.

301. Курило В. І. Правовий статус працівників охоронних підприємств щодо зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів та зброї. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. № 20. С. 106–112.

302. Курило В. І., Даниленко А. О. Адміністративно-правове регулювання обігу зброї в Україні. *Інтернаука* : міжнар. наук. журн. 2017. № 3. С. 22–26.

303. Куций О. В. Обмеження цивільного обороту зброї в Україні. *Форум права*. 2012. № 3. С. 351–356.

304. Кушнір С. М. Правові засоби громадського контролю в механізмі правового регулювання : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2011. 247 с.

305. Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 187 с.

306. Лазарев И. М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2002. 20 с.

307. Лантратова О. А., Скочиляс-Павлів О. В., Публічно-правовий спір: поняття та ознаки. *76-та студентська науково-технічна конференція* : зб. тез доп. (Львів, 15–29 жовт. 2018 р.) / Львів. політехн. ун-т. Львів, 2018. С. 71–72.

308. Левицька І. О. Інформаційне забезпечення формування витрат енергопостачальної компанії: обліково-аналітичний підхід. *Вісник*

Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2014. № 797. С. 85–92.

309. Легеза Є. О. Порядок надання адміністративних послуг міліцією громадської безпеки у сфері обігу зброї. *Вісник Академії митної служби України.* Серія : Право. 2010. № 2. С. 66–70.

310. Лекарь С. І. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 33–36.

311. Лещина Э. Л. Дисциплинарное принуждение как метод административно-правового воздействия. *Актуальные проблемы административного и административно-процессуального права* : материалы всеросс. науч.-практ. конф. (Сорокинские чтения), (Санкт-Петербург, 23 марта 2018 г.) / под общ. ред. Ю. Е. Аврутина, А. И. Каплунова ; СПб. ун-т МВД России. СПб., 2018. С. 155–159.

312. Липецька І. А., Горбаньов І. М. Історія та шляхи удосконалення правової регламентації обігу вогнепальної зброї. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 берез. 2016 р.) / ОДУВС. Одеса, 2016. С. 184–186.

313. Лиськов М. О. Публічне адміністрування лотерейної сфери : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 417 с.

314. Литвиненко В. М. Гарантії права на соціальні послуги. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2014. № 9. Т. 2, ч. 2. С. 20–23.

315. Личенко І. О. Адміністративно-правовий механізм захисту законних інтересів громадян у сфері власності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 988. Вип. 10. С. 136–139.

316. Лісовол О. М. Фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 219 с.

317. Ліфінцев О. В. Адміністративно-правові засади контролю у сфері охорони здоров'я : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2016. 201 с.

318. Лобойко Л. М. Принцип наукової обґрунтованості побудови сучасного кримінального процесу України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Вип. 31. С. 40–54.

319. Лобойко Л. М. Принцип наукової обґрунтованості реформування кримінально-процесуального законодавства. *Часопис Національного університету «Острозька академія».* 2010. № 1. С. 20–31.

320. Логвиненко Б. О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції превентивної діяльності : конспект лекцій. Дніпро : ДДУВС, 2016. 203 с.

321. Локк Д. Избранные философские произведения : в 2 т. М. : Соцэкгиз, 1960. Т. 2. 532 с.

322. Лопушняк Г. С. Принципи формування та реалізації державної соціальної політики. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 1. С. 75–84.

323. Луговий В. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 280 с.

324. Луценко М. М., Щербина Л. І. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2015. № 15. Т. 2. С. 142–145.

325. Луцький Р. П. Вплив відкритості місцевої влади на спроможність громади. *Громадянське суспільство як чинник модернізації сучасної держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20 квіт. 2021 р.) / КРЦ НАПрН України. Київ, 2021. С. 151–154.

326. Лыченко И. А. Административно-правовой механизм противодействия правонарушениям в сфере собственности. *Legea si Viata*. 2014. Вып. 1/3 (265). С. 68–71.

327. Ляшук Р. М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 148–150.

328. Майданник О. В. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2008. 39 с.

329. Максимов Г. Б. Применение права – особая форма реализации права. *Право и практика*. 2013. № 1. С. 46–53.

330. Максимов Г. Б. Формы реализации права. *Право и практика*. 2014. № 2. С. 75–81.

331. Максимов С. І. Правова культура та її роль у реформуванні правової системи. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. № 8. С. 212–213.

332. Максіменцева Н. О. Зміст правовідносин державного управління у сфері використання, відтворення і охорони надр. *Juridică ştiinţifică în condiţiile de integrare Europeană Ucraina şi Moldova: repere moderne de dezvoltare juridică* : Materialele conferinţei internaţionale ştiinţifico-practice (Chişinău, 24–25 martie 2017). Chişinău : Cetatea de Sus, 2017. P. 30–32.

333. Макушев П. В. Діяльність державної виконавчої служби в Україні: проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 159–166.

334. Макушев П. В. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу державного виконавця. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 190–198.

335. Мала Н. Т. Мистецтво прийняття управлінського рішення. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. Вип. 2. № 14. С. 345–351.

336. Мала Н. Т. Управлінські рішення: класифікація та процес прийняття. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 605. С. 20–24.

337. Малишев Б. В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14–20.

338. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве : монография. М. : Юристъ, 2003. 250 с.

339. Мамочка В. В. Загально-соціальні гарантії місцевого самоврядування в Україні: шляхи вдосконалення. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 2. С. 81–92.

340. Марич Х. М. Мета та завдання адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 118–121.

341. Марков В. В. Поняття та види методів адміністративно-правової протидії кіберзлочинності в Україні. *Państwo i Prawo. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2015* : Zbiór artykułów naukowych konf. miedzynar. nauk.-prakt. (Warszawa, 30.12.2015–03.01.2016). Warszawa : Diamond trading tour, 2016. S. 14–18.

342. Мартиненко Б. Д. Гарантії суб’єктів провадження у справах про адміністративні проступки : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2007. 16 с.

343. Мартиновський В. В. Дозвільні правовідносини: структура, ознаки та види. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 115. С. 89–95.

344. Мартинюк Р. С. Кабінет Міністрів України в системі стримувань і противаг на сучасному етапі. *Юридична Україна*. 2008. № 7. С. 28–32.

345. Мартинюк Р. С. Проблеми визначення конституційно-правового статусу Президента України в умовах змішаної форми правління. *Право України*. 2009. № 5. С. 44–50.

346. Маслова Я. І. Співвідношення понять «нагляд» і «контроль» у державному управлінні України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 6. С. 70–77.

347. Масові вбивства VS самозахист. Чи треба легалізувати зброю в Україні? *Радіо Свобода* : [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28263884.html.

348. Мацелик Т. О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. *Юридичний вісник*. 2011. № 3 (20). С. 67–71.

349. Мащук В. Ю. Види адміністративних процедур: критерії класифікації. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 1 (7). С. 60–67.

350. МВС та Нацполіція за закон про зброю, але проти обігу пістолетів. *МВС України* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/MVS_ta_Nacpoliciya_za_zakon_pro_zbroyu_ale_proti_obigu_pistoletiv__Anton_Gerashchenko_38900.

351. Мельник Р. С. Концепція людиноцентризму у сучасній доктрині адміністративного права. *Право України*. 2015. № 10. С. 157–165.

352. Мельник Р. С. Новели сучасної концепції українського адміністративного права. *Lex portus*. 2017. № 5. С. 5–16.

353. Мельник Р. С. Ще раз про сутність та ознаки публічно-правових відносин. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2008. № 4. С. 55–64.

354. Мерзляк А. В., Кравченко Т. В. Державна політика у сфері управління соціальними ризиками: сутність, формування та реалізація. *Держава та регіони.* 2011. № 1. С. 173–180.

355. Мецгер А. А. Социальная сущность и значимость института гарантий прав граждан. *Образование и право*. 2019. № 11. С. 47–53.

356. Мешков Р. А. Механизм регулирования налоговой задолженности: формы реализации и показатели эффективности. *Налоговая политика и практика*. 2008. № 11 (71). С. 52–57.

357. Миколенко О. І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 40 с.

358. Миронов В. О. Прокурорские гарантии реализации прав и свобод человека в России. *Актуальные вопросы образования и науки*. 2012. № 3–4. С. 26–29.

359. Михайлюк Г. О. Правова природа реалізації права на комерційні позначення у світлі забезпечення захисту їх право-власників. *Наукові записки НаУКМА*. 2014. Т. 155. С. 77–81.

360. Мозгова А. А. Державна політика у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 175–180.

361. Мосьондз С. О. Особливості методів здійснення державної політики у сфері науки в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* Серія : Юридична. 2012. Вип. 3. С. 271–280.

362. Мотрук Т. В. Поняття адміністративної процедури у співвідношенні до поняття адміністративного процесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2017. Вип. 42. С. 186–189.

363. Мотрук Т. В. Поняття та ознаки адміністративної процедури. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 190–194.

364. Муза О. В. Адміністративно-правовий механізм захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 6. С. 32–36.

365. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронниї органів в Україні: адміністративно-правові засади та функціонування : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 532 с.

366. Музичук О. М. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1. С. 41–48.

367. Муравенко О. Ю. Особливості правової природи принципу законності. *Публічне право*. 2012. № 2 (6). С. 380–385.

368. Муравйов К. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 440 с.

369. Мушенок В. В. Формування основних принципів державної податкової політики України. *Інтернаука* : міжнар. наук. журн. 2017. № 5. С. 30–34.

370. Нагорний О. П. Законність в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ та шляхи її удосконалення : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 21 с.

371. Наливайко Т. В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2009. 201 с.

372. Насипайко Д. С., Резніченко О. О. Проблеми розвитку трудових правовідносин. *Людина і праця в економіці регіону* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 31 жовт. 2016 р.) / ЦНТУ. Кропивницький, 2016. Ч. 1. С. 125–127.

373. Не право, а привилегия. Почему законопроект о легализации огнестрела не решает проблему. *DELO.ua* : [сайт]. URL: https://delo.ua/econonomyandpolitic/sinukraine/verhovnaja-rada-snova-pytaetsja-legalizovat-ogne-383800/.

374. Невмержицька Н. М. Свідомість сучасної студентської молоді України як фактор втілення суспільного ідеалу України. *Гілея.* 2015. Вип. 97. С. 291–295.

375. Негодченко В. О. Методи забезпечення державної інформаційної політики органами внутрішніх справ. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 278–284.

376. Негодченко В. О. Сучасний підхід до класифікації принципів державної інформаційної політики України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2017. Вип. 25. С. 30–34.

377. Недюха М. П. Правова ідеологія українського суспільства : монографія. Київ : МП Леся, 2012. 400 с.

378. Нерсесян А. С. Правомірність застосування зброї поліцейськими: порівняльно-правовий аспект. *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne şi alte organe de drept* : Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională. (Chișinău, 4 decembrie 2020) / [redactor-şef: I. Larii]. Chișinău : Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI, 2021. P. 321–325.

379. Нечаєв В. Е. Види публічних послуг, що надаються Національною поліцією України. *Правова позиція*. 2017. № 2 (19). С. 170–175.

380. Нечаєв В. Е. Процедура надання публічних послуг Національною поліцією України у сфері обігу зброї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2017. № 30. Т. 1. С. 139–141.

381. Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 241 с.

382. Новіков В. В. Об'єкти та предмет відомчого контролю в органах внутрішніх справ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. № 31. С. 141–144.

383. Ноздрина И. О., Хозяинова Е. Л. Правовой нигилизм и правовая безграмотность: пути преодоления. *Нравственные императивы в праве, образовании, науке и культуре* : материалы VI Междунар. молодеж. форума (Елец, 25 мая 2018 г.) / ЕГУ им. И. А. Бунина. Елец, 2018. С. 411–413.

384. Носко Н. В. Форма співучасті: проблеми визначення та класифікації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 153–159.

385. Нягу А. Гарантии прав человека: сущность, значение и классификация. *Закон и жизнь*. 2012. № 8. С. 28–33.

386. О совершенствовании системы медицинских осмотров трудящихся и водителей индивидуальных транспортных средств : приказ Министерства здравоохранения СССР от 29 сент. 1989 р. № 555. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0555400-89.

387. Оборотов Ю. М. Теорія держави і права (прагматичний курс) : екзамен. довідник. Одеса : Юрид. літ., 2005. 184 с.

388. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. [5-е изд., перераб. и доп.]. М. : Юрист, 2015. 520 с.

389. Огнестрельное оружие. Модуль 5. Международная правовая база. Вена : ООН, 2019. 59 с.

390. Огороднікова І. І., Колосов О. О. Європеїзація органів внутрішніх справ. Перехід до європейських цінностей. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 37–43.

391. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. [4-е изд., доп.]. М. : ТЕМП, 2006. 944 с.

392. Олійник А. Ю. Поняття та види суб’єктів громадянського суспільства. *Актуальні правові проблеми реформування українського громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. студ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2018 р.) / КНУТД. Київ, 2018. С. 5–10.

393. Ольхова Т. О. Адміністративний нагляд в діяльності органів публічної адміністрації : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 212 с.

394. Орехова І. С. Принципи державного контролю господарської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309–315.

395. Оржель О. Ю. Європеїзація систем публічного адміністрування країн Центральної та Східної Європи у контексті підготовки до членства в ЄС. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 2. С. 22–30.

396. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. 19 с.

397. Осипов М. Ю. Понятие и основные формы реализации права. *Современное право*. 2010. № 2. С. 8–10.

398. Остапенко О. І. Деякі питання класифікації учасників адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення, що вчинені у галузі використання природних ресурсів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2014. № 782. С. 20–26.

399. Осятинський С. О. До питання про поняття і сутність публічно-правових спорів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (59), ч. 2. С. 202–208.

400. Оцел В. В. Незаконний обіг зброї як фактор погіршення криміногенної ситуації в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) / НАВС. Київ, 2016. Ч. 2. С. 77–80.

401. Пабат О. В. Адміністративно-процесуальні гарантії прав та свобод громадян : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 192 с.

402. Пабат О. В. Процесуальні гарантії прав платників податків. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (59), ч. 2. С. 118–122.

403. Павленко А. В. Адміністративно-правовий статус Президента України. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : тези VIII Міжнар. наук. конф. (Харків, 26 квіт. 2013 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2013. С. 377–380.

404. Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 23 с.

405. Палагнюк Ю. В. «Державна політика» та «публічна політика»: теоретичний аспект. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"].* Серія : Державне управління. 2012. Т. 181. Вип. 169. С. 63–67.

406. Панченко М. В. Правовий механізм забезпечення гідної праці державних службовців України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 455 с.

407. Панько Т. І. Обіг чи оборот? URL: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine7-4.pdf.

408. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 44. С. 133–140.

409. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 231 с.

410. Парханов Г. Р. Превентивна робота підрозділів національної поліції у сфері дозвільної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 253–258.

411. Пасічник В. М. Державна політика національної безпеки: сутність, еволюція та чинники формування. *Ефективність державного управління*. 2012. № 30. С. 37–46.

412. Пацурківський Ю. П. Реалізація права: поняття, зміст та співвідношення з суміжними категоріями. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 636. С. 59–63.

413. Пашиєва А. С. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання обігу холодної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. № 63, ч. 1. С. 103–109.

414. Перепелюк А. М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2016. 21 с.

415. Перепелюк А. М. Механізм правозастосування: структура та принципи організації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 274–282.

416. Петрашкін А. В. Адміністративно-правові засади розвитку громадянського суспільства в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 225 с.

417. Пєров А. П. Завдання кадрової політики в Україні та забезпечення державних органів ефективними держслужбовцями. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 83–89.

418. Пєров А. П. Особливості правового регулювання підготовки кадрів для державної служби України у світлі адміністративної реформи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2018. № 32. С. 23–26.

419. Пискунова О. В. Формы реализации права: дискуссионные вопросы общетеоретической трактовки. *Вестник экономики, права и социологии*. 2020. № 3. С. 110–113.

420. Піддубний О. Ю. Суб’єкти та зміст правовідносин у сфері біотехнологій. *Науковий вісник НУБіП України.* 2011. № 165, ч. 3. С. 181–189.

421. Плекан У. М. Удосконалення механізму управління соціально відповідальною діяльністю підприємств приладобудування : дис. … канд. екон. наук : 08.00.04. Тернопіль, 2018. 270 с.

422. Плугатар Т. А. Зміст та структура адміністративно-правового статусу правоохоронного органу. *Наука і правоохорона*. 2015. № 3. С. 12–19.

423. Погорецький М. А. Прокурорський нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 10. С. 117–125.

424. Поклад О. В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 139–145.

425. Полонка І. А. Теоретико-онтологічне підґрунтя розуміння поняття та класифікації принципів правомірної поведінки. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 37–41.

426. Понад 80% українців проти вільного продажу зброї – опитування. *Українська правда*. 2015. 11 серпня. URL: https:// www.pravda.com.ua/news/ 2015/08/11/7077467/.

427. Попадинець М. І. Особливості трактування реалізації права в контексті юридичного підходу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. Т. 3. С. 181–186.

428. Попадинець М. І. Реалізація права в контексті правового розвитку сучасної України: аксіологічний вимір : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2020. 259 с.

429. Попадинець М. І. Реалізація права: методологічні засади дослідження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 5. С. 116–124.

430. Попик А. В. Адміністративно-правові засади реалізації кадрової політики в системі правосуддя : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 238 с.

431. Попик А. В. Сутність адміністративно-правового забезпечення кадрової політики в системі правосуддя України. *Правові новели*. 2020. № 11. С. 212–217.

432. Почтовий М. М. Правові засади правової політики держави : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 244 с.

433. Почтовий М. М. Принципи правової політики України. *Право і Безпека*. 2009. № 5. С. 6–9.

434. Пояснювальна записка від 24 листоп. 2020 р. до проєкту Закону України про цивільну зброю та боєприпаси реєстр. № 4335-1 від 24 листоп. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70512&pf35401=538988.

435. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / В. Б. Авер'янов, М. А. Бояринцева, І. А. Кресіна, Д. М. Лук'янець ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Наук. думка, 2007. 588 с.

436. Права человека : учебник для вузов / отв. ред. Е. А. Лукашева. М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 573 с.

437. Предместніков О. Г. Основні правові форми діяльності органів юстиції України з реалізації державної правової політики. *Право та інновації*. 2016. № 4. С. 111–118.

438. Присяжнюк А. Й. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави. *Форум права*. 2011. № 1. С. 808–813.

439. Про адміністративну процедуру : проєкт Закону України від 14 трав. 2020 р. № 3475. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68834&pf35401=527236.

440. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1068-XIV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14.

441. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства внутрішніх справ України від 29 грудня 2015 року № 1644 : наказ МВС України від 12 квіт. 2021 р. № 261. *Офіційний вісник України*. 2021. № 36. Ст. 2170.

442. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення

відповідальності за невиконання законних вимог та перешкоджання діяльності народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати, депутата місцевої ради : Закон України від 5 черв. 2020 р. № 685-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 42. Ст. 350.

443. Про вогнепальну зброю цивільного призначення : проєкт Закону України від 1 груд. 2014 р. № 1135. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=52560.

444. Про господарську діяльність у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1076-XIV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-14.

445. Про громадський контроль : проєкт Закону України від 11 жовт. 2004 р. № 6246. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516= 6246&skl=5.

446. Про громадський контроль : проєкт Закону України від 13 трав. 2015 р. № 2737-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55101.

447. Про громадський контроль : проєкт Закону України від 14 квіт. 2014 р. № 4697. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646.

448. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19.

449. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12.

450. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19.

451. Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3475-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15.

452. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 верес. 2005 р. № 2806-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15.

453. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12.

454. Про забезпечення Державного бюро розслідувань вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї : наказ ДБР та МВС України від 19 груд. 2019 р. № 334/1060. *Офіційний вісник України*. 2020. № 3. Ст. 179.

455. Про забезпечення Національної поліції України вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї : наказ МВС України від 6 лип. 2016 р. № 619. *Офіційний вісник України*. 2016. № 62. Ст. 2123.

456. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 груд. 2019 р. № 361-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20.

457. Про затвердження Видів та норм забезпечення вогнепальною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та спеціальними засобами державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї,

пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України : наказ Мінприроди України від 12 жовт. 2004 р. № 386. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1382-04.

458. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28 лип. 2017 р. № 650. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17.

459. Про затвердження Інструкції з придбання в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, на які поширюється дозвільна система : наказ Адміністрації Держспецзв'язку та МВС України від 15 верес. 2020 р. № 573/663. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z929-20.

460. Про затвердження Інструкції з придбання в Службі зовнішньої розвідки України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система : наказ СЗР України та МВС України від 2 трав. 2018 р. № 149/358. *Офіційний вісник України*. 2018. № 49. Ст. 1724.

461. Про затвердження Інструкції з придбання в Управлінні державної охорони України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система : наказ УДО України та МВС України від 29 листоп. 2016 р. № 344/1260. *Офіційний вісник України*. 2017. № 8. Ст. 266.

462. Про затвердження Інструкції з придбання Національним антикорупційним бюро України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система : наказ НАБУ та МВС України від 16 груд. 2016 р. № 1300/366. *Офіційний вісник України*. 2016. № 98. Ст. 3207.

463. Про затвердження Інструкції з придбання у Збройних Силах України вогнепальної зброї невійськового призначення, бойових припасів до неї, холодної і пневматичної зброї та деяких інших предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система : наказ Міноборони України та МВС України від 7 лип. 2016 р. № 347/631. *Офіційний вісник України*. 2016. № 57. Ст. 1999.

464. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ МВС України від 1 лют. 2016 р. № 70. *Офіційний вісник України*. 2016. № 19. Ст. 775.

465. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98.

466. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 25 берез. 1993 р. № 164. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0051-9.

467. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів членів громадських формувань з охорони громадського порядку : наказ МВС України від 27 квіт. 2009 р. № 183. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0644-09.

468. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї в спеціальних адміністраціях територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України : наказ Мінприроди України від 17 лют. 2015 р. № 30. *Офіційний вісник України*. 2015. № 23. Ст. 643.

469. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибоохорони Головрибводу Державного комітету рибного господарства України : наказ Держкомрибгосп України від 15 черв. 1998 р. № 86. *Офіційний вісник України*. 1998. № 31. Ст. 1198.

470. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання спортивної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї суб'єктами сфери фізичної культури і спорту : наказ МОНмолодьспорт України від 15 берез. 2011 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2011. № 39. Ст. 1630.

471. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання зброї та боєприпасів до неї на державних підприємствах, що належать до сфери управління Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 24 жовт. 2013 р. № 559. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1938-13.

472. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і

боєприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики : наказ Мінпаливенерго України від 12 трав. 2004 р. № 250. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 1723.

473. Про затвердження Інструкції про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону : наказ МВС України від 15 верес. 2014 р. № 948. *Офіційний вісник України*. 2014. № 85. Ст. 2416.

474. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу : постанова Кабінету Міністрів України від 2 груд. 2015 р. № 1000. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-2015-п.

475. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання : постанова Кабінету Міністрів України від 4 черв. 2007 р. № 795. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-п.

476. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» («Doing Business») та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету

Міністрів України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 груд. 2019 р. № 1413-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-р.

477. Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : наказ Міноборони України від 23 жовт. 2012 р. № 693. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1963-12.

478. Про затвердження Положення про воєнізовану охорону Державного підприємства спеціального зв'язку : наказ Адміністрації Держспецзв'язку від 5 жовт. 2016 р. № 619. *Офіційний вісник України*. 2016. № 93. Ст. 3055.

479. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п.

480. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1343. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15.

481. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п.

482. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 2015 р. № 267. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-п.

483. Про затвердження Положення про організацію діяльності військових музеїв, музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України : наказ Міноборони України від 17 лип. 2018 р. № 343. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ rada/show/v0343322-18.

484. Про затвердження Положення про порядок застосування вогнепальної зброї : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-92-п.

485. Про затвердження Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві : наказ МВС України від 24 лип. 1996 р. № 523. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0556-96.

486. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : рішення Вищої ради правосуддя від 4 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19.

487. Про затвердження Порядку ввозу із-за кордону та вивозу із України спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : наказ МВС України та Держмиткому від 19 жовт. 1993 р. № 650/272. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-93.

488. Про затвердження Порядку видачі медичної довідки для отримання дозволу (ліцензії) на об’єкт дозвільної системи : наказ МОЗ України від 20 жовт. 1999 р. № 252. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/z0768-99.

489. Про затвердження Порядку здійснення контролю за станом охорони об’єктів державних підприємств та господарчих товариств сфери управління Міністерства палива та енергетики України : наказ Мінпаливенерго України від 7 жовт. 2009 р. № 512. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0512558-09.

490. Про затвердження Порядку придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких

тирів, стрільбищ та стендів : постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2018 р. № 1207. *Офіційний вісник України*. 2019. № 12. Ст. 400.

491. Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій : наказ МОЗ України від 21 трав. 2007 р. № 246. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0846-07.

492. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : постанова Ради Міністрів Української РСР від 27 лют. 1991 р. № 49. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/z0696-00.

493. Про затвердження Тарифів на платні послуги, що надаються Державною установою «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по Кіровоградській області» : наказ МВС України від 12 черв. 2019 р. № 491. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z0690-19.

494. Про затвердження Тарифів на платні послуги, що надаються Державною установою «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по Донецькій області» : наказ МВС України від 20 серп. 2019 р. № 704. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z1021-19.

495. Про затвердження Тарифів на платні послуги, що надаються Державною установою «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по Житомирській області» : наказ МВС України від 12 черв. 2019 р. № 493. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-19.

496. Про затвердження Тарифів на платні послуги, що надаються Державною установою «Територіальне медичне об'єднання Міністерства внутрішніх справ України по Волинській області» : наказ МВС України від 20 серп. 2019 р. № 705. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-19.

497. Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами : наказ МВС України від 13 черв. 2000 р. № 379 дск. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0696-00.

498. Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством внутрішніх справ України : наказ МВС України від 4 лют. 2019 р. № 82. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-19.

499. Про зброю : проєкт Закону України від 6 лип. 2000 р. № 1032-3. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=8738.

500. Про зброю : проєкт Закону України від 10 листоп. 1998 р. № 1032-2. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4905.

501. Про зброю : проєкт Закону України від 13 трав. 1998 р. № 1032. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=3884.

502. Про зброю : проєкт Закону України від 26 трав. 1998 р. № 1032-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=3955.

503. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18.

504. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квіт. 1995 р. № 116/95-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/116/95-вр.

505. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2136-19.

506. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249/95-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр.

507. Про надання інформації (щодо дозволу на використання пневматичної зброї у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації) : лист МВС України від 11 серп. 2010 р. № 10/4-5319. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ rada/show/v5319320-10.

508. Про надання інформації щодо державних органів, які видають документи дозвільного характеру : лист МВС України від 20 лип. 2010 р. № 10/4-5028. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5028320-10.

509. Про народний контроль в Україні : проєкт Закону України від 24 квіт. 2015 р. № 2737. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=54942.

510. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

511. Про обіг зброї : проєкт Закону України від 20 верес. 2019 р. № 1222-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1222-1&skl=10.

512. Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї : проєкт Закону України від 6 листоп. 2020 р. № 4335. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70363.

513. Про особливості забезпечення закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, зброєю, боєприпасами : наказ МВС України від 27 квіт. 2020 р. № 358. *Офіційний вісник України*. 2020. № 40. Ст. 1301.

514. Про особливості придбання підрозділами Національної гвардії України вогнепальної зброї та боєприпасів до неї : наказ МВС України від 20 лип. 2016 р. № 695. *Офіційний вісник України*. 2016. № 62. Ст. 2125.

515. Про охоронну діяльність : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4616-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4616-17.

516. Про передачу об’єктів права державної та комунальної власності : Закон України від 3 берез. 1998 р. № 147/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-вр.

517. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев’ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 29 серп. 2019 р. № 19-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.

518. Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил : постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2000 р. № 1919. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1919-2000-п.

519. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : постанова Кабінету Міністрів України від

7 верес. 1993 р. № 706. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п.

520. Про посилення контролю за обігом медичних бланків суворого обліку : наказ МОЗ України від 13 лют. 2009 р. № 88. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ rada/show/v0088282-09.

521. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2471-12.

522. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проєкт Закону України від 13 лип. 2021 р. № 5708-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.

523. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проєкт Закону України від 25 черв. 2021 р. № 5708. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.

524. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1075-XIV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14.

525. Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів Державною прикордонною службою України : наказ МВС України від 20 лип. 2016 р. № 694. *Офіційний вісник України*. 2016. № 62. Ст. 2124.

526. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/183/98-вр.

527. Про реалізацію повноважень Національної поліції України з видачі та анулювання дозволів : наказ МВС України від 29 груд. 2015 р. № 1644. *Офіційний вісник України*.2016. № 1. Ст. 34.

528. Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 86. Ст. 2761.

529. Про спеціальні засоби самооборони, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії : розпорядження Президента України від 19 лют. 1993 р. № 14/93-рп. *Збірник розпоряджень Президента*. 1993. № 1. Ст. 10.

530. Про стандартизацію і сертифікацію : декрет Кабінету Міністрів України від 10 трав. 1993 р. № 46-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 27. Ст. 289.

531. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1402-19.

532. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2021 р. № 800-р. *Офіційний вісник України.* 2021. № 58. Ст. 3645.

533. Про схвалення Концепції економічного розвитку Донецької та Луганської областей : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 груд. 2020 р. № 1660-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. 7 січня (№ 4). С. 7.

534. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січ. 2020 р. № 66-р. *Офіційний вісник України*. 2020. № 14. Ст. 578.

535. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 берез. 2021 р. № 167-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 21. Ст. 955.

536. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 1023-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 23. Ст. 808.

537. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12.

538. Про цивільну зброю та боєприпаси : проєкт Закону України від 24 листоп. 2020 р. № 4335-1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1? pf3511=70512.

539. Пунтус Д. А. Масове вивільнення працівників: сутність та характерні риси. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 1, № 1. С. 122–126.

540. Пустовіт Ж. М. Становлення і розвиток функцій Верховної Ради України. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 8–14.

541. Рада відхилила законопроєкти про обіг цивільної зброї та боєприпасів. *Укрінформ* : [сайт]. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3202229-rada-vidhilila-zakonoproekti-pro-obig-civilnoi-zbroi-ta-boepripasiv.html.

542. Ракша Н. С. Формы и методы административной деятельности полиции. *Известия Юго-Западного государственного университета*. 2016. № 5. С. 158–165.

543. Ревякін Д. В., Чорнобривець Р. Є. Щодо доцільності легалізації вогнепальної зброї для самозахисту в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Науковий огляд*. 2018. № 9 (52). С. 92–103.

544. Резворович К. Р. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері будівництва : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2016. 194 с.

545. Речиц Е. В. Правовой механизм охраны водно-болотных территорий: сущность и содержание. *Вучоныя запіскі Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта імя А. С. Пушкіна*. 2018. Вып. 14, ч. 1. С. 129–134.

546. Решетов Ю. С. Содержание и формы реализации права. *Вестник Академии экономической безопасности МВД России*. 2009. № 12. С. 57–63.

547. Рєзнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

548. Риб'янець С. А., Соболь О. І. Кримінально-правова політика України у сфері незаконного обігу зброї в особливий період. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 137–144.

549. Риб'янець С. А., Соболь О. І. Особливості правового режиму обігу зброї в Україні та кримінально-правова політика у сфері запобігання злочинам, предметом яких є зброя. *Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї* / за заг. ред. С. А. Шалгунової ; ДДУВС. Дніпро, 2020. С. 11–29.

550. Рибалко-Рак Л. А., Ярошенко А. П. Формування системи організаційно-розпорядчих методів управління підприємством в ринкових умовах господарювання. *Особенности развития регионов Украины в новых экономических условиях* : материалы второй Всеукр. науч. web-конф. молодых ученых. Симферополь, 2011. С. 126–127. URL: http://dspace.puet.edu.ua/handle/12345789/6243.

551. Рішення у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про статус народного депутата України» в редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про статус народного депутата України» від 25 вересня 1997 року (справа про статус народного депутата України) : рішення Конституційного Суду України від 10 трав. 2000 р. № 8-рп/2000. Справа № 1-1/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 37. Ст. 1592.

552. Робак І. А. Сутність адміністративно-правового механізму захисту прав громадян. *Механізм функціонування громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 20 листоп. 2020 р.) / ЛьвДУВС. Львів, 2020. С. 276–279.

553. Рогатіна Л. П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку : дис. … канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2011. 175 с.

554. Рубан А. В. Державне управління у сфері національної безпеки України : дис. … канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Харків, 2019. 256 с.

555. Рунова В. В. Адміністративні процедури в діяльності господарських судів України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 231 с.

556. Рябченко О. П. Проблемні питання розвитку сучасної доктрини адміністративного права і процесу. *Юрист України*. 2011. № 1 (14). С. 5–10.

557. Савченко Б. Г. Резерв керівних кадрів в державному управлінні. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 1. С. 376–381.

558. Салова Ю. О. Правова культура і правосвідомість. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* 2012. № 3. С. 296–299.

559. Свірін М. О. Запобігання підрозділами Національної поліції злочинам, пов’язаним з незаконним обігом зброї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 4. С. 251–260.

560. Світлична Ю. О. Адміністративно-правові засади державного регулювання іноземного інвестування в Україні : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 41 с.

561. Світлична Ю. О. Гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин у сфері іноземного інвестування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 6. Т. 2, ч. 2. С. 112–117.

562. Світлична Ю. О. Щодо розуміння основних видів гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин у сфері іноземного інвестування в Україні. *Реформування національного та міжнародного*

права: перспективи та пріоритети : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 січ. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 81–84.

563. Середа А. В. Атестація наукових кадрів як адміністративна процедура. *Наука і правоохорона*. 2013. № 3 (21). С. 96–99.

564. Середа Т. М. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. № 1 (3). С. 50–56.

565. Середюк В. В. Функції юридичної відповідальності в правовій науці України та Польщі. *Соціологія права*. 2011. Вип. 2. С. 52–57.

566. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 1998. 18 с.

567. Силайчев М. В. Правовая теория и практика административной процедуры : дисс. … канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2009. 218 с.

568. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2011. 730 с.

569. Сіверін В. І. Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 18 с.

570. Сіверін В. І. Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 193 с.

571. Сікорський О. П. Основні напрями удосконалення адміністративної відповідальності у сфері обігу зброї та небезпечних речовин. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Кн. 2, ч. 2. С. 528–533.

572. Скворцов С. І. Адміністративно-правове регулювання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 215 с.

573. Скитина Н. А., Полякова Н. В., Шабанова В. П. Эмпирическая метафункция пословиц с точки зрения системно-функциональной грамматики М. Халлидея (на примере русских, английских и французских пословиц с компонентом-ихтионимом). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2019. Т. 12, № 8. С. 262–269.

574. Скриль С. А. Проблеми методології дослідження політичних систем. *Перспективи*. 2015. № 4. С. 122–125.

575. Слабунова Ю. В. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян органами прокуратури. *Форум права*. 2013. № 2. С. 508–512.

576. Сліпченко А. С. Відчуження у цивільному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 59–63.

577. Сліпченко А. С. Способи та форми цивільного обороту речей : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2019. 18 с.

578. Слобожан О. В. Державна політика у сфері реформування місцевого самоврядування: історико-правовий аспект. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 3. С. 177–184.

579. Смерницький Д. В. Особливості науково-технічних досліджень та розроблення спеціальної та військової техніки: правові аспекти. *Наука і правоохорона*. 2015. № 4 (30). С. 22–32.

580. Собакарь А. О. Форми та методи реалізації державної політики України у сфері безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 220–229.

581. Совгиря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 464 с.

582. Соколов О. С. Перспективи реформування українського законодавства у сфері обігу зброї з урахуванням положень європейських

правових актів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 4 (88). С. 147–157.

583. Соколова Т. А. Кар'єрне зростання державного службовця як одна з проблем побудови правової держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 24. С. 136–140.

584. Сокуренко В. В. Поняття адміністративно-правового статусу органів публічного управління у сфері оборони. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 4. P. 297–301.

585. Соловйова О. М., Ганжело В. О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на зброю в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 64–70.

586. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1999. 185 с.

587. Стародубцева Т. Л. Контроль органами внутрішніх справ за дотриманням адміністративного законодавства суб'єктами господарської і підприємницької діяльності в Україні: постановка проблеми. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2010. № 4. С. 179–184.

588. Стасенко С. О. Наукова раціональність у контексті суспільних цінностей сучасності. *Гілея*. 2015. Вип. 103. С. 173–175.

589. Стефанюк В. С. Методи здійснення управлінських дій. *Наукові записки НаУКМА*. 2003. Т. 21. С. 15–19.

590. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 624 с.

591. Столітній А. В. Прокурорський нагляд: історія, сучасність, перспектива. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2015. № 3/2. С. 81–84.

592. Стратієнко Г. Д. Теоретико-методологічні засади та організаційно-правовий аспект добору кадрів для заняття посад державної

служби в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_3_9.

593. Струкова В. Д. Адміністративно-правове регулювання публічно-приватного партнерства в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 226 с.

594. Ступак А. Л. Реалізація правових норм як передумова додержання та зміцнення правопорядку. *Альманах права*. 2011. № 2. С. 227–230.

595. Суспільно-політичні настрої населення (2–3 лют. 2021 р.). Київ : РЕЙТИНГ, 2021. 35 с.

596. Сухицька Н. В. Правові відносини у сфері соціального забезпечення населення. *Вісник Запорізького національного університету.* Серія : Юридичні науки. 2014. № 4, ч. 2. С. 202–207.

597. Сухінін Д. В. Громадський контроль у системі надання послуг населенню: основні напрями, складові та завдання. *Ефективність державного управління*. 2014. № 38. С. 238–243.

598. Танчик О. М. Механізм адміністративно-правового регулювання застосування санкцій до юридичних осіб. *Вісник Запорізького національного університету.* 2020. № 3. С. 118–125.

599. Тарахонич Т. І. Людиноцентризм у праві та у правовому регулюванні: реалії сьогодення. *Альманах права*. 2017. № 8. С. 281–284.

600. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 12–18.

601. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Юристъ, 2001. 776 с.

602. Терещук В. В. Компетенція суб’єкта публічного адміністрування в Україні та її структура. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 19–22.

603. Терещук В. В. Поняття, ознаки та структура суб’єктів публічного адміністрування України. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 89–94.

604. Терещук В. В. Правовий статус суб’єктів публічного адміністрування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 270 с.

605. Терещук В. В. Правовий статус суб’єктів, які здійснюють публічне адміністрування в Україні. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : зб. тез ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28 лют. – 02 берез. 2020 р.) / ХУУП ім. Л. Юзькова. Хмельницький, 2020. С. 388–391.

606. Терещук Г. А. Концептуальні засади адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу транспарентності в діяльності органів публічної адміністрації України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2021. 406 с.

607. Терещук О. В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2000. 20 с.

608. Терещук Ю. В. Адміністративно-правовий статус керівника в митних органах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 69–73.

609. Тимошенко В. О. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 249 с.

610. Тимошенко В. О. Характеристика правового статусу суб’єкта кадрового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 156–160.

611. Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний дослід і пропозиції для України. Київ : Факт, 2003. 496 с.

612. Тимощук В. П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. 296 с.

613. Тимчик Г. С. Теоретичні аспекти структури адміністративно-правового статусу біженців. *Правове регулювання економіки*. 2012. № 11–12. С. 117–126.

614. Титко А. В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 269 с.

615. Тихий Р. С. Проблемы правового регулирования административных процедур в Российской Федерации : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.14. Тюмень, 2005. 222 с.

616. Тихомиров Д. О. Наукові методологічні підходи під час дослідження державної політики у сфері безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 230–234.

617. Тихомиров Ю. А., Талапина Э. В. Административные процедуры и право. *Журнал российского права*. 2002. № 4. С. 3–13.

618. Тімашов В. О. Адміністративно-правове забезпечення прав громадян України в умовах євроінтеграції: доктринальні положення : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 48 с.

619. Ткаченко О. Ю. Адмніністративно-правовий механізм реалізації державної політики у паливно-енергетичній сфері України: правова складова. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Право. 2017. Вип. 2. Спецвипуск. С. 152–158.

620. Токмілова Л. М. Гарантії забезпечення процесуальних прав учасників адміністративного судочинства: поняття та класифікація. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. № 4. С. 80–89.

621. Толстик В. А. Некоторые спорные вопросы теории реализации норм права. *Пенитенциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика*. 2015. № 2 (4). С. 75–80.

622. Трофімцов В. А. Адміністративно-правовий механізм протидії тероризму в України : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2018. 40 с.

623. Троханенко І. І. Державний контроль за діяльністю міліції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 196 с.

624. Троян В. А. Гарантії публічно-сервісної діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 176–180.

625. Троянская М. А. Теоретические основы возникновения налоговой задолженности. *Известия Дальневосточного федерального университета. Экономика и управление*. 2018. № 2. С. 27–37.

626. Фалькина Т. Ю. Формы реализации права и механизм их осуществления : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 25 с.

627. Фатхутдінов В. Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 445 с.

628. Фіночко Ф. Д. Адміністративний примус як теоретична абстракція. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. № 31. С. 222–225.

629. Фоменко А. Є. Дозвільні функції Національної поліції України при створенні та утриманні тирів, стрільбищ і мисливських стендів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 54–61.

630. Фоменко А. Є. Питання адміністративних послуг Національної поліції з видачі дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 6–14.

631. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

632. Халюк С. О. Конституційно-правові гарантії діяльності Вищої ради юстиції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 71–77.

633. Харитонова О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2004. 36 с.

634. Хлібороб Н. Є. Особливості структури публічно-правових відносин. *Вісник Львівського університету.* Серія : Юридична. 2010. Вип. 51. С. 155–161.

635. Хлібороб Н. Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2012. 20 с.

636. Хохлова І. В. Особливості адміністративно-правових методів управлінської діяльності у сфері забезпечення права громадян на здобуття вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2019. Вип. 56. Т. 2. С. 47–50.

637. Цекалова Н. І. Основні права з інституційною гарантією і без неї. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 175–178.

638. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

639. Чайка Т. Ю. Можливості і сфера застосування балансового методу при плануванні матеріально-технічного забезпечення. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 334–338.

640. Чемодурова Н. О. Класифікація гарантій незалежності суддів адміністративних судів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету Одеська юридична академія*. 2016. № 3. С. 120–130.

641. Ченшова Н. В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї й вибухових речовин. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 187–193.

642. Чи може нелегальна зброя стати на заваді євроінтеграції України? *IS. Info. Sapiens* : [сайт]. URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/101/press_release_ATO_120619.pdf.

643. Чорнобривець Р. Є. Щодо доцільності легалізації вогнепальної зброї для самозахисту в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1022–1025.

644. Чумак Ю. І., Золотухіна Л. О. Гарантії та захист трудових прав в Україні. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 21–22 трав. 2015 р.) / СумДУ. Суми, 2015. С. 220–222.

645. Чуприна Г. В. Загальноправові принципи адміністративного судочинства та особливості їх застосування адміністративними судами при розгляді справ з приводу примусового видворення іноземців та осіб без громадянства. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 160–165.

646. Чуріков Д. С. Формування поняття дозвільна система у законодавстві Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 186–195.

647. Чуріков Д. С., Денисенко Є. М. Міжнародний досвід правового регулювання обігу зброї (на прикладі США). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 184–191.

648. Шаповал В. М. Парламент: функціональні характеристики. *Право України*. 2015. № 5. С. 54–71.

649. Шапочка Т. І. Адміністративно-правові засади контролю та нагляду за законністю у сфері дозвільної діяльності : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Сімферополь, 2011. 212 с.

650. Шарая А. А. «Адміністративна процедура» і «адміністративний процес»: розмежування понять. *Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави* : матеріали

ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 23 трав. 2019 р.). Черкаси, 2019. С. 133–141.

651. Шарая А. А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 36 с.

652. Шаронов В. С. Исполнение права как общетеоретическая категория. *Социология и право*. 2016. № 4 (34). С. 120–125.

653. Шатіло В. А. Конституційний механізм державної влади в Україні: проблеми співвідношення організаційних структур і функцій : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 472 с.

654. Швець В. О. Мета та завдання правового механізму забезпечення стабільності трудових правовідносин. *Юридична наука*. 2019. № 2. С. 109–119.

655. Швець Д. В. Гарантії професійної діяльності поліцейських. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 15–25.

656. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 199 с.

657. Шишка Ю. М. Загальна характеристика механізму адміністративно-правового регулювання рекламної діяльності в мережі Інтернет. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2017. Vol. 4, Iss. 3. P. 228–232.

658. Школик А. М. Адміністративна процедура та її співвідношення із суміжними поняттями. *Вісник Львівського університету.* Серія : Юридична. 2014. Вип. 59. С. 185–193.

659. Шрамович В. Чорний ринок зброї в Україні: де, скільки і почому? *ВВС Україна* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-38761642.

660. Штучний В. В. Адміністративно-правові засади підготовки кадрів управління державної охорони України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 204 с.

661. Шульга Н. Д. Характеристика базових понять феномена державна освітня політика. *Теорія та практика державного управління*. 2015. № 2. С. 150–157.

662. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 420 с.

663. Шумейко Т. А. Види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 170–177.

664. Шумейко Т. А. Вплив міністерства внутрішніх справ України на процес формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 132–136.

665. Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153–156.

666. Шумейко Т. А. Загальні та особливі ознаки дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 155–163.

667. Шумейко Т. А. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лип. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 56–58.

668. Шумейко Т. А. Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 38–40.

669. Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні у контексті директиви європейського

парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 63–68.

670. Шумейко Т. А. Понятие и основные черты государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 144–149 (Киргизька Республіка).

671. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 29–31.

672. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 40–43.

673. Шумейко Т. А. Поняття та загальна сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *KELM*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. С. 200–204 (Республіка Польща).

674. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

675. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 143–147.

676. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 175–182.

677. Шумейко Т. А. Президент України як суб'єкт адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації:*

реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

678. Шумейко Т. А. Пропозиції щодо створення концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Приватне та публічне право.* 2021. № 3. С. 73–77.

679. Шумейко Т. А. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 92–99.

680. Шумейко Т. А. Система принципов формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 1. С. 21–27 (Киргизька Республіка).

681. Шумейко Т.А. Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

682. Шумейко Т. А. Стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2018 р.) / Наук.-дослід. ін-т публіч. права. Київ, 2018. С. 34–36.

683. Шумейко Т. А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 294–301.

684. Шумейко Т. А. Сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–213.

685. Шумейко Т. А. Сущность и система задач административно-правового механизма формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 241–245 (Киргизька Республіка).

686. Шумейко Т. А. Формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 60–63.

687. Шумейко Т. А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 171–175.

688. Шумейко Т. А. Нормативно-правовая основа формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 26–31 (Киргизька Республіка).

689. Шумпетер Й. А. Капитализм, Социализм и Демократия / пер. с англ. М. : Экономика, 1995. 540 с.

690. Шундиков К. В. Правовые механизмы: основы теории. *Государство и право*. 2006. № 12. С. 12–21.

691. Шуст Г. П. Нормативно-правове забезпечення управління підприємством. *Сучасні технології менеджменту забезпечення сталого розвитку економіко-правових систем в умовах євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 18–19 квіт. 2019 р.). Черкаси, 2019. С. 155–157.

692. Юринець Ю. Л. Європеїзація адміністративного права України: теоретико-методологічні засади. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 4. С. 80–87.

693. Юринець Ю. Л., Іванчук Г. М. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України. *Achievement of High School – 2018* : материалы

XIV Междунар. науч.-практ. конф. (София, 17–25 нояб. 2018 г.). София : Бял ГРАД-БГ ОДД, 2018. Ч. 5. С. 31–34.

694. Юрчак І. Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 185 с.

695. Якимов А. Ю. Статус субъекта административной юрисдикции и проблемы его реализации : монография. М. : ВНИИ МВД России, 1996. Ч. 1. 68 с.

696. Ярін В. М., Голдзіцький К. А. Актуальні питання удосконалення законодавства про зброю та її придатності для оборони. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 174–182.

697. Ярмакі Х. П. Адміністративна процедура як складова частина адміністративного процесу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3. Т. 1. С. 262–268.

698. Яромій І. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2018. 182 с.

699. Ярощук О. В. Моделі прогнозування фінансового стану підприємства. *Цифрова економіка: тренди та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 жовт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 224–226.

700. Яцик Т. П. ЗМІ як одна з форм контролю за правозастосовною діяльністю податкових органів. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України.* 2013. № 4. С. 73–77.

701. Яшин С. В. Защита прав и законных интересов личности в досудебном производстве по уголовным делам : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2004 162 с.

702. Allgemeine Verordnung zum Beschussgesetz vom 13.07.2006. URL: http://www.gesetze-im-internet.de/beschussv/index.html.

703. Allgemeine Waffengesetz-Verordnung vom 27.11.2003. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/awaffv/AWaffV.pdf.

704. Ausführungsgesetz zu Artikel 26 Abs. 2 des Grundgesetzes (Gesetz über die Kontrolle von Kriegswaffen) vom 22.11.1990. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/krwaffkontrg/KrWaffKontrG.pdf.

705. Barry C. L., McGinty E. E., Vernick J. S., Webster D. W. After Newtown – Public Opinion on Gun Policy and Mental Illness. *The New England Journal of Medicine*. 2013. Vol. 368. P. 1077–1081.

706. Barry C. L., McGinty E. E., Vernick J. S., Webster D. W. Two years after Newtown – public opinion on gun policy revisited. *Preventive Medicine*. 2015. Vol. 79. P. 55–58.

707. Bezes P. Le renouveau du contrôle des bureaucraties. *Informations sociales*. 2005. № 6. P. 26–37.

708. Breitenbach D. German group denounces weapons law as unconstitutional. *Deutsche Welle*. 21.07.2010. URL: https://www.dw.com/en/german-group-denounces-weapons-law-as-unconstitutional/a-5822589.

709. Code de la défense du 20.12.2004 (version à la date 01.07.2021). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071307/

710. Code de la sécurité intérieure du 12.03.2012 (version à la date 03.06.2021). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000025503132/

711. Commission Implementing Directive (EU) 2019/68 of 16.01.2019 establishing technical specifications for the marking of firearms and their essential components under Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 15. P. 18–21.

712. Commission Implementing Directive (EU) 2019/69 of 16.01.2019 laying down technical specifications for alarm and signal weapons under Council

Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 15. P. 22–26.

713. Commission Implementing Regulation (EU) 2015/2403 of 15.12.2015 establishing common guidelines on deactivation standards and techniques for ensuring that deactivated firearms are rendered irreversibly inoperable. *Official Journal of the European Union*. 2015. L 333. P. 62–72.

714. Constitution of the United States, 1787 (ratified in 1788). URL: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

715. Convention for the reciprocal recognition of proof marks on small arms, 01.07.1969. *Recueil des Traités des Nations Unies*. New York : UN, 1971. № 11325. P. 249–273.

716. Council Directive 91/477/EEC of 18.06.1991 on control of the acquisition and possession of weapons. *Official Journal of the European Communities*. 1991. L 256. P. 51–58 [не чин. в цій ред.].

717. Craig T., Berman M., Knowles H. Fisher M. A nationwide horror: Witnesses, police paint a picture of a murderous rampage that took 8 lives. *The Washington Post*, 18.03.2021. URL: https://www.washingtonpost.com/national/what-happened-atlanta-shooting/2021/03/18/163e4de8-8733-11eb-8a8b-5cf82c3dffe4 _story.html

718. Cuvelier C. La désobéissance de l’agent public à l’ordre fondé sur une loi qu’il estime inconstitutionnelle. *Revue francaise de droit constitutionnel*. 2017. № 1. P. 49–72.

719. Darmanin annonce des mesures pour mieux contrôler la détention d’armes. *Le Figaro*, 23.07.2021. URL: https://www.lefigaro.fr/flash-actu/darmanin-annonce-des-mesures-pour-mieux-controler-la-detention-d-armes-20210723

720. Décret du 18.04.1939 fixant le régime des matériels de guerre, armes et munitions. *Journal officiel de la République française*. 1939. № 69. P. 7463–7466.

721. Décret № 2011-374 du 05.04.2011 portant création du fichier national des personnes interdites d'acquisition et de détention d'armes (FINIADA). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000023823077/

722. Der Ausbau des Nationalen Waffenregisters. NWR II – Die Abbildung des Lebenszyklus einer Waffe. Berlin : BMI, 2019. 4 s.

723. Directive (EU) 2017/853 of the European Parliament and of the Council of 17.05.2017 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 2017. L 137. P. 22–39.

724. Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24.03.2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). *Official Journal of the European Union*. 2021. L 115. P. 1–25.

725. Directive 2008/51/EC of the European Parliament and of the Council of 21.05.2008 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons. *Official Journal of the European Union*. L 179. P. 5–11.

726. Droit Français : Que Dit La Loi Sur Les Armes A Feu? URL: https://www.forbes.fr/brandvoice/droit-francais-que-dit-la-loi-sur-les-armes-a-feu/?amp.

727. Einziehung und Ablieferung von Waffen und Munition : Kontrollratsbefehl № 2 vom 07.01.1946. URL: http://www.verfassungen.de/de45-49/kr-befehl2.htm.

728. Gay C. "Red Flag" laws: how law enforcement's controversial new tool to reduce mass shootings fits within current Second Amendment jurisprudence. *Boston College Law Review*. 2020. Vol. 61, Iss. 4. P. 1491–1534.

729. Gendarmes tués dans le Puy-de-Dôme : «e vais être un killeur de keufs». *Le Monde*. 02.01.2021. URL: https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/01/02/ gendarmes-tues-dans-le-puy-de-dome-je-vais-etre-un-killeur-de-keufs_6065018_3224.html.

730. Gesetz über die Prüfung und Zulassung von Feuerwaffen, Böllern, Geräten, bei denen zum Antrieb Munition verwendet wird, sowie von Munition und sonstigen Waffen vom 11.10.2002 (das zuletzt vom 19.06.2020). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/beschg/BeschG.pdf.

731. Gesetz über Schubwaffen und Munition vom 12.04.1928. *Staats- und Verwaltungsrecht Bundesrepublik Deutschland*. 1929. T. 2. S. 618–626.

732. Guidelines on the links between terrorism and transnational organised crime, adopted by the Committee of Ministers on 31.03.2021 at the 1400th meeting of the Ministers' Deputies. URL: https://search.coe.int/cm/pages/result_details.asp x? objectid=0900001680a19655.

733. Gun Laws, Culture, Justice & Crime In Foreign Countries. URL: https://www.nraila.org/articles/20010410/gun-laws-culture-justice-crime-in-f

734. Halbrook S. P. Das Nazi-Waffengesetz und die Entwaffnung der deutschen Juden. *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*. 2001. № 12. S. 8–11.

735. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Path of Science*. 2018. Vol. 4, № 1. P. 1–12.

736. Hutzler A. Georgia's No-Wait Gun Laws Allowed Robert Aaron Long to Immediately Obtain Firearm. *Newsweek*, 17.03.2021. URL: https://www.newsweek.com/georgias-no-wait-gun-laws-allowed-robert-aaron-long-immediately-obtain-firearm-1576959.

737. II Amendment to the United States Constitution, 1791. URL: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#amdt_2_(1791)

738. Judgment in case McDonald, et al., petitioners v. City of Chicago, Illinois, et al., 28.06.2010. URL: https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/0 8-1521.

739. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 03.12.2019, case C-482/17. URL: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9D9

E6F0CAE9B4C93F48B0E8779341D0E?text=&docid=221244&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=4762737.

740. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 08.06.2010, case C-58/08. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0058.

741. Labour Disputes and their Resolution / Ed. by: S. Balashenka, U. Hellmann, W. Konaszczuk, Y. Motsina, T. Pyatochenka. Minsk : BSU, 2015. 244 p.

742. Large Majority of Americans – Including Gun Owners – Support Stronger Gun Safety Policies. URL: https://www.jhsph.edu/news/news-releases/2015/large-majority-of-americans-includin-gun-owners-support-stronger-gun-safety-policies.html.

743. Lawrence E. After back to back shootings, Trump called for red flag laws. Here's what they are. *USA Today*, 05.08.2019. URL: https://www.usatoday.com/story/ news/nation/2019/08/05/dayton-el-paso-shootings-what-red-flag-laws/1922428001/.

744. Loi du 11.08.1936 sur la nationalisation de la fabrication des matériels de guerre. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000006628562/2020-09-09.

745. Loi du 19.03.1939 tendant à accorder au Gouvernement des pouvoirs spéciaux. *Journal officiel de la République française*. 1939. № 68. P. 3646.

746. Loi № 2181 du 01.06.1941 interdisant la détention, l'achat et la vente d'armes st de munitions par les juifs indigènes d'Algérie. *Journal officiel de l'etat français*. 1941. № 156. P. 2346–3347.

747. Loi № 381 du 03.07.1943 modifiant la loi № 1061 du 03.12.1942 fixant le régime des matériels de guerre, armes et munitions. *Journal officiel de l'etat français*. 1943. № 159. P. 1803.

748. Lott J. R., Moody C. E. Do Red Flag Laws Save Lives? (November 12, 2019). SSRN. 2019. № 3492120. P. 1–17.

749. Luthi S. Trump calls for mental health law reform after deadly mass shootings. *Modern Healthcare*. 05.08.2019. URL: https://www.modernhealthcare.com/policy/trump-calls-mental-health-law-reform-after-deadly-mass-shootings.

750. Mass shootings in 2019. URL: https://www.gunviolencearchive.org/reports/mass-shooting?year=2019.

751. Mass shootings in 2020. URL: https://www.gunviolencearchive.org/reports/mass-shooting?year=2020.

752. Mass shootings in 2021. URL: https://www.gunviolencearchive.org/reports/mass-shooting?year=2021.

753. Mathieu B. Le droit contre la démocratie? Paris : L.G.D.J, 2017. 304 p.

754. McKelvey T. What happened to Trump's promise on gun control? *BBC*, 11.11.2019. URL: https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50338937.

755. McLaughlin E. C., Tolan C., Watts A. What we know about Robert Aaron Long, the suspect in Atlanta spa shootings. *CNN*. 18.03.2021. URL: https://edition.cnn.com/2021/03/17/us/robert-aaron-long-suspected-shooter/index.html.

756. Mental illness and hatred pulls the trigger, not the gun, – President Trump tells the nation after 29 killed in mass shootings in Dayton and El Paso. *FOX 8*. 05.08.2019. URL: https://fox8.com/news/mental-illness-and-hatred-pulls-the-trigger-not-the-gun-president-trump-tells-the-nation-after-29-killed-in-mass-shootings-in-dayton-and-el-paso/.

757. Merkblatt Fragen und Antworten zum Dritten Waffenrechtsänderungsgesetz (stand: 05.08.2020). URL: https://www.lra-ffb.de/fileadmin/user_upload/lra-ffb/pdf/4/41/41_FAQ_3._WaffRAEndG.pdf.

758. Ordonnance du 09.08.1944 relative au rétablissement de la légalité républicaine sur le territoire continental. *Journal officiel la république française*. 1944. № 65. P. 688–694.

759. Ordonnance № 2004-1374 du 2012.2004 relative à la partie législative du code de la défense. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI 000006236766/2021-02-01.

760. Prémont M. C. Le droit public et l'interface politico-administrative: le contrôle de l'abus de pouvoir. *Éthique publique. Revue internationale d'éthique sociétale et gouvernementale*. 2018. Vol. 20, № 1. doi:10.4000/ethiquepublique.3316.

761. Regulation (EU) № 258/2012 of the European Parliament and of the Council of 14.03.2012 implementing Art. 10 of the United Nations' Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime (UN Firearms Protocol), and establishing export authorisation, and import and transit measures for firearms, their parts and components and ammunition. *Official Journal of the European Union*. 2012. L 94. P. 1–15.

762. Remarks by President Biden on Gun Violence Prevention. *The White House*. 08.04.2021. URL: https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/08/remarks-by-president-biden-on-gun-violence-prevention.

763. Rosenthal L., Malcolm J. L. McDonald v. Chicago: Which Standard of Scrutiny Should Apply to Gun Control Laws? *Northwestern University Law Review*. 2011. Vol. 105. P. 85–114.

764. Shumeiko T. A. Current regulatory framework for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 9. P. 102–106.

765. Shumeiko T. A. Particularities of public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 8. P. 78–82.

766. Shumeiko T. A. General legal principles governing the formulation and implementation of state policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 11.

767. Shumeiko T. A. Special principles for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 10. P. 72–76.

768. Shumeiko T., Hurkovskyy M., Sydoruk I., Tymoshenko Yu., Zelena I. Delimitation of Public Policy in the Area of Arms Trafficking in Ukraine: Review of Draft Legislation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Iss. 2. P. 1–10 **(*Scopus*).**

769. Shumeiko T., Kovalenko V., Hurkovskyi M., Lehenkyi M., Komirchyi P. The main directions of State policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 38. P. 197–203 ***(Web of Science)***.

770. Shumeiko T., Kurkova K., Yarova R., Nemesh P., Zubko O. Legislative prerequisites for the classification of arm. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 43. P. 168–174 ***(Web of Science)***.

771. Stevens J. P. (dissenting). On Writ of Certiorari to the U.S. Court of Appeals for the Seventh Circuit – Otis McDonald, et al., petitioners v. City of Chicago, Illinois, et al., 28.06.2010. *Supreme Court of the United States*. 2010. No 08-1521. P. 1–57.

772. The Court of Justice dismisses the action of the Czech Republic against the directive reinforcing control of the acquisition and possession of firearms : Press Release № 149/19, 03.12.2019. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_2657851/en.

773. The Economic Cost of Gun Violence : Report, 17.02.2021. URL: https://everytownresearch.org/report/the-economic-cost-of-gun-violence.

774. Trosa S. La loi organique relative aux loi de finances (LOLFf): contrôle ou liberté? *Revue francaise d'administration publique*. 2006. № 1. P. 57–68.

775. Verbruggen R. Did France’s Gun Control Hurt Its Resistance to the Nazis? *National Review*, 11.09.2018. URL: https://www.nationalreview.com/2018/09/book-review-gun-control-in-nazi-occupied-france-world-war-2-resistance.

776. Victor D., Taylor D. B. A Partial List of Mass Shootings in the United States in 2021. *The New York Times*. 29.06.2021. URL: https://www.nytimes.com/article/mass-shootings-2021.html.

777. Vigdor N. Criticism mounts for Georgia's lack of a waiting period for gun purchases. *The New York Times*. 19.03.2021. URL: https://www.nytimes.com/live/ 2021/03/18/us/atlanta-shootings-massage-spa/criticism-mounts-for-georgias-lack-of-a-waiting-period-for-gun-purchases.

778. Waffengesetz vom 11.10.2002 (das zuletzt vom 19.06.2020). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/waffg_2002/WaffG.pdf.

779. Waffengesetz vom 18.03.1938. *Deutsches Reichsgesetzblatt*. Berlin : Reichsverlagsamt, 1938. S. 265–276.

780. Whitehurst L. Gun waiting periods rare in US states but more may be coming. *WSB-TV*. 21.03.2021. URL: https://www.wsbtv.com/news/gun-waiting-periods-rare-us-states-more-may-be-coming/J3WOK2TM6ZHMHPVW2EQ77A7CCQ/.

781. Zurcher A. El Paso and Dayton: Does Trump's five-point plan to end gun violence make sense? *BBC*. 05.08.2019. URL: https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49227591.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

***Монографія*:**

1. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 420 с.

Статті у періодичних наукових фахових виданнях України:

2. Шумейко Т. А. Сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–213.

3. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

4. Шумейко Т. А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 294–301.

5. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 175–182.

6. Шумейко Т. А. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 92–99.

7. Шумейко Т. А. Загальні та особливі ознаки дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 155–163.

8. Шумейко Т. А. Види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 170–177.

9. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 143–147.

10. Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153–156.

11. Шумейко Т. А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 171–175.

12. Шумейко Т. А. Вплив міністерства внутрішніх справ України на процес формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 132–136.

13. Шумейко Т. А. Пропозиції щодо створення концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Приватне та публічне право.* 2021. № 3. С. 73–77.

14. Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні у контексті директиви європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Серія: Юридичні науки. 2021. № 4. Т. 32 (71). С. 63–68.

15. Shumeiko T. A. Particularities of public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 8. P. 78–82.

16. Shumeiko T. A. Current regulatory framework for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 9. P. 102–106.

17. Shumeiko T. A. Special principles for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 10. P. 72–76.

18. Shumeiko T. A. General legal principles governing the formulation and implementation of state policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 11.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

19. Шумейко Т. А. Система принципов формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 1. С. 21–27 (Киргизька Республіка).

20. Шумейко Т. А. Понятие и основные черты государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 144–149 (Киргизька Республіка).

21. Шумейко Т. А. Нормативно-правовая основа формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 26–31 (Киргизька Республіка).

22. Шумейко Т. А. Сущность и система задач административно-правового механизма формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 241–245 (Киргизька Республіка).

23. Шумейко Т. А. Поняття та загальна сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *KELM*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. С. 200–204 (Республіка Польща).

24. Shumeiko T., Hurkovskyy M., Sydoruk I., Tymoshenko Yu., Zelena I. Delimitation of Public Policy in the Area of Arms Trafficking in Ukraine: Review of Draft Legislation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Iss. 2. P. 1–10 **(*Scopus*).**

25. Shumeiko T., Kovalenko V., Hurkovskyi M., Lehenkyi M., Komirchyi P. The main directions of State policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 38. P. 197–203 ***(Web of Science)***.

26. Shumeiko T., Kurkova K., Yarova R., Nemesh P., Zubko O. Legislative prerequisites for the classification of arm. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 43. P. 168–174 ***(Web of Science)***.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

27. Шумейко Т.А. Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

28. Шумейко Т. А. Стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2018 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2018. С. 34–36.

29. Шумейко Т. А. Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 38–40.

30. Шумейко Т. А. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лип. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 56–58.

31. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового статусу суб’єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 40–43.

32. Шумейко Т. А. Президент України як суб’єкт адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

33. Шумейко Т. А. Формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 60–63.

34. Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 29–31.

Додаток Б

КОНЦЕПЦІЯ
формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року

Проблеми, які потрібно розв'язати

Поточні адміністративно-правові реформи в Україні супроводжуються процесом переосмислення широти прав і свободи людини, збалансування публічних і приватних інтересів, ролі держави в упорядкуванні суспільних відносин, зокрема в частині встановлення заборон і дозволів, які поширюються на громадян. За таких обставин останнім часом активізувалася дискусія щодо потреби легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні, як це представлено в державах – членах Європейського Союзу, Сполучених Штатах Америки та в більшості держав світу. Проте зазначені трансформації можуть бути здійснені лише в тому разі, коли буде належним чином упорядковано державну політику у сфері обігу зброї, а саме процеси її формування та реалізації. У цьому контексті необхідно враховувати такі групи проблем:

1) проблеми, пов'язані з нормативно-правовою основою формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні:

а) більшість питань правового регулювання обігу зброї регулюються на рівні підзаконних актів, а саме актами Міністерства внутрішніх справ України. Натомість донині на порядку денному Верховної Ради України не знаходиться питання прийняття Закону України про обіг зброї;

б) у нормативно-правовій основі формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні спостерігається високий рівень інфляції законодавства;

в) нормативно-правові акти, які регулюють різні аспекти обігу зброї в Україні, досить часто містять посилання на норми законодавства, які вже впродовж тривалого періоду не є чинними;

2) проблеми, наявні в площині реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні:

а) на сьогодні органи в системі МВС України функціонують в умовах численних корупційних ризиків, які посилюються недостатньою ефективністю статутного законодавства, нормативно-правових актів про обіг зброї в Україні. Це призводить до формування в дозвільній системі корупційних схем, які викриває Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України. Водночас невирішеним залишається питання щодо створення ефективної інституційної основи для здійснення дозвільних і контрольних процедур у сфері обігу зброї;

б) донині в Україні не створено та не введено в дію:

– Державний реєстр обігу зброї, що за своєю формою, змістом і функціями відповідав би аналогічним реєстрам держав – членів ЄС, передусім тих, що існують у Федеративній Республіці Німеччині (*Das Nationale Waffenregister*) та Французькій Республіці (*Fichier national des interdits d'acquisition et de détention d'armes*);

– Державного реєстру осіб, які вчинили злочини із застосуванням зброї.

Мета і строки реалізації Концепції

Концепція спрямована на створення найбільш сприятливих умов перебігу відносин і соціально-правових процесів у сфері обігу зброї в Україні, які:

1) у виправданій, справедливій мірі розширюватимуть правові можливості суб'єктів, що взаємодіють у сфері обігу зброї в Україні:

– можливості держави захищати національний суверенітет, конституційний лад, правопорядок, суспільство та громадян, їх майно;

– можливості громадян України захищати своє життя та здоров’я за допомогою зброї (зокрема вогнепальної зброї, що могло би стати можливим у разі легалізації цивільного обігу такої зброї), а також на ліцензійній основі займатись економічною діяльністю у сфері обігу зброї;

2) визначатимуть риси правомірної поведінки у сфері обігу зброї, що також запобігатимуть нелегальному обігу зброї (поступова детінізація сфери обігу зброї), а також існуванню та виникненню інших безпекових ризиків у сфері обігу зброї.

Шляхи і способи розв’язання проблем

Наявні проблеми щодо обігу зброї в процесі формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні можливо розв’язати шляхом:

1) створення та прийняття Закону України про обіг зброї, який визначатиме режим спеціального та цивільного обігу зброї в державі;

2) створення та прийняття Закону України про самооборону, спрямоване на забезпечення ефективного користування громадянами України статтями 3, 27, 29 і 30 Конституції України. Під час створення та прийняття такого законопроєкту слід ураховувати:

– позитивний і негативний зарубіжний досвід правового регулювання цивільного обігу вогнепальної, зокрема:

а) досвід Сполучених Штатів Америки, у яких режим цивільного обігу вогнепальної зброї запроваджено з 1791 року. Урахування американського досвіду слід супроводжувати критичним аналізом:

наявних у США ліберальних правил обігу зброї та факторів, які обумовлюють теракти, масові стрілянини в цій державі (2019 року зафіксовано 417 випадків масової стрілянини, 2020 року – понад 600, станом на 01 липня 2021 року – 18);

здійснюваних і запланованих заходів подальшого посилення контролю за обігом зброї в США та науково-практичних дискусій щодо правомірності й ефективності таких заходів;

б) вторинне законодавство Європейського Союзу у сфері обігу зброї, головним чином: Директиви Європейського парламенту і Ради від 24 березня 2021 року № 2021/555, Імплементаційної директиви Європейської комісії «Про технічну специфікацію для маркування вогнепальної зброї та їх основних частин у відповідності до Директиви Ради № 91/477/ЄЕС» від 16 січня 2019 року № 2019/68, Імплементаційної директиви Європейської комісії «Про технічну специфікацію попереджувальної та сигнальної зброї у відповідності до Директиви Ради № 91/477/ЄЕС» від 16 січня 2019 року № 2019/69, Регламенту Європейського парламенту та Ради ЄС «Про застосування ст. 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її частин та компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та встановлює дозволи на експорт, а також заходи щодо імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її частин і компонентів, а також боєприпасів до неї» від 14 травня 2012 року № 258/2012, Імплементаційного регламенту Європейської комісії «Про загальні керівні принципи щодо стандартів та методів деактивації для забезпечення незворотності повторної активації вогнепальної зброї» від 15 грудня 2015 року № 2015/2403;

в) досвід держав – членів ЄС, які на сьогодні гармонізували національне законодавство про обіг зброї з оновленим вторинним законодавством ЄС про контроль за обігом зброї, нормами якого були запроваджені нові обмеження в обігу зброї в державах – членах ЄС, правомірність яких підтверджена рішенням Суду ЄС від 03 грудня 2019 року у справі *Czech v. European Parliament & Council of the European Union* (№ C482/17);

г) негативні фактори, які слід усунути (а в разі неможливості усунення – мінімізувати їх вплив):

рівень корупції в суб'єктах адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в України;

якість і ефективність правового регулювання обігу зброї на законодавчому та підзаконному рівнях;

стан поширення нелегального обігу зброї в державі.

тимчасова окупація АРК та м. Севастополя, окремих територій Донецької та Луганської областей, а також фактор проведення операції Об'єднаних сил;

3) усунення наявних недоліків правового регулювання обігу зброї в Україні на підзаконному рівні. У цьому напрямі необхідно:

– розробити й затвердити Кабінетом Міністрів України Державної програми забезпечення правопорядку у сфері обігу зброї на період до 2030 року, Державної програми з детінізації обігу зброї в Україні на період до 2030 року;

– кодифікувати норми про дозвільні процедури та розробити і прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про дозвільні (ліцензійні) процедури у сфері обігу зброї в Україні»;

– розробити та прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про контрольно-наглядову процедуру реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні»;

– розробити та прийняти наказ МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї»;

– розробити та прийняти наказ МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами», який замінить наказ МВС України від 20 липня 2016 року № 694, наказ Міноборони України та МВС України від 07 липня 2016 року № 347/631, наказ Управління державної охорони України та МВС України від 29 листопада 2016 року № 344/1260, наказ Національного антикорупційного бюро України та МВС України від 16 грудня 2016 року № 1300/366, наказ Служби зовнішньої розвідки України та МВС України від 02 травня

2018 року № 149/358, наказ Державного бюро розслідувань та МВС України від 19 грудня 2019 року № 334/1060, наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та МВС України від 15 вересня 2020 року № 573/663;

– розробити та прийняти акти, яким будуть внесені зміни до діючих підзаконних актів, що регулюють обіг зброї та містять відсилочні норми на вже нечинні положення законодавства України;

– розробити та затвердити Кодекс етики зброярів та брокерів в Україні;

4) розмежування на інституційному рівні органу, котрий здійснює дозвільні процедури у сфері обігу зброї (суб'єкт у системі органів МВС України), та органу, що здійснює контрольно-наглядові процедури у сфері обігу зброї (суб'єкт поза системою органів МВС України);

5) посилення парламентського та громадського контролю у сфері обігу зброї в Україні.

Прогноз впливу на ключові інтереси зацікавлених сторін

Заходи реалізації Концепції матимуть позитивний середньостроковий та довгостроковий вплив на зацікавлені сторони, а саме в частині законних інтересів цих сторін у сфері обігу зброї та у сфері забезпечення безпеки людини і громадянина, суспільства й держави.

Очікувані результати

Реалізація цієї Концепції дасть змогу:

1) збільшити рівень юридичної визначеності у сфері обігу зброї та посили правопорядок у цій сфері загалом;

2) долучити громадянське суспільство до контролю за діяльністю суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї;

3) уможливити набуття громадянами права на самозахист з використанням вогнепальної зброї без шкоди публічним інтересам у сфері обігу зброї;

4) створити якісну, ефективну та наближену до європейських стандартів нормативно-правову й інституційну основу формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї;

5) зменшити обсяг нелегального обігу вогнепальної зброї в державі.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Концепція буде здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених національним законодавством. Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, які потребуються для належної реалізації Концепції, будуть щороку визначатись з урахуванням можливостей державного бюджету й наявності обсягу коштів від інших джерел, не заборонених законодавством України.

Додаток В

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ
«16» 01 2022 року

А К Т
про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні»
у науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича (голова комісії); завідувача наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, доктора юридичних наук, професора Вознюка Андрія Андрійовича; завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха Ігора Дмитровича склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кафедр поліцейського права та публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення законності та дисципліни в діяльності Національної поліції України.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів та ад'юнктів кафедр поліцейського права і публічного управління та адміністрування та відділу організації наукової діяльності та захисту права інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, а саме:

Шумейко Т. А. Адміністративно-правові основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 420 с.

Шумейко Т. А. Сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–213.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

Шумейко Т. А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 294–301.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 175–182.

Шумейко Т. А. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 122–126.

Шумейко Т. А. Загальні та особливі ознаки дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 189–194.

Шумейко Т. А. Види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 143–147.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 143–147.

Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153–156.

Шумейко Т. А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 171–175.

Шумейко Т. А. Вплив міністерства внутрішніх справ України на процес формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 132–136.

Шумейко Т. А. Пропозиції щодо створення концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Приватне та публічне право*. 2021. № 3. С. 73–77.

Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні у контексті директиви європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2021. № 4. Т. 32 (71). С. 63–68.

Shumeiko T. A. Particularities of public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 8. P. 78–82.

Shumeiko T. A. Current regulatory framework for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 9. P. 102–106.

Shumeiko T. A. Special principles for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 10. P. 72–76.

Shumeiko T. A. General legal principles governing the formulation and implementation of state policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 11.

Шумейко Т. А. Система принципов формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 1. С. 184–188 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Понятие и основные черты государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 124–128 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Нормативно-правовая основа формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 214–218 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Сущность и система задач административно-правового механизма формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 241–245 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Поняття та загальна сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *KELM*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. С. 200–204 (Республіка Польща).

Shumeiko T., Hurkovskyy M., Sydoruk I., Tymoshenko Yu., Zelena I. Delimitation of Public Policy in the Area of Arms Trafficking in Ukraine: Review of Draft Legislation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Iss. 2. P. 1–10 (***Scopus***).

Shumeiko T., Kovalenko V., Hurkovskyi M., Lehenkyi M., Komirchyi P. The main directions of State policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 38. P. 197–203 (***Web of Science***).

Shumeiko T., Kurkova K., Yarova R., Nemesh P., Zubko O. Legislative prerequisites for the classification of arm. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 43. P. 168–174 (***Web of Science***).

Шумейко Т.А. Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причор-номорська фундація права», 2018. С. 67–69.

Шумейко Т. А. Стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2018 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2018. С. 34–36.

Шумейко Т. А. Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 38–40.

Шумейко Т. А. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері

обігу зброї в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лип. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 56–58.

Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 40–43.

Шумейко Т. А. Президент України як суб'єкт адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

Шумейко Т. А. Формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 60–63.

Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 29–31.

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні» вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення законності та дисципліни в діяльності Національної поліції України.

Голова комісії **Олексій ДРОЗД**

Члени комісії: **Андрій ВОЗНЮК**

Ігор ПАСТУХ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЄВ
«__» _____ 2022 року

АКТ
про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича (голова комісії); завідувача наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, доктора юридичних наук, професора Вознюка Андрія Андрійовича; завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха Ігора Дмитровича склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративне право і процес», «Адміністративна реформа в Україні», «Сучасні аспекти адміністративного права».

2. Результати дослідження Шумейко Тетяни Анатоліївни відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

Шумейко Т. А. Адміністративно-правові основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 420 с.

Шумейко Т. А. Сутність гарантій прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 11. С. 207–213.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

Шумейко Т. А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 294–301.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 175–182.

Шумейко Т. А. Публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 5. С. 122–126.

Шумейко Т. А. Загальні та особливі ознаки дозвільних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 6. С. 189–194.

Шумейко Т. А. Види адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 143–147.

Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 8. С. 143–147.

Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9. С. 153–156.

Шумейко Т. А. Функції адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 10. С. 171–175.

Шумейко Т. А. Вплив міністерства внутрішніх справ України на процес формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 132–136.

Шумейко Т. А. Пропозиції щодо створення концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Приватне та публічне право*. 2021. № 3. С. 73–77.

Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні у контексті директиви європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2021. № 4. Т. 32 (71). С. 63–68.

Shumeiko T. A. Particularities of public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 8. P. 78–82.

Shumeiko T. A. Current regulatory framework for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 9. P. 102–106.

Shumeiko T. A. Special principles for making public policy on firearm circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 10. P. 72–76.

Shumeiko T. A. General legal principles governing the formulation and implementation of state policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. 2021. № 11.

Шумейко Т. А. Система принципов формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 1. С. 184–188 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Понятие и основные черты государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и Закон*. 2020. № 2. С. 124–128 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Нормативно-правовая основа формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 2. С. 214–218 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Сущность и система задач административно-правового механизма формирования и реализации государственной политики в сфере оборота оружия в Украине. *Право и политика*. 2020. № 3. С. 241–245 (Киргизька Республіка).

Шумейко Т. А. Поняття та загальна сутність державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *KELM*. 2021. № 2 (38). Vol. 2. С. 200–204 (Республіка Польща).

Shumeiko T., Hurkovskyy M., Sydoruk I., Tymoshenko Yu., Zelena I. Delimitation of Public Policy in the Area of Arms Trafficking in Ukraine: Review of Draft Legislation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Iss. 2. P. 1–10 (***Scopus***).

Shumeiko T., Kovalenko V., Hurkovskyi M., Lehenkyi M., Komirchyi P. The main directions of State policy in the area of arms trafficking in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 38. P. 197–203 *(**Web of Science**)*.

Shumeiko T., Kurkova K., Yarova R., Nemesh P., Zubko O. Legislative prerequisites for the classification of arm. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. Iss. 43. P. 168–174 *(**Web of Science**)*.

Шумейко Т.А. Спеціальні методи реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причор-номорська фундація права», 2018. С. 67–69.

Шумейко Т. А. Стандарти управлінських рішень та дій в межах державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 листоп. 2018 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2018. С. 34–36.

Шумейко Т. А. Особливі принципи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Проблемні питання, досягнення та інновації фундаментальних та прикладних досліджень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 лют. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 38–40.

Шумейко Т. А. Місце адміністративного законодавства в нормативно-правовому забезпеченні формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лип. 2019 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2019. С. 56–58.

Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї. *Сучасні проблеми юридичної науки в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 берез. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 40–43.

Шумейко Т. А. Президент України як суб'єкт адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 60–63.

Шумейко Т. А. Формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 60–63.

Шумейко Т. А. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17–18 лют. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 29–31.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні», а також практичну значущість роботи та можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище навчальних дисциплін.

Голова комісії **Олексій ДРОЗД**

Члени комісії: **Андрій ВОЗНЮК**

Ігор ПАСТУХ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail:zak_norm@rada.gov.ua

№ 12/698-1-16 „16" 05 2019 р.

АКТ
впровадження у практичну діяльність
Інституту законодавства Верховної Ради України
результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяни Анатоліївни на тему
«Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ, що наукові положення, розроблені здобувачем наукового ступеня доктора юридичних наук Національної академії внутрішніх справ Шумейко Тетяною Анатоліївною під час підготовки дисертаційного дослідження за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні», які стосуються формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, можуть бути використані Інститутом законодавства Верховної Ради України при підготовці відповідних законопроектів щодо регулювання інституту обігу зброї.

Заслуговують на увагу розроблені Шумейко Тетяною Анатоліївною зміни та доповнення до чинного національного законодавства, зокрема:

- окреслено фундаментальні недоліки сучасного стану нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, серед яких: 1) відсутність спеціального законодавчого акту про обіг зброї, як такого, та про цивільний обіг вогнепальної зброї, зокрема; 2) відсутність нормативного закріплення права громадян на самозахист із застосуванням вогнепальної зброї; 3) недостатня якість правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї, адже низка нормативно-правових актів у цій сфері: а) містить положення, які: є застарілими; обумовлюють «інфляцію законодавства»; відсилають до актів законодавства, котрі тривалий час (іноді десятиріччями) не є чинними; б) не врегульовує важливі аспекти обігу зброї (наприклад, державний реєстр власників зброї, класифікацію зброї, правові підстави діяльності стрілецьких спортивних організацій);

- доведено, що публічно-правові відносини щодо формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї залишаються неналежним

чином врегульованими на рівні законодавства. З метою усунення цього неоліку запропоновано закріпити в зареєстрованих у ВР України проєктах ЗУ про цивільний обіг зброї: 1) порядок (підстави, умови, строки, етапи) ініціювання невладними суб'єктами питання про зміни законодавства про обіг зброї, практики реалізації державної політики у цій сфері та участі в обговоренні відповідних пропозицій; 2) заходи з виправлення ситуацій, в яких владними суб'єктами були вчинені дії (бездіяльність), прийняті рішення, оскаржені в адміністративному чи судовому порядку; 3) обов'язок суб'єктів владних повноважень систематично аналізувати актуальність і достатність нормативно-правових актів про обіг зброї, практики їх реалізації, оперативним чином вносити до них зміни;

- визначено недоліки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні і доведено, що подальший процес його становлення потребує: 1) створення в системі МВС України окремого органу, предметом відання якого буде здійснення дозвільних процедур в сфері обігу зброї; 2) створення поза системою МВС України державного органу, який здійснюватиме державний контроль та нагляд в сфері обігу зброї; 3) нормативної визначеності адміністративно-правового статусу суб'єктів громадського контролю в цій сфері, створення Реєстру суб'єктів громадського контролю, в якому будуть також міститись відомості про основну сферу діяльності таких суб'єктів (якщо ця сфера пов'язана зі сферою обігу зброї й до цього суб'єкта не застосовні обмеження та заборони стосовно участі в процесах формування та реалізації державної політики в сфері обігу зброї, він може вважатись відповідним суб'єктом); 4) удосконалення правового статусу комітетів ВРУ в здійсненні парламентського контролю в сфері обігу зброї.

- обґрунтовано шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері обігу зброї. Зокрема доведено, що подальше вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні доцільно здійснювати шляхом: 1) створення та схвалення КМ України Концепції формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні на період до 2030 року, метою якого буде розширення правових можливостей суб'єктів, які взаємодіють у сфері обігу зброї, уточнення рис правомірної поведінки у сфері обігу зброї, а також розв'язання проблем: а) нормативно-правового характеру: визначення перспектив легалізації цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні (з урахуванням загальноєвропейської тенденції посилення контролю в сфері цивільного обігу зброї; особливостей рівня правової культури населення; рівня толерантності до корупції; якості законодавства про обіг зброї та нормотворчої роботи; стану поширення нелегального обігу зброї в державі; ситуації тимчасової окупації окремих територій України); створення та подальше прийняття спеціального законодавчого акту про обіг зброї; вирішення наявних недоліків правового регулювання обігу зброї на підзаконному рівні; б) реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї; 2) створення та прийняття законодавчих актів, що будуть упорядковувати відносини та процеси у сфері обігу зброї: а) про обіг зброї (спеціальний та

цивільний обіг зброї в державі); б) про право на самозахист (запровадження режиму цивільного обігу вогнепальної зброї в державі); 3) створення та затвердження підзаконних актів, які сприятимуть оптимізації формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї: а) Державної програми з детінізації обігу зброї в України на період до 2030 року; б) наказу МВС України «Про придбання зброї, боєприпасів і спеціальних засобів окремими державними органами», що буде уніфікованим (узагальненим) підзаконним актом, норми якого замінять собою низку наказів, які наразі регулюють відповідні правовідносини; в) наказу МВС України «Про Державний реєстр обігу зброї» (створення та введення в дію такого реєстру на зразок зарубіжних держав, а не формального переведення існуючих картотек до електронної форми).

Наведені вище висновки та рекомендації Шумейко Тетяни Анатоліївни взяті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і будуть враховуватись при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України, з метою удосконалення адміністративного законодавства України.

Директор,
академік НАН України **О. Л. Копиленко**